Östgötalagens ljudlära ...

Emil Olson

ÖSTGÖTALAGENS LJUDLÄRA

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED VEDERBÖRLIGT TILLSTÅND KOMMER ATT FÖR VINNANDE AF FILOSOFISK DOKTORSGRAD VID LUNDS UNIVERSITET OFFENTLIGEN FÖRSVARAS Å LÄROSALEN N:R VI LÖRDAGEN DEN 14 MAJ 1904 KL. 10 F. M.

AF

JOHAN EMIL OLSON

FIL. LIC., MLM.

LUND 1904

HÅKAN OHLSSONS BOKTRYCKERI

Föreliggande afhandling utgör en undersökning från ljudlärans synpunkt af språket i den äldsta fullständiga handskriften af Östgötalagen (Kungl. Bibl. i Sthlm B 50), utgifven af SCHLYTER i 2:dra bandet af *Samling af Sveriges gamla lagar* och af honom betecknad A. Till grund för undersökningen har legat SCHLYTERS nyssnämnda upplaga. På alla viktiga punkter hafva dock SCHLYTERS läsningar kontrollerats efter den på A. BÖRTZELLS bekostnad utgifna fotolitografiska upplagan [1]). Dessutom har jag efter nämnda upplaga ord för ord genomgått och med SCHLYTERS text jämfört 5 blad i början, 5 i midten o. 5 i slutet af lagtexten. Slutligen har för en viss fråga (se nedan § 44. 1) hela texten genomgåtts efter den fotolitografiska upplagan, hvarvid ständigt jämförelser gjorts med SCHLYTERS text, särsk. i fråga om alla former som på ett eller annat sätt afvika från det för Ög normala. Att jag härvid öfverallt funnit SCHLYTERS läsningar fullt pålitliga, behöfver väl knappast omtalas (jfr t. ex. SÖDERBERG, *Fgutn. ljudl*, s. 2, LARSSON, *Södermannal. språk* I, s. 1) [2]).

---

[1]) Tillfälle till jämförelse med själfva hskr. har jag däremot icke haft.

[2]) Betydelselösa småsaker, som t. ex. att Eþs 13 (SCHL., s. 36, not 17) snarare står *þæssiin* än *þæssim*, att Vaþ 35 *þriþia tima* är sammanskrifvet osv., har jag icke ansett det mödan värdt att ens anteckna.

Några nya bidrag af vikt till den fsv. grammatiken i allmänhet har min undersökning helt naturligt icke kunnat lämna, då Ögs språk på de allra flesta punkter redan förut blifvit i den nordiska språkvetenskapliga litteraturen behandladt (särsk. af Kock på skilda ställen i hans *Fsv. ljudl.* och i åtskilliga af hans uppsatser i *Tidskr. f. fil.* o. *Arkiv* osv. samt af Tamm i *Upps. stud.*, s. 24 ff.). Jag har trots detta ansett det kunna vara af intresse att få ytterligare en af våra värdefulla lagtexter monografiskt behandlad — i synnerhet som genom en noggrann sammanställning af alla fenomen i den af mig valda texten bidrag kunna lämnas till en allt fullständigare bild af den viktiga Östgötadialekten, sådan denna vid en viss tid var beskaffad.

För att icke sammanblanda hvad som hör till olika tider o. möjl. olika smärre språkområden, har jag ansett det ändamålsenligast att icke taga hänsyn till andra hskr. än A [1]). Jag har därför icke till behandling upptagit, utan blott i noter anmärkt, sådana i Schlyters text förekommande former som upptagits från andra hskr. och omvändt ur varianterna upptagit alla i A förekommande, af Schlyter utelämnade eller med andra läsarter ersatta former.

Att jag vid behandlingen af Ögs språk inskränkt mig till ljudläran, beror bl. a. därpå, att för frågan om de fsv. dialekternas egenarter formläran och syntaxen erbjuda betydligt mindre af intresse och vikt.

Hskr. A af Östgötalagen utmärker sig framför de flesta öfriga fsv. hskr. genom en i ovanligt hög grad konsekvent ljudlära och ortografi. Den senare gör det bestämda intrycket af att vara skapad af en för sin tid ovanligt både

[1]) Af särskilda skäl hafva dock en o. annan gång jämförelser gjorts med andra hskr:s läsarter.

etymologiskt och fonetiskt bildad man, som med insiktsfull omsorg för hvarje särskildt fall för sig uppställt en bestämd stafningsregel och sedan genomfört denna hela hskr. igenom. Så mycket mera önskar man då att finna en särskild förklaring för de afvikelser som finnas. Det är tydligt att växelformer förekomma, som samtidigt kunna hafva tillhört samma dialekt, äfven om stundom den ena representerar en äldre, den andra en börjande yngre utveckling. För åtskilliga af de afvikelser, som icke gå in under denna synpunkt, har jag trott mig kunna finna en enhetlig förklaring i förhållandet mellan original och afskrift. Man kan på grund af det myckna slarf och missförstånd: öfverhoppande af en eller flera bokstäfver eller hela ord, oriktigt upprepande af l. meningslöst tillsättande af bokstäfver och ord osv., hvarom hvarje sida bär vittne (se t. ex. SCHLYTERS varianter), icke antaga, att den nyssnämnde kunnige och omsorgsfulle skaparen af Ögs ortografi varit A:s afskrifvare, utan att denne blott tanklöst, men på det hela taget ytterst troget, återgifvit sitt original. Att hskr. A. icke återgifver sin tids [1]), språk framgår också af en jämförelse med den till nedskrifningstiden ungefär samtidiga [2]) Cod. Bur., som på alla punkter, där jag varit i tillfälle att göra jämförelser, visar sig stå på en afgjordt yngre språklig ståndpunkt (se nedan ss. 80, 82, 104, 107, anm. 2, 114, 121, 146, 150, 162, 165).

Är det sagda riktigt, så förklaras emellertid lätt de flesta af de afvikelser i ljudlära o. ortografi, hvarom nyss talats. Det är näml. helt naturligt, att trots det tanklösa afskrifvandet bokstaf för bokstaf former ur afskrifvarens eget språk en och annan gång råkat nedskrifvas. Jag har trott mig i en del fall kunna med större eller mindre sannolikhet påpeka dylika former, tillhörande ett y n g r e språk-

---

[1]) Enl. SCHLYTERS, så vidt jag vet, icke bestridda bestämning, c. 1350.

[2]) OTTELIN, *Cod. Bur.*, s. 4 med not 1.

ligt skede än det Ögs språk i allm. representerar. Af större vikt är emellertid, att jag trott mig finna, att afskrifvarens språk äfven dialektiskt skiljt sig från originalets. Så många af de former, som afvika från det i Ög normala, öfverensstämma näml. med språket i samtida västgötska skrifter, att jag ansett mig böra antaga, att afskrifvaren, om han icke varit en västgöte, åtminstone varit i sitt språk starkt påverkad af västgötskan. Hvarje omständighet, som pekar i denna riktning, är visserligen, tagen för sig, föga bevisande, men den samlade beviskraften af alla dessa småsaker torde icke böra ringaktas. För att gifva tillfälle till en öfverblick hänvisar jag därför till de ställen nedan, där denna fråga beröres, näml. ss. 22 f., 27, 29, 46, 49, 53 f., 62, 63, not, 69, 81, 82, 83, 90, 143, anm. 5 o. 6, 162, 166.

Då jag i det föreg. talat blott om original och afskrift utan närmre bestämning, må det anmärkas, att minst en afskrift ligger emellan hskr. A och urtexten (jfr t. ex. nedan, s. 79). Då jag i det följande använder uttr. „afskrifvaren“ och „urtexten“, måste därför rum lämnas för den möjligheten, att, om en närmre kännedom om dessa förh. kunnat vinnas, i st. f. det ena eller andra bort stå: „mellanliggande afskrift(er)“.

Förkortningar af balkarnas titlar hafva gjorts i rätt nära öfverensstämmelse med SCHLYTER, hvarför jag hänvisar dit. Det må blott anmärkas, att jag med romerska siffror afser de före hvarje balk stående flockrubrikerna, med arabiska flockarna själfva. — Öfriga förkortningar, äfven namn på använda skrifter, hafva gjorts med så lätt hand, att de utan svårighet torde kunna af den sakkunnige förstås.

Till sist är det mig en kär plikt att till professorerna A. KOCK och K. F. SÖDERWALL, hvilka godhetsfullt genomläst mitt anspråkslösa arbete, den förre i manuskript, den senare i korrektur, och därvid hvar för sig gifvit mig många värdefulla råd och upplysningar, få hembära ett vördnadsfullt och djupt kändt tack.

Lund i April 1904.

Förf.

Afdelning I.

Språkljudens kvalitet.

KAP. I.

Vokalerna i stamstafvelser.

§ 1. Bokstafven **a.**

1) *a* motsvarar samnord. *ă, ā*, t. ex. *afla* Vaþ 5 osv., *garþ* Eþs 1: pr. osv.; *ar* KrB 11 osv., *brat* Eþs 1: 8 osv.

Anm. 1. Äfven samnord. u-omljud af *ă, ā* motsvaras — utom i de fall som omtalas nedan, §§ 4. 7 o. 8, 5. 3 samt 8. 4 o. 5 — af *a*, t. ex.: *hattær* AeB 3: 1 osv. (isl. *hǫttr*), *skalu* Vaþ 19 (isl. *skǫl*). Jfr NOREEN, *Aschw. Gr.* § 68 Anm.

2) *a* motsvarar isl. *e*, *i*-omljud af *ă:*

a) *huar* KrB 17, 28 osv. Detta pronomen motsvarar i Ög till sin böjning isl. *hverr*, men innefattar i sig äfv. bet. af det isl. *hvárr* (t. ex. KrB 28 m. fl. ställen)[1]. Bristen på omljud förklaras genom utjämning från de former, som ljudlagsenligt sakna omljud, se BRATE, *Ä. Vestmannal. lj.*, s. 1, KOCK, *Sv. språkhist.* 91, LARSSON, *Södermannal. språk* I, s. 7, NOREEN, *Aisl. Gr.*[3] § 66. Till stadgande af den o-omljudda formen har kanske bidragit analogiinflytande från systerpronominet **huār(r)*. Möjligen har ordet också redan tidigt fakultativt böjts som *a*-stam (jfr NOREEN, *Geschichte*[2] § 210. 2).

b) *sakær* KrB 5: 1 osv. Den olika vokalisationen i detta ord i fsv. o. isl. förklaras af SÖDERBERG, *Fgutn. ljudl.* 12

[1]) Af det pron. som motsvarar isl. *hvárr* finnes kvar endast dat. sing. neutr. o. denna form blott *en* gång DrB 5: 1, i uttrycket *þo huaru.*

c) *kornskammu* BB 9: pr.[1]) o. *staþa*, sbst. mask., BB 35: 1 (isl. *skemma* o. *steði*). I isl. ha dessa ord alltid omljud, o. äfven i fsv. förekomma omljudda former (se Schlyters o. Söderwalls ordböcker), *stæþi* dock med annan bet. Växlingen beror väl på utbildning af stammen med olika suffix: *-ōn* o. *-jōn*, resp. *-an* o. *-jan*. Om denna suffixväxling i *skamma: skæmma* se Hellquist, *Arkiv* 7: 10, 52.

3) *a* motsvarar isl. *e*, *R*-omljud af *ă*, i *karum* GB 9: pr. I Ög är *R*-omljudet sällsynt; om ett par fall af detsamma se nedan §§ 7. 5 h o. 8. 7 i.

4) *a* motsvarar isl. *e*, af urgerm. *e*:

a) *huart*, adv., Vaþ 32: 4 osv. o. *þaghar* Eþs 7: 1 osv. Möjligen stå i dessa båda ord isl. *e*: fsv. *a* till hvarandra i afljudsförhållande. Härför talar, hvad *huart* beträffar, särskildt den omständigheten, att äfven på vestnord. område en form med *a* anträffats. Ett *huart* anför näml. Noreen, *Aschw. Gr.* § 117, Anm., från isl. Om isl. *þegar:* fsv. *þaghar* jfr Wadstein, *Fno. homilieb. ljudl.* 55. För fsv. *huart* skulle man dock äfven kunna tänka på inflytande från det motsvarande adv. *huar* (o. för öfrigt hela gruppen af frågepronomen) o. för det sällsynta isl. *huart* kunde antagas en liknande, men tillfällig analogibildning. — Om *þaghar* se vidare nedan 8 w.

b) *uara* KrB 14: 1 osv. o. *uarþa* KrB 5: pr. osv. Kock, *Sv. språkhist.* 86 ff., förklarar som bekant *a*-ljudet i dessa ord genom en fsv. ljudlag: *æ* > *a* mellan *v* o. *r* i relativt oakcentuerad ställning. Att den af Kock uppställda ljudlagen gjort sig gällande i fsv., torde icke kunna förnekas. Det förefaller emellertid, som om verkningarna af densamma alltid varit af mera sporadisk natur eller ock i hög grad utplånats genom analogiinflytanden, och det torde därför knappast vara möjligt att enligt denna ljudlag förklara det så godt som enarådande *a*-ljudet i fsv. *uara* o. *uarþa*. Hvad *uara* beträffar, har dessutom redan Brate, *A. Vestmannal. ljudl.* 3, påpekat, att detta på grund af

[1]) I hskr. står *korskammu* (Schl., s. 199, not 65).

r-ljudets olika kvalitet ej kan likställas med öfriga ord, i hvilka öfvergången *æ* > *a* supponerats, o. äfven KOCK har själf varit uppmärksam därpå (*Sv. språkhist.* 94). Då härtill kommer, att äfven utanför det fsv. området former med *a* af de nämnda orden påträffas, torde det vara riktigast att för desamma antaga afljud [1]). Jfr NOREEN, *Aschw. Gr.* § 117, Anm., *Aisl. Gr.*[3] § 104, Anm. 2, HÆGSTAD *Gamalt Trøndermaal* 67, *Hildinakvadet* 46.

c) *mal uarþ* Eþs 10: pr. Akcentförhållandena i detta ord uppfylla betingelserna för den nyssnämnda af KOCK antagna öfvergången *æ* > *a*. Då emellertid isl. *-orðr* (*-urðr)* i sammansättningar (*dǫgurðr, nátturðr* osv.) synes böra förklaras ur en grundform **-warðuR* (NOREEN hos LINDGREN *Burträskmålets gram.*, s. 91, not. 3, *Aisl. Gr.*[3] § 141), torde det vara riktigast att i fsv. *uarþær* se just denna antagna grundform o. sål. förklara växlingen isl. *e*: fsv. *a* som afljud.

d) *uraka* BB 4 pr., 9: 1 osv. NOREEN, *Geschichte*[2] § 237. 1, betecknar denna form såsom „perfektpresens". Sannolikt går *a*-et tillbaka till ett „schva"-ljud, som i ieur. tid uppkommit genom reduktion af *e* vid suffixbetoning. Jfr STREITBERG, *Urgerm. Gr.*, s. 293, Anm. 1 (o. där citerad litteratur), hvarest några, som det synes mig, analoga fall anföras.

5) *a* motsvarar isl. *æ*, *i*-omljud af *ā*, i *baþin,* pron. neutr., Eþs 19 (2 ggr) osv. och *baþi,* konj., KrB 13: 3 osv. Saknaden af omljud beror på analogiinverkan från mask. o. fem. Enl. KOCK i *PB Beiträge* 15: 249 är den o-omljudda vokalen i den *n*-lösa formen, *baþi*, ljudlagsenlig. Häremot talar emellertid isl. *bæði*, då väl nämligen denna form icke med KOCK, a. st., kan förklaras ur ett mot fsv. *baþin* svarande **bǣðin* < *bǣðīn* <*[1]*bāði-(h)in*. De former (3dje pers. pl. konj. *føri* osv., pl. neutr. *augu* osv., jämförda med fsv. *førin* osv., *øghon* osv.) som KOCK anfört som bevis på bortfall af *n* i isl. efter lång ändelsevokal, böra helt visst (trots

[1]) Prof. KOCK har för mig påpekat den möjligheten att, äfven om växlingen i dessa ord ursprungligen beror på afljud, *a* kan ha stadgat sig i fsv. i anslutning till öfverg. *æ* > *a* mellan *v* och *r*.

Walde, *Die germ. Auslautges.* s. 91) förklaras på annat sätt (se Streitberg, *Urg. Gr.*, s. 259 o. 346). *Bæði* förklarar Noreen, *Geschichte*[2] § 216. 3, helt säkert riktigt ur ett **bai þiu* (fht *bēdiu*).

6) *a* motsvarar isl. *ei*, vanligare fsv. *e* eller *æ*, i *agha* Eþs 26 osv., *aghu* KrB 13: 3 osv., *aghe* KrB 12: 1 osv. I dessa former är *a* naturligtvis att förklara ur pres. ind. sing. *a*. Anmärkningsvärdt är, att under det i de nämnda formerna aldrig någon annan vokal än *a* anträffas i lagen, pres. particip, som förekommer endast i sammansättningarna *iorþæghande* o. *malsæghande*, alltid har *æ* (se nedan § 7. 8 q).

7) *a* motsvarar isl. *i* (< *e*, se Söderberg, *Fgutn. ljudl.* s. 12) i *kvar* KrB 13: pr. (4 ggr) osv. Växlingen *a* : *e* är säkerligen afljud. Se Kock, *Sv. språkhist.* 92, Noreen, *Aschw. Gr.* § 117, Anm.

8) *a* står i en mängd fall som en mer eller mindre sällsynt variant till *æ*. De flesta af dessa former med *a* för väntadt *æ* förekomma (mer l. mindre sällsynt) äfven i andra fsv. texter och hafva blifvit eller kunna blifva föremål för mer eller mindre lyckade förklaringsförsök. Dessa äro:

a) *laggin*, vb, BB 2: 1 (med *æ* KrB 3: 1, Eþs 25 osv. o. 60 ggr), *talia* Eþs 11 (Schl., s. 35, not. 2) (med *æ* KrB 9, Eþs 11 osv. o. 90 ggr), *uar*, af *uæria*, BB 28: 4 (med *æ* KrB 13: 2, Eþs 17 osv. o. 90 ggr), Sådana o-omljudda former af pres. ind. sing. af kortstafviga *ja*-verb som det anförda *uar* förklara Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 7, o. Noreen, *Geschichte*[2] § 249. 2 a) för ljudlagsenliga, i sällsynta fall i fsv. bevarade gamla former och anse *a*-ljudet i öfriga former af presensstammen, som ibland förekomma, sådana som de anförda *laggin*, *talia*, hafva inkommit genom analogi från de förra. Det torde emellertid vara otvifvelaktigt, att pres. ind. sing. af de nämnda verben ljudlagsenligt icke kan sakna omljud, se Kock, *Arkiv* 8: 256 ff., och framför allt Söderberg, *Uppsatser i nord.*

språkforskn. 6 ff. Den riktiga förklaringen af de ifrågavarande *a*-formerna gifves på a. st. af Kock, som antager analogi från pret.

b) *auarkar* ES 15: 3, *þuæra uarknaþ* KrB 20: 1 [1]). Dessa båda former äro sannolikt exempel på den af Kock, *Sv. språkhist.* 86 ff., uppställda ljudlagen, enl. hvilken *æ* öfvergår till *a* mellan *v* o. *r* i relativt oakcentuerad stafvelse. Af de i Ög förekommande ordformer, som uppfylla villkoren för nämnda ljudlags inträdande, hafva emellertid alla andra än de två anförda, väl genom anslutning till resp. enkla ord eller på grund af annan betoning, bevarat *æ*: *auærka* ES 19: 1 osv. o. 20 ggr, *auærkan* BB 8: 2 (3 ggr), *auærkum* BB 8: 2, *daxuærkum* Vaþ 16: pr. osv. 4 ggr, *fiske uærk* ES 24, *handauærk* Eþs 29, *hand uærkum* DrB 12 osv. 9 ggr, *mollu uærk* ES 24, *ransuærkum* ES 4: 2, *uaþa uærk* Vaþ 18: pr., *wrezs wærk* KrB 30: 1, *iorþa uærn* ES 14: 2 osv. 4 ggr, *altara wærningh* KrB 11 o. möjligen ännu några flera. — Noreen, *Aschw. Gr.* § 117., Anm., antager äfven för sist anförda ord afljud.

c) *bara*, vb, ES 4: pr. [2]) (med *æ* KrB 6: 1, 9 osv. o. 50 ggr), *drapær* Eþs 18, 27: pr., *drapin*, p. pf., Eþs 1: 8 (med *æ* Eþs 1: pr., 1: 2 osv. o. 125 ggr). Noreen förklarar, *Geschichte*[2] § 236. 1, dessa former för „perfektpresentia". Vokalisationen *a* i dessa o. ett par andra där anförda fall synes mig dock vara så att säga af en mera tillfällig natur än i det af Noreen på samma sätt betecknade, ofvan omtalade *uraka*. Förklaringen af desamma bör därför kanske helst icke sökas utanför fornsvenskans eget område. Den åsikt, som Karlsson i *Arkiv* 1: 390 framställer, att dylika presensformer skulle bero på analogiinflytande från pret., är emellertid föga tilltalande. För *drapær* kan man med Noreen, *Aschw. Gr.* § 173, Anm. 2, tänka på inverkan från *drap* o. *drapare*. För *bara* synes däremot en antaglig förklaring svår att finna.

---

[1]) *uarkær* BB 9: 6 (Schl., s. 201, not 55) är helt säkert skriffel för *urakær*.

[2]) *bars* Eþs 10: pr. (Schl., s. 35, not 81) däremot är väl helt enkelt pret.? Jfr *gafs* för *gifs* Eþs 29 (Schl., s. 42, not 62).

d) *an*, partikel, KrB XVII, Vaþ 13: 1, AeB 6: pr., Vins B IV (med *æ* KrB V, VII osv. o. 500 ggr); *ar*, relat. part., RB 6: 1 (med *æ* KrB 2: 2, Vaþ 1: pr. osv. 14 ggr); *þan* ES 8 (2 ggr), *þat* Eþs 17 (med *æ* KrB 1, 2: pr., 2: 1 osv. o. 1050 ggr). Växlingen *æ : a* i dessa ord anser jag med Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 8, *Ant. tidskr. f. Sv.* 10: 268, Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 23, Noreen, *Geschichte*² §§ 204, 208 (jfr dock *Aschw. Gr.* § 173, Anm. 2) böra betraktas som afljud. För *þan, þat* torde detta på grund af de öfriga germanska språkens motsvarande pronominalformer vara den enda metodiskt riktiga förklaringen (jfr Streitberg, *Urgerm. Gram.* §§ 186, 187). För de båda partiklarna *an* o. *ar*, ursprungliga pronominalformer, göres denna förklaring sannolik genom afljudsväxlingen i den nyssnämnda o. de flesta af de öfriga germanska pronominalstammarna. — Kock har tidigare i *Tidskr. f. fil.* N. R. 3: 256 o. (med tvekan) ännu i *Arkiv* 11: 122 förklarat växlingen *a : æ* i *þan: þæn, þat: þæt* så, att *æ* skulle hafva uppstått ur *a* genom försvagning i obetonad ställning. I *Arkiv* 11: 343 antager äfven han afljud. För *ar* har han, *Sv. Akc.* 1: 139, not 1, antagit öfvergång *æ* > *a* framför *r* i obetonad ställning.

e) *aru* GB 8: pr. (med *æ* KrB 2: pr. osv. o. 175 ggr). Noreen antager, *Geschichte*² § 250. 4, afljud på grund af feng. *earon, aron*. *Aschw. Gr.* § 173, Anm. 2 betecknar han emellertid denna förklaring som osannolik. Kock, *Sv. Akc.* 1: 139, not 1, förklarar växlingen såsom i nyssnämnda *ar*.

f) *maþ* Eþs 7: 1; DrB 13: 1, Vaþ 30: 1, *maþær* Vaþ 33: pr. (med *æ* KrB 2: pr. (3 ggr) osv. o. 600 ggr); *maþan* AeB XVII (med *æ* Vaþ 16: pr. osv. 21 ggr). *A*-ljudet i dessa former förklarar Kock, *Bidr. t. sv. etym.*, s. 5, noten, genom att antaga en öfvergång *æ : a* före *đ* i oakcentuerad ställning. Tillvaron af en sådan ljudlag synes mig icke vara tillräckligt styrkt. A andra sidan har man i dessa fall icke i utomsvenska eller utomnordiska former något stöd för antagande af afljud, hvilket också af Noreen, *Aschw. Gr.* § 173, Anm. 2, betecknas som mycket tvifvelaktigt. Något bidrag till frågans lösning kan jag icke gifva.

g) *a*, adv., Vaþ 33: 1, GB 9: pr., ES 15: 4, RB 9: pr., BB 4: 1 och väl äfven GB 29: pr. (Schl., s. 111, not 49)[1]) (med *æ* Vaþ 2, 15: 4 osv. o. 75 ggr). För växlingen *a* : *æ* i detta ord kan jag blott hänvisa till de olika förklaringar som — grundade på olika uppfattning af den utveckling diftongen *ai* i förbindelse med ett följande *w* haft i de nord. språken — framställts af Karlsson, *Arkiv* 1: 391, Noreen, *Aschw. Gr.* § 80. I. 3, Kock, *Arkiv* 17: 368, Friesen, *Till den nord. språkhist.* 13 ff., Noreen, *Aisl. Gr.*[3] § 54. 3. a.

h) *akke* KrB 31, VinsB 6: 1. Till dessa två exempel bör väl läggas *akka* (för *akke*) KrB 7: pr. (Schl., s. 7, not 58). Med *æ* förekommer ordet KrB 18: 1, 29: 1 osv. 7 ggr. Från Västgötalagen I är en form med *a* antecknad af Karlsson i *Arkiv* 1: 392. Denne förf. antager, att felskrifning föreligger. Möjligheten häraf kan naturligtvis icke förnekas, men i betraktande af de relativt många skrifningarna med *a* i Ög synes mig dock en annan förklaring önskvärd. En sådan har påpekats för mig af prof. Kock. Såsom enkelskrifningar af *k*-ljudet visa (Kock, *Fsv. lagord* 17, *Accentuirung*, s. 263), har ordet kunnat användas relativt oakcentueradt i satssammanhanget. I denna ställning (under betoning med semifortis) har *ai* i det urn. **aitt-ki* ljudlagsenligt öfvergått till *ā*. Vid full betoning däremot har **aitt-ki* regelrätt utvecklat sig till *ækki*. En parallel till den här antagna ljudutvecklingen är den som försiggått i den isl. neg. part. *a, at* (Kock, *Atona* 13 ff.)[2]).

i) *alla*, konj., KrB 3: 1, Eþs 24 (med *æ* KrB 2: pr., 2: 2 osv. o. 900 ggr). Ett förklaringsförsök är gjordt af Tamm, *Upps. stud.*, s. 30. Endast skenbart strider häremot Kocks förklaring af *i*-omljudet i isl. *elligar* (< **ali-likōR*), *Accentuirung*, s. 202, eftersom denne för sin tolkning förutsätter, att första ledet af sammansättningen haft semifortis,

[1]) ok a hon a frælsa omynd haua.

[2]) Möjligen återfinnes *akke* äfven i Sjörupstenens **aki**. Till beteckning för *æ*-ljudet har denna sten näml. **i**-runan i ordet **filaga.** De besläktade Hällestadstenarna hafva likaledes **i**-runan som tecken för *æ*: I.: **askil, ift, trikar, iftiR;** II.: **iftiR, himþiki;** III.: **himþiki, iftiR.** Se Wimmer, *De danske runemindesmærker* I.

under det Tamm antager, att *ali-* varit obetonadt. Båda dessa akcentueringsformer kunna ha funnits bredvid hvarandra. Emellertid torde knappast för någon af detta adverbs former en grundform *ali-līkōR* l. dyl. böra ansättas. Trots de svårigheter som därigenom uppstå torde man näml. knappt kunna undgå att antaga, att i de germ. språken funnits ett suffix *-liha* (motsv. grek. λίκος), som i de nord. språken föreligger i den vanliga adverbialändelsen *-la* (<-**leha* <-**liha*) o. med konsonantväxling enl. Verners lag i *-liga;* komparativ till detta suffix är *-lar*, resp. *-ligar*. Se Noreen, *Urgerm. lautl.*, s. 132, o. *Aisl. Gr.*[3] § 307. 3 a. Genom tillägg till stammen *alja-* (lat. *alius*) af dessa suffixformer äro tydligen de olika formerna af adv. „eljes“ bildade. Isl. *elligar* gör härvid ingen svårighet, då dettas *i*-omljud på ett naturligt sätt förklaras af Noreen, *Aisl. Gr.*[3] § 63, Anm. 2, genom yngre *i*-omljud, alstradt af *i*-et i *-ligar*. För riktigheten häraf talar, att någon o-omljudd form **alligar* icke påträffats. Något besvärligare ställer sig saken med afseende på de former som bildats med suffixformerna -**leha*, -**lehaR*. Man torde knappast hafva rätt att med Pipping, *Gotl. stud.*, s. 100, antaga, att *i*-omljud på grund af ett följande *j* inträdt redan före synkoperingen af *a*-et i suffixet *-ja*. Det vore annars lockande att förklara *ælla(r)* ur ett **ålja-leha(R)* med hufvudtonen på första sammansättningsledet, den o-omljudda formen *alla(r)* ur ett **alja-lêhar* med första ledet obetonadt. Nödgas man däremot att utgå från ett **ali-leha(r)* med synkope af *a* i första sammansättningsledet, blifver den omljudda formen svår att förklara, då den regelbundna utvecklingen af **ali-leha(r)* såväl med hufvudtonigt som med obetonadt första sammansättningsled tydligen är: *alla(r)*. Enda utvägen, om man icke för den vanligaste formen, den omljudda, skall antaga, att vokalisationen beror på analogi (från *ælligar* l. dyl.), hvilket är föga tilltalande, torde vara att med Kock, *Accentuirung*, s. 202, antaga, att ett *i* efter kort rotstafvelse kunnat bevaras in i den yngre *i*-omljudsperioden, då det stått emellan en med semifortis och en med fortis akcentuerad stafvelse. Äfven denna förklaring synes

mig dock icke göra något rätt öfvertygande intryck af sannolikhet.

j) *apti* GB 8: pr., *afti* ES 18: 1, *afte* RB 8: 2 (med *æ* KrB 13: pr. osv. o. 170 ggr). Jfr KARLSSON, *Arkiv* 1: 391. På de fsv. runstenarna förekommer, som bekant, ofta denna biform till *æpti(r)*.

k) *faþrinit* DrB 7: pr., *faþinis* (för *faþrinis*) GB 19 (SCHL., s. 109, not 5) (med *æ* GB 9: pr., AeB 3: 1 osv. o. 60 ggr)[1]. Formerna med *a* kunna, såsom prof. KOCK för mig påpekat, vara ljudlagsenliga under antagande, att i änd. *īni* *i*-ets längd fakultativt bevarats utöfver *i*-omljudsperioden (jfr KOCK, *Fsv. ljudl.* 297 o. *PB Beiträge* 18: 460). De kunna eljes också förklaras genom påverkan af ett **faþærne* med ljudlagsenligt o-omljudd vokal (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 63. 3). Sannolikare än båda dessa förklaringar håller jag dock på grund af *a*-formernas sällsynthet (mer l. mindre tillfälligt) inflytande från ordet *faþir*.

l) *fralsi*, sbst., AeB XXV (med *æ* GB 16: pr., AeB 20: pr. osv. 7 ggr; adj. *fræls* förekommer dessutom DrB 8, Vaþ 3: 1 osv. o. 55 ggr, alltid med *æ*). I *Arkiv* 6: 43 o. 12: 91 har KOCK behandlat de olika i fsv. förekommande formerna af adj. „fräls". Hans utredning är i hufvudsak följande. Af grundformen **frī-hals* uppstod till en början dels **fríals* med hufvudtonen på förra, dels **friáls* med hufvudtonen på senare sammansättningsledet. Det senare gaf med bortfall af *i*, som icke tåldes efter de två konsonanterna, formen *frals*. Det förra behöll en tid sitt *ia*, men gaf sedan genom en ny akcent- o. kvantitets-omkastning först **friáls* o. slutligen genom en öfvergång *ia* > *æ* efter kons. + *r*, analog med den af *iū* > *y* i *frysa* osv., den vanliga fsv. formen *fræls*. En tredje i fsv. mötande, sällsynt form *friæls* betecknar KOCK som dialektisk utan att närmare uttala sig om dess ställning till de andra formerna af ordet.

---

[1]) *Stiupfaþrinum* Eþs 23: 1 tillhör icke hskr. A (se SCHL., s. 40, not. 2). Formen är naturl. analogi efter öfriga former af *faþir*.

Andra förklaringar af den vanliga formen i fsv., *fræls*, ha framställts af BRATE, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 30, som antager, att densamma uppstått ur **frēals* < **frēhals* < **frīhals* genom synkope af mellersta vokalen i en sammansättning **frēals-man* l. d., o. af NOREEN, *Aschw. Gr.* § 93. 2, som anser densamma hafva fått sin vokalisation genom anslutning till verbet *frælsa* (enl. honom < **frēælsa* < **frīhalsian*) o. sbst. *frælse* (< **frēælsi* < **frīhalsia).*

Mot de två sistnämnda förklaringarna kan anmärkas, att man alltid måste vara betänksam emot att förklara den vanligare formen af ett ord genom analogi, om någon annan antaglig förklaring kan gifvas. Dessutom är det naturligtvis alltid en fördel att kunna härleda från hvarandra afvikande former ur en gemensam utgångsform. Från dessa synpunkter synes mig KOCKS utredning af ifrågavarande ord afgjordt vara att föredraga. En liten förenkling af densamma skulle jag dock vilja föreslå. Jag skulle nämligen vilja antaga, att det af **frī-háls* (med hufvudtonen på senare sammansättningsledet) bildade **friáls* bevarat sitt *i* till tidpunkten för den började öfvergången *ia* > *iæ*. Vid denna tid torde det under någon längre eller kortare period i olika dialekter samtidigt hafva funnits former med *ia* o. med *iæ* i hithörande ord, innan öfvergången till *iæ* fullt stadgats. Af de samtidiga formerna *frials* o. *friæls* kan på det af KOCK föreslagna sättet hafva uppstått *frals* o. *fræls*. Genom denna modifikation af KOCKS förklaring skulle man vinna, att den, som det vill synas, tämligen svagt styrkta akcentomkastningen icke längre behöfde antagas. Äfven antagandet af den omstridda monoftongiseringen *ia* > *æ* efter *r* blefve härigenom öfverflödigt. Man vunne härigenom vidare en enkel förklaring på formen *friæls*, ty denna skulle helt enkelt kunna vara den ljudlagsenliga utvecklingen af **frīhals* med hufvudtonen på första sammansättningsledet. Sannol. har, såsom prof. KOCK i samtal med mig förklarat, utvecklingen af denna senare form varit **frī-als* > **frī-i̯als* > **frī-i̯æls* > *friæls*. Endast genom ett sådant hiatusinskott förstår man näml. omljudet i detta ord.

Hvad beträffar den omständigheten, att *fræls* blifvit den så godt som enarådande formen i fsv., så torde detta kunna förklaras så, att *frals* o. *friæls* undanträngts genom det samlade inflytandet från *fræls*, *frælsa* o. *frælse*, om dessa senare, hvilket förefaller sannolikt, utvecklats så, som Noreen, a. st., antyder.

Den i Ög förekommande formen, sbst. *fralsi*, måste, hvilken förklaring än gifves af adj. *frals*, naturligtvis förklaras genom analogi från detta, då någon form af substantivet med o-omljudd stamvokal icke kan tänkas.

m) ***haldær***, adj. komp., Vaþ 23: 1, VinsB XII (med *æ* KrB 2: 2, 3: 1 osv. 46 ggr; ***hælzst***, superl., förekommer Eþs 8, Vaþ 6: 2, RB 14: pr., BB 45). Denna form förklaras af Tamm, *Upps. stud.*, s. 31, såsom en kontaminationsbildning af former med olika komparativsuffix: ****haldar*** (> ***haldōR***) o. ***hældær*** (< ****haldiR***). Kock gifver i *Arkiv* 12: 90 en annan förklaring, enl. hvilken *a*-ljudet antingen öfverförts från superlativen (där det uppkommit såsom en fakultativ vokalisation genom utjämning mellan de osynkoperade och de synkoperade kasus under tiden mellan de båda *i*-omljudsperioderna) eller ock kvarstår o-omljudt på grund af obetonad ställning i satssammanhanget. Det senare af de af Kock föreslagna alternativen skulle, såsom enklast, vara att föredraga, om man icke helst önskade en enhetlig förklaring af *a*-ljudet i komp. o. superl. Genom att i anslutning till Tamm antaga äfven växlande superlativ-suffix: *-ōst* o. *-ist*, får man en sådan förklaring, som är något enklare än Kocks första alternativ, hvilket förutsätter bra många utjämningsprocedurer.

n) ***hanne*** BB 4: 1 [1]) (med *æ* KrB 18: pr. osv. 34 ggr). Samma form förekommer i Västgötalagen o. i Cod. Bur. (Karlsson, *Arkiv* 1: 389, Söderwall, *Ordbok*). Tydl. beror *a*-ljudet på inflytande från andra former af samma pron.: ack. fem. ***hana***, nom. mask. ***hann*** och väl äfven — trots det långa *a*-ljudet i denna form — dat. mask. ***hanum***. Den

---

[1]) Bero ***anar*** GB 14: 2, ***annar*** ib. (Schl., s. 104, noterna 55 o. 67) på missförstånd af ett ***(h)annar*** = ***hænnar***?

senare formen förekommer f. ö. i Ög sannolikt äfven med kort *a*, se nedan kap. IV.

o) *haraþinu* KrB 12: pr., *haræþinu* ES 7, *harazhöfþingi* Eþs XI, *harazsnæmdina* Eþs 23: 1, *harææs næmd* RB 15 (med *æ* KrB 3: 1, Eþs 5: pr. osv. o. 165 ggr). Växlingen *a* : *æ* är förklarad af Brate, *Arkiv* 9: 133 ff., under antagande af den då allmänt erkända öfvergången *ai* > *ā* framför *w*. Han härleder *ha-* ur ett **haiwa-*, afljudsform till got. *heiwa-* o. till ett **hĭwa-*, som enl. honom gifvit den vanligare fsv. formen *hæ-*, isl. *hé-*. Friesen har, *Till den nord. språkhist.* 8 ff., framställt den åsikten, att *ai* i de nord. språken framför urspr. *w* öfvergått, icke till *ā*, utan dels (vid synkope af den *w*-et efterföljande vokalen o. *w*-ets vokalisering) till *øy*, dels (framför antesonantiskt *w*) till *æ*. Äfven om detta skulle visa sig vara riktigt — afgjord kan väl den saken icke anses vara [1]) — torde dock Brates förklaring af formerna *haraþ*, *hæraþ* osv. icke behöfva helt och hållet förkastas, utan blott undergå en lätt modifikation. Om ordet, som ju sannolikast är (jfr Brate, a. st.), är en sammansättning, så har man rätt att antaga, att hufvudtonen fakultativt kunnat hvila på senare ledet o. första ledet hafva semifortis. Vid denna akcentuering har *ai* i **haiwa-* ljudlagsenligt öfvergått till *ā* (Kock, *Bidr. t. sv. etym.* 1 ff., *Sv. Akc.* 2: 341, Noreen, *Aschw. Gr.* § 80. 4. a, Friesen, a. arb., s. 14). Att förkasta härledningen af *haraþ* ur **haiwa-* o. hänföra dess första led till **hari-* „här“ (Tamm, *Upps. stud.*, s. 30, Noreen, *Aschw. Gr.* § 80. 3, Friesen, *Till den nord. språkhist.* 17), synes för Ögs del icke berättigadt på grund af ordet *hasskapær* DrB 12 (ordet förekommer endast denna gg i lagen). Då intet fall af assimilation *rs* > *ss* förekommer i Ög, så kan nämligen denna form icke härledas ur **hari-*, och att etymologiskt skilja dessa till betydelsen identiska ord, synes mig vara metodiskt oriktigt. Till stöd för denna härledning kan icke anföras fsv. *hærskaper*, ty denna form är ju en mycket naturlig analogibildning efter *hæraþ*, och icke

[1]) Not vid korrekturet. Jfr numera särsk. Kock, *Arkiv* 20: 255 ff.

heller (det f. ö. sällsynta, först sent uppträdande) fsv. *hærraþ*, ty denna form kan mycket väl förklaras enl. den regel som gifves af NOREEN, *Aschw. Gr.* § 297. 2 (jfr Anm. 2). Att med FRIESEN, a. arb., s. 16, antaga, att *hasskaper* är skriffel, är naturl. endast en nödfallsutväg, denna gång t. o. m. betänklig att beträda, då man har svårt att förstå, hvarför B:s utgifvare skulle ur A, som icke var hans hufvudtext, upptaga en form, som han icke kände från andra ställen i de fsv. lagarna o. som icke stod i de öfriga hskr. af det verk han ville utgifva. Motsatsen skulle man naturligast vänta. Denna nödfallsutväg är dessutom obehöflig, då FRIESEN, a. st., själf antyder, att *hasskapær* kan förklaras ur **haiwa-* på samma sätt som jag sökt göra gällande för *haraþ*.

Däremot vågar jag icke att i den af BRATE, *Arkiv* 9: 135, från *Sv. Dipl.* 3: 92, 94 anförda formen *scarpeørade* se ett stöd för tillvaron af den stam **haiwa-*, som BRATE förutsätter för sin förklaring af *haraþ*, ehuru den ljudlagsenliga utvecklingen af **haíwa-raþ-* enl. FRIESENS teori just vore **hæíw-raþ* > **hæiu-raþ* > **høy-raþ*, östn. **høraþ*. Denna unga form kan näml., såsom prof. KOCK för mig påpekat, bero på en öfvergång *æ* > *ö* mellan *h* o. *r* (jfr fsv. *hirþe* > *hyrþe*, skånska dial. *here* > *höre* osv.).

p) *inlandingær* DrB III. *utlandingær* DrB 10: 1 (med *æ* DrB III, 10: pr. osv. 11 ggr), *utlandzsk* RB 12: 2 (med *æ* Eþs 30, GB 15 osv. 7 ggr) äro analogibildningar efter *land*.

q) *man*, pl., Vaþ 8: pr. (SCHL., s. 72, not 85) (med *æ* KrB 13: 2 (3 ggr), Eþs 10: pr. osv. o. 60 ggr) har tydl. sitt *a* genom (tillfällig?) analogi från sing. Jfr omvändt § 7. 5 d.

r) *namd*, sbst., KrB 16: 1. VinsB 6: 4, RB 1: 2 *namdin* Eþs 12 (med *æ* KrB 13: 2, 16: 2 osv. o. 130 ggr); *namdær*, p. pf., AeB 3: 1 (med *æ* olika former af *næmna* Vaþ 31: 5, AeB 3: 1 osv. o. 40 ggr). TAMM antager, *Upps. stud.*, s. 31, analogiinverkan från sbst. *namn*. För sbst. *namd* skulle dock äfven en annan förklaring vara möjlig. Det skulle nämligen kunna utgå från en biform **namiþa* (utan *n*) till det **namniþa*, som gifvit det vanliga fsv. *næm(n)d* (*n* är ju i detta ord oorganiskt, jfr got. *namô* osv.). Äfven

om detta ****namiþa*** redan i urn. tid böjts som *i*-stam (jfr Tamm, *Fornnord. fem.*, s. II), så skulle det dock i de kasus, där icke *i* följde i änd., ljudlagsenligt gifva ***namd***. Om en sådan biform till ***næm(n)d,*** uppkommen genom ljudlagsenlig utveckling, funnits, så kan den ju jämte sbst. ***namn*** hafva bidragit till att införa *a*-ljudet i former af verbet ***næmna,*** för hvilket väl ingen annan grundform än ****namnian*** torde kunna uppställas [1]).

s) ***nar,*** konj., BB XIV (***nær,*** AeB 5; ***nær,*** adv., DrB 2: 2, Vaþ 8: 2 osv. 30 ggr); ***nastær,*** adj. superl., GB 9: pr. (med *æ* GB. 8: pr., AeB 3: 1 osv. 31 ggr). Se om *a*-ljudet i dessa former Karlsson, *Arkiv* 1: 391, Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 11, o. Tamm, *Upps. stud.*, s. 31.

t) ***panninga*** Vaþ 6: 1, ES XVI, ***panningani*** ES 16: pr., ***panningum*** KrB 26: pr. (med *æ* KrB 10: pr., VinsB 6: 5 osv. 36 ggr). Formen förklaras af Tamm, *Upps. stud.*, s. 30, ur ett fakultativt urn. ****panning-*** med hufvudtonen på suffixet, vid hvilken betoning omljud ljudlagsenligt icke inträdde. Det torde dock kanske vara tvifvel underkastadt, om lånet af detta ord är så gammalt, att dess vokalisation kan förklaras ur vårt eget språks ljudlagar. Den äldsta fht. har ett ***phanninc*** jämte ***phenninc*** (Schade, *Ahd. Wörterb.*) o. det är ju möjligt, att växlingen funnits äfven i den lågt. dial., hvarifrån ordet väl inkommit i de nord. spr.

u) ***stamna,*** vb, RB XII, ***stamt*** RB 3: 1 (2 ggr), RB 22: pr., ***stamdu*** Vaþ 32: 6 (med *æ* Eþs 5: pr., DrB 3: pr. osv. o. 170 ggr); ***þingstamnu,*** sbst., DrB 7: 1 (med *æ*, enkelt o. i sammansättningar, KrB 19: pr., Eþs 5: pr. osv. 36 ggr). Tamm, *Upps. stud.*, s. 31, antager för substantivet en afledning på ***-ōn*** (urgerm. ****staβnōn***), som sedan påverkat verbet. Jämför för denna suffixväxling ***-ōn: -jōn*** ofvan 2 c. Det vore måhända äfven möjligt att tänka på inflytande från de till samma begreppssfär hörande sällsynta ***namna*** o. ***namd?***

---

[1]) Jfr dock fht. ***nemmen,*** som kan förklaras ur ****nam-jan,*** i förh. till ***nennen*** < ****namnian?*** Annorlunda Braune, *Ahd. Gr.*, § 99.

v) *suaria* Vaþ 1: pr., *suari* DrB 9: 1 (SCHL, s. 55, not 70) (med *æ* KrB 13: 3, Vaþ 1: pr. (2 ggr) osv. o. 120 ggr). Dessa former kunna möjligen förklaras genom att antaga en sidoform **suara* utan *j*-afledning (jfr got. *swaran*) [1]), af hvilken *suari* vore en regelb. pres. konj. o. från hvilken *suaria* lånat sitt *a*. En sådan förklaring af de båda formerna är naturl. likväl högst osäker. — Den af LARSSON, *Södermannal. språk* I, s. 9, föreslagna utvägen att härleda *a*-ljudet i (det äfv. i Västgötalagen I en gång förekommande) *svaria* genom analogi från pres. **svarr*, är omöjlig, då ett ljudlagsenligt uppkommet **svarr* icke existerar (jfr ofvan a). Något **svarr* är, såvidt jag vet, ej heller uppvisadt i fsv. Snarare kunde man förmoda analogiskt inflytande från kortstafviga svaga *ja*-verb med o-omljudd vokal, särsk. **uaria* (jfr ofvan a).

w) *annanuagh* DrB 7: 1, BB 14: pr. (det enkla *uæghær* förekommer KrB 20: pr., Eþs 5: pr. osv. 26 ggr, sammansättningarna: *almænningx uægh* BB 5: 2 (2 ggr), *faruægh* BB 3: pr., *karls uæghær* BB 4: pr., *kirkiu uægh* Eþs 3: 1 (2 ggr), BB 5: 1 (2 ggr), 5: 2 (2 ggr), *kuærna uæghær* BB 5: 1, *þingx uægh* Eþs 3: 1 (4 ggr), DrB 2: 1, BB 4: pr., *þiuþ uæghær* BB 4: pr.). Växlingen *æ* : *a* i detta ord bör sannolikt förklaras enl. den af KOCK, *Arkiv* 11: 142 f., uppställda ljudlagen: *æ* öfvergår i relativt oakcentuerad stafvelse till *a* framför *gh*. I hvarje fall kan man i den fördelning af formerna *uægh-* o. *uagh-* i förh. till betoningen, som äger rum i fsv., svårligen med NOREEN, *Aschw. Gr.* § 173, Anm. 1, se spår af det förhållandet, att indoeur. *e* stod i hufvudtonig, *o* i bitonig stafvelse. Emellertid visa de ofvan anförda formerna af ordet *uæghær*, liksom de af KOCK, a. st., uppräknade, vokalisationen *a* endast i sådana sammansättningar, i hvilka ordet „väg“ står i öfverförd betydelse. Detta kan naturl. förklaras så, att i de fall, där det står i egentlig bet., inverkan från det enkla *uæghær* varit nog stark att undantränga uttalet med *a*. Det synes mig

---

[1]) Kan felskrifningen *suäria* för *svara* i hskr. F (SCHL., s. 23, not 4) hafva någon bet. för ett sådant antagande?

likväl bättre att antaga, att i förra fallet senare sammansättningsledets semifortis försvagats till en lägre betoningsgrad, i senare fallet däremot bibehållits, och att det är denna betoningsskillnad, som är orsaken till den växlande vokalisationen. I den af Kock uppställda ljudlagen komme då uttrycket relativt oakcentuerad stafvelse icke att innefatta semifortis-stafvelse, hvilken Kock, a. st., i nämnda uttryck inbegriper. — Måhända bör fsv. *þaghar* (jfr ofvan 4 a) helst förklaras enl. samma ljudlag. Dock skulle man kanske, då *þaghar* endast som konj. varit obetonadt, däremot som adv. betonadt i satsen, i sådant fall vänta att oftare än som är fallet finna sidoformen *þæghar*.

En andra grupp af former med *a* för väntadt *æ* utgöres af sådana, som, såvidt jag vet, icke äro kända från andra fsv. texter [1]), men som icke synas alldeles omöjliga att förklara, äfven om i flera fall skriffel är öfvervägande sannolikt. Dessa äro:

x) *ia*-stammarna *klaþe* VinsB 7: pr. (med *æ* Eþs 3: pr., Vaþ 27: pr. osv. 14 ggr), *laghi* BB 3: pr. (med *æ* BB 1: 1, 2: 1 osv. 14 ggr), *tuæsuare* KrB 13: 3 (med *æ* Vaþ 30: 2, ES 14: 1 osv. 5 ggr), *traþis æriu* GB 17 (med *æ* KrB 1, BB 9: 1, 9: 5, 11: 2). *klaþe, laghi* o. *traþis*- kunna förklaras antingen såsom lösryckta ur sammansättningar, i hvilka redan vid tiden för *i*-omljudets inträdande senare ledets semifortis försvagats, på grund hvaraf i-omljud icke verkats i detta leds stamstafvelse (jfr Noreen, *Aschw, Gr.* § 60), eller såsom analogibildningar efter en gång befintliga parallela *a*-stammar. För *tuæsuare*, som väl är en afledning af verbet *suæria* (analog med de af Hellquist, *Arkiv* 7: 41 behandlade neutrala *ia*-st.), kunna dessa synpunkter icke tillämpas, utan *a*-ljudet måste anses härröra från former med *a* af verbet (jfr ofvan v). — Med *klaþe* bör jämföras *clådhebonat Nya Test.* 1526, förspr. v a, så vidt denna form är afsedd. — För *laghi* torde emellertid den sannolikaste

[1]) Jag upptager i denna grupp också *fa* (för väntadt *fæ*), som visserligen förekommer äfven i Västgötalagen I o. V (Karlsson, *Arkiv* 1: 386), men, så vidt jag vet, icke varit föremål för förklaringsförsök.

förklaringen vara att antaga skriffel (l. tillfällig analogibildning?) på grund af det närmast föregående *lagha*.

Anm. 2. Från de synpunkter som gjorts gällande för *klaþe* o. *traþis*- förklaras säkert växlingen *a : æ* i *afraþe* GB 17: *afræþe* GB 11: 1, osv. 6 ggr, o. *hæraþe* Eþs 1: 8 osv. 9 ggr: *hæræþe* KrB 3: 1 osv. o. 50 ggr. Af det senare ordet finnes äfv. *a*-st. *hæraþ* (KrB 17 osv. 26 ggr) o. med *æ* lånadt från *ia*-st.: *hæræþ* Eþs 29 osv. (o. 65 ggr). Jfr för det senare ordet Kock, *Fsv. ljudl.* 313 ff.

y) *fa* KrB 14: pr. (Schl., s. 14, not 6), KrB 21 (Schl., s. 19, not 86), GB 16: pr. (Schl., s. 106, not 11), ES 3: pr. (Schl., s. 135, not 89), BB 34: 1 (Schl., s. 222, not 56) (med *æ*: det enkla *fæ* KrB 8: 1, DrB 10: pr. osv. o. 70 ggr; sammansättningar: *fæfylingær* BB 24: 6, *fælaxs gærþ* BB 35: 1 (2 ggr), *bo(l)fæ* GB 16: pr., 22, 23, *foþær fæ* BB 26: pr., *kirkiufæ* KrB 21 (2 ggr), *leghu fæ* BB XXVI, 26: pr., *hiona fælagh* KrB XXVIII, 28 (2 ggr), 29: 1); *kna* GB 5: 1, 7: 2, 8: 1 (med *æ* GB 16: pr. (2 ggr) osv. 12 ggr); *tra* BB 33 (med *æ* Vaþ 1: 5 osv. 10 ggr). Dessutom förekommer *fa* i st. f. *fea(r)* BB 25: 3 (Schl, s. 214, not 19) (*fea(r)* förek. AeB 17, RB 1: 1 osv. 6 ggr, *fea bot* KrB 20: 1, *fear fot* BB 28: 5, *fear gang* BB 28: 5, *fea gialdit* KrB 15: 1, 25: 1, 29: 1). Dessa former äro för många — särsk. gäller detta fallen af *fa* — för att kunna anses som skriffel, men det är mycket svårt att för desamma finna någon antaglig förklaring. Det förslag Kock, *Arkiv* 12: 91, framställer till förklaring af *kna* verkar icke öfvertygande. Själfva förutsättningen, på hvilken förklaringen hvilar, näml. att *kna* på ifrågavarande ställe är genitiv, är ingalunda säker. En undersökning visar näml., att prep. *innan* äfven i lokal bet. (hvarom här närmast är fråga) kan styra annan kasus. Exempel äro: *innan hæræþe* DrB 14: 6, *innan eþum* AeB 20: pr., *innan smalandum* BB 39: 1. Dessutom kan ej gärna *knæ* i det mot de exempel, hvari *kna* ingår, fullständigt svarande *innan þriþia knæ* GB 16: pr. (2 ggr) osv., sammanlagdt 7 ggr, fattas som genitiv. Men äfven om i ifrågavarande uttryck ursprungligen användts genitiv, så vore dock en analogibildning **knea(r)* efter *fea(r)* ganska osannolik. Visserligen fanns i språ-

ket blott ännu ett ord, *træ*, som böjdes absolut lika med *knæ*, men båda dessa ord voro ytterst vanliga o. därför föga utsatta för analogisk ombildning, o. de hade dessutom bakom sig stödet af alla de på kons. utljudande *a*-stammarna, hvilka ju på det hela taget böjdes på samma sätt. Härtill kommer ytterligare, att *tra* endast med stor svårighet o. *fa* alls icke låta förklara sig på det af Kock för *kna* föreslagna sättet. *Tra* står på det ställe, där det förekommer, i ack. pl. o. skulle således kunna förklaras endast genom att antaga, att vokalisationen i en form, gen., utbredt sig till alla öfriga kasus, ett väl i högsta grad osannolikt antagande. *Fea(r)* åter skulle genom den af Kock föreslagna utvecklingen gifva, icke *fa*, utan **fiā* (jfr Kock, a. st.). Man skulle slutligen mot Kocks förklaring kunna anmärka, att den förutsatta akcent- o. kvantitetsomkastningen, utom möjligen hvad beträffar icke hufvudtonig stafvelse (Noreen, *Aschw. Gr.* § 153. 3) — trots det som Kock anfört i *Arkiv* 5: 383 o. 17: 178 f. — icke synes vara tillräckligt styrkt i fsv. Det af Kock, *Arkiv* 12: 91, anförda *fians* torde kunna förklaras som en med gutniskan gemensam dialektform eller som en gutnicism (beröringar med gutn. förekomma äfven eljes, se Kock, *Arkiv* 17: 174 ff.). För förklaringen af fsv. *fræls* torde icke heller den nämnda akcent- o. kvantitetsomkastningen nödvändigt behöfva antagas, jfr ofvan l).

Huru de ifrågavarande formerna skola förklaras, vet jag icke. Det synes mig nämligen äfven djärft att med Tamm, *Upps. stud.*, s. 32, utan stöd af utomsvenska l. utomnordiska former med *a*, antaga afljud. Föreligger en dialektisk öfvergång *æ* > *a* i slutljud? Denna vore väl då närmast att förklara så, att *æ* i den nämnda ställningen öfvergått till ett bredare, närmare *a* liggande ljud, hvilket kunnat föranleda skrifvaren att någon gång återgifva detsamma med tecknet för *a*-ljudet. Jfr vidare nedan.

z) *baggia* Vaþ 33: pr. (med *æ* Eþs 19, DrB 1 osv. 7 ggr). Till förklaring af denna form skulle man kunna tänka på inflytande från (det långa) *a*-ljudet i öfriga kasus af samma pronomen. Jfr gen. *þryggia* efter *þry* (Noreen,

Aschw. Gr. § 108, Anm. 5) o. *tyggia* < **tuggia* efter *tu* (Noreen, *Geschichte*[2] § 215. 4).

å) *fallis* Vaþ 31: 5 betecknas genom sin änd. som svagt verb och måste därför betraktas som biform till *fællis* (som förekommer KrB 17, Vaþ 17: 1 o. RB 5: 1 (2 ggr); öfriga former af *fælla* o. 55 ggr). *A*-et i *fallis* har väl öfverförts från det likbetydande *falzs* (pres. ind. pass. af *falla*, se Rydqvist, *Sv. spr. lagar* 1: 467)[1]). — *fallas* RB 3: 2 kan vara st. vb (jfr Rydqvist, a. st.).

ä) *fastum*, sbst. fem. dat. pl., GB 10: pr. (med *æ* GB 5: 1, AeB 10: 3, ES 22 osv. o. 65 ggr). Såsom *iō*-stam (jfr Hellquist, *Arkiv* 7: 29 f.) skulle detta ord ljudlagsenligt hafva *i*-omljud i alla kasus. I Ög böjes ordet emellertid i plur. som *i*-stam: *fæsti(r)* ES 4: pr., 7 osv. Om denna öfvergång till *i*-stamsböjningen ägt rum före *i*-omljudets inträdande, så kan saknaden af omljud förklaras genom utjämning från de kasus, som icke haft *i* i ändelsen (jfr Noreen, *Aisl. Gr.*[3] § 382. 3). Till dessa kasus hörde f. ö. just dat. plur., som här föreligger. Till *a*-ljudets bibehållande skulle äfven adj. *fastær* i någon mån kunnat bidraga. — Emellertid skulle den anförda formen *fastum* äfven kunna fattas på ett helt annat sätt, nämligen såsom dat. plur., icke af *fæst*, fem., utan af *faste*, mask., benämning på ett visst slags köpvittne. Det i samma fras ingående *köpum* blefve då dat. pl. af *köpe*, mask., köpvittne, hvilket ord äfv. eljes förekommer i Ög (se glossaret). Till detta *faste* kan i Ögs språk (jfr *grænni, hæri, ærui* nedan § 7. 5 a) hafva funnits en omljudd sidoform *fæste*, som kan ingå i flera af de af Schlyter i glossaret (under *Fæst*) anförda uttrycken. Genom antagandet af ett sådant *fæste* läte äfven det för Schlyter obegripliga: *bæra in til manzs fæsta ok köpa* ES 4: pr., 11, förklara sig. I detta uttryck kunde näml. ingå ack. plur. af de nyss omtalade *fæste* o. *köpe*, och uttrycket betydde eg.: „frambära till någon fastar och köpvittnen„, dvs.: „bevisa emot någon,

---

[1]) Prof. Söderwall påpekar, att *fallis* på ifrågavarande ställe kan vara konj. I så fall bortfaller förklaringen ofvan.

att (vid köpet osv.) fastar o. köpvittnen varit närvarande, [1]).

ö) *frandær* GB XX, AeB XVII (med *æ* DrB 2: 1, 5: pr. osv. o. 130 ggr). SIEVERS har i *PB Beiträge* 18: 410 förklarat fsv. *frænde*, isl. *frændi* ur en stam **frā-* (< **frēį*, afljudsform till **frī-*, som föreligger i isl. *frjándi*), som utbildats medelst suffixet *-ind-*, en äfven eljes någon gång förekommande afljudande sidoform till det vanliga suffixet för pres. part. *-and-*. Om SIEVERS har rätt, skulle den här föreliggande o-omljudda formen på analogt sätt kunna förklaras genom att antaga en fakultativ utbildning medelst det vanliga suffixet *-and-*. Ett urn. **frā-and-* skulle näml. gifva i sing. **frande*, i plur. *frændær*. Genom utjämning kunde sedan *a* ha inkommit äfv. i plur. — Sannolikt föreligger dock skriffel.

aa) *ætta lagin* AeB 1: 2 (med *æ*: *armlæggia* Vaþ 33: 1, *bunulæggium* Vaþ 33: 1, *ætta læggrin* Eþs 18 (3 ggr), 21, AeB 3: pr. (2 ggr)). Se TAMM, *Upps. stud.*, s. 31 (o. NOREEN, *Geschichte*² § 191. 1).

bb) *mali stang* BB 6: 1 (*mæli-* BB VI, 6: 1) — till sitt ursprung en verbal bildning, analog med isl. *dœmi-stóll*, *festi-band* osv. (FALK, *Arkiv* 4: 359 ff., ERDMANN ibidem 7: 84) — kan hafva påverkats af sbst. *mal*.

cc) *sa*, refl. pron. 3:dje pers. sing. dat., GB 25 (SCHL., s. 110, not 38) (*sæ* BB XXXVI, 36: pr., *sær* Eþs 32, ES 11: 1, BB 2: 1). Jfr ofvan y), slutet.

dd) *sald*, sbst. fem., VinsB 7: 4 (med *æ* AeB 25: 1, ES 8, VinsB 7: 4 (2 ggr)). Se TAMM, *Upps. stud.*, s. 31. Man skulle äfven kunna tänka på inflytande från det likbetydande *sala*.

ee) *staghla* Eþs 18 (med *æ* Eþs 17 (2 ggr), 21 osv. 7 ggr). TAMM, *Upps. stud.*, s. 31, förklarar formen som en (yngre) självständig denominativbildning till ett subst., motsv. isl. *stagl*. Detta af TAMM förutsatta fsv. *staghel* anför SÖDERWALL i sin *Ordbok* från *Ett fornsvenskt legendarium* 3.

ff) *tuagilt* Vaþ 13: pr. (*tuæ-*, i olika sammansättningar,

[1]) Jfr SÖDERWALLS *Ordbok* under *fästir* o. *köpe*.

Eþs 27: pr., DrB 7: 2 osv. 17 ggr). Enklast är att förmoda påverkan från vissa former af räkneordet „två“: ack. mask., nom.-ack. fem. Alldeles oberättigadt vore det dock måhända icke att antaga en afljudsform *twaih- till det *twih- (Brate, Ä. Vestmannal. ljudl. 30) eller twih- (jfr Noreen, Aisl. Gr.[3] § 107. 2), som gifvit den vanliga formen: fsv. *tvæ-*, isl. *tvé-*. Ur en sådan form skulle näml. äfv. Västgötalagens *twanni* (Karlsson, *Arkiv* 1: 389) ljudlagsenligt kunna förklaras [1]).

gg) *uarn* ES XIV (med *æ* Eþs 18, 19 osv. 7 ggr, hvaraf 4 i sammansättningen *iorþa uærn*). Se Tamm, *Upps. stud.*, s. 31.

Slutligen sammanför jag till en grupp några fall af *a* för väntadt *æ*, hvilka icke tyckas kunna förklaras på annat sätt än genom antagande af skriffel. Dessa äro:

hh) *brannir* BB 44: pr. (med *æ* BB 44: pr. osv. 8 ggr); *famt* ES 12: pr., BB 39: 1 (med *æ* KrB 21, Eþs 5: 1 osv. o. 140 ggr); *kara* AeB 16: 1 (Schl., s. 126, not 44), *kare* Eþs 17 (Schl., s. 37, not 39) (med *æ* KrB 15: pr., Eþs 17 osv. o. 65 ggr); *mallum* Eþs 6, BB 1: 6 (med *æ* Eþs 2: pr. osv. 37 ggr); *prastær* KrB 7: pr., 11, 30: pr. (med *æ* KrB 2: 2, 6: pr. osv. o. 80 ggr); *rat* Vaþ 6: 6 (Schl., s. 71, not 77) (med *æ*, sbst., adj. o. adv., KrB 5: pr., DrB 5: 1 (2 ggr), VinsB 7: 3 osv. o. 120 ggr); *tande* BB 44: pr. (ordet förekommer blott på detta ställe i lagen); *uanda* BB 5: 2 (med *æ* RB 18, BB 8: pr. osv. 9 ggr); *þrall* VinsB 12 (med *æ* Eþs 15: 2, DrB 21 osv. o. 40 ggr); *þrattande* KrB 13: 1 (med *æ* KrB 2: pr., DrB 20: 1 osv. 19 ggr). Af dessa förekomma *rat* o. *þrall* äfven i Västgötalagen (Karlsson, *Arkiv* 1: 387, 388).

Af de ofvan uppräknade ordformerna med *a* för väntadt *æ* förekomma åtskilliga, så vidt man kan döma af de af Schlyter anförda varianterna, endast i hskr. A. Jag uppräknar dem i den ordning de intaga ofvan: *laggin*, *talia*; *auarkar*, *þuæra uarknaþ*; *bara*; *ar* (relat. part.); *þan*, *þat*; *aru*; *maþ*; *maþan*; *a*, adv.; *akke*; *apti*; *faþrinit*; *fralsi*; *haldær*, adv.; *hanni*, pron.; *man*, pl.; *inlandingær*, *utlandingær*;

---

[1]) *þranni* åter kan vara analogi efter *tvanni* på grund af ekvationen: *tvænni*: *þrænni* = *tvanni*: X.

namd, sbst.; *nar*, konj.; *panninga; stamna*, *stamt*, *stamdær; suaria*, *suari; klaþe, laghi*, *traþis æriu; fa*, sbst., *tra; baggia; fallis; frandær; ætta lagin; sa*, pron.; *sald; tuagilt; uarn; brannir, famt, kara*, *kare, prastær*, *rat*, *uanda, þrall, þrattande*. Sannolikt stå endast i A äfven följande: *an*, konj., (AeB 6: pr. anför SCHLYTER inga varianter, men B har *æn*); *alla* (Eþs. 24 inga var., men B har *ælla*); *utlanzsk* (SCHLYTER anför inga var., men B har *utländsk*); *namdær*, p. pf., (SCHL. inga var., men B har *nämdir*); *annan uagh* (BB 14: pr. anför SCHL. inga var., men B har *wägh*); *malistang* (SCHL. har inga var., men B har *mäli-*); *tande* (SCHL. inga var., men B har *tände*); snarast äfv.: *uar* (af *uæria*) (SCHLYTER angifver dock icke hvad F har); *drapær* (Eþs 27: pr. angifver dock SCHLYTER icke hvad F har); *þingstamnu* (SCHLYTER angifver dock icke F:s läsart); *kna* (GB 8: 1 angifver SCHLYTER dock icke F:s läsart). Af den omständigheten, att nu uppräknade former förekomma endast i hskr. A, blifver det åtm. till en viss grad sannolikt, att de icke förekommit i urtexten. Men om så är förhållandet, böra de väl, för så vidt de äro afsedda, snarast anses tillhöra afskrifvarens språk, som sål. i någon mån skiljt sig från den urspr. redaktörens l. nedskrifvarens. Att denna skillnad delvis varit en dialektisk, synes mig framgå af en undersökning af de anförda formerna med hänsyn till deras förekomst för öfrigt i fsv. Det torde näml. icke vara en tillfällighet, att af de nämnda formerna med *a* för väntadt *æ* ett icke ringa antal: *laggin, uar, talia* [1]); *drapær; an, ar; aru; maþ; akke; alla; apti; namd, namdær; panninga; stamna, þingstamnu; suaria; fa*, sbst.; *rat*, *þrall* — förekommer endast (eller åtm. företrädesvis) i västgötska skrifter (alla de nu nämnda förekomma i Vgl I—IV, jfr KARLSSON, *Arkiv* 1: 385 ff.) [2]). Fastmer synes det mig af denna öfverensstämmelse framgå, att språket hos A:s afskrifvare varit nära besläktadt med forn-

---

[1]) Jfr dock Södermannalagens *qual* o. *qualia*.

[2]) Af mindre bet. är, att *fralsi, haldær* äfven förekomma i Biæ., *nar* o. *annanuagh* i Vgl, då dessa former uppträda äfven annorstädes i fsv. Däremot bör måhända *brannir* jämföras med Vgl:s *kannir* o. *tua-*, som ofvan antydts, med Vgl:s *twanni*.

västgötskan. Jag får längre fram flera gånger tillfälle att vidröra detta förh. Redan här vill jag emellertid nämna, att de västgötska drag som sporadiskt förekomma i Ög, måhända böra leda till den slutsatsen, att afskrifvaren af A varit från en trakt som gränsat intill västgötskt språkområde eller möjl. rent af varit en västgöte. — Utom de nu nämnda gemensamma formerna förekomma både i Ög o. Vgl åtskilliga fall af *a* för väntadt *æ*. Af såväl de gemensamma som icke gemensamma formerna hafva åtskilliga icke kunnat förklaras. Om det är riktigt, att afskrifvarens af Ög språk varit påverkadt af västgötskan, skulle man emellertid måhända kunna förklara dessa genom att för västgötskan som ett dialektiskt drag antaga en sporadisk öfvergång *æ* > *a* (i vissa ställningar?), som väl snarast skulle karakteriseras som en öfvergång till ett bredare ljud än det vanliga *æ*, ett ljud som ibland kunnat återgifvas med *a*. Under denna ljudöfvergång borde i så fall kanske äfv. några af de specialförklarade formerna med *a* för väntadt *æ* inbegripas.

9) särskilda fall.

a) ***ar***, sbst. n., Vaþ 6: 5 [1]. Om den växlande vokalisation detta ord har inom de nordiska språken se Noreen, *Arkiv* 3: 14, noten, o. Söderberg, *U-omljudet* 85.

b) *bazst*, adv., GB IV, 4: 1 (med *æ* förekommer superlat. af adjektivet e n gång: BB 30: 1; komparativen har alltid *æ*: Vaþ 15: 4, BB 1: 3 osv.). Den o-omljudda vokalen har adverbet från de synkoperade formerna af adjektivet, där den en gång ljudlagsenligt har funnits. Jfr Noreen, *Geschichte*² § 50, *Aisl. Gr.*³ § 64. c.

c) ***han*** står KrB 27: 2, GB 12: pr. (Schl., s. 103, not 19), GB 23 (Schl., s. 110, not 29), RB 4 pr. (Schl., s. 168, not 27), RB 23: 1 (Schl., s. 182, not 43) i st. f. ***hon***. Föreligger en gutnicism? Jfr ofvan y) och nedan

---

[1]) *ær* Vaþ 33: 1 tillhör icke hskr. A (se Schl., s. 90, not 53). Vaþ 6: 5 har A ensam *ar*. Detta ord ökar sålunda måhända antalet af de ord, i hvilka ett *a* för vanligare *æ* är egendomligt för A:s afskrifvare.

§ 9. 4 a. Sannolikast är väl dock, att dessa former bero på felskrifning.

Anm. 3. Genom skriffel (öfverhoppande af *i*) står *a* i *galde* (för *gialde*) BB 15: pr. (SCHL., s. 206, not 12).

10) *a* står i låneord, motsvarande *a* i det språk, från hvilket resp. ord lånats: *altaran* KrB 11 osv., *kalk* KrB 1 osv., *lafrinzs mæssu* KrB XXIII, 23, *martins mæssu dagh* GB 8: pr., *magnus*, Vaþ 35, *pante* ES 16: pr., 16: 1, *paska* KrB 11 osv. Se SÖDERWALLS *Ordbok.*

§ 2. Bokstafven **e.**

1) *e* motsvarar samnord. *æi* på grund af den allmänna fornsvenska monoftongiseringen, t. ex.: *ben* Vaþ 19 osv., *eþær* KrB 6: pr. osv.

Anm. *e* förekommer i ett par ord, i hvilka man på grund af akcentueringen (akc. 1) skulle vänta *æ* genom samnord. monoftongisering före konsonantgrupp (KOCK, *Arkiv* 8: 270, not, *Accentuirung*, s. 118):

eghn KrB 24: pr. osv. Uteblifvandet af den samnord. monoftongiseringen beror väl här på anslutning till adj. *eghin* [1]). Jfr LARSSON, *Södermannal. språk* I, s. 17. Verbet „äga“ har i Ög icke någon form med *e*.

eldær BB 44: pr. (2 ggr) osv. I detta ord förklaras *e* genom utjämning från de urspr. osynkoperade kasus af ett urn. **ailiþ-*, i hvilka sål. enkel konsonant följde på diftongen. Se LÄFFLER, *Sv. Landsm.* 1: 271 ff., NOREEN, *Arkiv* 6: 381, *Geschichte*² §§ 41. b, 144. II. a.

I *heþnu byr* BB 28: 2, *leþznum* Vaþ 30: 1 osv., *stenka* Eþs 17 (2 ggr) osv. o. *somartelnungær* BB 25: 2 är däremot *ē* ljudlagsenligt trots kons.-grupperna, eftersom orden hafva akc. 2.

2) *e* motsvarar samnord *e* (< *ĕ*):

fea(r) AeB 17, RB 1: 1 osv.; *sea* Eþs 5: pr. osv., *ser* RB 15, *forser* RB XV osv.; *tilseu man* VinsB 12. I for-

[1]) Förekommer icke i Ög.

merna *fea(r), sea* och *tilseu man* är samnord. *ē* ljudlagsenligt bevaradt framför vokal, se FLODSTRÖM, *Tidskr. f. fil.* N.R. 4: 64, KOCK, *Fsv. ljudl.* 121, not 1, NOREEN, *Aschw. Gr.* § 114. 1. Pres. ind. sing. *ser* däremot måste anses ha fått sitt *e* genom analogiinflytande från infinitiven o. plur., då den ljudlagsenliga formen här är **sīr* (< urgerm. **sihiz* < **sehiz*). Se (BRATE, *A. Vestmannal. ljudl.* 16 samt) LINDGREN, *Burträskmålets grammatik*, s. 156, o. NOREEN, *Aschw. Gr.* § 83. 2. a.

3) *e* står i några fall som en sällsynt variant till *æ*.

a) *e* motsvarar samnord. *e*:

mellum Eþs 5: pr. (med *æ* Eþs 2: pr. osv. 37 ggr); *sendær*, adv., Vaþ 1: pr. (med *æ* Vaþ 13: 1, AeB 6: 1); *sessa*, mask. pl., DrB 14: 9 (med *æ* DrB 14: 3, Vaþ 12: 3; *sæssu*, fem., BB 43: pr.); *tuenne* DrB 11: pr. (med *æ* DrB 11: pr., GB 9: pr. osv. 6 ggr); *þen* Eþs VIII, *þet* DrB 3: 2 (med *æ* KrB 1, 2: pr., 2: 1 osv. o. 1050 ggr); *þessa* KrB 13: 3, BB 1: 3, *þessin* KrB 13: 3, RB 2, *þessu* VinsB 6: 4 (2 ggr), *þessum* RB 17 (med *æ* Eþs 1: pr., DrB 5: pr. osv. 26 ggr); *auerkar* Vaþ 30: 2 (med *æ*: *auærkat* ES 4: 2 (2 ggr) osv. 20 ggr; *wærka* KrB 17 osv. 6 ggr; *forwærkat* KrB 27: pr. (2 ggr) osv. 20 ggr; *auærkan* ES 15: 3 osv. 7 ggr).

b) *e* motsvarar samnord. *ǽ*, *i*-omljud af *ă*:

eng Eþs XXVII (med *æ* BB 2: 1, 4: pr. osv. 38 ggr); *feld*, p. pf. af *fælla*, KrB 14: pr. (med *æ* KrB 13: 2 (3 ggr), 17 (2 ggr) osv. o. 60 ggr); *festum*, sbst., BB 9: 9 (med *æ* GB 5: 1, AeB 10: 3 osv. o. 65 ggr); *festa*, vb, KrB 21, Vaþ 39: 1, GB 4: pr., BB XLVIII, *ofesta* ES 15: 3 (med *æ* GB 5: 1, AeB 10: 1 osv. o. 70 ggr); *gera* KrB 11 (med *æ* KrB 1, Vaþ 1: 2 osv. o. 180 ggr); *leggia* KrB 4: 1, 21, Eþs 11, ES 16: 2, *legs* Eþs XXV (med *æ* KrB 3: 1, Eþs 25 osv. o. 60 ggr); *sleppi* Vaþ XXXIII (med *æ* Vaþ 33: 1, BB 36: 2); *bospend* Vaþ 38: pr. (ordet förekommer endast denna gång i lagen); *sueria* KrB 13: 3, *suerias* ibidem (med *æ* Vaþ 1: pr. (2 ggr) osv. o. 120 ggr); *altara uerninga* KrB 11 (med *æ* ibidem 1 gg) [1]).

---

[1]) *tueggia* VinsB 6: 1 tillhör icke hskr. A. (se SCHL., s. 155, not 72). Med *æ* förek. detta ord i Ög 20 ggr.

c) *e* motsvarar samnord. *ǣ*, *i*-omljud af *ā*: *olestum* Vaþ 32: 3 (med *æ* VinsB 1, BB 23).

d) *e* motsvarar samnord. *ǣ*, uppkommet af *æi* på grund af monoftongisering framför konsonantgrupp:

engin, pron., Eþs 9 (med *æ* KrB 10: pr., Eþs 1: 6 osv. o. 60 ggr); *ekke* KrB 13: 3, DrB 3: pr. (med *æ* KrB 18: 1, 29: 1 osv. 7 ggr).

e) *e* motsvarar samnord. *ia*:

frels, adj., DrB XVI (med *æ* DrB 8, Vaþ 3: 1 osv. 55 ggr; *frælse*, sbst., GB 16: pr. osv. 7 ggr).

f) *e* står i låneordet *prestær* KrB 4: 1 (med *æ* KrB 2: 2, 6: pr. osv. o. 80 ggr).

Alla dessa kategorier af *e* för väntadt *æ* böra helt säkert bedömas ifrån samma synpunkter. Att med Kock, *Fsv. ljudl.* 536, antaga, att ännu vid tiden för våra fsv. lagars nedskrifvande en skillnad förefunnits i uttalet af stamvokalen mellan de ord, i hvilka denna går tillbaka till urgerm. *e* och de, i hvilka den utgör *i*-omljud af *a*, är det för Ögs del så mycket mindre skäl, som skrifningarna med *e* af den förra ordgruppen (grupp a ofvan) ingalunda äro relativt talrikast. Jfr äfven Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 6 ff., Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 13.

Närmast till hands ligger på grund af skrifningarnas sällsynthet att antaga, att *e* här står som en beteckningsvariant till *æ*, som en o. annan gång insmugit sig antingen hos redaktören eller hos afskrifvaren (resp. afskrifvarne), möjligen i någon mån beroende på föregående eller samtidigt sysslande med latinsk ortografi. För några af de anförda fallen torde denna förklaring vara den enda möjliga: *feld*, *sleppi*, *sueria*, *frels*.

För de öfriga kunna emellertid äfven andra synpunkter göras gällande. Kock har, *Fsv. ljudl.* 535, påvisat, att i ord, som merendels sakna hufvudakcent, *æ* i fsv. kunnat öfvergå till ett mera *e*-liknande ljud, som ibland kunnat tecknas med *e*. Exempel på samma ljudöfvergång anföra Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 6 ff., Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 11 ff., 14 ff., Zetterberg, *Bjärköar. ljud- o. böjningsl.* 4 ff. Enligt denna ljudlag kunna af de i Ög förekommande

skrifningarna med *e mellum*, *þen* o. *þet* förklaras. Vidare har LARSSON, anförda arbete, s. 12, gjort det antagandet, att en föregående palatal kunnat utöfva något inflytande på *ä*-ljudets kvalitet. Jfr äfven ZETTERBERG, anförda arbete, s. 5. Finge man antaga, att äfven en efterföljande palatal kunnat bidraga till att göra ett *æ* mera slutet, „föra det längre åt *e*-hållet“, så skulle på denna väg förklaring vinnas för: *gera*; *leggia*, *ekki*. Än ytterligare har ZETTERBERG, anförda arbete, s. 5, som det synes, med rätta, förklarat en stor mängd fall af *e* för vanligare *æ* genom att antaga, att i den af honom behandlade urkundens språk liksom i fno. *æ* framför *nn* och *n* + kons. öfvergått till *e* eller åtm. ett närmare *e* liggande ljud. Om en liknande öfvergång ägt rum i Ögs språk, kunde härigenom förklaras skrifningarna: *sendær, tuenne; eng, bospend; engin*. Huruvida häri kan ligga en öfverensstämmelse emellan afskrifvarens språk o. västgötadialekten af samma art som den jag ofvan sökt visa för några fall af *a*, måste lämnas därhän. I viss mån strider däremot, att *e* förekommer för *æ* äfven i andra ställningar, eftersom åtm. icke alla dessa senare fall af *e* kunna anses härröra från afskrifvaren.

Af de återstående orden med *e* för väntadt *æ* har ett jämförelsevis stort antal efter stamvokalen konsonantförbind. *st*: *festum*, *festa*, *feste* (3 ggr), *ofesta, olestum*, *prestær*. sål. icke mindre än 8. Ett liknande förh. äger rum i Södermannalagen — LARSSON anför: *westmanna, westmæn*, *festu*, *festikuno, festikunu, festi pænning, prester* (5 ggr) [1] — och Bjärköarätten — ZETTERBERG har: *festur, festunær, festir*, *festæ, festipæningum, festi pæning, mestu, lestis, borghæmestæræns, prestær*. Äfven BRATE har från Västmannalagen ett par exempel på *e* framför *st: festu* samt *prestær* (11 ggr af 31). Äfven om några af de af LARSSON o. ZETTERBERG anförda fallen kunna förklaras på annat sätt, näml. genom den ofvan omtalade öfvergången *æ* > *e* i relativt tonlös ställning, en förklaring som kunde tillämpas på två af hithörande ord i Ög: *ofesta, olestum*, så synas

[1]) *testament* däremot är väl en rent latinsk form.

mig dock tillräckligt många fall återstå för att berättiga ett antagande, att kons.-förbindelsen *st* utöfvat ett palataliserande inflytande på det föregående *ä*-ljudet. Liksom i förut behandlade fall kan det väl icke vara tal om någon öfvergång *æ* > *e* i egentlig mening, utan man har väl närmast att tänka sig saken så, att *æ* genom den nämnda palataliserande inverkan fått ett uttal, som haft så stark dragning åt *e*, att i skriften någon gång tecknet för det senare ljudet kunnat ersätta den vanliga beteckningen. Det gjorda antagandet af ett palataliserande inflytande af förbind. *st* stödes i icke ringa grad af den omständigheten, att i mht. framför denna kons.-förbind. ett *ä* undergått alldeles samma utveckling till ett slutnare ljud, som jag här antagit för fsv. (Paul, *Mittelhochdeutsche Gram.* § 43, Anm. 3). Om *s*-ljudets palatala karaktär jfr äfven Storm, *Norvegia* 1: 89, Kock, *Arkiv* 5: 86 f., 8: 387, *Sv. landsm.* XV. 5: 15. — I *olestum*, hvars *e* går tillbaka till långt *æ*, får man väl antaga förkortning på grund af relativ tonlöshet (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 151) före öfvergången till det mera *e*-liknande ljudet. — Af skrifningen *prestær* har Brate, *A. Vestmannal. ljudl.* 5, gifvit en annan förklaring. Enligt honom föreligger här *ē* (fsax. *prēstar* osv.), af hvilket det vanligare fsv. *æ* i detta ord skulle vara en förkortning framför konsonanthopningen i vissa kasus. En sådan förkortning skulle emellertid gifva till resultat, icke *æ*, utan *i* (Kock, *Sv. språkhist.* 39 ff.). Sannolikt har *ē*-et förkortats redan före den fsv. öfvergången *e* > *æ* o. därpå deltagit i denna öfvergång. Den sällsyntare formen med *e* i stamstafvelsen kan, om den ej bör tolkas på det sätt jag ofvan föreslagit, förklaras genom förnyadt lån efter afslutandet af öfvergången *ĕ* > *æ*, resp. *e* > *ǣ* i fsv.

Jämförelsevis ofta förekommer *e* äfven i former af pron. „denne“: *þessa* (2 ggr), *þessin* (2 ggr), *þessu* (2 ggr), *þessum*. Då stamvokalen i alla dessa former åtföljes af samma kons., bör man helt visst äfven här se ett sammanhang mellan vokalisationen o. den åtföljande kons. o. sål. tillskrifva *ss* samma palataliserande inverkan på

den föregående vokalen, som nyss antagits för *st.* För ett sådant antagande talar ytterligare *sessa.*

Återstå så de bägge former, i hvilka *e* uppträder mellan *v* och *r*: *auerkar* o. *altara uerninga.* Mot ett antagande, som af de nämnda ordens akcentueringsförhållanden vore berättigadt, näml. att *e* här skulle bero på relativ tonlöshet, tyckes strida, att under alldeles samma förhållanden i ett par fall möter *a* (se ofvan § 1. 8 b). Denna motsägelse skulle dock kunna utjämnas genom att antaga, att af de båda motsatta företeelserna den ena tillhör den ursprunglige redaktörens, den andra afskrifvarens språk. Äfven några andra af de ord, som uppträda med *e* för väntadt *æ*, förete dessutom former med *a*: *þan, þat, fastum, laggin, suaria, akke, prastær.* Om några af dessa har jag ofvan, § 1. 8, sökt visa, att de tillhöra endast afskrifvarens språk. Också *uarkar* o. *þuæra uarknaþ* förekomma, af varianterna i Schlyters upplaga att döma, blott i hskr. A, jfr ofvan, a. st. — Måhända är det dock riktigare att betrakta *e* i *auerkar* o. *altara uerninga* som blott g r a f i s k variant till *æ*.

4) särskilda fall.

a) *gen*, prep., KrB 8: pr. osv.; *æmgenan*, adj., BB 5: 2; *genast*, adv. superl., BB 5: 1; *gensta*, adv., DrB 2: 2. Kock, *Fsv. ljudl.* 406, och Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 9 f., härleda fsv. *gen* direkt ur en form motsv. isl. *gegn* under antagande af bortfall af ȝ före *n*, den senare med det tillägg, att detta bortfall skett i obetonad ställning. Ingen af dessa författare förklarar emellertid på ett tillfredsställande sätt den i fsv. vanliga vokalisationen ē i detta ord. Kock säger endast, att vokalen vid förlusten af ȝ undergått ersättningsförlängning, men resultatet af utvecklingen skulle i hvarje fall blifva *ǣ*, ej ē; Brate antager, att relativ tonlöshet hindrat ē att på vanligt sätt öfvergå till *ǣ*, ett antagande, som dock saknar stöd i kända fakta. En annan förklaring af fsv. *gen* synes därför nödvändig. En antydan till en tillfredsställande sådan gifver Noreen, *Om orddubletter*, s. 109, not 2. Noreen utför icke sin förklaring, men det väsentliga i densamma är, att man för fsv. *gen* har att

utgå, icke från ett **gæghn* (isl. *gegn*), utan från ett osynkoperadt **gæghin*. Detta torde vara riktigt. Antager man näml. (jfr BRATE, a. st.) att detta **gæghin* kunnat fakultativt förekomma obetonadt i satssammanhanget, så bör i detsamma *ȝ* (efter öfvergång till *j* l. *i̥*) hafva utfallit mellan de bägge palatala vokalerna (se NOREEN, *Aschw. Gr.* § 311. 2. c), hvarefter i **gæin æi* på regelbundet sätt monoftongiserats. En delvis parallel utveckling visa fsv. *e* „icke", *aldrī* „aldrig" m. fl., se KOCK, *Arkiv* 11: 139. En invändning, som kan göras mot här antagna förklaring af *gen*, är, att i det som grundform uppställda **gæghin æ* enl. en bekant fsv. ljudlag skulle öfvergå till *i* (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 102. 2), hvarigenom man finge att i stället utgå från **gighin*, en form, som skulle gifva och väl också gifvit fsv. *gin*. Man torde emellertid vara berättigad att antaga, att **gæghin* o. **gighin* under någon tid existerat bredvid hvarandra, den förra till en början som den hufvudtoniga, den senare som den relativt tonlösa formen (NOREEN, a. st.). Senare kan äfven **gæghin* hafva användts utan hufvudton och därigenom blifvit underkastad den utveckling, som jag nyss antagit.

Hvad de anförda besläktade formerna: *æmgenan*, *genast*, *gensta* beträffar, så måste dessa i hvarje fall anses hafva fått sin vokalisation från *gen*.

b) *se*, pres. konj. af *uara*, KrB 15 osv., *sen* Eþs 2: 1 osv., *sein* KrB 10: pr.; *þrea* KrB 17, Eþs 8 osv. Se om det förra af dessa ord BRATE, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 10 ff., KOCK, *Arkiv* 6: 221 ff., om det senare BRATE, anförda arbete, s. 11 ff., KOCK, *Arkiv* 9: 158 o. 14: 246, BJÖRKMAN, *Smålandsl. ljudl.* 8, NOREEN, *Aschw. Gr.* §§ 83. 2. b, 114. 1 o. 115, Anm. 4. Något bidrag till förklaringen af uppkomsten af *e* i dessa ord kan jag icke gifva.

c) *þe* förekommer — utom som nom. pl. mask. (mellan 3 o. 4 hundra ggr) — som nom. sing. fem. en gg: Vaþ 15: 4, som nom. pl. neutr. 3 ggr: Vaþ VII, GB 16: pr., BB 33, som ack. pl. mask. 2 ggr: ES 4: 1 o. RB 5: 1, som ack. pl. fem. en gg: AeB 17. Till förklaring af formerna se NOREEN, *Geschichte*² § 204. — De i Ög vanliga formerna

äro för de två förstnämnda kasus *þön* (resp. o. 30 och 95 ggr), för de två sistnämnda *þa* (resp. o. 10 (?) och 16 ggr).

5) *e* står i låneord:

a) *bref* AeB 4, 22, ES 1: 2. Skrifningen *bræf* förekommer ES 1: 1. Växlingen beror sannolikt på dubbelt lån, i det ett före tiden för den fsv. öfvergången *ē* > *ǣ* inlånadt *bref* ljudlagsenl. utvecklade sig till *bræf*, under det i ett efter denna tid inkommet *bref* *ē*-et bevarats. Se Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 8: 298, not 1, o. Noreen, *Aschw. Gr.* § 114, Anm. 1.

b) *preuilegium* AeB 4, ES 1: 1.

§ 3. Bokstafven **i**.

1) *i* motsvarar samnord. *ĭ, ī*, t. ex.: *biþia* KrB 21 (2 ggr) osv., *uin* Vaþ 30: 1 osv.; *biþa* Eþs 17 (2 ggr) osv., *suin* BB 14: pr. osv.

2) *i* motsvarar samnord. *ǣ*, *i*-omljud af *ă:*

a) på grund af den fsv. öfvergången *ǣ* > *ĭ* framför *ʒ* + *i̯* (Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 18, Kock, *Arkiv* 4: 171 ff., Noreen, *Aschw. Gr.* § 102. 1) i former af verbet „säga“: *sighia*, inf. och pres. ind. plur., DrB 5: pr. (3 ggr) osv. 26 ggr, *sighær*, pres. ind. sing., KrB 11 osv. 44 ggr. Med *æ* förekomma: *sæghia* KrB 19: pr. osv. 7 ggr, *sæghær* Eþs 11 osv. 19 ggr; dessutom pres. konj. *sæghi* 2 ggr. I Ög har sålunda ömsesidig utjämning ägt rum mellan *sighia* med ljudlagsenligt *i* och *sæghær* (< **sæʒR*) med ljudlagsenligt *æ*, såsom af siffrorna vill synas, med tendens till *i*-formernas allmänliggörande.

b) På grund af den fsv. öfvergången *ǣ* > *ĭ* framför palatal + *i̯* i relativt oakcentuerad stafvelse (Kock, *Arkiv* 4: 173, Noreen, *Aschw. Gr.* § 102. 2): *annattiggia* KrB 26: pr., *antuiggia* KrB 3: pr. osv., *baþitiggia* KrB 19: pr. Genom analogiinverkan från dessa sammansättningar har *i* tillfälligt inkommit i det enkla ordet: *tuiggia* RB 8: 2 (med *æ* KrB 6: pr. osv. 20 ggr).

c) i *halfgirþi* BB XIII, 13: 2 (5 ggr)[1]. Till förklaring af vokalisationen i detta ords senare sammansättningsled antaga KOCK, *Arkiv* 6: 19 med not, och NOREEN, *Aschw. Gr.* § 102, Anm., ett slags *i*-omljud af *æ*, som berott på samverkan af den föregående palatalen och det i nästa stafvelse följande *i*-et och som inträdt, då den ifrågavarande vokalen stod i relativt oakcentuerad stafvelse. Möjligen antyder förekomsten af *friþ gærþe* BB 20 (2 ggr), 23, att den sist angifna inskränkningen icke är tillräcklig för att begränsa ifrågavarande företeelse. Då näml. inflytande från det enkla *gærþe* är lika sannolikt i båda de nämnda sammansättningarna, förklaras väl skillnaden i vokalisation bäst genom att antaga olika akcentuering. Bibehållandet af den urspr. vokalen visar väl då, att ssgn haft normal betoning: fortis + semifortis + levissimus, öfvergången *æ* > *i* däremot, att betoningsstyrkan för senare ledets första stafvelse sjunkit under semifortis. Öfvergången skulle sålunda begränsas till levis- o. levissimus-stafvelse (enl. NOREENS terminologi: svagtonig stafvelse). Detta kunde möjl. förklara, att exempel på den omtalade ljudöfvergången äro jämförelsevis sällsynta, då den sistnämnda akcentueringen väl i fsv. varit undantag i sammansättningar, hvilkas senare led varit lefvande i språket ss. enkla ord.

3) *i* motsvarar samnord. *y̆*, *i*-omljud af *ŭ*, på grund af den fsv. öfvergången *y̆* > *ĭ* i relativt oakcentuerad stafvelse framför ett i nästa stafvelse följande *i* (KOCK, *Arkiv* 4: 163 ff., NOREEN, *Aschw. Gr.* § 101. 1):

a) *firi* KrB 2: pr. (2 ggr), DrB 14: 6 osv., *firi arf* AeB 3: 1, *firiuærka* Vaþ 4 osv. m. fl. sammansättningar; *iui(r)* KrB 7: pr. (2 ggr), Eþs 30 osv.; *osini* VinsB 7: 3, *osinum* VinsB 8: pr. (isl. *úsynju*, *úsynjum*, sbst. i adverbiell funktion). — I *osinum* får naturl. *i* anses ha inkommit genom analogi från kasus, i hvilka *i* stod i ändelsen, t. ex. det anförda *osini*.

[1]) SCHLYTER har ordet på detta ställe 6 ggr. Den ena gången står emellertid i hskr. A (på grund af skriffel) *half friþi*. Se SCHL., s. 204, not 61.

b) *ippinbar* AeB 8: pr., *ippinbarlika* GB 7: pr. Noreen, *Aschw. Gr.* § 101. 2 (jfr äfv. Kock, *Sv. Landsm.* XI. 8: 6), förklarar öfvergången $\bar{y} > \breve{i}$ i dessa former af en fakultativ akcentuering **yppinbár* med hufvudakcenten på senare sammansättningsledet. Från akcentueringen *ýppinbar* utgå då däremot formerna med bevaradt *y*: *yppinbar* KrB 26: 1 osv. 6 ggr, *yppinbarlika* KrB 15: 1 (2 ggr) samt verbet *yppinbara* Eþs 12. Genom analogiinflytande från de nämnda *ippinbar* o. *ippinbarlika* måste enl. denna förklaring *i* anses hafva inkommit i *ipnum,* adj., KrB 5: pr. (Noreen, a. st.). Ett annat förslag tillförklaring af *i*-ljudet i de omtalade orden, näml. att det skulle bero på s. k. tilljämning, framställes af Kock, a. st. Förutsättningen härför, som är, att ordet urspr. har kort rotstafvelse (Kock, *Arkiv* 20: 59) är måhända ej fullt säker, jfr Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 147 o. där citerad litt. [1]). Om Kock har rätt, måste utvecklingen af *pp* anses hafva ägt rum före tilljämningens inträdande och ssgrna sål. fakultativt hafva *i* genom analogi från simplex **ipin,* eftersom eljes *y* icke i någon form skulle hafva bevarats.

4) *i* motsvarar isl. *e*, af urgerm. *e*: *bristær* KrB 8: 1 (2 ggr) osv.; *slippær* DrB 18: 1 osv.; *gita* Eþs 1: 2 osv.; *giua* KrB 1 osv. Af dessa hafva de tre förstnämnda alltid *i;* af *giua* (som har denna vokalisation o. 120 ggr) förekommer KrB 18: 1 en form *gæfs*, som kan fattas som pres. ind. sing. pass. af ett **gæva* med bevaradt *æ* (isl. *gefa*), men som dock snarast torde representera *gafs*, pret. ind. sing. pass. (se nedan § 7. 5 m o. 6). De anförda orden äro behandlade af Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 17, anm., o. 19, af Kock, *Fsv. ljudl.* 553 f., *Arkiv* 6: 18 f.

5) *i* motsvarar isl. *y,* vanligare fsv. *y*, i *þriska* KrB 9, Eþs 32. Om denna forms förhåll. till isl. *þryskia*, *þryskva*, fsv. *þryskia* se Söderberg, *U-omlj.* 76. Stamstafvelsens *i*

[1]) Huruvida i simplex *ipnum* kort l. långt *p*-ljud föreligger, kan ej afgöras, då i Ög (åtm. grafisk) förkortning är regel före kons.

för ljudlagsenligt *æ* förklaras på samma sätt som i *brista, slippa* osv. (ofvan mom. 4).

6) särskilda fall.

a) *biltugha* Eþs 10: pr. (2 ggr) osv. Någon antaglig etymologi för detta ord känner jag icke. Brates förslag, *A. Vestmannal. ljudl.* 32 ff., not, är i sht från formens synpunkt otillfredsställande.

b) *þanbriko* Eþs 30. Senare ledet af detta ord har, såvidt icke, såsom Noreen, *Aschw. Gr.* § 235, Anm. 3, antager, skriffel för **brinku* föreligger, i stamstafvelsen *i* för ljudlagsenligt *æ*. Är formen *briko* afsedd, så måste man näml. anse denna hafva utvecklats på grund af relativ tonlöshet ur ett **brikku* med långt *k*-ljud, uppkommet genom assimilation af *nk*, vid hvilken assimilation *i* borde hafva öfvergått till *æ* (Noreen, *Aschw. Gr.* § 83. 1 a). Äfven assimilationen *nk* > *kk* i ett urspr. **brinka* strider mot de för fsv. i allm. gällande ljudlagar (Noreen, *Aschw. Gr.* § 235. 1). Att den dock i detta ord verkligen förefunnits i Ögs språk, tyckes framgå af B:s *thangbrykko*. Möjligen kan dess inträde förklaras genom att antaga, att det ingått i sammansättningen **þang-brinka* (l. ngn annan ssg) redan vid den tid, då den ifrågavarande assimilationen genomfördes i de nord. språken. I sammansättningen skulle näml. andra stafvelsen af *-brinka* förlora sin biton, hvarpå assimilationen ljudlagsenligt skulle inträda (Noreen, a. st.). Hvad vokalisationen beträffar, så beror väl *i* snarast på inflytande från det enkla **brinka*. Man kunde också tänka på beröring med ett **þangbrikkia* (hskr. F:s *tångbrinckio*) — en *-jōn*-afledning, parallel till den vanligare *-ōn*-afledningen — i hvilket *i* trots assimilationen ljudlagsenligt bevarats på grund af det följande *i̯*-et (Lidén, *Upps. stud.*, s. 80, Noreen, *Aschw. Gr.* § 83). — Hela detta räsonnemang hvilar på den förutsättningen, att den tolkning af ordet som Kock, *Förklaring af fsv. lagord*, s. 19 ff., gifvit, åtm. så till vida är den riktiga, som ordet verkligen är en sammansättning (jfr Westman, *Arkiv* 19: 301 ff.). Som bekant har Cederschiöld, *Arkiv* 17: 274 ff., uttalat en annan åsikt. Huru

vida eller i hvilken mån fördelen af en förklaring, sådan som den här försökta, af ordets ljudförhållanden i Ög kan tala för Kocks mening emot Cederschiölds, vågar jag icke uttala mig om.

c) *gingærþ* KrB II, 13: 1; ***ginum***, prep., BB 2: pr., 14: 1 osv. 5 ggr; ***ginsta*** DrB 2: 1. Brate, *A. Vestmannal. ljudl.* 20, och Noreen, *Aschw. Gr.* § 102. 2, härleda ***gin*** genom bortfall af ȝ före ***n*** ur ett **gighn-*, kompromissform mellan **gighin* < **gæghin* o. ex. dat. **gæghnum*, ***ginum*** ur ett **gighnum* med *i* analogice från **gighin*. En svårighet vid denna förklaring ligger i det antagna bortfallet af ȝ. Denna svårighet skulle man kunna undvika genom att antaga, att utvecklingen af ***gin*** varit: **gæghin* > **gighin* > *giin* > *gīn* med bortfall af ȝ mellan två palatala vokaler i svagtonig ställning (Noreen, *Aschw. Gr.* § 311. 2. c) och kontraktion *ii* > *ī*. Utvecklingen blefve fullt parallel med den som ofvan föreslagits för ***gen***. Efter ***gin*** finge sedan ***ginum*** antagas hafva ombildats ur ett **gæghnum* l. d. — En annan uppfattning af de nu diskuterade formernas uppkomst har Kock, *Accentuirung*, s. 194. Enligt honom har *i* utvecklat sig ur *ē* ant. under semifortisbetoning genom inverkan af det föregående palatala *g*-et, eller i tonlös ställning. I förra fallet förelåge långt, i senare kort *i*. — Hvad ***ginsta*** beträffar, så har detta *i* antingen genom påverkan af ***gin*** o. ***ginum*** eller på grund af den fsv. förkortningen *ē* > *ĭ* före kons.-grupp (Kock, *Sv. språkhist.* 39 ff.); jfr Brate, *A. Vestmannal. ljudl.* 10. I senare fallet är detta det enda exemplet i Ög på denna ljudlag.

d) *kiplaran* (= *kiplar han*) Vaþ 31: 2. Det här föreliggande verbet *kipla* är utan tvifvel denominativbildning till ett **kippil*, diminutiv till *kæppær* (jfr Kluge, *Nom. Stammb.* § 56), hvilket under något växlande former kvarlefver i flera nysv. o. nyno. dialekter (se Rietz o. Aasen). — Med det af Hellquist *Arkiv* 14: 39 anförda *kipla*, „inveckla, snärja“, har det väl intet sammanhang.

e) *kuindlar* BB XLIV, *kuildnar* BB 44: pr. (om det senare Bugge, *Tidskr. f. fil.* N.R. 3: 271, Noreen, *Aschw. Gr.* § 337. 4). Sina närmaste släktingar har *kuindla* otvifvel-

aktigt i de olika fsv. former, som motsvara nysv. *kyndel-* i *kyndelsmässa*. Dessa har man allmänt (se t. ex. Rydqvist, *Sv. spr. lagar* 4: 91 f., Fritzner, *Ordbog,* art. *kyndill;* jfr äfv. Skeat *Etym. dict.*, s. 315) velat härleda ur lat. *candela*. Denna härledning är säkerligen, utom hvad beträffar e n form (se nedan), oriktig. De ljudförbindelser, som ingå i stamstafvelsen af detta ords isl. o. fsv. former, kunna icke förklaras ur ett urspr. **kand-*, och härtill kommer, att på germanskt område påträffas ett till bet. besläktadt verb af ursprungligare bildning än substantivet — utan *l*-afledning — som icke torde kunna etymologiskt skiljas ifrån detta.

De former af subst., som förekomma, äro: fsv. *kyndil-*, *qvindil-*, *qvendil-, kindil-, kandel-* (se Rydqvist, a. st., Schlyters o. Söderwalls *Ordböcker*), nysv. dial. *kyndel*, *kyndel-(mil)* (Rietz), isl. *kyndill*. Det besläktade verbet föreligger i isl. *kynda,* nysv. dial. *kynda, kinda, kvända* (Rydqvist, a. st., Rietz), ty. dial. *kenten, kunten, künten* (Grimm, *Deutsch. Wb.*).

Att det nämnda verbet *kynda* osv. är ett inhemskt germanskt ord, torde vara otvifvelaktigt (jfr Müllenhoff, *Deutsche Altertumskunde* 5: 144). Som dess grundform kan uppställas ett ieur. **gwendh-* (rot: *gw-* „lefvande", jfr isl. *kveykja, kveykva* med samma bet. som *kynda* osv.) > urgerm. **kuind-*. Från detta utgår **kvinda*, som förutsättes af fsv. *kvindil* o. *kvindla*, o. som sannol. föreligger i nysv. dial. *kvända* (*i* > *ä* före *n* på grund af någon dialektisk ljudlag?). Jämte **gwendh-* kan hafva funnits en reducerad form *gwndh-* > urgerm. **kund-* (jfr Streitberg, *Urgerm. Gram.*, s. 134). Till detta **kund-* hänföra sig isl. o. nysv. dial. *kynda*, ty. dial. *kunten, künten* (< **kundian*). Ett tredje afljudsstadium **gwondh-* > urgerm. **kand-* (jfr Streitberg, *Urgerm. Gram.*, s. 46) synes man få antaga för ty. dial. *kenten* (möjl. också nysv. dial. *kvända,* hvilket i så fall skulle hafva fått *v* från besläktade former). Nysv. dial. *kinda* slutligen kan utgå antingen från ett urgerm. **kind-* < **kuind-* med förlust af labialen på grund af anslutning till sidoformerna **kund-* och **kand-*, eller på nord. område från ett **kvinda,* som omgestaltats på liknande sätt genom anslutning till **kynda.*

Hvad de olika formerna af substantivet beträffar, så är naturligtvis fsv. *kandel-* ett direkt lån från lat. De öfriga formerna skulle kunna fattas som ombildningar af ett **kandel* (< lat. *candela*) efter resp. former af det omtalade verbet. Så Söderwall, *Om främm. ords behandl. i fsv.*, s. 5. En sådan inverkan af det senare på det förra är emellertid föga sannolik, då dels betydelserna af de bägge orden icke stå i något intimt sammanhang — *candela* = „vid kyrkliga högtidligheter användt (vax)ljus", *kynda* osv. = „tända" i allm. — dels det ifrågavarande verbet tyckes hafva varit jämförelsevis sällsynt, i hvarje fall icke det allmännast använda uttrycket för begreppet „tända". Fans däremot redan i språket ett sbst. *kyndil* osv. med bet. „ljus", så förstår man lättare, att detta genom påverkan af det ljudlika lat. *candela* kunde undergå en specialisering i bet. Jag föredrager därför att fatta äfv. de olika formerna af substantivet som inhemska ord, utgångna från de olika urgerm. grundformer, som ofvan föreslagits.

Till sist ett par ord om den i Ög föreliggande formen *kuindla*. Denna kan vara antingen en denominativbildning till **kvindil* (fsv. *qvindil-* i *qvindilmæssa,* se ofvan) eller ock en afledning på *-l-* (jfr Hellquist, *Arkiv* 14: 1 ff.) af stammen **kṷind-* (urgerm. **kṷindilōn*), parallelbildning till *kynda* osv.

f) *hyndzsim* BB LI, *hyndzsimina* BB 51, *hyndzsima* ibidem. Detta ords etymologi är mig obekant, hvad senare ledet beträffar.

g) *skils,* sbst., Eþs 19, *skilum*, Vaþ 30: 2, *skila mannin* RB 22: pr.; *skilnaþær* Eþs 2: pr. De ljudlagsenliga formerna med bruten vokal förekomma: *skial* Eþs 18, ES 15: 5 osv. 10 ggr, *skialnaþær* Eþs 3: 1, Vaþ 13: pr. osv. 8 ggr. Sitt *i* ha tydligen *skil*, *skilnaþær* osv. från verbet *skilia*.

h) *stipfæþinum* Eþs 23: 1 (Schl., s. 40, not 2) (*stiup-* ibidem). För den i fsv. någon gång förekommande formen *stip-* = *stiup-* antager Noreen, *Aschw. Gr.* § 176, Anm. 2, väl med rätta lån från mlt. På detta ställe torde dock denna form knappast vara afsedd, utan har sannolikt tillkommit genom skriffel på samma sätt som *biþa, biþær* för *biuþa biuþær* nedan, anm.

i) *þria* Vaþ 35. Denna enstaka biform till *þrea*, *þre* (o. 140 och 40 ggr resp.) o. *þreia* (45 ggr) har sannolikt, såvida icke skriffel föreligger, lånat sitt *i* från nom. mask. *þri*. Mindre sannolikt är det, att formen skulle vara en rest från den tid, då *ī* ännu icke öfvergått till *ē* i vissa kasus af detta ord, eller att här skulle föreligga en akcent- och kvantitetsomkastning af den art som Kock, *Arkiv* 12: 91, antager för ett par andra fornöstgötska ord (jfr ofvan § 1. 8 y).

Anm. På grund af skriffel står *i* i *biþær* Vaþ 6: 3 (Schl., s. 71, not 59), *biþa* BB 1: 4 (Schl., s. 190, not 3) — för resp. *biuþær* o. *biuþa* — sannol. också i *gilde* ES 4: pr. (Schl., s. 136, not 61) o. *gilda* VinsB 6: 5 (Schl., s. 158, not 61) — för resp. *gialde* o. *gialda*. För de sistnämnda formerna skulle man dock möjligen kunna tänka sig en (tillfällig) ombildning efter sbst. *gildi*, adj. *gildær* osv. eller efter presensstammen af öfriga verb af samma afljudsklass: *brinna*, *finna*, *brista*, *slippa* osv. [1]).

7) *i* står i låneord, motsvarande *i* i det språk, från hvilket resp. ord närmast lånats: *biskupær* KrB 2: 1 osv.; *kirkia* KrB 1 osv.; *kirkmæssu* KrB XXII, 22; *krismu* KrB 13: 1; *kristin* AeB 7 osv., *kristnu*, sbst., KrB 6: pr. (2 ggr) osv., *kristna*, vb, KrB 6: pr. osv.; *mikials mæssu* BB 20; *pik* KrB 12: 1, DrB 18: pr.; *skript* KrB 6: pr. osv., *skripta* KrB 6: pr. osv. Se Söderwalls *Ordbok*.

§ 4. Bokstafven **o.**

1) *o* motsvarar samnord. *ō*, t. ex. *bok* KrB 6: 1 osv., *suor* RB 8: 2 osv.

2) *o* motsvarar samnord. *ŏ*, *a*-omljud af *ŭ*. Ljudlagsenligt skulle detta *ŏ* förekomma endast i de former af ett ord, i hvilka *a* följer eller en gång följt i nästa stafvelse

---

[1]) *uirkar* BB 28: 4 tillhör icke hskr. A, utan är upptagen efter B o. F (Schl., s. 216, not 4). Formen beror på anslutning till *virki*, sbst. Eller rent af denominativbildning till detta?

(Kock, *PB Beiträge* 23: 511 ff.). Detta ursprungliga förhållande är emellertid i Ög, liksom i andra fsv. skrifter, i de allra flesta fall upphäfdt genom analogiutjämningar.

a) Ljudlagsenlig växling af *o* och *u* är upprätthållen i följande ord (jfr Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 8: 295 ff., Tamm, *Upps. stud.*, s. 24): *doraþ*, p. pf., VinsB 1 osv. 3 ggr, *durum* KrB 5: pr. osv. 6 ggr; *kona* KrB 15: pr. osv. o. 50 ggr, *kunu* KrB 26: pr. osv. o. 95 ggr; *lof* KrB 7: pr., RB 11: pr. *luui* KrB 13: pr. osv. 11 ggr, därjämte *olouandis* BB XLIII, 26: 2, *troloua* GB VI, 6: 1.

b) Endast med *o* möta följande ord, hvilka antingen i alla former urspr. haft *a* i änd., eller af hvilka i Ög ingen form med annan urspr. änd.-vokal förekommer: *borgha* GB 10: 1 osv., *borghaþi* BB 39: 1 (3 ggr) osv.; *borghan* RB 4: 1 osv., *borghari* BB 39: pr. (3 ggr) osv.; *folk* KrB 13: 1 osv.; *for*, prep. (< **fura*, jfr got. *faura*, fht. *fora* osv.) Eþs 25, GB 19 osv. 11 ggr, i sammansättningar: *foruærka* Eþs IX osv. m. fl., sammanlagdt o. 90 ggr; *forna* adj., ES 19: 1 (3 ggr) osv.; *forsa* BB 1: 1, 8: 2; *gorkætta* Vaþ 32: pr., *gorþiuf* Vaþ XXXII osv.; *hors* Vaþ 6: 1 osv.; *lokka*, vb, Eþs 25, *lokkaþe* AeB 17; *lokan*, sbst., ibidem; *morþ* KrB 26: pr. osv., *morþare* DrB 2: 1; *norþan* DrB 7: 1 osv.; *ofharþlika* Eþs 22 osv., *ofsökir* RB XXII osv., *ofæfle* BB 25: pr.; *optarin* Vaþ 35; *orkar* ES 21: pr. osv.; *ouan*, adv., Eþs 8 osv.; *missomars* BB 13: 1, 28: 2, *somartelnungær* BB 25: 2; *þorp* BB X, 10.

c) Endast med *u* möta följande ord, af hvilka former med (bortfallet eller kvarstående) *a* i änd. ej äro belagda i lagen: *eldbruni* KrB 8: 2; *ölbuþi* AeB 8: pr. (2 ggr); *fur þing* (< **furi*-? jfr fht. *furi*) GB 16: pr.; *kunungær* KrB 3: 1 osv.; *lutær* Vaþ 1: 5 osv.; *uiþærmun* (för senare ledet jfr isl. *munr*, gåfva) GB III; *rugh* KrB 2: pr. osv.; *runi* Vaþ 2; *branstuþ* BB XLIV osv.; *bran stuþir* BB 44: 1, *studh stawr* BB 14: pr.; *sumi* BB 1: 4 (2 ggr); *wlte* ES 16: 2 osv., *wltu* KrB 13: pr. osv.; *sarþuli* Vaþ 18: 2 osv.; *þumul fingær* Vaþ 18: pr., BB 41: 1.

En särskild grupp utgöra perfekta participia af några starka verb: *brutin* RB 13 osv.; *burghit* KrB 6: pr. osv.;

buþin RB 23: pr. osv.; *frusit* BB 26: pr., *guldit* Vaþ 39: 1 (2 ggr) osv.; *huruit* Vaþ 32: 4 (2 ggr), BB 37: pr.; *lukins* KrB 1, BB 9: 6; *lupit* GB 16: pr.; *ruuit* GB 8: pr.; *skurin* GB 15 osv.; *slukin* BB 44: pr.; *stulin* KrB 5: pr. osv.; *surin* AeB 10: 2 osv.; *wrþit* KrB 21.

d) Endast *o*, oberoende af änd., möter i följande ord: *borþ* ES 1: 1 osv., *borþe* DrB 14: 6 osv., *borþum* KrB 2: pr. osv.; *horn* VinsB 1 osv., *horne* BB 13: 2, *hornum* Vaþ XIX, 19; *akoma* Eþs 5: pr. osv., *akomu* KrB 30: pr. osv.; *okoman* BB 4: 2, *okomum* ibidem; *korn* KrB 10: 1 osv., *korns* KrB 10: 1 osv., *korne* KrB 9 (3 ggr); *bryggiu sporþe* DrB 14: 6; *torwa* BB 25: 2, *gæslinga torwu* ibidem. — Särskilda fall utgöra: *morghunin* ES 9: 1 o. *þor*, vb, BB 37: pr., i hvilka *o* icke i någon form är ljudlagsenligt, utan måste förklaras genom analogi: i *morghunin* från en sidoform med suffixet *-an* (jfr Kock, *PB Beiträge* 23: 500), i *þor* från plur. o. inf. *þora*. Ingendera af dessa former förekommer i Ög.

e) Endast *u*, oberoende af änd., förekommer i följ. ord:

bruti AeB 8: 1 (2 ggr), *dom brut* Vaþ XXXI osv.; *husbrut* Eþs I; *skripta brut* KrB 15: 1 osv.; *bulla* DrB 18: pr.; *bulstær* Eþs 26 osv., *bulstra* GB 18, *buta fynd* (för *butn fynd*) BB XXXVII[1]); *buþ* KrB 5: 1 osv., *buþum* Vaþ 31: 2 osv., *forbuþi* KrB 25: 1; *drups rum* BB 1: 6; *drusa aldin* BB 41: pr.; *flut lande* VinsB 7: 3; *fuldær* Eps 32 osv., *fulla* KrB 11 osv., *fult* Vaþ 30: 1 osv., *fullum* Vaþ 10 osv.; *gull* GB 1 (2 ggr) osv.; *guþ* KrB 21 osv.; *huld*, sbst. n., Vaþ 19, 23: pr.; *kulsuarf* AeB VI, 6: pr., 6: 2; *kuldær* GB 21: 1 osv., *kulle* AeB 2: pr. osv.; *lurkær* DrB XVIII, 18: pr.; *luþa* GB 16: pr.; *nuta skogh* BB 41: 1; *rufs* BB 1: 6; *skut bogh* BB 36: 3; *stubba* BB 31; *stumne* VinsB 7: pr.; *stuua* BB 44: 1; *sufl* KrB 11 (2 ggr); *suþ* BB 24: 2; *trulldombær* Vaþ 31: 1 osv.; *trull kona* BB 22; *hærtughi* DrB 14: 7 osv., *hærtugha* DrB 14: 7 osv.; *tull* Vaþ 1: 4, *tulle* ididem; *uddær* Vaþ 6: pr. — Särskilda

---

[1]) BB 37: 2 står i A: *byta fynd* (Schl., s. 225, not 49).

fall utgöra följ. ord, i hvilka alla former haft *a* i änd. [1]) och saknaden af *a*-omljud sål. måste förklaras genom analogiskt inflytande från andra ord: *fulla*, vb, GB 13, BB 8: 3 osv., *fulle* Vaþ 3: 1 osv., *fulnaþær* GB 16: pr. osv. (jfr adj. *fuldær*); *samkulla*, adj. indecl., GB 13 osv., *sundærkulla* GB 9: pr. osv. (jfr sbst. *kuldær*); *luta*, vb. AeB 10: 1 (4 ggr) (jfr sbst. *lutær*); *rutna* Vaþ 29 (2 ggr) (jfr *rutin* [2])); *skærskutat* Eþs 26 osv. (jfr sbst. *skut* [2]), med annan bet. i *skutbogh* ofvan); *skuþa* Vaþ 32: 4 osv. (hvarom nedan). De anförda verben: *fulla, luta, rutna, skærskuta* skulle också kunna förklaras genom att antaga, att de äro denominativbildningar till motsv. sbst. o. adj. af så ungt datum, att deras bildning försiggått, först sedan ett *a* i änd. upphört att verka omljud. Det sistnämnda är möjl. äfven fallet med *lusna* KrB VIII, 8: 1 (bildadt till ett förloradt particip **lusin?*), hvilket dock äfv. kan bedömas som *skuþa* (se nedan).

f) I följande ord växla *o* o. *u*, utan att denna växling står i ljudlagsenligt förhållande till ändelsevokalens beskaffenhet.

Hos ett par af dessa visar sig en tendens till regelbunden växling af samma art som hos de i mom. a) omtalade orden:

α) *koma* KrB 2: pr. osv. o. 55 ggr, *kuma* KrB 13: 3 (2 ggr) osv. endast 7 ggr; *kumi*, pres. konj., KrB 8: 2 osv. 4 ggr, blott med *u; kumin*, perf. part., Eþs 18 osv., *kumne* AeB 3: 1 osv., sammanlagdt 28 ggr; med *o* 1 gg: *komnir* AeB 3: 2. De från denna tendens afvikande ljudförháll. hos pres. sg: *kombær* KrB 2: pr. osv. o. 110 ggr, *kumbær* endast 3 ggr: Eþs 6, Vaþ 13: 2, BB 44: pr. [3]), bero tydligen på utjämnande inflytande från plur. o. inf.

β) *sona (dottir)* AeB 3: pr., *sona (son)* AeB 2: 1, *sunum* GB 24 (2 ggr) osv. 6 ggr, *dottur sun* AeB 3: 1; men mot hvad som ljudlagsenligt skulle väntas: *son* DrB 5: pr. (2 ggr) osv. 30 ggr, *sons* RB XIII, 13, *(sona) son* AeB 2: 1.

---

[1]) De hithörande *a*-verben hafva visserligen i pres. konj. icke *a* i änd., men med utjämning härifrån behöfver man väl knappt räkna.

[2]) Förekommer icke i Ög.

[3]) *kumbær* VinsB 6: 3 står ej i A (se SCHL., s. 157, not 8).

Hos de öfriga spåras ingen dylik tendens:

flok Eþs 1: pr. osv. 4 ggr, *flokka* Eþs rubr. osv. 9 ggr, *fluk* DrB 2: 1; — *klokka* KrB 8: 1 (3 ggr), *klokku* KrB 8: 2 (2 ggr) osv., med *o* sammanlagdt 10 ggr, *klukka* KrB 8: 2; — *klokkare* KrB 8: 1 (5 ggr) osv. 21 ggr, *klukkara* KrB 4: 1; — *kost* DrB 14: 9, *kostin* KrB 2: 1, *kust* DrB 14: 3 osv., *kuste* DrB 5: pr. osv., *kustum* BB 37: pr. [1]), med *u* sammanlagdt 16 ggr; dessutom vb *kusta* KrB 1; i sammansättning: *annurkost* GB 16: pr., *anurkust* RB 14: 1, BB 5: 2, 14: 2, *annurkusta* RB 26: pr.; — *oloflikt* KrB XXVIII, 28, *luflikt* KrB 28; — *oxa* BB 25: 1, *uxe* Vaþ 2, BB 24: 3, 25: 1, *uxa* DrB 16: 2, BB 34: 1; — *stok* BB 35: 1, *stoks* Eþs 6, *stukxs* Eþs VI; *stokkaþis* Eþs 28, Vaþ XXIX, 29, *stukka* Eþs 7: 1, 28, DrB 2: 1, Vaþ 29; — *liþstolpa* DrB 13: 2, *grinda stolpa* GB 12: pr., 22, *stulpa* BB 3: 1, *grinda stulpa* RB 3: 2, BB XXXVII, 37: pr.

De resultat, till hvilka man med ledning af ofvanstående materialsamling kan komma i fråga om *a*-omljudet af *ŭ* i Ög, äro, kort sammanfattade, följande:

1:o) Tre ord (mom. a), alla med k o r t rotstafvelse (jfr Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 8: 295 ff., Tamm, *Upps. stud.*, s. 24), visa en ljudlagsenlig växling af *a*-omljudd och icke *a*-omljudd vokal. Bevarandet af de ljudlagsenliga vokalerna framför de olika ändelserna står i sammanhang med stamstafvelsens kvantitet och kan betraktas som ett slags ofullständig tilljämning.

2:o) Två ord (mom. f, början) visa t e n d e n s till ljudlagsenlig växling. Äfven i dessa är rotstafvelsen k o r t.

3:o) I det ojämförligt största antalet ord har utjämning inträdt till förmån för den ena eller andra vokalen, eller ock hafva dubbelformer uppstått. Härvid visar det sig, att i ord, i hvilka stamvokalen åtföljes af *r* + kons. (jfr Kock, *PB Beiträge* 23: 527) *o* fullständigt segrat (se mom. d), utom i det enskilda ordet *lurkær* (mom. e). Det torde häraf kunna slutas, att detta ord inkommit i dialekten efter den tid, då *u* genom *a*-omljud kunde förvandlas till *o*. —

---

[1]) Hskr. har *kustu* (Schl., s. 225, not 37).

Äfven framför enkelt *r* torde man, att döma af *þor* (mom. d), hafva föredragit *o* (jfr Kock, a. st.). — Att endast *o* förekommer i *akoma* o. *okoman* (mom. d), har däremot säkert ingenting med den följande konsonanten att göra (framför *m* skulle man snarare vänta *u*), utan beror på analogiinflytande från verbet *koma*.

Hvad beträffar de ord, af hvilka former förekomma såväl med *o* som med *u*, visar materialet (mom. f), att en tendens förefunnits att framför *kk* låta *o* segra (49 former med *o* mot 8 former med *u*), framför *st*, *ks* o. kakum. *l* + kons. däremot *u* (resp. 21, 5 o. 4 former med *u* mot 3, 1 o. 3 med *o*). I de två sistnämnda fallen är dock materialet för litet för att tillåta någon säker slutsats. Framför kakum. *l* + kons. skulle man snarare vänta *o* (jfr Kock, a. st.).

En tendens att föredraga *o* äfven framför kakum. *n* kunde man frestas att se i växlingen *son* 31 ggr: *sun* 1 gg (mom. f, början). Detta tyckes dock motsägas af *eldbruni*, *runi*, *uiþærmun* (mom. c). Likväl är att märka, dels att hvardera af dessa former förekommer blott 1 gg, dels att de två förstnämnda hafva kvarstående *i* i änd., på grund hvaraf en tilljämningstendens (jfr ofvan 1:o)) kan hafva gjort sig gällande, som varit stark nog att upphäfva den andra tendensen [1]).

Framför andra kons. o. kons.-förb. än de nu nämnda har vid valet mellan *o* och *u* det senare afgått med fullständig seger. Tendensen att föredraga *u* tyckes t. o. m. hafva varit stark nog att införa detta äfv. i ord, som ljudlagsenligt i alla former skulle hafva *o*. På annat sätt synes mig näml. icke *skuþa* (mom. e) kunna förklaras, och på samma sätt kunna, om detta är riktigt, äfv. de i samma mom. anförda *fulla*, *samkulla*, *luta*, *rutna*, *skærskuta*, *lusna* hafva fått sitt *u*.

4:o) Ett icke ringa antal ord (mom. b o. c) förekomma i Ög endast i sådana former, i hvilka *o*, resp. *u*

---

[1]) Prof. Kock har för mig påpekat, att det möjl. äfven är af bet. att *n* i de två första orden ej är tautosyllabiskt som i *son*.

på grund af ändelsevokalerna är ljudlagsenligt. Undersöker man närmare dessa ord, finner man emellertid, att alla de med vokalen *o*, i hvilka en växling af *o* och *u* öfverhufvud är tänkbar, hafva stamvokalen åtföljd af *r*, *r* + kons., *kk* (l. kakum. *l* + kons.), dvs. samma konsonantförbindelser, framför hvilka enl. 3:o) *o* segrat i sådana ord som ljudlagsenligt skulle uppvisat en växling mellan *o* och *u*. Det blifver härigenom sannolikt, att de i mom. b nämnda orden skulle haft *o* äfven i andra former än de, i hvilka ett *a* följt eller följer i änd., om sådana former varit belagda i Ög. Af någon betydelse är detta eg. endast för bedömandet af *u* i vissa af de i mom. c uppräknade perfekta participia. I enlighet med de regler, som eljes, enligt hvad nu utredts, tillämpats i Ögs språk vid fördelningen af *o* och *u*, skulle man näml. i ***burghit, huruit, wrþit,*** möjl. äfven i ***skurin*** o. ***surin,*** hafva väntat *o*, för såvidt näml. för perf. partic. i urn. tid endast suffixet ***-an-***, icke fakultativt ***-in-***, skall antagas (Kock, *PB Beiträge* 23: 484 ff.). Om Kock har rätt, måste de förklaras genom analogi, de till tredje afljudsklassen hörande efter pret. plur. och de till fjärde afljudsklassen hörande efter de förra.

Af öfriga endast med *u* förekommande ord har intet efter stamvokalen någon af de nyss nämnda kons. eller kons.-förb. På grund af hvad förut sagts, är det därför sannolikt, att dessa äfven i öfriga former än här anförda, om sådana förekommit i lagen, skulle haft *u*. — Enligt Kock, sist a. st., skulle de hithörande partic.: ***brutin***, ***buþit***, ***frusit***, ***guldit***, ***lukins***, ***stulit*** ljudlagsenligt i alla former hafva *a*-omljud. Om detta är riktigt, måste deras *u* förklaras antingen genom analogi på samma sätt som i ***burghit, huruit*** osv. eller möjl. genom den allmänna tendens till införande af *u* framför andra kons. o. kons.-förb. än *r*, *r* + kons., *kk* o. kakum. *l* + kons., som ofvan (3:o) omtalats.

Anm. 1. Noreen, *Aschw. Gr.* § 111. 2 (jfr äfv. där citerad litt.), antager för vissa dial. en speciell öfvergång *ŏ* > *ŭ* framför dentalt *l* (*ll, ld, lt*). Då emellertid af de ord, som i Ög alltid hafva *u* (mom. c o. e), intet, som skulle falla under denna

ljudlag, ljudlagsenligt i alla former skulle hafva *o* (utom *guldit*, hvarom ofvan 4:o), synes mig för Ög antagandet af en sådan öfvergång icke hafva tvingande skäl för sig.

3) *o* motsvarar isl. *ú* i följ. ord:

bo, sbst., KrB 27: pr. osv., *boa*, vb, KrB 5: 1, AeB 2: pr. osv., *landboe* Eþs 1: 8 osv.; *boþum* Vaþ 32: pr.; *bro* RB 4: pr. osv., *broa*, vb, BB 4: 2 osv.; *ko* DrB 16: 2 osv.; *troloua* GB VI, 6: 1. Om denna mycket diskuterade växling *ō* : *ū* i de germ. språken se NOREEN, *Urgerm. lautl.*, s. 32 ff., o. där citerad litt., STREITBERG, *Urgerm. Gr.*, ss. 69, 74 ff., 248. Hvad särsk. angår den olika vokalisationen i vestn. o. östn. hos vissa af hithörande ord, torde numera den af KOCK, *Indogerm. Forsch.* 2: 332 ff., framställda åsikten vara allmänt erkänd, enligt hvilken det fsv. *ō* beror på ett speciellt östnordiskt *a*-omljud.

4) *o* motsvarar urn. *ŭ* på grund af en samnord. öfvergång till *ō* i relativt oakcentuerad stafvelse af ett af *ŭ* genom ersättningsförlängning vid nasalförlust uppkommet *ū* (KOCK, *Arkiv* 5: 57 ff., 15: 333 ff.; annorlunda NOREEN, *Aschw. Gr.* § 84. 2. b):

o-, prefix, i: *olagh* KrB 18: pr. osv., *oloflikt* KrB 28 osv. m. fl. ssgr; *os*, pron., AeB 20: 1. I det förra växlar *u* med *o* på grund af vacklande betoning: *o*- förekommer o. 200 ggr, *u*- (t. ex.: *ugild* KrB 8: 1 osv., *ulagh* Eþs 11 osv.) 18 ggr. — Det senare ordet har möjl. kort *o* på grund af förkortning före dubbelkons. (jfr KOCK, *Arkiv* 5: 59, NOREEN, *Aschw. Gr.* § 84. 2. b).

5) *o* motsvarar urn. *ŭ* på grund af en samnord. öfvergång *u* > *o* framför *R* i relativt oakcentuerad ställning (KOCK, *Arkiv* 15: 352 ff.; annorlunda NOREEN, *Aschw. Gr.* § 84. 2.c):

or-, prefix, i: *ormynd* GB I, II, 12: pr. (2 ggr), *orsaki* RB 4: 1, under formen *o*- (med förlust af det palatala *R*-et) i *omynd* Eþs 26, DrB 5: pr. osv. o. 50 ggr [1]). — Växlande

---

[1]) Däremot torde *osakær* KrB 20: pr., Vaþ 8: 2, ES 15: 3, BB 9: 8 snarast vara en sammansättning med *o*- < **un*-.

med *or-* förekommer *ur-* i *urgæf* AeB 9: pr. osv., *ursaka* RB 4: 1 osv. m. fl., sammanlagdt 13 ggr. Såsom enkelt ord förekommer endast *ur:* KrB 1, Eþs 1: 5 osv. 46 ggr. Att *or-* stadgat sig i de nämnda två sammansättningarna, har måhända sin grund däri, att till dessa båda funnos sidoformer med *ō-*, i *omynd* visserligen uppkommet af *ōR-*, men helt säkert af språkmedvetandet identifieradt med *ō-* af **un-*.

6) *o* motsvarar samnord. *ŏ*, uppkommet af *ŭ* vid assimilationen *nk* > *kk* (Noreen, *Aschw. Gr.* § 84. 1 a):

þokke DrB 9: 2, AeB XVI, 16: pr. — Den vanliga vokalen i detta ord är emellertid *u*: *þukke* DrB IX, 14: 6 osv. 25 ggr. Denna vokalisation förklaras af Kock, *Arkiv* 11: 315, not 1, o. Noreen, a. st., såsom beroende på inflytande från en ljudlagsenlig sidoform **þunki* (belagd endast i fgutn.). — Schlyter anför på de ställen, där *þokke* förekommer, inga varianter, men då B har *thukke* på alla dessa ställen, är det möjligt, att endast hskr. A har formen med *o,* hvilken sål. kunde tillhöra afskrifvarens språk. Jag har på ett par ställen förut framhållit, att detta synes hafva varit nära besläktadt med fornvästgötskan. I fall detta är riktigt, kunde *þokke* vara en västgötsk form o. den enda formen i Ögs dialekt den med *u* i stamstafvelsen.

7) *o* motsvarar samnord. *ǫ*, *u*-omljud af *ā* (Noreen, *Aschw. Gr.* § 73. 2): *hon* KrB 3: pr. osv. 29 ggr; *olafs mæssu* KrB 23, RB 4: pr. osv.

8) *o* motsvarar samnord. *ǫ̆*, *u*-omljud af *ă* (Kock, *Fsv. ljudl.* 476 ff., Noreen, *Aschw. Gr.* § 65. 1): *hofþe*, sbst., GB 1 osv., *hofþa dyna* GB 29: 2, *hofþum* BB 1: 6; *rishofþe* BB 28: 4 (se Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 36); *hofþar,* vb, DrB 7: pr. (3 ggr); *nokor* VinsB 6: 6, *nokrum* KrB 18: 1; *rost* DrB 11: pr., BB 35: pr.; *skrokuitne* KrB 13: 3. — Formerna *nokor* o. *nokrum* äro de enda exemplen på *u*-omljudd vokal i detta pron. i Ög.. Med o-omljudd vokal förekommer ordet i olika kasus: *nakuar* KrB 19: pr., *nakuarum* RB 17, *nakuat*

Eþs 2: 1 osv., o. 35 ggr. Af de båda formerna med *o* står den ena, VinsB 6: 6, på ett tydligen fördärfvadt ställe (se Schl., s. 158, not 67). Möjligen hafva de *u*-omljudda formerna icke urspr. tillhört Ögs språk (ehuru B KrB 18: 1 också har *nokrum*)? — Om *skrok-* se Noreen, *Aschw. Gr.* § 109.

9) *o* motsvarar samnord. *au* på grund af monoftongisering i relativt oakcentuerad ställning (Kock, *Om några atona*, s. 17, not 2, *Sv. akc.* 2: 328 ff., Leffler, *Tidskr. f. fil.* N.R. 4: 286, Tamm, *Fonet. kännet.* 58, Noreen, *Arkiv* 6: 325 o. *Aschw. Gr.* § 81. 2):

bort KrB 13: 3 osv., *bortu* DrB 5: 1, Vaþ 32: 4; *ok* KrB V osv.

10) *o* står som en mer l. mindre sällsynt variant till *ö*.

a) *for*, adv. komp., Eþs 12, 14, Vaþ 33: 1, AeB 3: 3 (med *ö* KrB 14: pr., Eþs 1: 1 osv. o. 130 ggr); *forra* KrB 7: 1 (med *ö* Vaþ 1: 1, GB 10: 2 osv. o. 30 ggr); *forst* Eþs 17 (med *ö* KrB 15: 2, DrB 9: 1 osv. o. 40 ggr); *forstu* Vaþ 6: 4 (med *ö* KrB 9, BB 1: 4 osv. 27 ggr). Saknaden af omljud förskrifver sig från de former af adjektivets superlativ, där ljudlagsenligt *i*-omljud icke inträdde (jfr Noreen, *Geschichte*² § 50 c), eller beror på analogiinverkan från prep. *for*, *fore* (Kock, *Arkiv* 8: 259, not). Möjligen hafva båda dessa faktorer samverkat.

b) *bondær*, pl., BB 13: 1 (med *ö* KrB 1 osv. 25 ggr); *broþær*, dat. sing., GB 13 (*bröþrinum* AeB 3: 1 (2 ggr) [1]), *broþranna* AeB 9: 2 (*bröþra* GB 21: 1) äro, så vidt de äro afsedda, analogibildningar efter öfriga former af resp. ord (*broþranna* dock, som bekant, eg. den ljudlagsenliga formen i gen. pl.; jfr Tamm, *Upps. stud.*, s. 31). — Af annan art är skrifningen *broþir* för *bröþær* ES 17 (Schl., s. 149, not 92), i det här på grund af missförstånd l. felläsning af afskrifvaren insatts en sing.- form i st. f. plur.

---

[1]) F. ö. är denna dativbildning utträngd af den på *-ur*.

c) *annoþugha* DrB 17: pr. (med *ö* DrB 21, Vaþ 3: pr. osv. 42 ggr) o. *kuærna stroma* BB VIII (med *ö* : *strömbær* BB 8: 1 (2 ggr), *kuærna ströma* BB 8: pr., *miþström* BB 28: 4, *miþ ströma* BB 8: pr.) kunna hafva *o* < *au*] på grund af monoftongisering i relativt oakcentuerad ställning. Måhända har monoftongiseringen i det förra inträdt framför konson.-hopningen i synkoperade former **annauþgan* osv.; jfr Västgötalagens *annoghær, annogther* (Schlyter, *Glossar till Västgötal.*).

d) *eþsore* Eþs 14 (med *ö* Eþs 1: pr., 1: 1 osv. o. 60 ggr) är kanske snarast skriffel. Om formen med *o* är afsedd, kan den förklaras antingen genom inflytande från en en gång befintlig parallel *a*-stam **svor* (jfr fht *eidswuor*) eller ock genom att antaga, att andra sammansättningsledet fakultativt kunnat förlora sin semifortis redan före *i*-omljudsperioden, hvarigenom *i*-omljudet hindrades från att inträda (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 60).

e) *dor*, pres. sing. af *döia*, Eþs 23: 1, GB 7: pr. (med *ö* DrB 4: 2, Vaþ 9 osv. o. 60 ggr); *gor*, pres. sing. af *göra*, ES 15: 2 (*gör* KrB 5: 1 osv. 22 ggr; *göra* KrB 5: pr., Vaþ XXVIII); *goþzsl* BB 9: 1 (med *ö*: *göþssl* BB 9: 1, *göþzslu eþa* KrB 13: 3 osv. 6 ggr); *okir* Vaþ 21: 1 (med *ö* KrB 23 osv. 12 ggr) torde måhända också snarast böra betraktas som felskrifningar. Med afseende på *goþzsl* skulle man kunna tänka på inflytande från adj. *goþær*, men betydelsedifferentieringen är väl redan vid denna tid för stark för att ett sådant inflytande skall vara sannolikt.

För fullständighetens skull vill jag nämna, att af de uppräknade formerna med *o* för väntadt *ö* följande, att döma af de af Schlyter anförda varianterna, förekomma endast i A, hvarför det är sannolikt, att de icke tillhöra urtexten: *for*, *forra*, *forst*, *forstu; bondær; annoþugha* [1], *kuærna stroma; eþzsore; dor*, *gor*, *okir*. Om dessa skrifningar beteckna ett verkligt uttal, så torde därför detta snarast hafva tillhört afskrifvarens språk. — *for*, *forst*, **annoþughær*

---

[1]) Schlyter anför inga varianter, men B har *ö*.

(annoghær, annogther), eþssore, dor, gora förekomma äfv. i Vgl. (se SCHLYTERS glossar till denna). Man torde häri böra se ytterligare ett exempel på den af mig ett par gånger förut påpekade nära frändskapen mellan afskrifvarens af Ög språk och fornvästgötskan. Det är möjligen ingen tillfällighet, att *o* i dessa gemensamma former står framför *r*, med undantag af ett fall. Man kunde vara frestad att på grund häraf antaga en dialektisk öfvergång *ö* > *o* framför *r* (jfr delvis KOCK, *Arkiv* 16: 267, not). I så fall skulle specialförklaringarna för *for*, *forra*, *forst*, *forstu* o. *eþzsore* bortfalla.

11) särskilda fall.

a) *som* KrB 27: 1, GB 21: 1 (*sum* KrB 1, 2: pr. osv. enl. approximativ beräkning o. 1300 ggr). Formen *som* förklaras af NOREEN, *Aschw. Gr.* § 143, Anm. 10, hafva uppkommit ur *sum* i obetonad ställning (vokalbalans). Då Ögs språk saknar vokalbalansen *u* : *o*, kan denna form icke hafva urspr. tillhört denna dialekt. SCHLYTER anför inga varianter, men B har på båda ställena *sum*, hvaraf framgår, att denna form kan finnas äfven i öfriga hskr. Om detta är fallet, har *som* sannol. införts i A af afskrifvaren.

b) *suo*, adv., BB 1: 6 (*sua* KrB 7: 1, 9 osv. enl. approximativ beräkn. o. 350 ggr). Enligt NOREEN, *Aschw. Gr.* § 175, står *o* till *a* i afljudsförhållande. Denna enstaka form är dock sannol. skriffel.

c) *tolf* KrB 1 osv. Se NOREEN, *Geschichte*[2] § 215: 1, *Aisl. Gr.*[3] § 74. 10, KOCK, *Arkiv* 11: 339.

d) *tompt* BB 10 (3 ggr) osv. Om *o*-ljudet i detta ord se NOREEN, *Arkiv* 3: 39, not, KOCK, *Arkiv* 15: 347.

e) *troþ* BB 28: 5 föres af SCHLYTER, *Gloss.*, felaktigt till isl. *trǫð*, sbst. f. Det är tydl. identiskt med isl. *tróð*, sbst. n. — Formen *trodhor* i B o. F är plur. af ett **troþa*, identiskt med isl. *tróða*, sbst. f.

f) *þorf* KrB 6: pr. osv. för ljudlagsenligt **þarf* har *o* genom analogi från plur. o. inf. *þorva*[1]) (< **þurva* genom *a*-omljud).

[1]) Förekommer icke i Ög.

Anm. 2. Skriffel är *þo* BB 12: 1 (Schl., s. 204, not 31) för *þön*. Orig. har kanske haft *þō* (med otydligt förkortningstecken), som af afskrifvaren förväxlats med *þö* = *þo* (ehuru).

12) *o* står i låneord, motsvarande *o* i det språk, från hvilket resp. ord närmast lånats: *klostærs* KrB XXIV, AeB 4 osv. 7 ggr (jfr Kock, *Tydn. af g. sv. ord*, s. 6); *mollu uærk* ES XXIV, 24 (jfr nedan § 8. 9 b); *offærs* KrB 31 (2 ggr), *offra* KrB 7: 2; *olia* KrB VI, 6: pr., 12: pr., *oling* KrB 6: pr.; *prouaste* KrB 14: 1 osv.; *roms* KrB 30: pr. (2 ggr); *stol* KrB VI, 6: 1. Se Söderwalls *Ordbok*.

§ 5. Bokstäfverna **u, v** (o. **w**) ss. tecken för vokalljud.

U-ljudet, såväl långt som kort, tecknas i Ög både i udd-, mid- o. slutljud i regel med *u*, t. ex. *bruttu mö* GB 8: 2, *fluþe* Eþs 5: pr. osv., *ung* Vaþ 6: 1, *ulagh* Eþs 11 osv. Undantagen äro få:

α) *v* förekommer i uddljud i följ. fall:

vkur BB 9: 2; *vm* KrB 7: pr., ES 8 osv. 11 ggr; *vmbuzs man* RB 14: 1; *vndi soknara* RB 14: pr., *vp* Vaþ 41: pr., RB 3: 1, BB X, 8: pr., 44: pr.; *vr* RB XVII; *vt* KrB 7: 2, ES 14: 1, RB 14: 1; *vlagh* RB 3: 1.

Anm. 1. I rubrikerna till flockarna förekommer som första ord ungefär lika ofta — o. 130 och 140 ggr resp. — *Vm* och *Um* (målade initialer). Oftast — DrB III—XXI, Vaþ VII—XLI, GB I—XXIV, AeB II—XI, ES II—XXIV, VinsB III—XIII, RB I—XVI, BB V—XXVIII — äger en fullkomligt regelbunden växling rum, så att hvarannan rubrik börjar med *U* o. hvarannan med *V*. Häraf skriffelet *Viþan* för *Siþan* GB XXIX: följ. rubr. skulle regelrätt börjat med *Vm*. Om andra dylika ortografiska egendomligheter se Kock, *Fsv. ljudl.*, s. 7, *Arkiv* 4: 91.

β) *v* förekommer i mid- o. slut-ljud i 3 fall: *skvlu* AeB 17, *skulv* ibidem, *þvma* BB 14: pr.

Anm. 2. På de båda första ställena har det ifrågavarande tecknet urspr. uteglömts, men sedan tillagts ofvanför raden (se Schl., s. 127, noterna 56 o. 80). Kan häraf slutas, att *v* öfverhufvud tillhört afskrifvarens, men icke originalets ortografi?

γ) *w* förekommer som tecken för *u*-ljud endast i förbind. med ett *v*-ljud. Se härom nedan § 35.

1) *u* motsvarar samnord. *ŭ*, *ū*, t. ex.: *flutte* BB 19: 1, *gluggær* Vaþ 32: 4; *bruþ* GB 8: 2, *hus* Eþs 1: 2 osv.

Anm. 3. Om de fall af *ŭ*, som växla med eller stå i st. f. ljudlagsenligt *ŏ*, se ofvan § 4. 2.

2) *u* motsvarar samnord. *ǫ̆*, *u*-omljud af *ă*:

a) före urspr. *ggw* (Kock, *Fsv. ljudl.* 476 ff., *Arkiv* 5: 96, 10: 317, Noreen, *Aschw. Gr.* § 109):

hug DrB 18: 1 osv., *hugge* Vaþ 1: pr.; *hugga* Eþs 1: 2, Vaþ 18: pr. osv.

b) i svagtonig ställning (Kock, *Fsv. ljudl.* 177, Noreen, *Aschw. Gr.* § 74):

huru Eþs 8 osv.; *forþum* AeB 22 (om det sista se Noreen, *Geschichte*[2] § 204. 8). På samma sätt som i nämnda ord förklarar Noreen, först anförda ställe, *u*-ljudet äfven i *huwþ* Eþs 1: 4 (2 ggr) osv., *huwþ lut* KrB 24: pr. osv. m. fl. ssgr, i det *huvuþ* skulle hafva utvecklat sig ur **hovuþ* i sammansättningar, i hvilka **hovuþ* ingått ss. relativt oakcentueradt led. I Ög äger emellertid en fullkomligt regelbunden växling rum i vokalisationen emellan synkoperade o. osynkoperade kasus: *hofþe*, *hofþa*, *hofþum* osv. (se ofvan § 4. 8), men *huvuþ*. Denna regelbundna växling kan icke förklaras ur den grund till *u*-ljudets uppkomst i ordet, som Noreen angifver, ty naturligtvis kunde synkoperade former likaväl som osynkoperade förekomma i sammansättningar (ofvan § 4. 8 anföres t. ex. *hofþa dyna*). Tillfredsställande i detta hänseende är ej heller Noreens äldre förklaring, *Arkiv* 6: 310, då man enligt denna skulle nödgas att med afs. på bildningen skilja nom.-ack. *huvuþ* från öfriga kasus. Utan tvifvel har därför Kock, *Fsv. ljudl.* 478, rätt, då han förklarar öfvergången *ǫ̆* > *ŭ* i detta ord ss. framkallad af ändelsens *u*. I hvarje fall har ändelsens *u* verkat bestämmande vid valet mellan *ŏ* o. *ŭ* i stamstafv., om det senare skulle på annat sätt hafva uppkommit (jfr ofvan § 4. 2 a *kona: kunu* osv.).

3) *u* motsvarar samnord. *ǭ*, *u*-omljud af *ā*, på grund af förkortning i obetonad ställning: *hun* Eþs 23: pr. (4 ggr),

Vaþ 15: 1 osv. 12 ggr (se Kock, *Arkiv* 9: 262 ff., *Accentuirung*, s. 259, Noreen, *Aschw. Gr.* § 112, Anm. 1).

4) *u* står som en mer l. mindre sällsynt variant till *y*:

a) *u* växlar med *y* i de fem. *i*-stammarna: *omundina* GB 16: pr. (med *y* Eþs 26, DrB 5: pr. osv. o. 60 ggr); *skuld* KrB 5: 1 osv. 8 ggr (med *y* KrB 12: pr. osv. 6 ggr); *stuld* Vaþ 33: pr. (Schl., s. 89, not 43) (med *y* Vaþ 39: 1 osv. 4 ggr). Härtill kan läggas, att RB 15 (Schl., s. 177, not 95) har 2 ggr stått *lukta*, som af afskrifvaren själf ändrats till *lykta* (med *y* f. ö. 2 ggr: RB XV o. 15), samt GB XIV (Schl., s. 95, not 9), 12: pr. (Schl., s. 102, not 13), 16: pr. (Schl., s. 107, not 34) *omund*, som af afskrifvaren rättats till *omynd*. — *uiþær mund* GB 3, 15 uppvisar ingen form med *y*. — Till förklaring af vokalväxlingen se Tamm, *Fornnord. fem.* 25 ff., Noreen, *Aisl. Gr.*[3] § 382. 3. För *stuld* o. *lukta* jfr äfven Tamm, *Upps. stud.*, s. 31.

b) *dull*, pres. sing. af *dylia*, KrB 21, ES 14: 1 (med *y* Vaþ 39: 1, ES 4: 1 osv. 10 ggr). Jfr *uar* ofvan § 1. 8 a.

c) *mankuns* AeB 3: 2 (med *y* DrB 12, AeB 3: 1 (3 ggr), 17). Växlingen mellan o-omljudd o. omljudd vokal i detta ord bör väl förklaras (liksom i *vaþ : væþ, fol: fyl* osv.) ss. beroende på en urgerm. suffixväxling *-i*: *-ịa*, jfr Streitberg, *Urgerm. Gr.*, s. 176, Anm. Annorlunda Noreen, *Geschichte*[2] § 191. 2. — Man kunde möjl., hvad här i fråga varande ord beträffar, äfv. tänka på beröring med ett mask. **kun* (isl. *konr*), en beröring som föreligger i en annan sammansättning: isl. *allskonar, allskyns,* fsv. *alskuna*, *alskyns.*

d) *nuklum* ES 4: pr. (*nyklum* ES 5, BB 13: pr.). Se Tamm, *Upps. stud.*, s. 31.

e) *skuldar* BB 28: pr. ansluter sig till *skuld* liksom *skyldar* BB 28: pr. (3 ggr), 28: 5 till *skyld*. — Mindre sannolik är en dylik anslutning till *skuld* i fråga om *skuldastær* AeB 3: 1 (med *y* DrB 7: pr., AeB 5 osv. 18 ggr) och det af skrifvaren själf till *skyld* rättade *skuld,* adj., AeB 3: 1 (Schl., s. 116, not 96). Det nämnda *skuldastær* är väl snarast skriffel.

f) *burias* ES rubr. (Schl., s. 131, not 2) (med *y* KrB 1 osv. o. 25 ggr); *luþnu* BB 36: 4 (ingen form med *y,* men

säkerl. motsvarande vanl. fsv. *lyþna;* jfr SCHLYTER, *Ordbok*, o. FREUDENTHAL, *Östgötalagen*, s. 253); *æmmukit* BB 30: 1 (med *y* : *mykla* Vaþ 15: 4, *mykit* DrB 5: pr. osv., smlagdt 24 ggr); *suzskina* AeB 10: 4 (med *y* Eþs 24, GB 23 osv. 6 ggr); *þrætulftum* Vaþ 30: 1, 34: pr. (med *y* : *tuætylftan* Eþs 11 osv., *þrætylftan* KrB 30: 1 osv., sammanlagdt 44 ggr; *tylftær*, sbst., DrB 3: 2 osv. 13 ggr); *þu*, pron. dem. dat. sing. neutr., Vaþ 38: 1 (SCHL., s. 93, not 25) (med *y* KrB 6: pr., 10: pr. osv. o. 135 ggr); *þru* KrB 13: pr. (SCHL., s. 12, not 36) (med *y* KrB 2: pr., 9 osv. o. 50 ggr). Härtill kan läggas, att Eþs 7: 1 (SCHL., s. 34, not 54) *brute* af afskrifvaren själf ändrats till *bryte*, Eþs 14 (SCHL., s. 36, not 20) *bruta* till *bryta* (med *y* f. ö. KrB 8: 2 (2 ggr), 20: pr. (2 ggr) osv. 36 ggr); DrB 3: 2 (SCHL., s. 50, not 23) *tulftar* till *tylftar;* BB 39: 1 (SCHL., s. 226, not 91) *þru* till *þry;* Eþs 9 (SCHL., s. 34, not 75) *þu* till *þy* och BB 3: pr. (SCHL., s. 193, not 81) *uuærstu* till *yuærstu* (med *y* ES 8 osv. 14 ggr).

Dessa former äro svårförklarliga. De äro dock väl många för att kunna betraktas som skriffel. — Jfr för *þru* KOCK, *Arkiv* 12: 91, not, och för *þrætulftum* (o. *tulftar*) nedan § 6. 4 e. *þu* skulle kunna vara identiskt med *þu-* i *þulikær* [1]) osv. (NOREEN, *Geschichte*² § 204. 8).

För fullständighetens skull nämner jag, att af de anförda formerna med *u* för vanligare eller väntadt *y*, såvidt man kan döma af SCHLYTERS varianter, *omundina*, *lukta; dull; mankuns; skuldar*, *skuldastær*, *skuld*, adj.; *burias, æmmukit, suzskina, þu, þru,* (*bruta* o. *uuærstu*) icke finnas i andra hskr. än A, hvarigenom det blifver sannolikt, att ifrågavarande former icke stått i urtexten, utan, för såvidt de äro afsedda, tillhöra afskrifvarens språk. Det är sannol. icke af ngn bet., att af dessa *lukt* o. *þru* förekomma äfv. i Vgl., då dessa kunna hafva uppkommit i olika dial., oberoende af hvarandra. Det vore annars frestande att med tanke på den frändskap mellan västgötskan o. afskrifvarens språk, som jag förut påpekat, förklara *u* i *þu, þru* o. *bruta* genom en begynnande öfvergång $\bar{y} > \bar{u}$ af den art, som nu utmärker

---

[1]) Förekommer icke i Ög, som alltid har *þylik-*>.

större delen af västgötska språkområdet (se t. ex. NOREEN, *Vårt språk* 1: 106); så vidt jag vet, lämna dock ljudförhåll. i fornvästgötska skrifter icke något stöd för ett sådant antagande.

5) särskilda fall.

a) *drukkin* BB 6: 1 osv., *druknar* AeB 6: 1 (2 ggr); *vkur* BB 9: 2. Det senare ordet har trots assimilationen *nk* > *kk* ljudlagsenligt *u* på grund af följ. stafvelses *u* (KOCK, *Arkiv* 11: 315 ff., NOREEN, *Aschw. Gr.* § 84, Anm. 1). De förra däremot måste, om KOCK, *PB Beiträge* 23: 484 ff., har rätt i sin åsikt om perfekt-participets urspr. suffixvokalisation, förklaras genom analogiinflytande från pret. *drukku.* — Om *þukke* se ofvan § 4. 6.

b) *burt* Eþs 26; *ualruf* DrB VI, 6; *örtugh* KrB 7: pr. osv. Det är tvifvelaktigt, huruvida dessa ord böra förklaras genom en öfvergång *au (> o) > u* i svagtonig ställning eller betraktas ss. stående i afljudsförhållande till besläktade former med *au* (jfr NOREEN, *Aschw. Gr.* § 81, Anm. 1). I senare fallet blifver *burt* med sitt *u* före *rt* egendomligt (jfr ofvan § 4. 2 samt LARSSON, *Södermannal. språk* I, s. 36). Med någon grad af sannolikhet skulle det dock möjl. kunna förklaras som en kompromissform mellan *bort* o. ljudlagsenligt **brut* (jfr isl. *brott*).

c) *bruttu mö* GB 8: 2. Se BUGGE, *Tidskr. f. fil.* N.R. 3: 260.

d) *bunulæggium* Vaþ 33: 1. Första sammansättningsledet bör sammanställas med nyno. dial. *buna*, "benknota", „ben i kroppen", i plur. "lemmar" (armar l. ben) (AASEN, ROSS) o. med tillnamnet *buna* i *Eyrbyggja* kap. 1 (se GERINGS uppl. s. 1, not 2).

e) *fluþe* Eþs 5: pr., DrB 5: 1, *fulghþe* GB III, 15, RB 3: 2 äro de enda preteritiformerna af *flyia*, resp. *fylghia* i vår text [1]). Om det förra af dessa preterita jfr NOREEN, *Aisl. Gr.*[3] § 478, Anm. 2, om det senare *Aisl. Gr.*[2] § 459, Anm. 4.

f) *fulle* Vaþ 3: 1, GB 13 osv., p. pf. *fullat* BB 8: 3, *husar* BB XI, 11: pr., „bygga hus", äro naturligtvis denominativbildningar efter *a*-klassens verb till *fuldær*, resp. *hus*,

[1]) *fylghþi* RB 3: 2 står ej i A (se SCHL., s. 167, not 91).

af yngre datum än *ia*-afledningarna *fylla* o. *hysa*[1]) (det senare till bet. icke identiskt med *husa*).

g) *gruþum* DrB 7: 1 osv. Se NOREEN, *Arkiv* 6: 382.

h) *hulikin* GB 6: 1 osv. 6 ggr, *hulkin* ES 10 osv. 5 ggr. Se NOREEN, *Geschichte*² § 209. 5.

i) *hurruku* BB 23. Se SÖDERBERG, *U-omljudet*, s. 58, not 1.

j) *hut* KrB 28 (SCHL., s. 24, not 33) o. *hutske* DrB 2: 2 (SCHL., s. 48, not 87), *hutzske* BB 8: pr. (SCHL., s. 197, not 100) äro sannol. helt enkelt skriffel för *huat* (KrB 2: 1, 2: 2 osv. o. 140 ggr) o. *huatske* (KrB 16: 2, DrB 2: pr. osv. 8 ggr). TAMMS jämförelse med isl. *hot-* i *hotvetna*, *Upps. stud.*, s. 32, har föga skäl för sig, då i fsv. af detta ord icke finnes sammansättningen med *-vetna*, hvars anljudande *v* är orsaken till omljudet *ua* > *uo* > *o* i isl. *hot-* (NOREEN, *Aisl. Gr.*³ § 79. 8).

k) *mulslaghu man* BB 34: 1. Se SCHLYTERS *Ordbok*.

l) *u-*, prefix, *ur*, prep. o. adv., se ofvan § 4. 4 o. 5.

m) *ughurmaghi*, sbst., Eþs 15: 1 osv., *ughurmagha*, adj., ES 21: 1, BB 12: 1 äro förklarade af BUGGE, *Tidskr. f. fil.* N.R. 3: 267 ff. Tilläggas bör måhända, att *ughur-* måste utgå från ett *ū-fur-* med samma form af prefixet „för-" som i *fur þing* (jfr ofvan § 4. 2 c).

n) *uræfle* BB 36: 1 (jfr *ofæfle* BB 25: pr.). Se NOREEN, *Aschw. Gr.* § 243.

Anm. 4. Skriffel äro: *fuþur* AeB 5 (SCHL., s. 118, not 73) för *faþur*, *su* ES 4: 1 för *sua* (*a* skrifvet blott en gång i förb. *sua at*; denna ortografiska egenhet är vanlig i hskr. A af Ög, se SCHLYTERS företal) och *þu* GB 20 (SCHL., s. 109, not 9) för *þa*.

6) *u* står i låneord, motsvarande *u* i det språk, från hvilket resp. ord närmast lånats: *pund* KrB 2: pr. (3 ggr); *kinpust* Vaþ XXII, XXVII, 22, 27: 2. Se SÖDERWALL, *Ordbok*, o. FRITZNER, *Ordbog* (art. *pústr*).

§ 6. Bokstafven **y.**

1) *y* motsvarar samnord. *y̆*, *i*-omljud af *ŭ*, och *ȳ*, *i*-omljud af *ū* o. *iu*, t. ex. *bryti*, sbst., KrB 9 osv., *dyr*, sbst.,

[1]) Förekommer icke i Ög.

DrB 2: 2 osv.; *byiar* DrB 11: pr. osv., *lyti*, sbst. n., Vaþ 5 osv.; *lysa* Vaþ 32: 4 osv., *syn*, sbst., BB 5: 2 osv.

2) *y* motsvarar samnord. *iu* på grund af den fsv. öfvergången *iu* > *ȳ* efter *r* (Kock, *Arkiv* 6: 42 ff., Noreen, *Aschw. Gr.* § 122. 2 a): *bryst arf* AeB III, 3: 2 (2 ggr), *bryst arue* AeB 3: 2; *bryta* Eþs 14 osv.; *ryua* ES 4: pr. (2 ggr) osv.; *þry* KrB 2: pr. osv.

3) *y* motsvarar samnord. *ĭ* på grund af s. k. kombineradt *u*-, resp. *w*-omljud: *mykil* GB 3 osv., *syll* Vaþ 32: 4, *systir* AeB 1: 2 (2 ggr) osv., *systur* KrB 27: 2 osv.; *tysuar* RB 9: 1. — På analogisk väg har *y* införts i *syszskini* GB 23 osv. (för ljudlagsenligt **suistkini*) från **systkuni* (< **suistkuni*) o. *systur*, se Kock, *Arkiv* 11: 333.

4) särskilda fall.

a) *byþa* BB 33 (med *iu* Vaþ 6: 3, AeB 17 osv. 37 ggr). Jfr Kock, *Sv. Landsm.* II. 12: 1 ff., Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 39, Zetterberg, *Biärköar. ljud- o. böjn.-l.*, s. 19.

b) *gynum* BB II, 2: 1, 4: pr., 17: 1, 41: 1 (jfr *ginum* ofvan § 3. 6 c) förklaras af Noreen, *Aschw. Gr.* §§ 100 o. 311, Anm. 2, ss. utgående från ett **giughnum* (jfr isl. *giognum*) med öfvergång *iu* > *y* på grund af framåtverkande *i*-omljud och bortfall af *ȝ* före *n*. I analogi med de ljudutvecklingar som jag tänkt mig för *gen, gin-*, *ginum* (ofvan § 2. 4 a o. 3. 6 c) skulle jag hellre vilja antaga en utveckling **giughin-* (kontamination af **gæghin* o. **giughnum*) > **gyghin-* > **gyin-* > *gyn-* med bortfall af *ȝ* mellan två palatala vokaler i relativt oakcentuerad ställning (Noreen, *Aschw. Gr.* § 311. 2 c). — Annorlunda igen Kock, *Arkiv* 9: 263.

c) *kyndil mæssu* BB 13: 1. Jfr ofvan § 3. 6 e.

d) *lyti*, dat. sing. af *lutær*, RB 3: 2 (Schl., s. 167, not 96) (ingen dativform sing. f. ö. i lagen) kan vara en ljudlagsenlig dativ efter *u*-stamsdeklinationen. Jfr Noreen, *Aisl. Gr.*[3] § 378. 4.

e) *tylftum*, sbst., DrB 20: 1 osv., *tuætylftær*, adj., RB 16: 1 (2 ggr) osv., *þrætylftær* RB 5: pr. osv. Tamm, *Fornnord. fem.*, s. 22, antager som grundform för sbst. *tylft* ett urgerm. **tu̯elfti* (jfr fht. *zwelif*, feng. *twelf* osv.) > urn. **tu̯ilft*, hvars *u̯i* öfvergått till *u̯y* > *y* genom *u*-omljud i dat. **tu̯ilftum*. Mot denna härledning af *tylft* kan anmärkas, att det vore egendomligt, om vokalisationen i ett enda kasus, dat. pl., skulle kunna hafva så helt o. hållet utträngt vokalisationen i alla andra kasus. Jag vill därför påpeka möjligheten af en annan förklaring: i st. f. **twelfti* kunde som urgerm. grundform sättas **tulfti* < **tu-lif*, hvars första led vore identiskt med fsv. *tu*, feng. *tú* (liksom **tu̯e-* i *zwelif*, *twelf*, o. **tu̯a-* i got. *twalif*, nord. *tolf*, en neutrum-form af „två“). Genom denna förklaring skulle man vinna den fördelen, att de ofvan § 5. 4 f omtalade *tulftar* o. *þrætulftum* (det senare genom analogi från det förra) kunde vara verkliga uttalsformer, då som bekant *i*-stammarna i vissa kasus ljudlagsenligt sakna omljud (jfr ofvan § 5. 4 a *lykt* o. *lukt*, *omynd* o. *omund* osv.).

f) *þy* KrB 6: pr. osv. Se Kock, *Arkiv* 6: 21, Noreen, *Geschichte*[1] § 184. 8,[2] § 204. 8, Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 40 f.

g) *ykil dagh* KrB 20: 1. Första ledet af detta ord förklaras af Bugge, *Tidskr. f. fil.* N.R. 3: 274 (i anslutning till Schlyter, *Ordbok*, s. 740 a). Enligt Bugge är ordet identiskt med fsv. *ænkil*, isl. *ekkil*. En utveckling *ænkil* > *ykil* möter emellertid åtskilliga svårigheter. Visserligen är assimilationen *nk* > *kk* regelbunden, eftersom i ssgn andra stafvelsen har levissimus (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 235. 1), o. förkortningen af det långa *k*-ljudet kan förklaras genom att antaga, att i **ænkil-daghær* hufvudtonen legat på senare sammansättningsledet (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 303). Vid denna betoning skulle *æ* öfvergå till *i* framför palatalen (Noreen, *Aschw. Gr.* § 102. 2). Däremot synes det omöjligt att förklara, huru detta *i* kunnat ersättas af *y*. Ett **ykil-* skulle näml., så vidt jag kan se, kunna uppkomma endast genom kontamination af **ikil-* (l. möjl. ett oförändradt **ækil-*) o. **ynkil-*, af **inkil-* (< **ēnkil-*) genom öfvergång *i* > *y*

framför *n* + kons. (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 108. 2). Men på en sådan öfvergång *i* > *y* erbjuder Ög f. ö. intet exempel. Denna öfvergång är väl också knappt så gammal som urtexten till vår lag. Att *ykil-* förekommit redan i denna, göres troligt däraf, att äfven öfriga hskr. hafva samma form (SCHLYTER anför inga varianter; B har *ykil*). På grund af den formella svårighet, som BUGGES tolkning erbjuder, synes man därför nödgas att förklara formen *ykil-* på en annan väg än den af honom inslagna. — Jag har tänkt, att *ykil-* möjl. kunde sammanhänga med *uka*, biform till *vika*, „vecka", o. att bet. af *ykildaghær* sål. vore: „(helg)dag som utmärker veckan (dvs. hvarje vecka)" i motsats till de stora högtiderna, hvilka föregingos af *forhælghþ*. Om det formella sammanhanget kan jag icke yttra mig. Möjl. kunde *ykil* urspr. vara ett sbst. med bet. „veckodag" l. d., till hvilket sedermera lagts ett förtydligande *daghær*.

Anm. Skriffel äro: *byta fynd* BB 37: 2 (SCHL., s. 225, not 49) för *butn fynd*, *syria* ES 15: 5 (SCHL., s. 147, not 32) för *suæria*, *tyætylftan* VinsB VI (SCHL., s. 163, not 7) för *tuæ-*, *þy* BB 19: 1 (SCHL., s. 209, not 6) för *þu*.

§ 7. Bokstafven **æ**.

1) *æ* motsvarar samnord. *ǣ* o. *ǟ*, *i*-omljud af resp. *ă* o. *ā*, t. ex.: *brænnir* Eþs 30 osv., *uæþ* BB 17: 1 (2 ggr) osv.; *fordæþu* BB 38, *mæle* KrB 5: pr. osv.

2) *æ* motsvarar samnord. *ĕ*, *ē* (NOREEN, *Aschw. Gr.* §§ 113 o. 114) — jfr ofvan § 2. 2 o. 3 a — t. ex.: *bæra* KrB 6: 1 osv., *uærþær*, adj., VinsB 7: 3 osv.; *fæ* KrB 8: 1 osv., *læript* Vaþ 6: 1.

3) *æ* motsvarar samnord. *ǣ*, monoftongisering af *æi* framför kons.-grupp (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 80. II. 2, KOCK, *Accentuirung*, s. 118): *flæsk* KrB 2: pr.; *hælghþ* BB 30: 1 osv.; *manhælghis mal* KrB 13: 3 osv.; *hælgha*, adj., BB 1: 1 (3 ggr) osv.; *hæntir* Eþs 1: 7, BB 41: 1 (2 ggr); *kuælde* ES 9: 1 osv. (KOCK, *Arkiv* 7: 175 ff., *Accentuirung*, s. 209;

annorlunda Noreen, *Aschw. Gr.* § 173, Anm. 1); *ælliwu* ES 8 [1]); *ængin*, pron., ES 8 osv.; *ække* KrB 18: 1 osv.; *ænkia* GB 14: 4.

4) *æ* motsvarar isl. *a* i följande fall:

a) *græsfara* BB 9: 6; *næsa* Vaþ 18: 1; *þæn* KrB 1 osv., *þæt* KrB 1 (2 ggr) osv. (jfr *þan*, *þat* ofvan § 1. 8 d); *þær* KrB 2: pr. osv.; *þæþan* Eþs 1: 4 [2]). I dessa former beror växlingen isl. *a*: fsv. *æ* otvifvelaktigt på afljud [3]). Jfr Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 8, Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 23, Noreen, *Aschw. Gr.* §§ 64, Anm. 1, o. 173. Annorlunda ang. de tre sistnämnda orden Kock, *Sv. språkhist.* 95, *Arkiv* 11: 122 (jfr dock hvad beträffar *þæn, þæt därs.* 343).

b) *þuæra uarknaþ* KrB 20: 1. Första ledet af denna sammansättning identifierar Tamm, *Upps. stud.*, s. 33, med isl. *þuari*, till hvilket han tänker sig fsv. *þuæri* stå i afljudsförh. Jfr nedan 5 a.

5) *æ* står som en mer l. mindre sällsynt variant till *a* eller svarande emot vanligare fsv. *a*.

a) *grænni* RB 4: pr. osv. 8 ggr (med *a* BB 17: 1 osv. 5 ggr); *hæra* BB 36: 5 (ingen form med *a*); *ærui* GB 7: 1 (med *a* KrB 3: pr., 6: pr. osv. o. 80 ggr). Det förefaller mig mest tilltalande att förklara alla dessa *æ*-former på samma sätt. En antaglig, på alla dessa tre mask. *an*-stammar tillämplig förklaring är den som Karlsson, *Arkiv* 1: 388, föreslagit för Västgötalagens *grænni* o. *ærui*, enligt hvilken *æ* beror på utjämning från ljudlagsenligt omljudda kasus: gen. sing. på *-ins* o. dat. sing. på *-in* (jfr got. *-ins*, *-in*), som en gång existerat bredvid motsv. former på *-ans*, *-an*. — Formen *ærui* kunde annars vara en direkt motsvarighet till got. *arbja* (jfr Tunestenens **arbijano**). Om *hæra* jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 64, Anm. 1, *Aisl. Gr.*[3] § 68, Anm. 1. — På samma sätt som i nu nämnda ord skulle jag vilja förklara *æ* i *þuæra* (ofvan 4 b).

---

[1]) *ælliwo* KrB rubr. står ej i A (Schl., s. 1, not 1).

[2]) Saknas i A KrB 23 (Schl., s. 20, not 13).

[3]) Korrekturnot. Annorlunda ang. *græs* E. Ekwall, *Nord. stud.*, s. 247 ff.

b) *gærþ*, sbst. mask., RB 7, *gærþin* RB 4: 1, *gærþi* BB 3: pr. (med *a* Eþs 1: pr., RB 4: pr. osv. o. 60 ggr) få kanske snarast anses hafva fått sitt *æ* från besläktade ord med *æ:* neutr. *gærþe* osv. (se KARLSSON, *Arkiv* 1: 386). Likväl må det anmärkas, att inverkan från dessa ord på *garþær* i den bet. detta ord har på det först anförda stället, näml. „gård“, är mindre sannolik. Utan bet. för vokalisationen är det därför måhända icke, att ordet är en urspr. *i*-stam (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 389. 1).

c) *hæn*, pron. mask., AeB 20: 1 (SCHL., s. 129, not 29), ES 13: pr. (SCHL., s. 143, not 81) (med *a* KrB 2: pr. (5 ggr) osv. o. 1500 ggr). Formen *hæn*, „han“, är förklarad af KOCK, *Arkiv* 11: 121 f. Det är emellertid tvifvelaktigt, huruvida denna form verkligen är afsedd på de ifrågavarande ställena i Ög. På det första står *hæn* inskjutet som öfverflödigt ord mellan *æn* o. *han* (hvilket senare dock kan vara en rättelse, gjord vid jämförelse med orig.?), på det andra kan misstänkas en antecipation af första bokstafven i det följande *ær*.

d) *mæþr* KrB 24: pr. (SCHL., s. 21, not 17), *mæn*, sing., KrB XXIV, *mænne* DrB VI (med *a* KrB 1, DrB 12 osv. öfver 900 ggr) hafva väl, om de äro afsedda, lånat sin vokal från plur.

e) *mærkær*, sbst. fem. plur., DrB 2: 2, 5: 1, BB 30: 1 (med *a* Eþs 1: 2, 3: 1 osv. enl. approxim. beräkn. o. 300 ggr) är den ljudlagsenliga formen i nom.-ack. plur., hvilken f. ö. utträngts genom utjämning från öfriga kasus.

f) *ræþ* BB 13: pr. står väl närmast för ett **ræþær*, pres. ind. sing. af *raþa* [1]) (*raþær* Eþs XXXI, Vaþ 10 osv. 6 ggr). Formen är en rest af det en gång ljudlagsenligt *i*-omljudda presens, se KOCK, *Fsv. ljudl.* 120, not, BRATE, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 30.

---

[1]) Äfven annars saknas ngn gg änd. *-ær*, förmodligen beroende därpå, att densamma i originalet återgifvits med (ett otydligt) förkortningstecken, som af afskrifvaren förbisetts. Ex.: *sak* KrB 5: 1 (SCHL., s. 6, not 25), 20: pr. (SCHL., s. 19, not 60), *uarþ* DrB 11 (SCHL., s. 58, not 29), *eþ* Vaþ 17: 1 (SCHL., s. 78, not 46).

g) *uær sæþ* GB 17 (*uar* Eþs 27: pr. osv. 5 ggr.). Nära till hands ligger onekligen att antaga skriffel på grund af det följande *sæþ*. Formen *uær* skulle emellertid kunna förklaras enligt den vid fem. *i*-stammar vanliga växlingen mellan omljudd o. o-omljudd vokal (jfr ofvan § 1. 8 gg *uarn: uærn* o. § 5. 4 a *omund: omynd, skuld: skyld* osv.).

h) i *uær*, pret. af *uara*, Eþs 10: 2, 33: pr. osv. 7 ggr (med *a* KrB 13: pr. osv. enl. approx. beräkn. o. 230 ggr) beror väl *æ* på *R*-omljud, se NOREEN, *Aschw. Gr.* § 64. 1.

i) *wærþ*, sbst. mask., Eþs 34 (med *a* DrB 2: 1, 2: 2 (2 ggr), Vaþ 32: 4) har, såsom TAMM, *Upps. stud.*, s. 30, påpekar, sitt *æ* från den en gång existerande ljudlagsenligt omljudda dat. sing. **værþi*.

j) *wæþær*, pres. sing. af *uarþa*, DrB X (SCHL., s. 45, not 15) (med *a* KrB 3: 1, 15: pr. osv. enl. approxim. beräkn. o. 250 ggr). Denna form kan stå i afljudsförháll. till den vanliga med *a* (jfr ofvan § 1. 4 b) eller förklaras som *ræþ(ær)* ofvan f). — Om förlusten af *r* i stamstafvelsen se strax nedan.

k) *ændra* Vaþ IX (med *a* KrB 8: 1, 21 osv. enl. approx. beräkn. öfver 450 ggr) är kanske snarast skriffel, föranledt af det föregående *ælla*. Former med *æ* i stamstafvelsen af detta ord förekomma dock äfven annorstädes (jfr ZETTERBERG, *Biärköar. ljud- o. böjn.-l.* 22). Beror *æ* på en gammal beröring mellan stammarna *ali-* o. *anþar-*? [1]).

l) *ærfs*, sbst. neutr., DrB XX (med *a* DrB 17: 2, GB VII osv. o. 80 ggr) är, såvidt denna form är afsedd, (tillfällig?) analogibildning efter besläktade former med *æ*: sbst. *ærui*, vb *ærua* osv. Jfr KARLSSON, *Arkiv* 1: 386.

m) *gæf*, pret. af *giva*, AeB 12: 1 (SCHL., s. 125, not 91), VinsB 9: 1 (SCHL., s. 162, not 90) (med *a* DrB 3: 3, 14: pr. osv. o. 45 (?) ggr); *gængas* RB XI (SCHL., s. 164, not 14) (med *a* DrB 7: 1, 13: pr. osv. o. 320 ggr); *þæ*, adv., KrB 6: pr. (SCHL., s. 7, not 46) (med *a* KrB 1 (2 ggr) osv. enl. approx. beräkn. o. 1100 ggr); *æf* VinsB 7: 3 (SCHL., s. 160,

[1]) Jag har i skånskt folkmål (trakten kring Lund) ngn gång hört formen *ännes, ännas* „eljes". Denna form behöfver dock ej vara gammal, utan kan bero på en ung kontamination af *älles* o. *anna(r)s*.

not 26), BB 37: 2 (SCHL., s. 225, not 53) (med *a* KrB 4: pr., 4: 1 osv. enl. approx. beräkn. o. 230 ggr); *ælla*, pron., AcB 17 (SCHL., s. 127, not 78), *ællt* Eþs 1: 4 (SCHL., s. 29, not 51), hvartill kan läggas *ælla* VinsB 7: 3 (SCHL., s. 160, not 27), rättadt till *alla* (med *a* KrB 1, 2: 2 osv. o. 310 ggr). För dessa sällsynta former kan jag icke finna någon förklaring. Sannol. föreligga skriffel. — För *þæ* skulle man, om det icke stode så enstaka, möjl. kunna tänka på afljud. Detta adv. är ju näml. en kasusform af pronominet „den", som i de germ. språken allmänt uppvisar afljudet *e* : *a* (jfr ofvan § 1. 8 d).

Af de uppräknade orden med *æ* för väntadt l. vanligare *a* förekomma *grænni, hæra; gærþ, gærþin, gærþi; hæn; mæþr, mæn, mænne; uær sæþ; uær; wærþ; wæþær; ændra; ærfs; gæf, gængas, þæ, æf*, att döma af SCHLYTERS varianter, endast i hskr. A. Detsamma är sannol. fallet med *ærui* o. *mærkær*, för hvilka SCHLYTER icke angifver några varianter, men i st. f. hvilka B har *arwe* resp. *mark(ær)*. Alla dessa former torde därför, för så vidt de äro afsedda, icke tillhöra urtextens, utan blott afskrifvarens språk. Det är säkert icke utan bet., att af de nämnda formerna åter åtskilliga: *grænni, hæra, ærui; hæn; uær, wæþær, þæ*, såvidt jag vet, förekomma utom i Ög endast i västgötaskrifter. Fastmer torde det utgöra ett ytterligare stöd för min vid flera tillfällen uttalade åsikt, att språket hos afskrifvaren af A varit nära besläktadt med den västgötska dialekten. Af särskildt intresse är i detta hänseende *wæþær* med förlust af *r* genom dissimilation, en företeelse som är vanlig i Vgl. II o. Biæ, men som på det hela taget är främmande för Ög (jfr nedan kap. VI). Mindre vikt kan fästas vid öfverensstämmelsen med Vgl. med afs. på formerna *gærþ, mæn, ærf*, då dessa äro tillfälliga analogibildningar, som kunna uppkomma oberoende af hvarandra på skilda ställen.

Det bör kanske särsk. anmärkas, att för *ælla* „alla" VinsB 7: 3 hskr. C o. F hafva *ællas, ellar*, hvilket tyder på att urtexten här haft *ælla* -- på grund af skriffel eller icke, vill jag lämna oafgjordt. Vid *ællt* Eþs 1: 4 anför SCHLYTER icke C:s läsart. Har denna samma form?

6) *æ* står för väntadt *i*:

brændær BB 44: 1 (2 ggr) (*brindær* AeB 6: 2, *brinna* KrB V, 5: pr.); *gæfs* KrB 18: 1 (med *i* — pres. sing. o. plur. samt inf. — o. 120 ggr). Den förra af dessa former bör väl jämföras med isl. *brenna*. Bevarandet af denna form blifver emellertid egendomligt i jämförelse med *brista*, *slippa*,, i hvilka *i* väl åtm. delvis beror på analogi efter verb af typen *brinna* (jfr ofvan § 3. 4). [1]) — Formen *gæfs* torde däremot knappast vara att fatta som en rest af äldre **gæva*, utan står väl för *gafs*, pret. (så hskr. F). Jfr *gæf* för *gaf* ofvan 5 m.

7) *æ* står för väntadt *e*:

skænu Vaþ XIX (med *e* Vaþ 19, 20: pr. osv. 33 ggr); *ægh*, nekande part., BB 14: 1 (med *e* o. 650 ggr). Sannol. föreligga skriffel. I det senare kunde dock *æ* bero på inflytande från *ække* l. antyda en begynnande öfvergång *ē* > *ǣ* före *j* (Noreen, *Aschw. Gr.* § 114. 2). — Båda formerna förekomma blott i A o. tillhöra sål. förmodligen, såvidt de äro afsedda, afskrifvarens språk.

8) särskilda fall.

a) *fræls*, adj., DrB 8 osv.; *frælsi*, sbst., Vaþ 37 osv. Jfr ofvan § 1. 8 l.

b) *fæm* VinsB 6: pr. osv.; *fæmte* Vaþ 39: 1 osv.; *fæmtan* DrB 12 osv.; *fæmt*, sbst., KrB 3: 1 osv.; *fæmta*, vb, Eþs 5: 1. Se Noreen, *Aschw. Gr.* § 83. 2 b, Kock, *Arkiv* 15: 341, 346.

c) *uitfærlingær* RB 14: 1 bör säkerl. härledas ur stammen **ferr-* „fjärran" (jfr med annat suffix o. komparativens stamvokal isl. *vitfirringr*). Annorlunda Schlyter, *Ordbok*, o. Freudenthal, *Östgötalagen*, s. 199.

d) *gæf*, sbst., se nedan § 9, anm.

e) *gær* KrB XXXI (Schl., s. 3, not 17) är, om icke felskrifning för *gangær* (som förekommer o. 108 ggr) föreligger, en omljudd presensform af vb **gā*. Denna enstaka

[1]) Prof. Söderwall påpekar för mig, att äfv. Vgl I KB 8: pr., 1 har *brendær*. Tillhöra formerna i Ög afskrifvaren?

form har kanske införts af afskrifvaren. — Jfr *star* ES 16: 2 för vanl. *standær*.

f) *gæra*, vb. se nedan § 8. 8 d.

g) *klæmptar* KrB 8: 2; *klæpsins* ibidem. BRATE, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 1 f., härleder *klæppær* ur **klimpær* o. förklarar i sammanhang därmed *æ*-ljudet i *klæmpta*, hvars rätta form vore **klimpta*, genom lån från sbst. I motsats härtill anser NOREEN, *Sv. etymol.*, s. 44, i båda dessa ord afljudsstadiet *a* föreligga, i det *klæmpta* vore på ljudlagsenlig väg utveckladt ur **klampatjan*, under det *klæppær*, hvars rätta form vore *klappær* — den af BRATE, a. st., som skriffel förklarade formen —, i sin vokalisation rönt påverkan af verbet. Intet synes mig emellertid hindra, att såväl *klæppær* som *klappær* o. *klæmpta* äro ljudlagsenliga utvecklingar, det förra ur en form med afljudsstadiet *i* (< ieur. *e* på grund af nasalförb.), de senare ur former med *a*. I nysv. uppvisa besläktade ord tre afljudsstadier: *klimp*, *klamp*, *klump* osv.

h) *klæþe* Vaþ 6: 1 osv. Se ERDMANN, *Arkiv* 7: 82.

i) *læþiu* Eþs 32 är tydligen en *jōn*-afledning af **hlađ*-, parallel med *ōn*-afledn. *laþa* (isl. *hlađa*) BB 44: 1. Jfr ofvan § 1. 2 c.

j) *skæninghe* KrB 23; *suæuiu* BB 8: 4. Dessa båda ords etymologi är mig okänd.

k) *suæruær* BB 8: pr. (SCHL., s. 197, not 9). Se TAMM, *Upps. stud.*, s. 34 f.

l) *tuæ-*, *þræ-* i *tuægildær* Eþs 27: pr. osv., *tuætylftær* Vaþ 32: 1 osv., *þræmærkis mal* RB 3: 1, *þrætylftær* Eþs 31: 2 osv. Se BRATE, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 30, NOREEN, *Aisl. Gr.*[3] § 107. 2.

m) *tuænne* DrB 11: pr. osv., *þrænne* DrB 3: 2 osv. Se BRATE, *PB Beiträge* 10: 78 f., NOREEN, *Geschichte*[2] § 219.

n) *þrættan* KrB 26: pr. (2 ggr) osv., *þrættande* DrB 20: 1 osv. För detta ord kan jag blott hänvisa till de olika åsikter, som uttalats af BRATE, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 35, KOCK, *Arkiv* 9: 140 f., NOREEN, *Aschw. Gr.* § 297, Anm. 2, o. *Aisl. Gr.*[3] § 257. 2.

o) *daxuærke* AeB XIV, BB 9: pr. NOREEN har, *Aschw. Gr.* § 117, Anm., antydt, att *-værke* möjl. vore *ia*-afledning

till ett vid sidan af *værk* existerande afljudande **vark* o. sål. förhölle sig till detta **vark* som *-virki* (i Ög: *handuirki* BB 15: 1 (4 ggr), 26: pr, 28: 4) till *værk.* Sannolikare är väl, att *-uærke* har sitt *æ* genom lån från *uærk, uærka* osv.

p) *æ,* adv., se ofvan § 1. 8 g.

q) *æghande,* partic. pres., blott i sammansättningarna *iorþæghandin* Eþs 1: 8 osv., *malsæghande* KrB 19: pr. osv. Uppkomsten af *æ* i former af verbet „äga" förklaras af Läffler, *Arkiv* 4: 191 f. Egendomligt blifver det emellertid onekligen med denna förklaring, att i pres. ind., i hvars sing. *æ* skall hafva uppstått, denna vokal aldrig påträffas i Ög (se ofvan § 1. 6), o. att öfverhufvud taget i pres. ind. sing. *æ,* med ett enda undantag (se Kock, *Arkiv* 12: 92), icke förekommer i fsv. Man kunde därför frestas att söka ett annat upphof till *æ* i detta ord. Som en möjlighet har jag tänkt mig, att i relativt oakcentuerad ställning, ss. i sammansättningar med pres. partic., äfvensom i finita former af verbet, då detta stod ss. hjälpverb i syntaktiskt svagtonig ställning, samnord. *æi* öfvergått till *æ* på samma sätt som framför konsonantgrupp. Som en parallel kan anföras det förhåll., att under en senare period det af *æi* utvecklade *ē* öfvergått till *i* i både dessa ställningar (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* §§ 103. 1 o. 146. 1).

r) *ærma bande* DrB 2: 1, Vaþ 33: 1 (2 ggr). Jag tror, att i sammansättningen *ærma band* icke ingår sbst. *armbær,* och att sål. Schlyter, *Ordbok,* har orätt, då han öfversätter ordet med: „band om armarne". Det vore näml. besynnerligt, om lagen kunde säga (DrB 2: 1): . . . *icke få de binda honom med band om armarna, med laga fängsel skola de förvara honom; det är laga fängsel att fjättra och binda med band om armarna (ærma bandum)*" och (Vaþ 33: 1): *Nu släpper någon en tjuf utan band eller bunden med band om armarna (ærma bandum), han äfventyre tre marker; binder han honom om armarna och släpper sedan, äfventyre 40 marker.* Min mening är därför, att i *ærma band* ingår sbst. fem. *ærm,* och att *ærma band* var ett lindrigare fängsel än band om armarna. Huru det fängsel, som kallas *ærmaband,* var beskaffadt, kan jag ej afgöra.

9) *æ* står i låneord:

a) motsvarande (på grund af *i*-omljud) *ă*, *ā* i det språk (latinet), från hvilket resp. ord ytterst lånats: ***pænninga*** KrB 7: 2 osv. (jfr ofvan § 1. 8 t); ***pæpplingh*** KrB 4: pr.; ***stræte*** VinsB 8: pr. (2 ggr), ***strætisköp*** VinsB VIII, 8: pr.

b) motsvarande *ĕ*, *ē* i det språk, från hvilket resp. ord närmast lånats: ***aduænt*** RB 12: pr.; ***bræf*** ES 1: 1 (jfr ofvan § 2. 5 a); ***færma*** KrB 13: 1; ***hærra*** DrB 3: pr. osv.; ***klærka*** KrB 13: 1; ***kæpsir*** GB XXIX, 29: 2 osv.; ***mæssu*** KrB 5: 1 osv.; ***pætars (mæssu)*** KrB XXIII, 23; ***præstær*** KrB 3: pr. osv. (jfr ofvan § 2. 3 f); ***rækna*** AeB 12: 1; ***skræppu*** KrB 12: 1

Se Söderwalls o. Fritzners *Ordböcker*.

§ 8. Bokstafven **ö.**

1) *ö* motsvarar samnord. *ǿ*, *i*-omljud af *ō*, t. ex.: *bröþær* GB 16: pr. osv., *möta* RB 23: pr. osv.

2) *ö* motsvarar samnord. ꝋ *i*-omljud af *ŏ*: *förra*, adj., Eþs 21 osv., *första* KrB 9 osv.; *för*, adv., KrB 6: pr. osv., *först* KrB 15: 2 osv.; *öuærstu* AeB 10: pr. (*yuærstu* ES 8, 12: pr. osv. 15 ggr). Se Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 37, Kock, *Arkiv* 9: 81.

3) *ö* motsvarar samnord. *au* o. *øy* på grund af den allmänna fsv. monoftongiseringen, t. ex.: *bröt*, sbst., BB 5: pr., *farunöta*, sbst. mask., AeB 5; *glömir* KrB 20: pr., GB 16: pr., *öre* Vaþ 18: pr. (4 ggr) osv.

4) *ö* motsvarar samnord. *ǫ̆*, *u*-omljud af *ă*, framför *r* och kakum. *l* (Kock, *Fsv. ljudl.* 469 ff., *Arkiv* 5: 95, Noreen, *Aschw. Gr.* § 104): *börn*, pl., ES 21: pr. (o-omljudd plur. Eþs 18 (5 ggr), DrB 5: pr. osv. o. 12 (?) ggr); *öl* KrB 2: pr. osv.

5) *ö* motsvarar samnord. *ø̆*, *i*-omljud af *ǫ̆* (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 59. 7): *örtugh* KrB 7: pr. osv. Se Lidén hos Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 49.

6) *ö* motsvarar samnord. *ŏ*, *w*-omljud af samnord. *ĕ* och *æ̆*: *köt* KrB 2: pr., Vaþ 32: pr., *smör* KrB 2: pr. (2 ggr); *öxa mala* BB 9: 7, 32. Se Söderberg, *U-omljudet* 67, 87 f., Noreen, *Aschw. Gr.* § 69. 3 o. 6, *Aisl. Gr.*[3] § 79. 3 o. 6.

7) *ö* står som en mer l. mindre sällsynt variant till *o* l. för vanligare fsv. *o*:

a) *blöþuiti* Vaþ XXI (*bloþ-* Eþs 1: 2, 3: 1 osv. 21 ggr). Om ett *ö*-ljud här verkligen afsetts, bör detta helt visst snarare förklaras genom anslutning till verbet *blöþa*[1]) än genom *i*-omljud på grund af senare ledets första *i*. Förutsättningen för den senare förklaringen måste naturl. vara, att detta redan vid tiden för *i*-omljudets inträdande fakultativt förkortats (jfr Kock, *Sv. Landsm.* XII. 7, s. 27, not 2, *PB Beiträge* 18: 460).

b) *böt,* sbst. fem. sing., Vaþ 2 (Schl., s. 69, not 19), *oranböt* DrB IX (med *o* Eþs 2: 1 osv. o. 40 ggr). Dessa former hafva naturl., såvidt de äro afsedda, sitt *ö* genom lån från plur. Jfr Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 46. Jfr äfven *mæþr* osv. ofvan § 7. 5 d.

c) *för,* prep., BB 32 (*for* Eþs 25, GB 19 osv. 11 ggr); *för dæþu* BB 38 (*for-* i olika sammansättningar o. 90 ggr, däribland *fordæþu* BB XXXVIII). Sannolikt skriffel (jfr dock nedan). Ett *ö*-ljud i detta ord skulle kunna förklaras endast genom en föga sannolik kontaminationsbildning, bestående däri, att redan under *i*-omljudsperioden *for* lånat sin vokal åt *fyri(r)*, hvarpå ett så uppkommet **fori(r)* omljudts till **föri(r)*, hvilket så i sin ordning inverkat på *for,* så att detta blifvit *för*.

d) *söknari* RB 3: 2 (med *o* KrB 13: 2, 14: 1 osv. o. 60 ggr) har tydligtvis, så vidt formen är afsedd, rönt påverkan i sin vokalisation från *sökia*.

e) *þörsdaghin* KrB 3: 1 (Schl., s. 5, not 84) (med *o* ES 8, BB 14: pr., 16). För ett *ö*-ljud i detta ord känner jag ingen förklaring.

---

[1]) Förekommer icke i Ög.

f) *þörþe* Eþs 5: pr. (ingen form med *o*) skulle möjligen kunna förklaras som en omljudd pret. konj. med betydelse af indikativ. En sådan modusväxling är som bekant vid de modala hjälpverben — till hvilka väl *þora* på sätt o. vis kan räknas, jfr nysv. *torde* — icke ovanlig; jfr t. ex. isl. *kynna*, *mynda, skylda*, *þyrfta*, af hvilka *skylda* alltid, *mynda* ofta, de öfriga ngn gg fungera som indikativer (Noreen, *Aisl. Gr.*[3] §§ 513, Anm. 2 o. 3, 514. 2 o. 3). Sannolikt föreligger dock skriffel.

g) *þö*, adv., ES 15: 5, RB 24 (*þo* Eþs 1: 8, 22 osv. 26 ggr). Vokalväxlingen är förklarad af Leffler, *Tidskr. f. fil.* N.R. 5: 78, *Arkiv* 1: 269. — Det negerande *þöghine* KrB 13: pr. kan antingen vara **þau-ghi-ne* > **þøyghi-ne* > *þöghine* eller < **þō-ghi-ne* med *i*-omljud af *ō*.

h) *uinsörþe* VinsB II (med *o* VinsB 2, 6: 2 osv. 10 ggr); *uitzsörþ* Eþs 33: pr. (Schl., s. 44, not 7), Vaþ 2 (Schl., s. 69, not 17), VinsB 6: 5 (Schl., s. 158, not 48), BB 9: 1 (Schl., s. 200, not 91) (med *o* KrB 16: 1, DrB 4: 3 osv. o. 120 ggr). Dessa båda former böra, såvidt de äro afsedda, enligt min mening förklaras på samma sätt, näml. såsom påverkade af en *ia*-afledning **-örþe* (isl. *-yrði*) med *o* lånadt från *orþ* redan före *i*-omljudsperioden. I *uinsörþe* kan rent af denna *ia*-stam föreligga. — Huru formen *uitzsörþ* kan tala för Brates mening, att i detta ords vanliga form *uitzsorþ* ingår ett **sorþ* „svärjande“ (Tamm, *Upps. stud.*, s. 30) inser man icke. Ty går detta tillbaka till ett **swōr-þ* (Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 64), så kan *uitzsörþ* hafva sitt *ö* endast genom analogi från det tämligen aflägsna *-söre* i *eþzsöre* l. dyl., utgår det åter från **swōr-iþ*, så borde ordet ljudlagsenligt hafva omljud i alla kasus, och ett *uitzsorþ* vore oförklarligt.

i) *ömynd* GB 12: 1 (Schl., s. 103, not 25), GB 14: 2 (Schl., s. 104, not 57) (med *o*: *ormynd* GB I, II, 12: pr. (2 ggr); *omynd* Eþs 26 osv. o. 50 ggr). Formen med *ö* beror på *R*-omljud. Jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 64. 3 o. 4.

Af de anförda formerna med *ö* för väntadt *o* förekomma, att döma af Schlyters varianter, följande, näml.: *blöþuiti*,

böt, oranböt, fördæþu [1]), *söknari, þörsdaghin, þörþe, uinsörþe, uitzsörþ* o. *ömynd* endast i hskr. A, hvarigenom det blifver sannolikt, att dessa former icke tillhört urtexten, utan, för såvidt de äro verkliga uttalsformer, ingått i afskrifvarens språk. I detta sammanhang kan också lämpligen nämnas, att detsamma gäller plur. *börn* (mom. 4). En säkerligen icke tillfällig öfverensstämmelse med Vgl. synes mig föreligga i *börn* o. prefixet *ö-*. Äfven *söknari* kan jämföras med *siökiare* Vgl. II. — Om den ofvan § 4. 10 slutet uttalade förmodan är riktig, att i afskrifvarens dialekt en sporadisk öfvergång *ö* > *o* framför *r* ägt rum, så böra kanske af de återstående fallen af *ö* för väntadt *o för, fördæþu, þörsdaghin, þörþe, uinsörþe, uitzsörþ* förklaras genom s. k. omvändt skrifsätt. För de tre senare skulle i så fall specialförklaringarna bortfalla.

8) särskilda fall.

a) *böle* BB 9: 1 är kanske snarare att fatta som dat. af *bol* med *ö* analogiskt inkommet från *ia*-stammen *böle* än som en form af denna sistnämnda, som i fsv. synes användas endast om djurs boningar (jfr Schlyter, *Ordbok*). Man kunde dock äfven förmoda, att *böle* kvarstått i det tydligen formelartade uttrycket från en tid, då denna betydelseskillnad ännu ej utvecklats.

b) *fölizs* BB 51 och *folazs* BB LI äro, såsom äfven ändelserna visa, olika denominativbildningar, det förra en *ia-*, det senare en *ōn*-afledning till **fol* (isl. *fōl*).

c) *föte*, dat. sing., ES 1: 1 motsvarar ljudlagsenligt isl. *fœti*. Intet annat exempel på dat. sing. af detta ord förekommer i lagen.

d) Verbet „göra“ har i Ög följande former: inf. *göra* 1 gg: KrB 5: pr. [2]), *gæra* DrB 12 (2 ggr) osv. o. 85 ggr; pres. sing. *gör* KrB 5: 1 osv. 22 ggr, *gær* KrB 15: 1 osv. 83 ggr; pres. konj. *gæri(n)* BB 11: pr. osv. 13 ggr; pret. *gærþe* 2 ggr: Vaþ 34: pr., RB 23: pr., *giorþe* Eþs 1: 4

---

[1]) Den unga hskr. F:s *för-* har naturl. i detta fall intet att betyda.

[2]) *göra* Vaþ XXVIII saknas i A (Schl., s. 65, not 39).

osv. 33 ggr; perf. part. mask. o. fem. *gör* DrB 3: 4 osv. 10 ggr, *giorþ-* KrB 1 osv. 4 ggr; perf. part. neutr. *giort* KrB 11 osv. o. 25 ggr.

Om vokalväxlingen i stamstafvelsen se Söderberg, *U-omljudet* 73 ff., 87.

e) *(hæræz)höþingin* DrB 2: 2 (2 ggr) bör väl härledas ur ett **hauƀuđinga-* > *hauđing-*, hvars stamform igenfinnes i Södermannalagens dat. *høþe*, se Noreen, *Arkiv* 6: 310, o. Tamm, *Upps. stud.*, s. 32. I analogi härmed synes mig den vanliga formen *(hæræzs)höfþingi* Eþs 11 (2 ggr) osv. böra föras tillbaka till ett **hauƀiđinga-* > *haufđing-* snarare än, ss. Noreen, *Aschw. Gr.* § 59. 7, vill, till **haƀuđinga-* > *hǫfđing-*. Härigenom vunnes dessutom, att det äfvenledes (1 gg) förekommande *(fiarþungx)höfþunge* RB 3: pr. kunde förklaras utan att antaga analogipåverkan från *höfþingi*, näml. direkt ur en grundform *hauƀiđunga-* > *haufđung-*.

f) *höta* BB 16 förklaras af Bugge, *Tidskr. f. fil.* N.R. 3: 264, ur **hwæta* (nyno. dial. *kvæta*), *ia*-afledning till ett starkt vb *hwāta* (hvaraf i isl. jämte inf. perf. part. *hvátinn* är bevaradt, se Noreen, *Aisl. Gr.*[3] § 495), „såsom *søva* af *swæva*". En öfvergång *wæ* > *ö* i dessa ord låter sig dock svårligen förklara. Noreen, *Urgerm. lautl.*, s. 45, antager afljud. Närmre sedt, tänker jag mig saken på följande sätt. Som pret. till *hwāta* kan hafva funnits dels ett afljudande **hwōt* > **hōt*, dels ett icke afljudande **hwāt* (jfr Noreen, *Geschichte*[2] § 242). Till det förra bildades på regelbundet sätt en *ia*-afledning **hōtian* > *höta*, till det senare **hwātian* > **hwæta* (nyno. dial. *kvæta*).

g) *köuærne* BB 24: 2 är väl, som Noreen, *Aschw. Gr.* § 63. 3, antager, en kontaminationsbildning af ljudlagsenliga **kouærne* o. **köfrini* (med olika suffix: *-*arni* o. *-*(r)īni*).

h) *sköt*, adv., Eþs 5: 2. Denna form kan man icke med Kock, *Arkiv* 11: 324, förklara ur ett **skiott* (isl. *skjótt*), då i Ög för det första palatalt *k* aldrig återgifves med *ki* och sål. *sköt* icke kan omvändt tänkas stå för ett **skiöt*, och då vidare *io* icke i någon ställning öfvergått till *iö*. Den riktiga förklaringen af denna form, åtm. hvad Ög beträffar,

är därför den, som gifves af KARSTEN, *Stud. öfv. de nord. spr. prim. nom.-bildn.* 1: 110.

i) *þön,* pron. nom.-ack. pl. neutr. o. nom. sing. fem., KrB 10: pr., DrB 7: pr. osv.; *þöm*, dat. sing. mask. o. dat. pl., KrB 2: pr. osv. o. 150 ggr (*þem* Eþs 10: pr. (2 ggr) osv. o. 120 ggr). Om det förra se å ena sidan KOCK, *PB Beiträge* 15: 250 ff., *Arkiv* 7: 305, å andra NOREEN, *Geschichte*² § 204. 13. Hvad det senare ordet beträffar, så torde den af KOCK, sist anförda ställe, omnämnda öfvergången *e* > *ö* framför labial knappast ens i relativt oakcentuerad ställning hafva inträdt så tidigt, att våra äldsta lagars *þöm* genom densamma kan förklaras. Jag tror icke, att man behöfver hysa någon tvekan att antaga analogiinflytande från *þön* (väl, ss. KOCK antyder, snarast förmedladt af dat. pl. neutr.).

Anm. *nöt* VinsB 7: pr. (SCHL., s. 159, not 87, i st. f. *nyt*) är tillkommet genom skriffel på grund af det följande *onöt* eller genom missförstånd af afskrifvaren.

9) *ö* står i låneord:

a) motsvarande *au* i det språk (latinet), från hvilket ordet lånats: *klöstær* KrB 24: pr. (2 ggr) (se KOCK, *Tydn. af g. sv. ord*, s. 6; jfr *klostær* ofvan § 4. 12).

b) motsvarande *ö* (vanl. tecknadt *o*), *i*-omljud af *o*, i det språk (medellågtyskan), från hvilket ifrågavarande ord lånats:

kætilhöd Vaþ 6: 1 (se SCHLYTERS o. SÖDERWALLS *Ordböcker* samt LUNDGREN, *Spår af hednisk tro osv.*, s. 49; annorlunda, säkert oriktigt, NOREEN, *Arkiv* 6: 310); *möllari* Vaþ 1: 4 (KOCK, *Arkiv* 9: 84). — Skillnaden i vokalisation mellan det senare och det ofvan § 4. 12 anförda *molluuærk* hänför sig väl snarast till en växling i mlt. mellan omljudd o. o-omljudd vokal, möjl. så, att de olika formerna tillhört olika dialekter [1]). För frågan om *i*-omljudet i mlt. jfr CLARA HOLST, *Arkiv* 18: 223 ff., o. där citerad litteratur.

---

[1]) Denna åsikt hyser äfv. Prof. SÖDERWALL, enl. hvad han muntligen meddelat mig.

§ 9. Diftongerna **ia** o. **iæ**.

Etymologiska motsvarigheter:

1) *ia* o. *iæ* utgöra resultatet af *a*-brytning på samnord. *ĕ*. Reglerna för denna ljudöfvergång och omfattningen af densamma inom de olika nord. dial. äro fastställda af Kock, *Arkiv* 17: 161 ff. Exempel: *giald* RB 5: 2 (2 ggr) osv., *stiala* Vaþ IV osv.; *biærgha* KrB 9 (2 ggr) osv., *fiæt* BB 36: 2 (3 ggr) osv.

2) *ia* och *iæ* hafva i ställning framför *a* i änd. uppstått ur äldre *io*, *u*-brytning af *ĕ* (Kock, *PB Beiträge* 20: 136 ff., Noreen, *Aschw. Gr.* § 118): *fiarþa* DrB 11: pr. osv., *fiarþi* AeB 8: pr., *fiætre*, sbst., Vaþ 32: 2, *fiætra*, vb, Eþs 26, DrB 2: 1.

3) *iæ*, resp. *ia* är infördt på analogisk väg: *fiæþærtiugh* Vaþ 15: 4 osv. (för ljudlagsenligt **fioþær-* på grund af inflytande från *fiarþi;* jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 118); *siax* RB 5: pr. osv., *siattungx* GB 3 osv. (för ljudlagsenl. *sæx*, **siuttungx* genom inverkan från *siatte*[1]), se Noreen, *Arkiv* 1: 174, *Aschw. Gr.* § 78. 3); *skialghindær* BB 23 (2 ggr) (för ljudlagsenl. **skilgh-* genom påverkan af **skialghær*, adj., isl. *skjálgr*).

4) särskilda fall.

a) *biær*, pres. sing. af *bæra*, Eþs 25 (med obruten vokal KrB 6: 1, 9 osv. o. 50 ggr). Se Kock, *Arkiv* 17: 174.

b) *ia*, adv., KrB 13: 2, *iakuæþi* AeB 25: pr. osv. Om diftongens ursprung i detta ord se Lidén, *Arkiv* 3: 235 ff. — Till detta är väl *iaka* RB 1: pr. en på fsv. område bildad afledning.

c) med *iam-* (i *iamgildi* Vaþ 16: pr., *iam fulla* GB 16: pr. m. fl. o. 50 ggr) växlar *æm-* (i *æm iamt* GB 23, *æmgenan* BB 5: 2 osv. m. fl. 16 ggr). Växlingen beror på vacklande akcentuering under *a*-brytningsperioden, se Kock, *Arkiv* 6: 39.

---

[1]) Förekommer icke i Ög.

d) *sial* AeB 20: pr. osv. Se å ena sidan Kock, *Arkiv* 5: 375, 17: 363 f., 18: 232, å andra Brate, *Upps. stud.*, s. 6 ff., Noreen, *Aschw. Gr.* § 118, Friesen, *Till den nord. språkhist.* 12 f., *Arkiv* 19: 341 f.

e) *siang* Eþs 23: 1 (2 ggr) osv. Vokalisationen i detta ord förklaras af Noreen, *Aschw. Gr.* § 93. 1, hafva uppkommit genom *a*-brytning i gen. **sengar*, där *ĕ* skulle hafva uppstått genom förkortning af *ē*, monoftongisering af *æi*, som i sin ordning sammandragits af *ǣ* + *i*, jfr isl. *sǽing*. Denna härledning är föga tilltalande, ty dels är väl den fsv. monoftongiseringen *æi* > *ē* yngre än *a*-brytningen, dels är i själfva verket den supponerade formen **sengar* otänkbar. I det trestafviga **sæingaR*, i hvilket -*aR* (< *ōR*) har biton, måste näml. enligt de vanliga synkoperingslagarna *i*-et synkoperas, hvarigenom skulle uppstå **sængar*. Hur formen *siang* skall förklaras, vet jag icke. Noreen, *Aisl. Gr.*[2] § 57. 3, o. Kock, *Arkiv* 17: 364, not, antyda möjligheten af att växlingen isl. *sǽing*: fsv *siang* skulle vara af samma ursprung som i isl. *sǽr*: *sjár* osv. (hvarom se Hultman, *Arkiv* 17: 209 ff., Kock, *därs.* 17: 355 ff., 18: 226 ff., Friesen, *Till den nord. språkhist.* 8 ff. o. *Arkiv* 19: 334 ff.).

Anm. I *undi græf* BB 9: 4 (Schl., s. 201, not 44) döljer sig möjligen en bruten form af sbst. *gæf* (isl. *gjǫf*), näml. om detta, som Schlyter antager, är skriffel för *giæf*. Med obruten vokal förekommer ordet 43 ggr. Ljudlagsenligt skulle i detta ord brytning icke kunna saknas. Noreen, *Aschw. Gr.* § 78, Anm. 1, förklarar därför *gæf* genom analogi från vb **gæva*. Bättre vore måhända att förklara den obrutna formen ur sammansättningar, i hvilka -**geƀō* osv. ingått som relativt oakc. led, i hvilken ställning som bekant brytning icke inträder (Kock, *Arkiv* 6: 39, Noreen, *Aschw. Gr.* § 76. 2).

5) *ia* o. *iæ* stå i låneord:

þianaþe DrB 14: 9, *þianist* KrB 9 osv., i hvilka *ia* motsvarar fsax. *ia* eller *io* (se Noreen, *Aschw. Gr.* § 118, Anm. 2); *hæræzs piækkær* DrB XIII, 13: pr., förmodligen lån från finskan (jfr Freudenthal, *Östgötalagen*, s. 71).

Oberoende af ursprunget växla *ia* och *iæ*, såsom TAMM, *Upps. stud.*, s. 25, visat (jfr KOCK, *Arkiv* 5: 372 f.), enligt följ. regel: i hufvudtonig stafvelse kvarstår *ia*, då diftongen är lång, men har öfvergått till *iæ*, då diftongen är kort; i svagtonig stafvelse kvarstår alltid *ia*.

Enligt denna regels förra del förekommer *ia* i följande fall:

I) i ord med lång diftong af äldre datum: *mikials mæssu* BB 20 (se KOCK, *Arkiv* 5: 375); *sial* AeB 20: pr. osv. (jfr ofvan 4 d); *siang* Eþs 23: 1 (2 ggr) osv. (? jfr ofvan 4 e); *siax* RB 5: 1 osv., *siaxtan* RB 11: 1, *siattungx* GB 3 osv. (genom lån från *siatte* [1]), i hvilket *ia* förlängts vid assimilationen *ht* > *tt*: **sehta* > **siahta* > *siātta*, se LIDÉN, *Arkiv* 3: 238); *þianaþe* DrB 14: 9, *þianist* KrB 9 osv. (se NOREEN, *Aschw. Gr.* § 82, Anm. 3).

II) på grund af förlängning framför vissa konsonantförbindelser. Härvid är att märka (jfr TAMM, a. st.), att i Ög, enligt hvad materialet gifver vid handen, *ia* synes hafva förlängts icke blott framför de konsonantförb.: *ng*, *rþ*, *ld*, som i allm. i den äldre fsv. förorsaka vokalförlängning, och framför kakum. *l* + kons., framför hvilka *ia* äfven i andra fsv. texter förlängts (KOCK, *Arkiv* 5: 375), utan äfven framför *rl*, *rn* o. *rt*, framför hvilka förlängning i allm. först senare ägt rum i fsv. (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 129. 2 o. Anm. 1), samt framför kakum. *l*, äfven då det icke åtföljes af kons. Ög har alltså:

siang Eþs 23: 1 (2 ggr) osv. (? jfr ofvan I); *miarþa* Vaþ 39: pr., BB 29; *fiarþi* AeB 8: pr. osv.; *fiarþungær* RB 3: pr. (3 ggr) osv.; *gialda* KrB 9 (2 ggr) osv.; *giald* RB 5: 2 (2 ggr) osv.;

hialp Eþs 1: 7 osv.; *hialpa* KrB 1 osv.; *haruv kialka* BB 49 (2 ggr); *sialuær* KrB 2: pr. osv.; *skialghindær* BB 23 (2 ggr); *skialnaþær* Eþs 2: 2 osv.;

iarl Eþs 17 osv.; *giarna* Eþs 15: 2; *iarne* Eþs 17, *iarnbyrþina* ibidem; *iartighni* [2]) AeB 5 osv.;

---

[1]) Förekommer icke i Ög.

[2]) Strängt taget ss. sammansättning ej fullt jämställdt med ett enkelt ord med förbind. *rt*?

fialaþær Vaþ 32: 4; *skialum* BB 1: 6, 33; *stial* Eþs 31: pr. osv., *stiala* Vaþ IV.

Enligt regelns senare del förekommer *ia* i *ia*, adv., KrB 13: 2 osv. (jfr Lidén, *Arkiv* 3: 235), analogice i *iakuæþi* AeB 25: pr. osv. o. *iaka* RB 1: pr.; *iak* KrB 13: 3 osv.; sannolikt äfven i *iam-* och *iamn-* (i sammansättningar: *iamgildi* Vaþ 16: pr. osv., *iamlanga* Vaþ 15: 4, *iam nær* AeB 3: 1 osv.; *iamn arue* AeB 3: pr. osv. m. fl.), för hvilka Tamm, *Upps. stud.*, s. 25, med tvekan antager dialektisk förlängning. I de nämnda sammansättningarna kan näml. hufvudtonen fakultativt hafva legat på senare sammansättningsledet. Genom denna förklaring af *iam-*, *iamn-* vunnes en parallel till utvecklingen *iam-* > *iom-* i Västmannalagen (hvarom Kock, *Sv. Akc.* 2: 338, Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 40). En svårighet vid densamma är det dock, att i det enkla *iamn* AeB 3: pr. osv., *iamt* AeB 9: 1 osv. samt i *iamnaþa* GB 14: 3 (2 ggr) osv., *iamka* AeB 10: 2 (2 ggr) osv., *iamkan* AeB 10: 2 osv. *ia* i så fall måste anses hafva bevarats genom påverkan af de nämnda sammansättningsformerna. Enl. Kock, *Arkiv* 13: 172, har i såväl *iam-* o. *iamn-* som i *iamn, iamnaþa* osv. *ia* bevarats på grund af sin ställning i absolut framljud, en regel, som tillämpats äfv. i andra fsv. texter (se Kock, *Arkiv* 5: 374 ff.). Häremot strider emellertid, ss. Kock själf anmärker, ordet *iæþre* BB 28: 2. Om Kock har rätt, kunna på detta sätt förklaras äfven *iarl*, *iarne, iartighni* (ofvan II).

Undantag från de nu nämnda reglerna för *ia*'s uppträdande äro:

fiærþungx næmd RB 3: 1, 26: pr. (med *ia: fiarþungær* RB 3: pr. osv., enkelt o. i ssgr, 17 ggr); *skiælum* AeB 22 (med *ia: skials* Eþs 18 (2 ggr) osv. 7 ggr, *skialum* BB 1: 6, 33); *stiæli* Vaþ 35 (*stial* Eþs 31: pr. osv. 27 ggr, *stiala* Vaþ IV). Den enklaste förklaringen af dessa former synes mig vara, att de tillhört afskrifvarens språk o. således utmärka en yngre språklig ståndpunkt, på hvilken äfven långt *ia* börjat öfvergå till *iæ*. — Tamm antager, *Upps. stud.*, s. 25, för *fiærþungx-* inflytande från det besläktade *fiæþær-*. I *stiæli* anser han *l* på grund af det följande *i*-et icke vara

kakuminalt, hvarför *iæ* här vore ljudlagsenligt. Ett sådant antagande synes mig sakna stöd. På något dylikt sätt kan dessutom icke *skiælum* förklaras.

Enligt hufvudregeln skulle *iæ* stå i alla andra fall än de nu behandlade. Exempel ofvan under den etymologiska afdelningen. — Härifrån finnas följande undantag:

biargha BB 21 (*biærgha* KrB 9 (2 ggr) osv. 9 ggr); *fiaþærtiught* Vaþ 31: 2 (*fiæþer-* Vaþ 7: pr., 15: 4 osv. 29 ggr); *fialstær* Eþs XXV, BB 24: 6 (*fiælstær* Eþs 25, BB XXIV); *spiallin* BB 17: pr. (med *iæ* KrB 15: pr. osv. 14 ggr). Dessa skrifningar förklaras kanske enklast såsom uttryck af en viss osäkerhet i beteckningen, alstrad däraf, att i afskrifvarens språk en vacklan börjat göra sig gällande mellan *ia* o. *iæ* i ställningar, där *ia* förut varit enarådande (jfr strax ofvan). De kunna dock äfv. hafva stått redan i urtexten, i hvilket fall de antyda, att öfverg. *ia* > *iæ* ännu icke var fullbordad ens i de fall, där diftongen var kort. *fiaþær-* skulle också kunna bero på anslutning till *fiarþi* osv., och i *fialstær* kan, om *l*-et är dentalt, *ia* hafva inkommit från *fiala* (jfr Tamm, *Upps. stud.*, s. 25). Möjligen är dock *l* framför *s* kakum. (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 276). I så fall är *fialstær* ljudlagsenligt o. *fiælstær* att förklara som *fiærþungx-* osv. ofvan (eller kan växlingen bero på en vacklan i *l*-ets kvalitet?). — *stiall* Vaþ 32: 2, 39: pr., BB 17: 1 har väl säkert *ia* från *stial* o. *stiala* (ofvan II, smlagdt 25 ggr).

§ 10. Diftongen **io**.

1) *io* motsvarar samnord. *iō*, kontraktion af *i* + *ō*: *hion* KrB 9 osv., *hiona* Vaþ 32: 3, RB 14: pr.

2) *io* motsvarar samnord. *iu*, resultatet af *u*-brytning på *ĕ* (Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 8: 284 ff., Noreen, *Aschw. Gr.* § 75. 2): *biorn* BB 36: 1 (2 ggr); *broa fiol* VinsB 7: 2, *giorþ*, perf. part. af *gæra, göra*, KrB 1 osv.; *hiorþ* Vaþ 31: 3 osv.; *iorþ* KrB 3: 1 osv.; *kiolsuarf* AeB 6: 1 osv.; *miolk* VinsB 6: 7, BB 25: 2; *skiold* Eþs 30, Vaþ 6: 1.

3) *io* utgör resultatet af den speciellt östnord. brytningen före urspr. *ngw* (Söderberg, *U-omljudet* 68 ff., delvis olika Noreen, *Aschw. Gr.* § 127. 1): *lionga þing* KrB 16: 2 osv.; *liongköpunghe* KrB 23; *sionga* KrB 5: 1. — I det sistnämnda ordet växlar *iu* med *io*: *siunga* KrB 7: 2, 12: pr. Om Tamm, *Upps. stud.*, s. 24, har rätt i sin förmodan, att i Ög *io* ljudlagsenligt står framför ett *a* i änd. (hvarför det konstanta *lionga þing* kan tala), så bör *siunga* förklaras genom analogiutjämning från pres. ind. sing. o. pres. konj. Möjligen kan äfven perf. part. *sungin* hafva medverkat. En annan uppfattning af skrifningarna *io* och *iu* uttalar Söderberg, *U-omljudet*, s. 68, not 1.

4) särskilda fall.

a) *fioll* Eþs 1: 4, *hiolt* ES 15: 5 hafva sin brytningsdiftong från plur. (Kock, *Arkiv* 11: 320 ff.). Å andra sidan måste plur. *hioldu* Vaþ 1: 2 för **hiuldu* (jfr nedan § 11. 3) förklaras genom påverkan från sing. *hiolt*, som på regelbundet sätt utvecklats ur **hiult*.

b) *hiog* Vaþ 1: pr. osv.; *hioggu* Vaþ 1: 5 (2 ggr). Enligt Noreen, *Geschichte*[2] § 240, går *io* i *hiog* tillbaka till urgerm. *eu* (af ieur. *ēu*). Efter sing. *hiog* är plur. *hioggu* analogibildning — enl. Noreen, a. st., i st. f. **hiuggu* < *hehūwun* eller *huggu* < *hūwun*. Hvad ursprunget till pluralformerna **hiuggu* o. *huggu* beträffar, kan denna förklaring knappast vara riktig. Man inser näml. icke rätt väl, hur det förra kan uppstå ur **hehūwun* eller det senare ur *hūwun*. Som grundform till **hiuggu* bör väl snarare sättas **heuwun* < **hēuwun* (med samma afljudsstadium som i sing.), hvilket regelbundet skulle utveckla sig till **heggu* > *hiuggu;* och *huggu* kan hafva uppstått ur **hiuggu* genom förlust af *i*-et på grund af påverkan från *hugga* o. *huggin* (jfr fsv. *fullo, huldo,* Kock, *Arkiv* 11: 320) l. af ett **hūwun* (jfr *lupu*).

§ 11. Diftongen **iu.**

1) *iu* motsvarar samnord. *iu,* af urn. *eu*, t. ex. *biuþa* KrB 20: pr. osv.; *siukær* RB 23: pr. osv.

2) *iu* har uppstått genom kontraktion af *ĕ* + *ŭ* på grund af bortfall af β före *u* (Noreen, *Aschw. Gr.* §§ 92 b. 2, 243): *biur* BB 36: pr. (3 ggr) osv.; *siu* KrB 16: 2 osv.

3) *iu* motsvarar samnord. *iu*, *u*-brytning af *ĕ*, framför ett *u* i änd. (Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 41, Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 8: 284 ff.): *fiughur* KrB 2: pr. osv.; *fiughurtan* KrB 8: 2 osv.; *tiughu* KrB 23 (2 ggr) osv.; samt genom analogi från det sistnämnda: *þrætiugh* KrB 7: 2, 8: pr., *fiæþærtiugh* Vaþ 15: 4 osv.

4) *iu* motsvarar samnord. *iu*, *u*-brytning af *ĕ*, äfven i *fiure* BB 9: pr. osv., *fiuratighi* KrB 23 osv. (Kock, *PB Beiträge* 20: 125 ff., Noreen, *Sv. etymol.* 41, *Aschw. Gr.* § 244. 3). I detta ord har *iu* bevarats, emedan det undergått ersättningsförlängning på grund af bortfall af *đ* framför *r*-et (Noreen, a. st.).

5) *iu* utgör resultatet af den speciellt östnordiska brytningen framför urspr. *ggw* (jfr § 10. 3): *biug* KrB 2: pr.

6) *iu* utgör brytning af *y* framför *r* + kons. (Noreen, *Aschw. Gr.* § 127. 2):

giurþ, perf. part., GB 15. På denna ljudöfvergång finnes i Ög blott detta exempel. Alla andra ord hafva bibehållit *y*: *byrþe* Eþs 32 osv., *iarn byrþina* Eþs 17, *myrþir* KrB 26: pr. osv., *byrghþa tima* Vaþ 13: pr., *byrlar* Vaþ 31: 3, *hyrnu* GB 16: pr. Möjl. har öfvergången *y* > *iu* ägt rum endast efter *g* (jfr Kock, *Skand. Archiv* 1: 20 ff.). På *y* i denna ställning har Ög intet exempel.

KAP. II.

Ändelsevokalerna.

Reglerna för ändelsevokalernas växling i Ög hafva framställts af TAMM, *Upps. stud.*, s. 26 ff. Min undersökning har naturligtvis i hufvudsak endast kunnat bekräfta dessa regler. Den noggrannare statistik jag varit i tillfälle att göra har dock äfven haft till resultat några smärre modifikationer af och tillägg till desamma.

§ 12. Svarabhaktivokal.

Emellan konsonant o. tautosyllabiskt *r* är svarabhaktivokal regelbundet inskjuten, t. ex.: *kunungær* KrB 1 osv., *latær* ibidem, *bökær* ibidem, *böndær* KrB 2: pr. osv. Blott en enda gång saknas svarabh.: *mæþr* KrB 24: pr. (SCHL., s. 21, not 17), förmodligen på grund af skriffel.

Emellan klingande kons. o. *l* förekommer svarabh. i *stæghældær* Eþs XXVIII; däremot: *stæghldær* Eþs 28, *sufl* KrB 11 (2 ggr). Mellan klanglös konsonant och *l* förekommer aldrig svarabh.: *axl* BB 28: 3, *gisl* DrB 18: 1, *göþzsl* BB 9: 1 (2 ggr), *hasl* BB 30: pr (2 ggr), *uixl* KrB 2: pr. osv. Jfr för detta förh. NOREEN, *Aschw. Gr.* § 161, Anm. Hvad beträffar den föreliggande växlingen mellan vokalinskott o. saknad af sådant i det först anförda ordet, så bör väl denna förklaras genom åldersskillnad. Då ett par hskr. af Östgötalagen sakna rubriker, kan väl näml. däraf slutas, att sådana icke funnits i urtexten, utan tillsatts i en afskrift, som ligger mellan urtexten och A.

Framför *n* förekommer aldrig svarabh.

Svarabhaktivokalen är i Ög så godt som uteslutande *æ* (otaliga exempel). Af en vokalharmonisk växling af samma

art som den, hvilken föreligger i det fragment af Östgötalagen som publicerats af Schlyter i 12:te bandet af *Sv:s g. lagar* (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 160. 2 b), har man väl att se svaga spår i formerna: *bloþughur* BB 15: 1; *kunungur* KrB 27: 2, Eþs 30, 31: pr., DrB XV, 2: 2, Vaþ 15: 1, 16: 1; *suþurköpunge* KrB 23; *örtughur* KrB 26: pr., Eþs 16, DrB 2: 2; möjl. också *i*: *atar buzs* ES 3: 2; *hauar* GB 23; *takar* BB 48 (jfr dock nedan). Denna växling i svarabhaktivokalens kvalitet är sannolikt äldre än det likformiga införandet af *æ* öfverallt — jfr att det omtalade fragmentet är den äldsta af Östgötalagens hskr.

Utom i de redan nämnda formerna förekommer *a* som svarabh. i: *biþar* ES 15: pr. [1]), *giptar*, p. pf., BB 13: pr., *liuar* AeB 1: 1 [2]). Dessa former åter representera sannol. en yngre utveckling (en öfvergång *æ* > *a* framför *r* i levissimusstafvelse?), som föreligger fullbordad i Cod. Bur. (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 160. 2 b).

E som svarabhaktivokal förekommer endast i *falder* KrB 15: 1 [3]).

Anm. 1. I *pætars mæssu* KrB XXIII, 23 o. *yuarstu* ES 15: 5 [4]) (*yuærst-* 14 ggr) bör *a* snarast icke betraktas som svarabh. Med det förra bör jämföras isl. *Pétarr* (men *pétrsmessa*); i det senare ordet föreligga väl olika superlativbildningar: *-arst-* o. *-rst-* (se Noreen, *Aschw. Gr.* § 466. 3).

Anm. 2. Skriffel är *kununguær* DrB 5: 1 (Schl., s. 53, not 7), en kompromisskrifning mellan *-ur* o. *-ær* l. snarare en rättelse från *-ur* till *-ær*.

§ 13. Växlingen **a : æ.**

En växling *a* : *æ* förekommer icke i egentlig mening i Ögs språk. De fall, i hvilka *æ* uppträder för väntadt *a* i änd., utgöra ett försvinnande fåtal:

---

[1]) Sannol. föreligger dock ett svagt verb (nysv. *bida, -ade*). Ingen annan form af det ifrågavarande verbet förekommer i Ög, hvaraf dess böjning kunde bestämmas. Ex. på svag böjn. se Söderwalls *Ordbok*.

[2]) Äfven i *komba* VinsB 3: 1 (Schl., s. 154, not 50)? Saknaden af *r* gör dock denna form misstänkt.

[3]) *bröþer* ES 17 står ej i A (se Schl., s. 149, not 92). A har: *broþir* (sing.).

[4]) I A står blott *yuar*. (Schl., s. 147, not 18).

annær AeB 10: 2; *auærkæt* ES 4: 2; *giptæ maþrin* AeB 8: pr.; *gæræs* Vaþ 7: pr.; *haluæn* KrB 24: pr.; *haruær* BB 49; *siþæn* KrB 19: pr., BB 51; *skyldær* BB 28: pr., *snattær* Vaþ 40; *þerræ* Vaþ 1: 5; *ællæ* Eþs 24, Vaþ 41: pr.; *ællæs* BB 29, 39: pr., 46 [1]).

I några af dessa former kan spåras en vokalharmonisk tendens: *auærkæt*, *gæræs*, *skyldær*, *ællæ*, *ællæs;* äfven *giptæ (maþrin)*, *siþæn*, *þerræ?* (jfr Larsson, *Södermannal. språk* I, ss. 61, 64). För *annær* kunde levissimus-betoning (jfr Kock, *Accentuierung*, ss. 80, 169) anföras som skäl för en tidigare öfvergång *a* > *æ* än i andra fall. Mest benägen är jag dock att antaga, att alla de ifrågavarande formerna med *æ* i änd. tillhört afskrifvarens språk, och att häri åter se den flera ggr omtalade öfverensstämmelsen mellan detta o. fornvästgötskan. I västgötaskrifter förekommer, som bekant, *æ* efter alla vokaler oftare än *a* i änd. (Noreen, *Aschw. Gr.* § 135). — Äfven i vissa delar af östgötskt språkområde förekommer dock senare en öfvergång *a* > *ä* i ändelser, i en del af området > *e* (se t. ex. Noreen, *Vårt språk* 1: 105).

Anm. Tamm, *Upps. stud.*, s. 28, inbegriper icke under växlingen *a* : *æ* *ællær* Vaþ 35, GB 7: pr. [2]) (*ællar* 10 ggr), utan sammanställer denna form med *ællr*, *æller* i Vgl. o. Uppll. (got. *aljar*). Det berättigade i att sålunda skilja Ögs *ællar* o. *ællær* kan blifva föremål för tvifvel särsk. med hänsyn till de anförda, med *ælla* o. *ællas* växlande formerna *ællæ* o. *ællæs* (såvida man icke skall antaga, att dessa för sin uppkomst hafva att tacka växlingen *ællar* : *ællær*?).

§ 14. Växlingen **u : o.**

Äfven växlingen *u* : *o* är i det hela främmande för Ög, där *u* är den härskande ändelsevokalen i alla ställningar. Undantagen äro följande:

broþor AeB 8: pr.; *klokko* KrB 8: 1, *klokkor* KrB 1; *suoro* DrB 3: 2, AeB 8: pr., RB 15; *annöþoghan* DrB XVI;

---

[1]) Alla dessa ord förekomma, utom *haruær*, de flesta en mängd ggr, äfven med *a* i änd.

[2]) *ællær* GB VIII står ej i A (se Schl., s. 95, not 4).

försto, adv., BB 1: 4; *uaro* DrB 14: 6; *þanbriko* Eþs 30; *þriþio* KrB 18: pr.[1]).

I alla de anförda formerna, utom de två sista, föreligger vokalharmoni. Då denna företeelse är främmande för fornöstgötskan, men som bekant utgör ett af de viktigaste kännetecknen för västgötadialekten under den tid här är i fråga, är det frestande att hänföra äfven dessa sällsynta former till afskrifvarens, enl. hvad ofta framhållits, västgötskt färgade språk. — TAMMS förslag, *Upps. stud.*, s. 26, att betrakta de nämnda formerna med *o* i änd. som arf från en äldre hskr., i hvilken *o* växlat med *u* enl. balans-l. harmoniregler, är föga tilltalande, då ett utvidgande af *u*-ets område på bekostnad af *o*-ets väl eljes är okändt i de fsv. dialekternas utveckling.

§ 15. Växlingen **i : e.**

A. Tvåstafviga ord.

1) I s l u t e n stafvelse står *i* såväl efter lång som kort stamstafvelse, t. ex.: *ringir* KrB VIII, *burghit* KrB 6: pr. osv. m. fl., sammanlagdt o. 1200 ggr; *faþir* KrB 26: pr. osv., *gærin* KrB 2: pr. osv. m. fl., sammanlagdt o. 150 ggr. Undantag utgöra:

baþer AeB 3: 2; *hitter* BB 37: pr.; *hörer* ES 20: 1; *köper*[2]) BB 45; *leþer* RB 7; *leþes* Eþs 7: 1; *skiptes* Vaþ 41: 1; *skylder* BB 3: pr.; *æpter* KrB XXXI, 16: 2 osv. 9 ggr. Alla hafva l å n g rotstafvelse. Man har sannol. att i dessa former se spår af f u l l s t ä n d i g balans, representerande en början̈de y n g r e utveckling, som föreligger fullbordad i Cod. Bur. o. delvis redan framträder i det ofvan § 12 nämnda fragmentet af Östgötalagen.

Anm. 1. Ett särskildt omnämnande förtjäna kanske formerna af prep. „efter“. De ljudlagsenliga formerna förekomma: *æptir (æftir)*

[1]) *försto*, adj., VinsB 6: 1, *þingeno* BB 33, *uætino* RB 15, *ælliuo* rubr. till KrB stå icke i A (se SCHL., s. 155, not 72; 221, not 24; 177, not 100; 1, not 1). — Af de ofvan anförda orden förekomma alla, utom *þanbriko*, flera en mängd ggr, äfv. med *u* i änd.

[2]) Rättadt från *köpr* (se SCHL., s. 230, not 81). Möjligen har afsetts *köpe*.

o. 80 ggr, *æpte (æfte)* o. 55 ggr. Därjämte, som ofvan nämnts, *æpter (æfter)* 9 ggr samt *æpti (æfti)* 19 ggr (nedan 3 c δ). Det ligger nära tillhands att förmoda, att de senare formernas talrikhet beror därpå, att de ljudlagsenliga *æptir* o. *æpte* öfverfört sin ändelsevokalisation på hvarandra.

Anm. 2. Såsom representerande en växling *i* : *e* i eg. mening kan man ej betrakta *næmir* BB 1: 6 (2 ggr), BB 28: pr., 28: 2, *næmer* BB 28: 2., 35: pr. (2 ggr), *fiærmir* BB 1: 6 (2 ggr), *yuærmir* BB 8: pr. (2 ggr)[1], *niþærmer* ibidem (1 gg)[1]. Dessa äro ju näml. till sitt ursprung sammansatta ord, i hvilkas senare led *e* i obetonad ställning öfvergått till *i* (Noreen, *Aschw. Gr.* §§ 146. 1, 477). Jfr Tamm, *Upps. stud.*, s. 27. Bevarandet af *e* i några fall beror antingen på bibehållen starkare betoning af senare ledet eller på association med det enkla *mer*.

2) I öppen stafvelse står *i* efter kort stamstafvelse, t. ex.: *þyni* KrB 2: pr., *sæmi* KrB 4: pr. osv. m. fl., sammanlagdt o. 1100 ggr.

Endast två undantag förekomma:

fore, prep., KrB 9 (intet **fori;* den vanliga formen är *firi*, enl. approx. beräkn. o. 700 ggr); *hine* AeB 3: pr. (*hini* 8 ggr). Den ljudlagsstridiga ändelsevokalen i *fore* har Kock, *Fsv. ljudl.* 345, förklarat på det sätt, att ultima på grund af ordets användning såsom tonlöst i satssammanhanget förlorat sin starka biton, hvarigenom ordet blifvit likställdt med ord med lång rotstafvelse. För min del skulle jag helst vilja hänföra det enstaka *fore* till afskrifvarens språk[2] (i västgötadialekten är *fore* ljudlagsenligt på grund af vokalharmoni). — Jämte *hini* o. *hine* förekommer en gg, Vaþ 20: pr., formen *hinne* med förlängd kons. o. sål. ljudlagsenligt *e* i änd. Måhända är *hine* en kompromissform mellan *hini* o. *hinne*. Det skulle dock också kunna förklaras på det sätt som Kock föreslagit för *fore*.

3) I öppen stafvelse står *e* efter lång stamstafvelse, t. ex.: *bonde* KrB VII osv., *træþe* KrB 1 m. fl., sammanlagdt o. 1900 ggr.

---

[1]) Så A (Schl., s. 197, not 1). Schlyters text har *yuærmir* blott en gång, *niþærmer* 2 ggr.

[2]) Schlyter anför inga varianter, men B har *firi*.

Från denna regel finnas icke så få undantag, hvilka lämpligen låta gruppera sig på följ. sätt efter den relativa frekvensen.

a) Ord med *i* i stamstafvelsen.

α) Efter långt *i*, åtföljdt af enkel konsonant, står så godt som alltid *i* i änd.:

uighi GB VI; *diki* BB 3: pr., 25: 2; *liki* KrB 7: pr.; *riki*, adj., KrB 9; *sini*, pron. dat. sg. fem., Eþs 24; *grisi* BB XXV; *uisi* Eþs 1: 8, DrB 3: pr., BB 33; *liti* KrB 9, AeB 10: 2 osv. 4 ggr; *uiti* Eþs 7: pr., 29, DrB 3: 2 osv. 48 ggr; *diþi* VinsB 6: 7; *hiþi* BB 36: pr.; *tiþi* KrB 5: 1; *liui* Eþs 30, 32, Vaþ 31: 1, 32: pr., AeB 7 (2 ggr); *kniui* DrB XV, 15: 1, Vaþ XI, 11: 1 (2 ggr); s:a 76 ggr. — Med *e* förekomma blott: *like* KrB 8: pr., *lite* Vaþ 17: 1.

Anm. 3. Kock antager, *Fsv. ljudl.* 253, fakultativt kort vokal i verbet *uita*. Ett sådant antagande är för Ögs vidkommande icke nödvändigt.

β) Efter kort *i*, åtföljdt af *gg* o. *ng* står ofta *i*, men dock öfvervägande *e*:

liggi KrB 8: 2, DrB 9: 1 osv. 6 ggr; *þingi* KrB 27: 1, Eþs 3: 2 osv. 14 ggr; s:a 20 ggr. — Däremot: *ligge* KrB 8: 1 (2 ggr), Eþs 23: 1 osv. 9 ggr; *þinge* Eþs 4: pr., DrB 7: 1 osv. 23 ggr; s:a 32 ggr.

γ) Efter *i*, åtföljdt af andra kons. o. kons.-förbind., står *i* ungefär hälften så ofta som *e*.

Endast med *i* förekomma: *uilli* RB 8: 2 (2 ggr); *uighþi* GB 6: pr., *gildi*, sbst., DrB XIV, Vaþ 16: 1, AeB XV; *skildi* ES 4: pr., 4: 2 osv. 6 ggr; *gipti*, vb, GB XXVI, 9: pr. (2 ggr), 26; *skipti*, sbst., Vaþ 33: pr., AeB 10: 1 osv. 6 ggr; *misti* ES 8; *niþri* DrB 13: 2, 18: 2, BB 23.

I följande ord växla *i* o. *e*: *inni*, adv., Vaþ IV, 4 (3 ggr), AeB 19; *minni*, adj. komp., RB 3: 2; *sinni*, pron. dat. sg. fem., Eþs 19, GB 14: 4, ES XX, *gildi*, adj., BBV, XIV (2 ggr), 14: pr.; *uildi*, vb, Eþs 5: 1, RB 3: 2, BB 1: 4; *ringdi* KrB 8: 2; *skipti*, vb, GB XV, 14: 4 osv. 5 ggr; *witni*, sbst., KrB 27: 2, Eþs 17 osv. 15 ggr; — men: *inne*, adv., KrB 7: pr. osv. o. 30 ggr; *minne*, adj. komp., DrB 5: pr. osv. 7 ggr; *sinne*, pron. dat. sg. fem., KrB 31 osv.

26 ggr; *gilde*, adj., BB 13: 1; *uilde*, vb, Vaþ 32: 4 osv. 7 ggr; *ringde* KrB 8: 2; *skipte*, vb, AeB 3: pr.; *uitne*, sbst., Eþs 17 osv. 26 ggr.

Endast med *e* förekomma: *spille* BB 8: pr., 35: pr.; *inne*, vb, BB 9: 7; *slippe* DrB 18: 1; *uisse* DrB 4: pr., 15: pr. osv. 11 ggr; *hitte* BB 35: pr. osv. 5 ggr; *briste* BB 1: 3; *uitne*, vb, Eþs 1: 8.

Alltså: *i* 63 ggr, *e* 121 ggr.

b) Ord med *y* i rotstafvelsen.

α) Efter långt *y*, åtföljdt af enkel kons., står öfvervägande *i* i änd.: *bryti* RB 4: 1; *lyti* Vaþ 5, 15: 2 osv. 11 ggr; *nyti* BB 5: 1, 6: pr.; s:a 13 ggr. — Med *e* förekomma: *bryte* Eþs 7: 1; *lyte* Vaþ 15: 3 osv. 4 ggr; s:a 5 ggr.

β) På ord med *y* + velar kons. i stamstafvelsen finnes blott ett exempel, detta med *e* i änd.: *hygge* BB 51.

γ) Efter *y*, åtföljdt af andra kons. l. kons.-förbind., står öfvervägande *i* i änd.: *myrþi* Eþs 17, 21 osv. 6 ggr; *skyldi*, adj., AeB 5 (2 ggr); s:a 8 ggr. [1]) — Med *e*: *skylde*, adj., KrB 11, *stylde* Vaþ XXXII.

c) Ord med *æ* i rotstafvelsen.

α) Efter *æ*, åtföljdt af *gh*, *gg*, *k* samt *rv*, står öfvervägande *i* i änd.: *læghi* BB 1: 4 (2 ggr), 2: pr. osv. 5 ggr; *læggi* Eþs 23: 1, RB 21: 1, BB 39: pr.; *læki*, sbst., Vaþ 6: pr., 18: 1; *læki*, vb, BB 24: 3; *ærui*, sbst., GB 7: 1; *ærui*, vb, Eþs 18, GB XXI osv. 6 ggr; s:a 18 ggr. - Med *e* förekomma: *læghe* BB I; *uæghe*, vb, BB 9: 6; *lægge* KrB 3: 1, BB 21: pr.; s:a 4 ggr.

β) Efter *æ*, åtföljdt af *kk* l. *ng*, står oftare *e* än *i*: *ækki* Vaþ 6: 1, VinsB 6: 1; *længi* BB XX, 1: 3; s:a 4 ggr; — men: *ække* KrB 18: 1 osv. 5 ggr; *længe* Eþs IV osv. 4 ggr; s:a 9 ggr.

γ) Efter långt *æ*, åtföljdt af annan enkel kons. än *gh* o. *k*, står *i* ungef. hälften så ofta som *e*. Endast med *i* i änd. förekomma: *ræni* VinsB IV, 3: 1; *þræli* DrB 3: pr., BB 34: pr. I följ. ord växla *i* o. *e*: *klæþi* BB 5: pr.; *kæri* GB 14: 2, VinsB 6: 2 osv. 5 ggr; *mæli* KrB 29: 1,

---

[1]) *fylghþi* RB 3: 2 står ej i A (se SCHL., s. 167, not 91).

DrB 7: 1 osv. 7 ggr; *stræti* VinsB 8: pr.; — men: *klæþe* Eþs 3: pr., 3: 1 osv. 6 ggr; *kære* KrB 15: pr., 18: 2 osv. 25 ggr; *mæle* KrB 3: 1 osv. 3 ggr; *stræte* VinsB 8: pr.

Alltså: *i* 18 ggr, *e* 35 ggr.

δ) Efter *æ*, åtföljdt af andra kons. o. kons.-förbind. än de nu nämnda, står *i* icke fullt tredjedelen så ofta som *e*:

Endast med *i* förekomma: *grænni* RB 4: pr.; *rætti*, adj., KrB 25: 1; *hæfþi*, sbst., BB 28: 4; *hændi*, vb, AeB 12: pr.; *kæpsi* AeB XVIII, 18; *næmni* Vaþ 31: 5, *sældi*, sbst., AeB 25: 1; *uændi* RB XVIII.

I följ. ord växla *i* o. *e*: *hænni* KrB 27: pr.; *tuænni* GB 9: pr.; *þæssi* AeB 17, BB 1: 4 (2 ggr); *bætri*, adj., GB 29: 1; *gærþi* BB 3: pr.; *frælsi* Vaþ 37, AeB XX, 20: pr.; *fældi* BB 32; *fæmpti*, sbst., DrB 11: pr., ES 3: pr., 15: pr., VinsB 5 (Schl., s. 155, not 64); *fæmti*, räkneord, RB 5: 2; *fæsti*, sbst., ES 4: pr., 8; *fæsti*, vb, RB 7, BB 12: 1; *hæsti* BB IV, 4: pr.; *næmdi*, vb, Vaþ 32: 4, ES 14: pr., BB 36: 4; *præsti* KrB 21; *stæmni* KrB 3: 1, Eþs 17 osv. 12 ggr; *stæmdi* ES 14: 1, RB 18, 24; *ælti* DrB 2: 2; *ælzsti* ES XXII; *ængti* KrB 29: pr.; *æpti (æfti)* Eþs 12, 18 osv. 19 ggr; — men: *hænne* KrB 18: pr. osv. o. 30 ggr; *tuænne* DrB 11: pr. osv. 5 ggr; *þæsse* KrB 22, DrB 5: pr.; *bætre* GB 29: 1; *gærþe* RB 4: pr.; *frælse*, sbst., GB 16: pr., AeB 25: pr.; *frælse*, adj., DrB 17: 1, GB II; *fælde* RB 4: pr. osv. 7 ggr; *fæmte*, sbst., ES 4: pr., 16: 2; *fæmte*, räkneord, Vaþ 39: 1, RB 5: 2; *fæste*, sbst., ES 4: pr. (3 ggr), 4: 2; *fæste*, vb, BB 9: 1, 12: 1; *hæste* Vaþ II, BB 26: 2; *næmde* RB 11: 1 (2 ggr); *præste* KrB 3: pr. osv. 18 ggr; *stæmne* KrB 3: 1 (3 ggr) osv. 18 ggr; *stæmde* Eþs 5: 1 osv. 11 ggr; *ælte* Eþs 5: pr., Vaþ 38: 1; *ælste* ES 22, VinsB 10; *ængte* KrB 26: 1 osv. 10 ggr; *æpte (æfte)* KrB 13: pr. osv. o. 55 ggr.

21 ord med tillsamman o. 60 former förekomma endast med *e* i änd.

Alltså: *i* 72 ggr, *e* o. 240 ggr.

Anm. 4. Ang. *æpti* o. *æpte* jfr ofvan anm. 1.

d) Ord med *u* i rotstafvelsen.

α) Efter långt *u*, åtföljdt af enkel kons., står *i* i änd. ungefär hälften så ofta som *e*: *fluþi* DrB 5: 1; *husi* BB

36: 4; *luki* GB 14: 2, BB 39: pr.; *uti* DrB 7: 1 osv. 4 ggr; s:a 8 ggr; — däremot: *fluþe* Eþs 5: pr.; *huse* DrB 2: 1; *luke* GB 14: 2 osv. 4 ggr; *ute* DrB 3: 1 osv. 11 ggr; s:a 17 ggr. Någon frekvensskillnad på grund af den följ. konsonantens kvalitet synes (möjl. beroende på materialets knapphet) icke kunna konstateras.

β) Efter k o r t *u*, åtföljdt af lång kons. l. konsonantgrupp, förekommer *i* mera sporadiskt. Endast med *i* förekommer *hundi* BB 24: 2. I följ. ord växlar *i* med *e*: *kunni* Eþs 23: pr.; *skuldi* RB 6: 1; *uppi* KrB 2: pr.; — däremot: *kunne* Vaþ 14: 1 (2 ggr); *skulde* KrB 11, DrB 2: 2 osv. 18 ggr; *uppe* Vaþ 16: pr. osv. 5 ggr. Sjutton ord med tillsamman 54 former förekomma endast med *e* i änd.

Alltså: *i* 4 ggr, *e* 77 ggr.

γ) En särskild ställning intager prep. „under", som förekommer under formen *undi* KrB 13: 2, 27: 1 osv. 17 ggr, under formen *unde* blott e n gg: Vaþ 32: 1. Enligt Kock, *Fsv. ljudl.* 252, har detta ord mot regeln bevarat sin ursprungliga ändelsevokalisation genom påverkan af de kortstafviga *iui* o. *firi*. Utan att vilja förneka sannolikheten häraf vill jag påpeka, att *undi* i alla de fall, där det förekommer, utom e t t, står framför ord som börja med kons., hvarför äfven den möjligheten förefinnes att förklara ordet såsom *alli* nedan e γ.

e) Ord med *a* (o. *ia*) i rotstafvelsen.

α) Efter *a*, åtföljdt af *lv* o. *rv*, förekommer oftast *i* i änd:

halui BB 2: 1 (2 ggr); *kalui* BB XXV, 25: 1; *sialui* BB 12: 1; *arui*, sbst. mask., KrB 7: 1 (2 ggr) osv. o. 20 ggr; *arui*, sbst. neutr. dat. sing., GB 9: pr.; s:a o. 25 ggr. — Med *e* förekommer *arue*, sbst. mask., DrB 13: 2 osv. o. 20 ggr.

β) Efter *a*, åtföljdt af *gh* l. *ng*, förekommer *i* icke fullt tredjedelen så ofta som *e*:

aghi DrB XX, Vaþ 16: 1 osv. 7 ggr; *laghi* BB 3: pr. [1]); *uarghi* BB 26: pr.; *gangi* KrB 30: pr., Eþs 25 osv. 8 ggr [2]);

---

[1]) Jfr ofvan § 1. 8 x.

[2]) *gangi* VinsB 6: 1 står ej i A (se Schl., s. 155, not 72).

s:a 18 ggr; — däremot: *aghe* KrB 12: 1 osv. o. 25 ggr; *gange* KrB 30: pr., 30: 1 (2 ggr) osv. 28 ggr; *mange* KrB 19: pr. osv. 5 ggr; *stange* BB 25: 1; s:a o. 59 ggr.

γ) Efter *a*, åtföljdt af andra kons. o. kons.-förbind., står *i* i änd. mera sporadiskt. Endast med *i* förekomma: *fiarþi* AeB 8: pr.; *fralsi* AeB XXV; *lambi* BB XXV, 25: 1, *sari*, adj., Vaþ VI. I följande ord växlar *i* med *e*: *alli* KrB 13: 3, 27: 2 osv. 19 ggr; *baþi* Vaþ 21: pr., GB 7: pr. osv. 9 ggr; *drapi* Vaþ 8: pr.; *gambli* AeB X, BB XXV, 12: 1; *gialdi* Vaþ 39: 1, AeB 14 osv. 7 ggr; *hafþi* BB 9: 4; *lani* Eþs 1: 8, BB 21: 1; *landi* Vaþ 11: pr., BB 43: pr.; *mali* BB 3: pr., 3: 1; *manni* Eþs XXIX, DrB 3: pr. osv. 4 ggr; *raþi* GB 14: 4; *saldi*, vb, ES 7; *sari*, sbst., Vaþ 8: pr.; *uari*, pret. konj., ES 8; *uarþi*, pret., KrB 13: 2; — däremot: *alle* KrB 9 osv. 45 ggr; *baþe* KrB 1 osv. enl. approx. beräkn. o. 40 ggr; *drape* DrB 3: pr. osv. o. 10 (?) ggr; *gamble* AeB 10: pr., BB 8: 2; *gialde* KrB 8: 2, DrB 7: pr. osv. o. 50 ggr; *hafþe* Eþs 1: 8 osv. enl. approx. beräkn. o. 20 ggr; *lane* ES 16: pr.; *lande* DrB 11: pr.; *male* DrB 4: 4, 5: pr.; *manne* KrB 29: 1 osv. enl. approx. beräkn. o. 70 ggr; *raþe* GB XVIII, 18; *salde* ES 3: 1 (3 ggr); *sare* Vaþ 7: pr.; *uare*, pret. konj., Eþs 15: 2; *uarþe*, pret., KrB 13: 2.

Öfriga ord med *a* i rotstafvelsen förekomma med tillsamman o. 600 former endast med *e* i änd.

Alltså: *i* 60 ggr, *e* o. 850 ggr. — Af dessa 60 ggr utgöras emellertid 19 af ett enda ord, som genom sin relativt stora mängd af former med *i* i änd. tarfvar en särskild förklaring, näml. ordet *alli*. Såsom Tamm, *Upps. stud.*, s. 27, påpekat, förekommer *alli* ofta i förbind. *alli mæn*. I en dylik sammanställning bevarades *i* i änd. på samma sätt som i öppen slutstafvelse af första ledet i sammansatta substantiv (se nedan B 4). På samma sätt kan, som antydts, *undi*, ofvan d γ, förklaras. — Fråndrages *alli*, blifver förhåll. mellan *i* o. *e* i änd. 41: o. 850.

Anm. 5. Såsom undantag från balansreglerna bör väl däremot icke betraktas *lati* KrB 30: pr., Vaþ 23: 1 osv. 15 ggr (*late* VinsB 6: 2), i det att i detta ord på grund af tonlöshet i satssammanhanget förkortad vokal föreligger. Se Tamm, *Upps. stud.*, s. 26.

f) Ord med *ö* i rotstafvelsen.

α) Efter långt *ö*, åtföljdt af enkel kons., står *i* i änd. ungefär niondedelen så ofta som *e*: *söki* Eþs 17, 32, GB 6: 1; *öki* KrB XXIII, Vaþ XI, XIV; *böti* GB 4: pr.; VinsB 9: pr., BB 27: pr.; *föri* BB 49; *gömi* Eþs 23: 1, VinsB 6: 1, BB 30: pr.; *köpi* ES XXIV; *lösi* AeB 14, 26, RB 10; *öri* Vaþ 38: 1, BB 25: 1, 36: 4; s:a 20 ggr; — däremot: *söke* KrB 16: 2 osv. 6 ggr; *öke* Vaþ 14: pr.; *böte* DrB 3: 2, Vaþ 6: 6 osv. o. 150 ggr; *före* KrB 7: 1, 13: pr. osv. 9 ggr; *göme* VinsB 6: 1, RB 23: 1; *köpe* ES 20: 2 osv. 4 ggr; *löse* Vaþ 37 osv. 4 ggr; *öre* Vaþ 18: pr. osv. 9 ggr; s:a o. 185 ggr. Det bör dock märkas, att af detta antal fall med *e* i änd. o. 150 utgöras af en form: *böte*, för hvilken på grund af dess vanlighet en tradition i stafningen kan hafva utbildat sig. — Någon frekvensskillnad på grund af den följande konsonantens kvalitet synes här (möjl. på grund af materialets knapphet) icke kunna konstateras.

β) Efter *ö*, åtföljdt af mer än en konsonant, förekommer *i* i änd. blott hos *köpti* ES 5, VinsB 3: 1. — Samma form förekommer med *e* i änd. 7 ggr, och 14 ord med tillsamman o. 30 former hafva endast *e* i änd.

g) Ord med *o* (o. *io*) i rotstafvelsen.

α) Efter långt *o*, åtföljdt af *gh*, förekommer *i* i änd. i ordet *skoghi* DrB 11: pr., 11: 1 osv. 10 ggr, under det *skoghe* förekommer DrB XI (2 ggr) osv. 9 ggr.

β) Efter *o* (o. *io*), åtföljdt af andra kons. o. kons.-förbind., förekommer *i* i änd. mera sporadiskt.

Endast med *i* förekommer *sokni* ES 4: pr. I följande ord växlar *i* med *e*: *bondi* VinsB 11; *domi* BB 33; *opi* Vaþ 31: 3; *giorþi* Eþs 2: 2; — däremot: *bonde* KrB VII, 6: pr. osv. o. 90 ggr; *dome* Vaþ 30: 2; *ope* Vaþ 31: 2, 31: 3 osv. 7 ggr; *giorþe* Eþs 1: 4, 1: 6 osv. 30 ggr.

Tretton ord med *o* i rotstafvelsen med tillsamman 75 former förekomma endast med *e* i änd.

Alltså: *i* 5 ggr, *e* o. 203 ggr.

h) Ord med *e* i rotstafvelsen.

Endast med *i* i änd. förekomma: *ekki* DrB 3: pr., *sleppi* Vaþ XXXIII.

I följande ord växlar *i* med *e*: *eþi* KrB 22, RB 8: 2, 20 (2 ggr); *hemi* BB 1: 2; *heti* Eþs 31: pr.; — däremot: *eþe* KrB 6: pr. osv. o. 200 ggr; *heme* KrB 1, DrB 2: 1, 2: 2 (2 ggr); *hete* KrB 15: 1, 19: pr. osv. 8 ggr.

Tolf ord med sammanlagdt 82 former förekomma endast med *e* i änd.

Alltså: *i* 8 ggr, *e* o. 294 ggr.

Såsom af det framlagda materialet synes, är öfvergången *i* > *e* efter lång rotstafvelse icke fullt genomförd i vår text. Undantagens antal står emellertid i ett bestämdt förhåll. till den föregående stafvelsens vokalkvalitet på det sätt, att detta antal är störst, då den föreg. vokalen är *i*, och sedan gradvis aftager, allt eftersom den föreg. vokalen är *y*, *æ*, *u*, *a*, *o*, *ö* eller *e*. Denna ordning angifver tydligt, att balanslagen korsas af en vokalharmonisk tendens. Hvad denna korsning åter beträffar, är det måhända riktigast att tänka sig saken så, att under genomförandet af öfvergången *i* > *e* i änd. ett föregående *i* o. *y*, delvis *æ*, hindrat eller fördröjt denna öfvergång, under det särsk. *ö*, *o* och *e* kraftigt främjat densamma. Med hänsyn till hvad som förut anförts om afskrifvarens språk, skulle man annars äfven kunna föreställa sig, att de föreliggande förhållandena med afseende på fördelningen af *e* o. *i* i änd. vore en blandning af ofullkomligt genomförd östgötsk vokalbalans med västgötsk vokalharmoni.

Vid sidan af den föregående vokalens kvalitet har äfven dess jämte den efterföljande konsonantens kvantitet inverkat på fördelningen af *e* o. *i* i änd., i det näml., åtm. då den föregående vokalen är *i*, *y*, *æ*, *u*, *ö* eller *e*, lång vokal + kort kons. gynnat bibehållandet af *i* i änd. NOREENS mening, *Aschw. Gr.* § 142, Anm. 3, att *i* i änd. skulle vara särsk. vanligt efter kort vokal + lång kons., låter sig däremot icke upprätthålla.

Slutligen är att anmärka, att äfven den föregående konsonantens l. konsonantgruppens kvalitet varit bestämmande vid fördelningen af *i* o. *e* i änd. Intet öfverraskande innebär det, att en palatal kons.: *gh*, *gg*, *ng*, *k*, gynnat bibehållandet af *i* äfven efter de stamvokaler, särsk·

a och *o*, efter hvilka eljes *i* i änd. förekommer mycket sällan. Mera påfallande är däremot, att efter förbind. *lv* o. *rv*, efter *a* oftast, efter *æ* i stamstafvelsen alltid, *i* står i änd. Att förbind. *lv* och *rv* här spelat en roll, synes obestridligt, en sak som, såvidt jag vet, förut icke beaktats.

B. Tre- och flerstafviga ord.

1) Enkla trestafviga ord hafva *i* i änd. i sluten stafvelse, t. ex.: *skyldughir* KrB 2: pr. osv.

Från denna regel uppvisar lagen intet undantag.

2) Enkla trestafviga ord hafva däremot *e* i öppen slutstafvelse, oberoende af såväl antepenultimas som penultimas kvantitet, t. ex.: *klokkare* KrB VI osv.; *gangande* KrB 8: 2 osv.; *uarande* KrB 23 osv.; *liþughe* KrB 2: pr., sammanlagdt o. 650 ggr.

Från denna regel finnas följande undantag:

a) Ord på *-ini* hafva alltid *i* i änd.: *fæþrini* Eþs 7: pr., AeB 8: pr. osv.; *möþrini* AeB 10: pr. (2 ggr) osv.; *syszskini* GB 23, AeB 3: 1 osv.; äfv. i sammansättningar: *samsyþkini* Eþs 24 osv., *samsyþini* Eþs XXIV, 24.

b) Ord med suffixet *-ing-* vackla: *(haraz)höfþingi* Eþs XI, 11 (2 ggr) osv. 7 ggr; — däremot: *(hæræzs)höfþinge* DrB 5: pr. (2 ggr) osv. 10 ggr; *mistinge* KrB 3: 1; *almænninge* BB 28: 2 osv. 7 ggr; s:a 18 ggr.

Anm. 6. *þöghine* KrB 13: pr. är sammansatt med adv. *ne* och hör således icke hit. Se Tamm, *Upps. stud.*, s. 27.

c) Öfvervägande *i* i änd. hafva några preterita o. perfekta participia på *-aþe: borghaþi* GB 10: 1, BB 39: pr. (3 ggr), 39: 1 (2 ggr); *bætraþi* GB 5: pr. (2 ggr); *klandaþi* VinsB 7: pr.; *lönaþi* VinsB 9: 1, BB 46; *stauaþi* ES 14: pr., ssgn *auærkaþi* BB 1: 2 (2 ggr); s:a 14 ggr. — Med *e* i änd. förekomma: *borghaþe* BB 39; 1; *klandaþe* ES 3: 1, 15: 2; *stauaþe* RB 15; s:a 4 ggr.

d) Jämförelsevis ofta uppträder *i* i änd. hos nomina agentis på *-are: borghari* BB 39: pr. (3 ggr); *drapari* DrB

5: 1; *möllari* Vaþ 1: 4; *soknari* KrB 14: 1, 21, RB 3: 2 (2 ggr); s:a 9 ggr. Häremot stå omkring 100 former på *-are*.

e) I öfriga ord uppträder *i* endast sporadiskt: *boandi* DrB 10: 1; *maghandi* GB 14: 3, AeB 9: pr; ssgn *malsæghandi* Vaþ 28; *bardaghi* KrB 13: 3; *hæræþi* BB 44: 1; *prouasti* ES 20: pr.; *yuæsti* ES 12: pr.; s:a 8 ggr. — Häremot stå o. 530 former med ljudlagsenligt *e* (hvaraf o. 70 partic. på *-ande*, ordet *hæræþe*, *-aþe* o. 55 ggr o. *prouaste* 2 ggr).

Som synes, är ej heller i trestafviga ord balanslagen fullt genomförd i Ög, ehuru undantagen äro betydligt färre än i fråga om de tvåstafviga. Hvad dessa undantag beträffar, beror naturl. det relativt stora antalet i nom. a o. b på en vokalharmonisk tendens af samma art som förut omtalats. Vid orden på *-ini*, som alltid hafva denna form, är det af betydelse, att penultimas *i* urspr. är långt. För orden på *-aþi* o. *-ari* jfr Tamm, *Upps. stud.*, s. 27.

3) För ord, sammansatta med bestämda artikeln, gälla följ. regler.

a) I sluten stafvelse o. i öppen stafvelse, som ej är ordets sista, står *i*, t. ex.: *domarin* KrB 3: 1 osv., *arwþit* KrB 9, *sokninne* KrB 2: 1 osv.; *iorþina* KrB 3: 1, *eþinum* KrB 15: 2 osv.

Ifrån denna regel förekommer intet undantag [1]).

b) I öppen slutstafvelse står *e* i dat. sing. fem., t. ex. *sokninne* KrB 2: 1, 5: pr. osv.; *næmdinne* KrB 3: pr. osv.; *kununne* KrB 26: pr. osv.; *gangunne* KrB 31, sammanlagdt o. 160 ggr. — Ett undantag förekommer: *iorþinni* ES 4: 2. — I denna form har biakcenten legat på penultima, se Kock, *Accentuierung*, s. 88 f.

c) I öppen slutstafvelse växla *i* o. *e* i nom. plur. mask.: *aruani* Eþs 26, 29, DrB 4: 3, AeB 12: 1; *frændrini* Eþs 23: 1, DrB 7: pr., GB 20 (2 ggr), ES 3: 1; *mænnini* BB 36: 4, *næmda mænnini* RB 3: 2; *ænda karlani* BB 1: 4; — däremot: *eþane* VinsB 6: 2; vidare: *pænningani* ES 16: pr. (2 ggr); — däremot: *iorþ attarane* BB 1: 4; *pænningane* BB

---

1) *þingeno* BB 33 står ej i A (se Schl., s. 221, not 24).

33; *soknarane* DrB 5: pr. Alltså är *i* öfvervägande i trestafviga ord (äfven i ssgr), under det *e* synes föredragas i 4-stafviga ord. Tamms formulering af regeln, *Upps. stud.*, s. 27, är således ej fullt exakt. — I ifrågavarande form ligger i trestafviga ord biakcenten på ultima, se Kock, *Accentuierung*, s. 87. I fyrstafviga ord tyckes biakcentens läge hafva varit vacklande.

4) Af tvåstafviga ord med öppen slutstafvelse, hvilka bilda första ledet af en sammansättning, hafva alla, utom ett enda, *i* i änd., äfven då första stafvelsen är lång: *baþi tiggia* KrB 19: pr.; *eki uiþiu* DrB 13: 2; *innitakin* KrB 27: 2, AeB XVI, 16: pr.; *mæli stang* BB VI, 6: 1 (2 ggr); *undi giæf* BB 9: 4; *vndi soknara* RB 14: pr.; *undistandande* Eþs 10: pr. osv.; *undi taka* Eþs 11. Märkas bör dock, att *undi* äfven som enkelt ord så godt som alltid har *i* i änd. (se ofvan A 3 d γ). — Hit hör sannol. äfv. *öþi læggia* BB 16 (jfr nysv. *ödelägga*); däremot: *a öþe læggia* BB XVI. — Undantag utgör *fiske uærk* ES 24. Däremot är *inne takin* Vaþ 32: 1 snarast icke att fatta som sammansättning (till bet. är det icke identiskt med det nyss anförda *innitakin*).

5) För sammansättningar, i hvilka ett tvåstafvigt ord ingår som senare sammansättningsled, gäller den hufvudregel, att de med afseende på ändelsens vokalisation följa de enkla ord, hvarmed de äro sammansatta.

a) Ord, hvilkas senare kompositionsled är ett ord med kort rotstafvelse, hafva således äfven i öppen stafvelse *i*: *halss bani* DrB 5: 1 (3 ggr); *eldbruni* KrB 8: 2; *forbuþi* KrB 25: 1; *ölbuþi* AeB 8: pr. (2 ggr); *garþzs liþi* Eþs 1: 4; *ughurmaghi* Eþs 15: 1, DrB 9: 2 osv. (flera ggr); *tuælyti* BB 28 pr.; *orsaki* RB 4: 1; *osini* VinsB 7: 3; *mantali* DrB 12; *fiuratighi* KrB 23 osv. (en mängd ggr); *sarþuli* Vaþ 18: 2, 19, 24: 2; *ouini* Eþs 4: 1. — Undantag utgöra: *anlite* Vaþ 15: 4; *rezskape* KrB 29: 1. Af dessa båda senare ord förekomma icke längre senare leden som enkla ord, och de hafva därför behandlats enl. regeln för osammansatta ord.

b) Ord, hvilkas senare kompositionsled är ett ord med lång rotstafvelse, hafva i öppen stafvelse *e*, t. ex.: *fullsære* Vaþ 1: pr. osv.; *eþsöre* Eþs VIII osv., sammanlagdt o. 40 ord med o. 100 former. — Från denna regel finnas emellertid icke så få undantag.

α) Med *i* i änd. uppträda näml. mer l. mindre ofta åtskilliga ord, hvilkas andra sammansättningsled såsom enkelt ord alltid eller ibland har *i* (jfr ofvan A 3 a—h). Endast med *i* förekomma: *half gildi* BB 4: 1, 14: pr. osv. 8 ggr; *tuægildi* RB 3: 2; *iamgildi* Vaþ 16: pr., *köpgildi* VinsB XI, 11, *ugildi* DrB 5: 1; *altara læghi* KrB XI; *löska læghi* KrB 15: 1 (2 ggr); *laghhæfþi* BB 28: 4; *ofæsti* AeB 17; *guþzs domi* Eþs 17.

I följ. ord växlar *i* med *e*: *lionga þingi* DrB 3: 4, AeB 17, RB 26: pr.; *malþingi* DrB 3: 4; *boskipti* DrB V, 9: pr., Vaþ 41: 1; *iorþa skipti* ES VIII, XXI; *uista uitni* DrB 3: 2; *friþ gærþi* BB 20, 23; *götlandi* RB 3: 2; *friþlösi* DrB 3: 4; *saklösi* VinsB 11; *uiþærlax öri* ES 8; s:a 16 ggr; — däremot: *lionga þinge* DrB 11: pr. osv. 10 ggr; *boskipte* Eþs 1: 8; *uakna skipte* Eþs 6; *fæmta uitne* RB 26: pr.; *skrokuitne* KrB 13: 3; *uista uitne* Vaþ 8: 2; *friþ gærþe* BB XX, 20; *östragötlande* BB 39: 1; *saklöse* Vaþ 17: pr.; *uiþærlax öre* ES 3: 1, 4: pr. osv. 8 ggr; s:a 27 ggr.

β) Vidare möta med *i* i änd. följ. ord, hvilkas senare led ej förekomma i lagen som enkla ord: *huliki* BB XIV; *bloþuiti* Eþs 1: pr., 1: 1 osv. 22 ggr; *half girþi* BB XIII, 13: 2 (5 ggr); *handuirki* BB 15: 1 (3 ggr), 28: 4; *iartighni* AeB 5; *landafæghi* DrB XVIII, 18: pr.; *iakuæþi* AeB 25: pr., BB 1: 2, 1: 4; *tuæsuæri* RB 2, BB 28: 1; *hærtughi* DrB 14: 7; *huwþ duki* GB 15; *bruþlöpi* GB 8: 1. — Af dessa förekomma med *e* endast: *tuæsuære* Vaþ 30: 2, ES 14: 1; *bruþlöpe* GB VIII.

γ) Slutligen är att anteckna *gipta kuældi* GB 11: 1 (*gipta kuælde* GB 11: pr.), hvars senare led som enkelt ord förekommer blott en gg, ES 9: 1, och då med *e* i änd.

Den relativa frekvensen af *i* i änd. i förh. till den föregående vokalens kvalitet osv. är tämligen noga lika med den vid enkla ord.

§ 16. För väntadt *e* i änd. förekommer *æ* i *stæmnæ* ES 15: 3, och för väntadt *i* står *y* i *mykyl* GB 15. Säkerligen föreligga här skriffel (dittografi), och de ifrågavarande formerna äro sål. icke exempel på de ljudöfvergångar som omtalas af LARSSON, *Södermannal. språk* I, s. 88, KOCK, *Arkiv* 12: 248, o. NOREEN, *Aschw. Gr.* § 138.

Anm. Genom skriffel står *a* i st. f. *e* i änd. i *köpna* (för *köpane*) ES VIII (SCHL., s. 132, not 13), *kununga* ES 4: pr. (SCHL., s. 136, not 63), *diura* BB 36: 3 (SCHL., s. 223, not 95); *e* i st. f. *a* i *uarþe* Vaþ 16: 1 (SCHL., s. 77, not 23); *i* för *a* i *höghi by* BB 28: 5 (SCHL., s. 217, not 25) (eller föreligger här adj. i best. form, uppkommet genom missförstånd af *högha?*); *u* för *a* i *köpunu* (för *köpanum*) ES 4: pr. (SCHL., s. 136, not 44); *a* slutligen för *n* i *buta fynd* BB XXXVII (SCHL., s. 188, not 36), *byta fynd* BB 37: 2 (SCHL., s. 225, not 49).

Däremot kan *a* vara afsedt i *skula* AeB 8: pr. och *u* i *half træþu*, sbst., BB 11: 2 (SCHL., s. 203, not 15). Jfr för det senare nysv. *träda*.

Kap. III.

Konsonanterna.

§ 17. Bokstafven **b.**

1) *b* motsvarar samnord. *b*, t. ex.: *barn* KrB 6: pr. osv.; *halss bani* DrB 5: 1 (3 ggr); *husbonde* Vaþ 36 osv.; *timbær* BB 28: 5; *stubba* BB 31.

2) *b* utgör det vanliga fsv. inskottet:

a) mellan *m* och *l*: *gambla* DrB 18: 1 osv.; *hamblar* Vaþ 16: 2.

b) mellan *m* och *r*: *armbær* Vaþ 15: 4; *dombær* KrB 16: pr., Eþs 7: 1 (2 ggr), *siukdombær* AeB 12: pr., *trulldombær* Vaþ 31: 1; *kombær* KrB 2: pr., 2: 1 osv. 115 ggr; *strömbær* BB 8: 1; *sæmbra,* adj., GB 14: 1; *sæmbær*, vb, Vaþ 6: 2, GB 1 osv. 11 ggr.

Inskottet af *b* är mellan *m* och *l* fullständigt och mellan *m* och *r* på ett undantag när fullständigt genomfördt i vår text. Detta undantag, *komær* BB 17: 1, förklaras, såvidt icke skriffel föreligger — hvilket jag håller för sannolikast — lätt genom utjämning från andra former af verbet: pres. ind. plur. o. inf. *koma,* pres. konj. *kumi* osv. (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 325, Anm.).

3) *b* står i låneord, motsvarande *b* i det språk, från hvilket resp. ord närmast lånats: *biskupær* KrB 2: 1 osv.; *bref* AeB 4 osv. Se Söderwalls *Ordbok*.

Anm. Genom skriffel står *b* i *by* (för *þy*) BB 30: 1 (2 ggr) (Schl., s. 219, not 79). F har samma fel.

§ 18. Bokstafven **c** o. digrafen **ch,** se nedan § 27, anm. 2 o. 3.

§ 19. Bokstafven **d.**

1) *d* motsvarar samnord. *d,* t. ex.: *dagh* KrB 2: pr. osv.; *þingizs dagha* KrB 11 osv.; *þorsdaghin* KrB 3: 1; *standa* KrB 8: 1 osv.; *halda* KrB 2: pr. osv.; *beddis* RB 26: 1 (3 ggr); *staddær* Vaþ 23: pr. osv.

2) *d* motsvarar samnord. *đ* på grund af den fsv. öfvergången *đ* > *d* i ställning efter *g*(< *gg*), *ng, l, m* och *n* (Noreen, *Geschichte*[2] § 175 a, *Aschw. Gr.* § 257. 1 a), t. ex.: *bygdir*, sbst., BB 44: pr., *bygde*, vb, BB 8: 3 (3 ggr); *hængdær* Eþs XXVIII, 28, Vaþ 41: 1, *iamlangde* VinsB 2, BB 26: 1 (? jfr Kock, *Sv. akcent* 2: 339, not, o. Noreen, *Aschw. Gr.* § 326, Anm.); *deldær* BB 1: 4, *fælde* RB 3: 2 osv.; *dömde* Eþs 28 osv., *samde* AeB 16: 1; *lönd,* perf. part., KrB 18: pr.; *næmnd* KrB XIII, XVI (2 ggr).

3) *d* utgör det vanliga fsv. inskottet:

a) mellan *ll* och *r*, t. ex.: *aldra* BB 1: 2, 1: 4 (2 ggr); *faldær* KrB 8: 1, 15: 1 (2 ggr) osv.; *kuldær* GB 21: 1, AeB 19 osv. — I *uildær* BB 7: pr. kan *d* naturligtvis vara det vanliga inskottet (jfr isl. *villr*, *villidiúr* osv.). På grund af fsv. former sådana som *vild, vildan* osv. antager Noreen, *Aschw. Gr.* § 340. 2 a, i detta ord en växling *lþ* > *ll* : *lđ* > *ld* enligt Verners lag. Ottelin, *Cod. Bur.* 68, gissar för nämnda former med *ld* på inflytande från mlt.

b) mellan *nn* och *r*, t. ex.: i former af pron. *annar:* dat. sg. mask. *andrum* KrB 9, 27: pr. osv., dat. sg. fem. *andre* RB 23: 1, 26: pr. osv., dat. sg. neutr. *andru* Eþs 20; *annar* Vaþ II osv., nom. pl. mask. *andre* Eþs 26, 32 osv., ack. pl. mask. *andra* Vaþ 25: 2, 32: 2 osv., pl. fem. *andra* BB 13: pr., 31, sammanlagdt o. 135 ggr; *brindær* AeB 6: 2; *windær,* af *uinna*, KrB 27: pr. — I former af pron. *annar* växlar *þr* med *ndr,* se nedan § 20, anm. 1.

Intet fall af urspr. *llr* eller *nnr* utan inskott af *d* förekommer i lagen.

4) *d* står för väntadt *þ* i *adalkunu* GB 5: pr. (*aþal-* : *aþalkunu* GB 9: pr., AeB 8: pr. osv. 6 ggr, *aþal fæst* ES 16: pr. (4 ggr), 16: 2 [1]), således sammanlagdt 11 ggr). Man har väl knappast rätt att i denna enstaka form se spår af en början de öfvergång *đ* > *d* i relativt oakcentuerad ställning — vid en betoning *aþal-kúnu* -- (jfr Kock, *Arkiv* 11: 152). Formen finge väl i så fall anses tillhöra afskrifvarens språk. Sannol. föreligger emellertid skriffel för *þ*.

5) *d* står i låneord, motsvarande *d* i det språk, från hvilket resp. ord lånats: *aducent* RB 12: pr.; *kætilhöd* Vaþ 6: 1 (se Schlyters o. Söderwalls *Ordböcker* samt Lundgren, *Spår af hedn. tro osv.*, s. 49; annorlunda, säkert oriktigt, Noreen, *Arkiv* 6: 310); *pund* KiB 2: pr. (3 ggr). — Hvad *kætilhöd* beträffar, så synes mig dess skrifning med *d* i Ög innebära ett positivt bevis emot Noreens på anförda ställe framställda härledning af detta ord. Visserligen förekommer *d* ännu en gg (se mom. 4) för väntadt *þ*, men det vore i alla fall mer än egendomligt, om af två undantag från den vanliga skrifningen det ena af en ren händelse skulle förekomma i ett ord, som genom denna oregelbundna skrifning sammanfaller med ett medellågtyskt ord med samma betydelse, men med helt olika etymon. Det kan invändas, att man kunde vänta skrifn. *þ* i ordet, äfven om det vore lån, då i fsv. *d* i låneord öfvergår till *đ* (Noreen, *Aschw. Gr.* § 263. 2, Ottelin, *Cod. Bur.* 70), men dels har väl denna öfvergång icke konsekvent genomförts i fsv., dels har man väl, hvad Ög beträffar, rätt att antaga, att ordet lånats så sent, att denna öfvergång ännu icke hunnit försiggå [2]).

[1]) Schl. har *aþalfæst* ES 16: 2 2 ggr, men den ena gången saknas det i A (Schl., s. 149, not 77).

[2]) Mot Noreens härledning talar än vidare hskr. F:s *kiättill Hydde*, som icke kan förklaras ur ett *-*höþ* < *-*hauþuþ*, men i hvilket såväl *y* som *d* kan utgå från ett mlt. *ketelhud* (med *d* förlängdt i semifortisstafv., jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 298).

6) *d* ingår i förbindelserna *dh*, *dþ*, se § 20, anm. 5, *ds*, *dz*, *dzs*, se § 37, *dt*, se § 34, anm. 2.

§ 20. Bokstafven *þ*.

1) *þ* står som tecken för klanglös interdental spirant, motsvarande samnord. *þ*, t. ex.: *þiggia* RB 5: 1, 10 osv., *þræll* Eþs 15: 2, DrB 13: 2 osv.

2) *þ* står i låneord som tecken för klanglös interdental spirant, motsv. *þ* *(th)* i det språk, från hvilket ifrågavarande ord lånats: *þianaþe* DrB 14: 9, *þianist* KrB 9, 11 osv. (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 118, Anm. 2).

3) *þ* står som tecken för klingande interdental spirant, motsvarande samnord. *đ*, t. ex.: *buþ* KrB 2: pr., 5: 1 osv.; *buþ kafla* DrB 2: 2 (2 ggr) osv.; *bruþfærþ* GB 8: 2, 9: 1; *uæþium* ES 16: 2 (2 ggr) osv.

Anm. 1. I följande former har samnord. *đ* uppstått ur *nn* framför *r* (NOREEN, *Geschichte*² § 59, *Aschw. Gr.* § 229): i former af pron. *annar:* dat. sg. fem. *aþre* RB 23: 1, ack. sg. fem. *aþra* Vaþ 1: 2 [1]), dat. pl. *aþrum* AeB 10: pr.; *maþær* KrB XXXI, 10 osv.; *suþurköpunge* KrB 23. — Mot den första af här anförda former svarar vanl. i den äldre fsv. *annarre;* i vår text: *annarre* Eþs 5: pr., *annare* KrB 27: pr. Jämte *aþre* o. *annar(r)e* förekommer i Ög äfven *andre:* Eþs 5: pr., AeB 9: 2, RB 23: 1, 26: pr. Formerna med synkoperad midtvokal förklaras enklast genom att antaga utjämning från öfriga urspr. trestafviga, men genom ljudlagsenlig synkope till tvåstafvighet reducerade former: dat. sg. mask. o. neutr., dat. pl., ack. sg. fem. samt nom. o. ack. pl. mask. o. fem. Man skulle eljes komma till ett *aþre*, *andre* äfven genom att antaga, att dat. sg. fem. af detta pron. fakultativt bildats substantiviskt såsom i got. Ett urn. **annar-e* vore ju näml. likställdt med **annar-um*, *annar-u* osv., i hvilka synkope af midtvokalen är ljudlags-

[1]) *aþra* RB 9: pr. står ej i A (se SCHL., s. 173, not 88).

enlig. Att detta bildningssätt förekommit vid adj. o. pron. i fsv. antages af NOREEN, *Geschichte*[2] § 205. 4, *Aschw. Gr.* § 454. 3, TAMM, *Upps. stud.*, s. 30, men göres tvifvelaktigt genom den utredning af hithörande förh. som gifves af KOCK, *Sv. Landsm.* XI. 8, s. 33 ff. Ingen synkoperad form af gen. sg. fem. eller gen. pl. förekommer i Ög. Den förra formen finnes icke i lagen. Den senare heter *annarra:* BB 1: 4, 8: pr. — Vanligare än de anförda *aþra* o. *aþrum* äro *andra* o. *andrum*, resp. 27 o. 70 ggr. Öfriga synkoperade former af pronominet hafva alltid *ndr*, sammanlagdt 33 ggr. Jfr ofvan § 19. 3 b. — Om förhåll. mellan nom.-formerna *maþær* o. *man* se NOREEN, *Geschichte*[2] § 77, *Aschw. Gr.* § 238. 3 c. Den senare formen är den vanligare i Ög: från början till och med Vaþ förekommer *maþær* o. 50 ggr, *man* o. 170 ggr.

Anm. 2. Efter *f* kvarstår alltid *þ*, t. ex.: *hafþe* KrB 24: pr., Eþs 1: 8 osv., *hæfþa*, sbst., „stupratio“, AeB 16: pr., *hæfþa*, sbst., „bruk“, „häfd“, KrB 3: pr., GB 11: 1 osv., *ærfþa malum* ES 6. — BRATE har, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 51 f., för *hæfþa* „stuprare“ (Västmannalagen: *hæfda*) antagit ett annat ursprung än för *hæfþa* „bruka“ (Vml.: *hæfþa*). Hur lockande än sammanställningen med feng. *hæman* är från betydelsens synpunkt, och hur stor svårighet det än vållar att på annat sätt förklara skillnaden mellan Vml:s *hæfda* o. *hæfþa*, så synes det mig dock, som om riktigheten af BRATES mening med skäl kunde betviflas. Frånsedt det oförklarade *n*-et i den supponerade grundformen **hămniđ-*, inser man icke, huru ett urn. **hămniđōn* skulle gifva ett fsv. *hæfda*. Det genom den af BRATE antagna öfvergången *mn* > *βn* uppkomna **hăβniđōn* var, så vidt man kan se, fullkomligt likställdt med t. ex. sbst. *naβniđō*, pret. *naβniđa* o. *staβniđa*, hvilka utvecklat sig till *næm(n)d*, *næm(n)de* o. *stæm(n)de*, hvilket synes visa, att bortfallet af *n* i kons.-gruppen skett först efter den fsv. öfvergången *βn* > *mn*. Ett urn. **hăβniđōn* skulle i analogi härmed gifva **hæm(n)da*, icke *hæfda*. F. ö. är det ej heller säkert, att i kons.-gruppen *βnd n* skulle bortfalla. I isl., som eljes i stor utsträckning har förlorat den mellersta af tre konsonanter i samma grupp, är *n* bevaradt i förbind. *fnd*. — Ingenting synes

mig f. ö. hindra en betydelseöfvergång „bruka„, „besitta" > „stuprare". Jämföras kan, att flera moderna språk, bland dem nysv., för „stuprare" mer l. mindre eufemistiskt använda ord med bet. „äga". Jfr äfven SILJESTRAND, *Ordböjn. i Vestmannal.* 3: 42.

Anm. 3. Efter ȝ *(gh)* kvarstår alltid *þ*: *byrghþa tima* Vaþ 13: pr.; *fylghþ* GB 4: pr., *hemfylghþ* GB 11: pr; *fulghþe* GB III, 15, RB 3: 2; *hughþe* BB 7: pr.; *hælghþ*' KrB 22, BB 30: 1 (3 ggr) osv. m. fl. — Likaledes kvarstår *þ* efter *g* < ȝ: *fylgþ* GB 28; *forhægþa* GB 18, 19; *hugþe* BB 19: pr.; *hælgþ* KrB 20: pr.; *forhælgþ* KrB 20: 1, *manhælgþ* AeB 17 (4 ggr), RB 24. Efter *g* < *gg* har däremot *đ (þ)* öfvergått till *d*, se ofvan § 19. 2.

4) *þ* motsvarar äldre *d* < *dd* < *đđ*: *myrþi*, pret., Eþs 24 (2 ggr), *myrþ*, perf. part., DrB 12, *giurþ*, perf. part., GB 15. Om denna öfvergång *dd* > *d* > *đ* efter *r* se HOFFORY, *Arkiv* 2: 31, not 2, NOREEN, *Aschw. Gr.* § 263. 2.

5) *þ* står för väntadt *z* i *syþkini* Eþs 24, *samsyþkini* ibidem, *samsyþini* Eþs XXIV, 24. Se härom nedan § 37, anm. 4.

Anm. 4. Genom skriffel står *þ* i *oþ* (för *ok*) Vaþ 32: 5 (SCHL., s. 88, not 15), ES 3: pr. (SCHL., s. 135, not 90), ES 15: 3 (SCHL., s. 146, not 76) (i alla tre fallen börjar följande ord med *þ*); *þiþan* (för *siþan*) BB XXXI (SCHL., s. 187, not 27); *ræþ* (för *ræt*) RB 23: 1 (SCHL., s. 182, not 27); *þil* (för *til* — två ggr skrifvet) DrB 2: 1 (SCHL., s. 47, not 40) (följande ord är *þingxs*).

6) *þ* ingår i förbind. *þs, þz, þzs*, se § 37, *þt*, se § 34, anm. 2.

Anm. 5. För *þ* uppträda några få ggr skrifningarna *dh* och *dþ*. *dh* förekommer i: *gudh* VinsB 6: 1, *studh stawr* BB 14: pr., *bran studh* BB 44: 1 (2 ggr), *uidh* DrB 3: pr.; *dþ* i: *bran studþ* BB 44: 1, *uidþ* Vaþ 8: 2. Af den omständigheten, att dessa skrifningar förekomma blott i stafvelseslut efter vokal i enstafviga ord, kunde man frestas att anse dem utgöra ett försök att beteckna en annan kvalitet än det vanliga *đ*, en börjande öfvergång till *d* af samma art

som den hvilken omtalas af BRATE, *Ä. Vestmannal. ljudl.*, s. 47 f., SILJESTRAND, *Ordböjn. i Vestmannal.* 1:41, not, NOREEN, *Aschw. Gr.* § 257, Anm. 2. Sannolikare är väl dock, att man i skrifningarna med *dh* har att se tidiga exempel på det i yngre fsv. vanliga sättet att beteckna den interdentala spiranten. *dþ* är väl snarast en kompromisskrifning af *dh* o. *þ* (som förekommer äfven annorstädes, se NOREEN, *Aschw. Gr.* § 51, Anm. 2). — Med *þ* förekomma de nämnda orden: *guþ* KrB 21, *branstuþ* BB XLIV, *uiþ* KrB 11, 15: pr. osv. o. 115 ggr.

§ 21. Bokstafven **f.**

1) *f* står såsom tecken för klanglös dentilabial spirant, motsvarande samnord. *f*, t. ex.: *fallum* KrB 20: 1 osv.; *fræls* DrB 8 (2 ggr) osv.; *bolfæ* GB 23.

Anm. 1. Om växlingen *fs* : *ps* och *ft* : *pt* se nedan § 31. 2 o. 5.

2) *f* står i låneord såsom tecken för klanglös dentilabial spirant, motsvarande *f (v)* i det språk, från hvilket resp. ord närmast lånats: *færma* KrB 13: 1; *offærs* KrB 31 (2 ggr), *offra* KrB 7: 2. Se SÖDERWALLS *Ordbok.*

3) *f* står som tecken för klingande dentilabial spirant, motsvarande samnord. β, t. ex.: *half* KrB 12: pr.; *hafþe* KrB 24: pr. osv.; *lif* Eþs 17, 22 osv.

4) *f* står som tecken för klingande dentilabial spirant, motsvarande samnord. *f*: *gaf* KrB 3: pr. osv.; *þorf* KrB 6: pr. osv. (NOREEN, *Geschichte*[2] § 60 b, *Aschw. Gr.* § 225. 2 o. 259. 1); *sufl* KrB 11 (NOREEN, *Urgerm. lautl.*, s. 149).

5) *f* står i låneord som tecken för klingande dentilabial spirant:

a) motsvarande *f (v)* i det språk, från hvilket ordet närmast lånats: *bref* AeB 4, ES 1: 1, 1: 2. Se SÖDERWALLS *Ordbok.*

b) motsvarande lat. *u*, senare beståndsdel af diftongen *au*: *lafrinzs mæssu* KrB XXIII, 23 (lat. *Laurentius*). Om denna öfvergång *au* > *(aw)* > *av* se SÖDERWALL, *Om främm. ords behandl. i fsv.*, s. 6, NOREEN, *Aschw. Gr.* § 123, Anm. 2.

Anm. 2. Genom skriffel står *f* i st. f. *b* i *föti* VinsB 9: pr. (SCHL., s. 162, not 80), *furghit* BB 21: pr. (SCHL., s. 210, not 15); för *l* — eller dittografi? (jfr nedan § 48, bortfall af *l*) — i *siaffs* BB 9: 8 (SCHL., s. 202, not 90); för *s* i *fik* GB 5: pr. (SCHL., s. 97, not 63), *finum* AeB 1: 1 (SCHL., s. 114, not 43).

Anm. 3. Med afseende på fördelningen af *f* o. *u (v, w)* som tecken för klingande dentilabial spirant gälla i Ög de i fsv. vanligà reglerna: *f* står i slutljud samt i inljud framför konsonant, t. ex.: *lif* Eþs 17 osv., *arf* AeB 1: 2 osv., *aflar* GB 5: pr. osv., *hafþe* KrB 24: pr. osv.; *u (v, w)* däremot i framljud o. i inljud framför vokal, t. ex. *uill* KrB 2: 2 osv., *giua* KrB 1 osv., *sialuær* KrB 2: pr. osv. Från dessa regler finnas ytterst få undantag: *f* står för väntadt *u* i två fall: *hæfær* BB 23, *lufi* KrB 8: 2; *u* för väntadt *f* i *sialure* Eþs 3: 2, *sialura* DrB 9: 1. Framför konsonantiskt *i* står oftare *u* än *f*: *kræuia* Eþs 2: 1, GB 10: 1 osv. 7 ggr, *suæuiu* BB 8: 4; däremot: *kræfia* DrB 11: pr. Huruvida detta beteckningssätt grundar sig på ett rent yttre förhåll., näml. att *i* som tecken betraktadt var en vokal, eller därpå, att ifrågavarande ljud icke var ett kons.-ljud i egentlig mening, måste lämnas oafgjordt. I senare fallet vore skrifningen ett bevis för att *i̯*-ljudet åtm. i ställning efter kons. ännu icke öfvergått till *j*. — Skrifningarna *fu* o. *fw* förekomma hvardera en gg: *drafuæls* BB 6: 1, *þiufwin* Vaþ 38: 1. Om dylika kompromisskrifningar se LARSSON, *Södermannal. språk* I, s. 134, NOREEN, *Aschw. Gr.* § 47, Anm. 2.

§ 22. Bokstafven **g**.

1) *g* står som tecken för klingande velar, resp. palatal explosiva samt för den af den senare i fsv. tid uppkomna affrikatan (NOREEN, *Aschw. Gr.* §§ 34, 231, 278), svarande emot samnord. *g*, t. ex.: *gaf* KrB 3: pr.; *gialdum* KrB 8: 2 osv.; *gik* KrB 18: pr. osv.; *graua* KrB 12: pr.; *ætta læggær* Eþs 21 osv.; *byggia* DrB 5: pr. osv.; *hugga* Eþs 1: 2 osv.; *biug* KrB 2: pr.; *bygdir* BB 44: pr.; *uæg*, sbst. fem., Vaþ 32: 4 osv. — I *liggær* KrB 5: 1, 7: 1 osv., *læggær* KrB 11, Eþs 25 osv., *þiggær* GB 11: pr. har explosiva i st. f. ljudlagsenlig spirant inkommit från pl. och inf. *liggia*, *læggia*, *þiggia*, se NOREEN, *Geschichte*[2] § 79,

Aschw. Gr. § 239. 1. — För explosivan i *bygd* antager Noreen, *Aschw. Gr.* § 258, Anm. 2, lån från vb *byggia*. Detta synes mig icke nödvändigt, då väl i detta senare ord *gg* icke uppkommit genom förlängning före *i̯*, utan är äldre o. beror på skärpning af *u̯u̯* < *u̯* i en grundform **beuu̯i̯an* l. d. (jfr Noreen, *Urgerm. lautl.*, s. 162) o. således äfven *byg(g)đ* sannol. går direkt tillbaka på ett urgerm. **beuu̯iđō* l. d.

2) *g* motsvarar äldre *ȝ (gh)* på grund af den fsv. öfvergången *ȝ (gh)* > *g* framför *đ* (Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 9: 140 ff.; jfr Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 109 f., Ottelin, *Cod. Bur.*, s. 74 f.): *fylgþ* GB 28; *forhægþa* GB 18 [1]); *hugþe* BB 19: pr.; *hælgþ* KrB 20: pr.; *forhælgþ* KrB 20: 1; *manhælgþ* AeB 17 (4 ggr), *manhælgþa mal* RB 24; s:a 10 ggr. — I de flesta fall kvarstår emellertid *gh*: *byrghþa tima* Vaþ 13: pr.; *fulghþe* GB III, 15, RB 3: 2; *fylghþ* GB 4: pr., *hemfylghþ* GB 11: pr.; *hughþe* BB 7: pr.; *hælghþ* KrB XX, 22 osv. 7 ggr; *forhælghþ* KrB 5: 1; *kirkmæssu hælghþ* KrB 22, *man hælghþ* Vaþ 27: 2, AeB 17 osv. 10 ggr; *þingz dagha hælghþ* KrB 22, *skærdax hælghþ* KrB 23; *laghþe* RB 22: pr., BB 2: 1; *saghþe* RB 7, BB 44: 1 osv. (pret. o. perf. part. tillsamman) 8 ggr; *slöghþum* AeB 10: pr. (2 ggr); *uighþi* GB 6: pr., GB 7: 2 osv. (pret. o. perf. part. tillsamman) 9 ggr; s:a 49 ggr. Huruvida denna växling bör förklaras så, att i den ursprungliga texten af Östgötalagen denna öfvergång *ȝ* > *g* icke funnits och de anförda formerna med *g* således införts af afskrifvaren, eller så, att den nämnda ljudöfvergången vid tiden för lagens nedskrifvande hade börjat att genomföras, men ännu icke vunnit stadga, kan icke afgöras. I hvarje fall står Ög, liksom i flera andra fall, här på en äldre ståndpunkt än Cod. Bur., i hvilken enl. Ottelin, a. st., ett relativt betydligt större antal fall af *g* före *þ* förekomma. — Det förtjänar måhända att anmärkas, att *g* i alla de ofvan anförda fallen står efter konsonant l. kort vokal. Möjligen har *ȝ* i dessa ställningar tidigare än efter lång vokal öfvergått till *g* framför *đ*.

[1]) GB 19 står i A *forhæþat* (se Schl., s. 108, not 97).

3) *g* motsvarar äldre *ȝ (gh)* i ställning framför *n* i följ. fall: *agna* KrB 9, *agnabakær* Eþs 32; *egnina* BB 1: pr., *egna delu* Vaþ 30: 2; *hægnaþær* BB 13: 2 (3 ggr), 16, 21: 2; s:a 9 ggr. — I samma ställning står emellertid *gh* i följ. fall: *aghnabakær* Eþs 32; *döghni* Eþs 26, DrB 3: pr., BB 41: pr.; *eghn* KrB XXIV, 21: pr. osv. 59 ggr, *byiar eghn* DrB 11: pr., *köpu eghn* GB XVI, 16: pr. (2 ggr), *umeghnum* AeB 9: pr. (2 ggr), *omyndu eghn* GB 12: 1, *eghna salu* ES rubr. (2 ggr); *faghnaþær* DrB 18: 1; *gaghn* BB 27: 1 (2 ggr); *hæghna* BB 16 (2 ggr); *hæghnaþ* BB 22; *iartighni* AeB 5, BB 37: pr. (2 ggr); *til sæghn* RB 8: pr., 8: 2 osv. 5 ggr; *uaghn* BB 4: pr. (2 ggr); s:a 88 ggr. — Noreen, *Aschw. Gr.* § 34. b, fattar *gn* i dylika fall som tecken för ljudkomplexen *ŋn*. I hskr., i hvilka skrifningarna *ghn* o. *gn* ännu växla, synes det mig äfven möjligt att fatta *gn* som beteckning för velar explosiva + *n (gn)*, som säkerligen har bildat öfvergångsstadiet mellan *ȝn* o. *ŋn* (jfr Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 9: 149 ff.). Hvad särsk. beträffar Ög, som i regel bibehållit *gh* före *n*, synes mig denna uppfattning af den ifrågavarande bokstafsförbindelsens ljudvärde vara afgjordt att föredraga. De många skrifningarna med *gh* gentemot de få med *g* visa näml., att öfvergången *ȝ* > *ŋ* varit i sitt begynnelsestadium, och det är då sannolikare, att endast två, än att, såsom blefve fallet enl. Noreens uppfattning, tre olika uttal samtidigt existerat i lagens språk [1]).

Anm. I *bygning* BB 11: 2, *hugne* Vaþ XII betecknar *gn* naturligtvis i hvarje fall uttalet explosiva + *n* på grund af analogi med samhörande former med gemineradt *g* (jfr nysv.).

4) *g* står för väntadt *gh* i följ. fall:

a) i svagtonig stafv.: *aldrig* AeB 14, VinsB 4; *annöþugær* Vaþ 25: 2 (*aldrigh* KrB 24: pr. osv. 43 ggr; *annöþughær*

---

[1]) Ett stöd för antagandet af *ŋ*-ljud i de diskuterade orden vore *wangx* ES 7, om detta, ss. Schlyter, *gloss.*, antager, stode för **wagns*. Detta stöd bortfaller emellertid genom Westmans förklaring af *wangx* i *Arkiv* 19: 322 ff. För Westmans tolkning talar å andra sidan det faktum, att för öfrigt i vår text ingen sammanblandning af *gn (ghn)* o. *ng* äger rum.

DrB 8 osv. 35 ggr; dessutom *gh* i samma ställning i andra ord, t. ex.: *biltugha* Eþs 8 osv., *hindra dagh* GB 10: pr., *kunnughær* AeB 17, *örtugh* KrB 7: pr. osv., sammanlagdt minst ett par hundra ggr).

b) efter *l* samt före *l* o. *r*: *hælgra* DrB 13: pr.; *fylgir* GB 22; *laglika* DrB 11: pr., Vaþ 32: 4; *högre* Vaþ 39: 1 (*hælgha* BB 1: 1 (3 ggr), 9: 1 osv. 11 ggr, *hælghu dagha* KrB 13: 3 (2 ggr); *manhælghis mal* KrB 13: 3, RB 5: 1, BB 22; *fylghir* DrB 9: 2, 10: pr. osv. 14 ggr, *fylghia* KrB 7: 1, DrB 9: 2 osv. 21 ggr; andra ord med *gh* efter *l* sammanlagdt 5 ggr; *laghlika* KrB 25: 1, Eþs 7: pr. osv. 46 ggr; andra ord med *gh* före *l* sammanlagdt 8 ggr; *höghra* Vaþ 4, 17: pr., RB XI; andra ord med *gh* före *r* sammanlagdt 13 ggr).

c) *maganda* GB 9: pr., *skoge* BB 34: pr., *slagit* KrB 30: 1 (med *gh* dessa och andra ord sammanlagdt flera hundra ggr).

I de i mom. a och b anförda skrifningarna har man möjl. att se svaga spår af en öfvergång *ȝ* > *g* i svagtonig ställning (jfr Kock, *Arkiv* 11: 146 ff., Noreen, *Aschw. Gr.* § 258. 2 c) samt framför o. efter *l* o. *r* (jfr Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.*, s. 54 f., Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 9: 148, Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 111, Ottelin *Cod. Bur.*, s. 75 ff.).

De i mom. c anförda skrifningarna däremot synas mig icke kunna betraktas annat än som skriffel. Att förklara dem ur komposita (jfr Kock, *Arkiv* 11: 147) möter betänkligheter, då i dylika *g* för *gh* icke någon enda gång förekommer i lagen (jfr Ottelin, *Cod. Bur.*, s. 78).

5) *g* står i låneord från lat., motsvarande lat. *g*: *magnus* Vaþ 35; *preuilegium* AeB 4, ES 1: 1.

6) *g* ingår i förbindelserna *gs*, *gx*, *gxs*, se nedan § 36, *gt*, se nedan § 23. 2 b.

§ 23. Digrafen **gh.**

1) *gh* står som tecken för klingande velar resp. palatal spirant, motsv. samnord. ȝ, t. ex.: *aghu* KrB 4: pr., 5: 1 osv.; *birghir* Eþs 17, DrB 3: 3 osv.; *biærgha* KrB 9 (2 ggr) osv.; *leghia* BB 9: pr. osv.

Anm. 1. Om växling mellan *gh* o. *g* se ofvan § 22. 2, 3 o. 4.

Anm. 2. Beteckningarna i Ög gifva ingen antydan om en öfvergång ȝ > *j* i förbindelsen ȝ*i* (jfr Kock, *Arkiv* 11: 328 ff., Ottelin, *Cod. Bur.* 82). Ög står sål. i detta hänseende på en äldre ståndpunkt än Cod. Bur.

Anm. 3. Om växlingen *egh*:*eigh* se nedan § 26. 3.

2) *gh* står i förb. *ght:*

a) motsvarande samnord. ȝ: *annöþught* Vaþ 32: 3, AeB 25: 1; *fiæþærtiught* Eþs 32, Vaþ 30: 1 osv. 16 ggr; *fylght* AeB 8: 1, *hemfylght* GB XI; *höght* Eþs XXXIII, Vaþ XX, RB 4: pr.; *laght* BB 30: 1, 41: pr. (2 ggr); *leght* Eþs 1: 8; *saght* KrB 13: pr., DrB 11: pr. osv. 41 ggr; *uight* Vaþ 36, GB 7: 2 (2 ggr) osv. 7 ggr.

b) motsvarande samnord. *g(g)* (jfr ofvan § 22. 1): *byght* DrB 5: pr. (2 ggr), BB 1: 3 (2 ggr) osv. 9 ggr. — Vid sidan häraf står *gt*: *bygt* GB 22, RB 4: pr., ES 24.

c) motsvarande samnord. *k*: *röghta* Eþs 18, 19, BB 22.

Huruvida ljudvärdet af *gh* i de i mom. a nämnda formerna är *k* l. χ (mellanstadiet mellan ȝ o. *k*) l. slutl. på analogisk väg infördt ȝ, kan ej afgöras (jfr Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 9: 143, Noreen, *Aschw. Gr.* §§ 225. 2, 261. 1, Ottelin, *Cod. Bur.*, ss. 73, 79). Att åtm. fakultativt uttalet varit *kt*, visas dock af de i mom. b o. c anförda skrifningarna med *ght*. I dessa ord kan nämligen något χ l. ȝ icke hafva inkommit från besläktade ord [1]), och att i *byght* *gh* skulle beteckna ett uttal med (från besläktade former inkommen) explosiva, är föga sannolikt. Detta senare uttal torde däremot afses med de i mom. b anförda skrifningarna med *gt*.

---

[1]) Visserligen har Ottelin, *Cod. Bur.* 80 f., gjort troligt, att i fsv. jämte inf. *byggia*, pret. *byg(g)de* sporadiskt funnits därur — på sätt som a. st. närmre angifves — utvecklade former med ȝ-ljud: *byghia* o. *byghþe*, till hvilka ett *byght* kunde sluta sig, men af dylika former uppvisar Ög intet spår.

3) *gh* har utvecklat sig ur *w* (< β < *f*) i ställning mellan två *u*: *ughurmaghi*, sbst., Eþs XV, 15: 1 osv., *ughurmagha*, adj., ES 21: 1, BB 12: 1 (se Bugge, *Tidskr. f. fil.* N.R. 3: 267 ff.; jfr ofvan § 5. 5 m).

4) *gh* står i några fall för väntadt *g*: *hiogh* BB 24: 3; *ætta lægh* Eþs 18; *ægh*, sbst. fem., BB 1: 6. — I samma ställning förekommer det väntade *g*: *biug* KrB 2: pr.; *hiog* Vaþ 1: pr., 11: pr. osv. 6 ggr; *hug* DrB 18: 1, Vaþ 1: pr., 17: pr., *afhug* Vaþ VII, XVIII, 7: pr.; *ætta læg* AeB 3: pr.; *uæg*, sbst. fem., Vaþ 32: 4; *æg*, sbst. fem., Vaþ 6: pr., BB 2: pr.; s:a 17 ggr. — Hvad formen *lægh* beträffar, är möjligheten af en växling mellan (geminerad) explosiva och spirant måhända icke helt o. hållet utesluten. Antager man näml. med Noreen, *Geschichte*[2] § 191. 1 för *ja*-stammarna i urnord. tid änd. *-iR*, så skulle ett urnord. **laȝiR* regelrätt gifva fsv. **laghær* (jfr *ætta lagin* ofvan § 1. 8 aa), hvars spirant sedan kunde hafva utbredt sig till öfriga kasus. Det här föreliggande *lægh* vore då att fatta som en kontamination af *lægg* o. **lagh-*. För de båda öfriga orden känner jag däremot intet sätt att förklara förekomsten af ett ȝ-ljud. Det riktigaste torde därför vara att i alla tre skrifningarna med *gh* se ett (blott sporadiskt tillämpadt) försök att beteckna den efter slutljudande explosiva tydligt märkbara aspirationen (Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 8: 292 f.; jfr Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 113).

5) *gh* står i förbind. *ghs*, *ghx*, *ghxs*, se nedan § 36.

§ 24. Digrafen **ng** och trigrafen **ngh**.

Dessa bokstafsförbindelser användas i Ög som beteckning för velar nasal (med eller utan efterföljande explosiva) enligt följande fördelning:

a) i ställning mellan vokaler förekommer så godt som uteslutande *ng*: *almænningær* BB 28: 2 osv.; *bange* AeB 8: 1 (2 ggr); *pænninga* KrB 7: 2, 10: pr. osv.; *sionga* KrB 5:

1 osv.; *þinge* KrB 27: pr., Eþs 4: pr. osv. m. fl., sammanlagdt o. 910 ggr.

Vid sidan häraf står *ngh* endast i: *liongköpunghe* KrB 23, *skæninghe* ibidem.

b) i slutljud förekommer också vanligen *ng*: *almænning* ES 1: 2 osv. 4 ggr; *leghu dræng* BB 34: pr.; *gærning* Vaþ 15: 3, AeB 24; *siang* Eþs 23: 1 (2 ggr) osv. 13 ggr; *stang* Vaþ XXIII, 23: pr.; *þing* KrB 26: 1, 27: 2 osv. o. 90 ggr; *þriþiung* Eþs 30, 31: pr. osv. 24 ggr; *æng* KrB 1, Eþs 27: pr. osv. 24 ggr m. fl., sammanlagdt o. 210 ggr.

Däremot står *ngh* i följ. fall: *almænningh* BB 5: pr.; *fæstingh* Vaþ 17: 1 [1]); *gærningh* Eþs 4: pr.; *inlændingh,* sbst. fem., DrB 5: 1; *kunungh* Vaþ 21: 1 (Schl., s. 81, not 14); *pæpplingh* KrB 4: pr.; *hamar siangh* GB 29: 2, *hor siangh* KrB 27: pr.; *þingh* Eþs 3: 1, DrB 7: 1, 11: 1; *þriþiungh* KrB 9, Eþs 18, DrB 7: pr., 7: 2, GB 22; *altara wærningh* KrB 11; *ængh* BB XVII, XVIII, 4: pr., 13: 2; s:a 21 ggr.

c) framför klingande kons. står alltid *ng*: *hængdær* Eþs XXVIII, 28, Vaþ 41: 1; *ringde* KrB 8: 2 (2 ggr); *hængia* Eþs 16, DrB 13: 2 osv.; *leghu drængia* DrB 3: pr., Vaþ 8: **1**; *gangne* RB 14: 1; *langre* Eþs 3: 1; *mangra* RB 8: pr. m. fl.

d) framför *s* står *ng* i följ. fall: *þings* KrB 19: pr., Vaþ 32: 3, *lionga þings* RB 26: 1, *þingsmæn* KrB 19: pr.; *ængsins* Eþs 9, GB 16: pr.; s:a 6 ggr; dessutom i sammansättningen *þingstæmnu* Eþs 5: pr. (4 ggr), DrB 7: 1 osv. 11 ggr, där *s*-et hör till följande stafvelse.

I denna ställning står eljes *ngx* eller (med analogiskt tillagdt *s*) *ngxs*.

ngx: almænningx BB 5: 2 (2 ggr); *attungx* BB 6: pr., 10 (2 ggr); *fiarþungx bya* BB 6: 1, *fiarþungx hæræþe* Eþs 10: pr., BB 4: 2, 44: 1; *fiarþungx höfþinga* Vaþ 31: pr., *fiarþungx næmdinne* DrB 4: pr., RB 3: 1 osv. 5 ggr; *kunungx* KrB 16: pr., 17 (2 ggr) osv. o. 70 ggr; *pænningx öls* Eþs 4: 1; *siatungx* BB 1: 1 (2 ggr), 3: 2; *þingx* Eþs IV, 5: pr. osv. 21 ggr, *laghþingx* BB 1: 2, 30: 1, *lionga þingx* Vaþ

[1]) Så hskr. (se Schl., s. 78, not 45). Schlyter har *fæstningh*.

6: 3 osv. 4 ggr, *þingx manna* BB 8: 3 (2 ggr), 33, *þingx wægh* Eþs III, 3: 1 (3 ggr); *þriþiungx hæraþe* BB 44: 1, *wangx rum* ES 7; s:a o. 127 ggr.

ngxs: almænningxs BB 5: 2; *fiarþungxs hæræþe* DrB 4: pr., *fiarþungxs höfþinganum* DrB 2: 2, RB 3: pr., *fiarþungxs næmd* RB 3: 1 (2 ggr), *fiarþungxs ræfst* RB 4: pr.; *kunungxs* Eþs XIII, 2: 2 osv. 31 ggr; *pænningxs* KrB 11; *aptun sangxs* KrB 8: pr., *ottu sangxs* ibidem; *siatungxs* ES 3: 2; *þingxs* Eþs 12, DrB 2: 1 (2 ggr) osv. 17 ggr, *þingxs dagha* AeB 17, *þingxs uægh* Eþs 3: 1, DrB 2: 1, BB 4: pr.; *lionga þingxs* DrB 3: 4, Vaþ 6: pr. osv. 7 ggr; *þriþiungxs* GB 14: 2; *upgangxs akær* BB 49; s:a 72 ggr.

ngh slutligen står framför *s* endast i *ænghsins* RB 13.

e) framför *t* står alltid *ng: forfængta* BB 30: 1, 33; *arfgængt* GB 5: 1; *wrangt* KrB 16: pr.; *ængte* KrB 26: 1, 29: pr. osv. 10 ggr [1]).

Såsom materialsamlingen gifver vid handen, är *ngh* i Ög en på det hela taget ganska sällsynt variant till *ng*. Hvad beträffar dess förekomst i intervokalisk ställning, är frekvensen så liten (2: o. 910), att dessa fall nästan kunna lämnas helt o. hållet ur räkningen.

Annorlunda ställer sig saken med afseende på förekomsten af *ngh* i slutljud. Exemplen på *ngh* äro här relativt betydligt talrikare (20: o. 210). Att *ngh* här skulle vara en blott grafisk variant till *ng*, kan icke antagas, då man icke förstår, hvarför icke i så fall *ngh* skulle möta relativt lika ofta i intervokalisk ställning. Det är sålunda säkert, att *ngh* i detta fall användts för att utmärka någon skillnad i uttalet af ŋ-ljudet i intervokalisk ställning och i slutljud. Härom är man också ense. Hvilken skillnad som skall betecknas, därom hafva däremot olika meningar uttalats. Brate antager, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 57, att den ursprungligen som klingande nasal + klingande explosiva *(ŋg)* uttalade ljudkomplexen i inljud mellan vokaler förlorat den senare beståndsdelen, under det densamma i slutljud bibehållits i uttalet, och förmodar i sammanhang härmed, att *ngh* i fsv.

---

[1]) *ænkte* KrB 7: pr. står ej i A (se Schl., s. 7, not 58).

skrifter är afsedt att beteckna komplexen *ŋg*, under det *ng* skulle beteckna det enkla *ŋ*-ljudet. Noreen, *Aschw. Gr.* §§ 34, Anm. 2, o. 40, Anm. 2, anser förhåll. vara alldeles omvändt. Enl. honom har uttalet i slutljud o. framför kons. förenklats till *ŋ*, under det i inljud mellan vokaler uttalet *ŋg* kvarstår. För honom blifver därför *ng* beteckning för komplexen *ŋg*, *ngh* däremot för det enkla *ŋ*. Om någon af dessa meningar skulle antagas, så synes mig Brates vara att föredraga. Det är väl redan a priori sannolikt, att det enklare ljudet skulle betecknas med det enklare tecknet, det sammansatta med det mera komplicerade.

Härtill kunde ytterligare, hvad Ög beträffar, läggas ett par omständigheter, som, om de än icke direkt tala för Brates mening, åtm. tala emot Noreens. Det är väl, som Noreen, *Aschw. Gr.* § 40, Anm. 2, antager, sannolikt, att framför en omedelbart följande klingande kons. explosivan i komplexen *ŋg* bortfallit i uttalet. Vore nu Noreens mening riktig, att det är det enkla *ŋ*, som betecknas med *ngh*, kunde man vänta att någon gång finna *ngh* framför klingande kons. Men i denna ställning förekommer *ngh* aldrig i Ög. Framför *s* har *g*-et i den ursprungl. komplexen *ŋ* + *g* i Ög ljudlagsenligt öfvergått till *k* (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 264). Detta uttal får sitt naturliga uttryck i stafningarna *ngx* o. *ngxs*. De sällsynta fall af *ngs* som förekomma, förklaras genom (ljudlig eller möjl. blott grafisk) analogi från besläktade former eller ock möjl. därigenom, att *k* i förbindelsen *ŋks* bortfallit (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 314)[1]. Emellertid förekommer en gg stafningen *nghs*. Om denna skrifning skall anses hafva någon bet., så bör den väl, då *ngh* för öfrigt aldrig förekommer framför kons. (där uttalet varit blott *ŋ*), snarast icke anses beteckna detsamma som *ngs*, dvs. *ŋs*, utan något mera: *ŋ* + *s* med ett mellanljud, uppkommet af *g*, men möjl. ännu icke fullständigt öfvergånget till *k*. Men häraf skulle då följa, att *ngh* i Ög skulle äfven i slutljud snarare beteckna *ŋ* + *g* än blott *ŋ*.

[1]) I det konstanta *þingstæmnu*, i hvilket *s* hör till följande stafvelse, har ett *k* sannolikt aldrig utvecklats.

Trots detta håller jag det emellertid med Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 8: 293 (jfr äfven Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 113), för säkert, att *ngh* i ifrågavarande fall icke afser att beteckna vare sig *ŋg* eller *ŋ*, utan att *h*-et afser att utmärka den efter nasalen + explosivan (hvilken senare enl. Kock, a. st., kvarstått såväl i in- som slutljud) tydligt hörbara aspirationen. Ett säkert stöd finner denna förklaring äfven i Ög genom de ofvan § 23. 4 omtalade skrifningarna med *gh* för väntadt *g*, som icke torde kunna på något annat sätt förklaras.

Hvad sällsyntheten af skrifningarna *gh* (för *g*) o. *ngh* beträffar, så måste det lämnas oafgjordt, huruvida denna beror därpå, att detta beteckningssätt tillhört endast afskrifvarens skrifsed och af honom en och annan gång införts. I B har jag icke funnit detta beteckningssätt.

Slutligen böra nämnas ett par ord om förbindelsen *ngt*. Ög afviker i fråga härom så tillvida från de flesta öfriga fsv. hskr., som ingen antydan om ett uttal *nkt* gifves af stafningen (se ofvan e). Det kan ej afgöras, huruvida detta förhållande bör förklaras genom (ljudlig eller grafisk) analogi från besläktade former eller genom bortfall af *k* i den en gång ljudlagsenligt utvecklade kons.-gruppen *ŋkt* (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 314), eller fattas så, att *k* i Ögs språk aldrig utvecklats i ifrågavarande ställning, utan den efter *ŋ* urspr. i uttalet följande explosivan bortfallit framför *t*, innan den hunnit öfvergå till *k*. Om, såsom allmänt antages, *ængte* utgår från ett äldre *ænkte* (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 314), så måste naturl. denna form förklaras enl. något af de två första alternativen.

De etymologiska motsvarigheterna till *ng (ngh)* äro följande:

1) *ng (ngh)* motsvarar samnord. *ŋ* (+ *g*). Exempel se ofvan.

2) *ng (ngh)* står i låneord, motsv. *ng* i det språk, från hvilket resp. ord närmast lånats: *pingizs dagha* KrB XXII, 11, *pingz dagha hælghþ* KrB 22; *pænninga* KrB 7: 2, 10 osv. Se Söderwalls *Ordbok.* — I det förstnämnda ordet växlar

nk med *ng*: *pinkizs dagha* RB 4: pr., BB 1: 2, 22, 30: 1. Växlingen förefinnes redan i mlt. (se LÜBBEN, *Mnd. Handwb.*).

§ 25. Bokstafven **h.**

1) *h* står som beteckning för „spiritus asper", motsvarande samnord. *h*, t. ex.: *hungær* GB 14: 1 (2 ggr); *afhænd* GB XIV; *rishofþe* BB 28: 4.

2) *h* står som beteckning för klanglös palatal, resp. velar spirant framför kons. *i* o. *u* (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 36. b), t. ex.: *hiulpa* KrB 1, 15: pr. osv.; *hiog* Vaþ 1: pr., 11: pr. osv.; *huar* KrB 17, 18: pr. osv.; *huem* KrB XIX, 3: 1.

3) *h* står för väntadt *gh* i *örtuhær* KrB 26: pr. Otvifvelaktigt föreligger skriffel. Det synes mig näml. vara föga skäl att i denna enstaka skrifning (*gh* förekommer väl inemot eller kanske öfver 1000 ggr) se en kvarlefva af det beteckningssätt som tillämpas i runskriften (t. ex. i runkodex af Skånelagen), och som någon gång förekommer äfven i fsv. hskr. skrifna med latinska bokstäfver (SÖDERBERG, *Fgutn. ljudl.*, s. 35, NOREEN, *Aschw. Gr.* § 35, Anm. 1).

4) *h* står i låneord: *hærra* DrB 3: pr., Vaþ 15: 1 osv.; *kætilhöd* Vaþ 6: 1 (jfr ofvan § 19. 5). Se SÖDERWALLS *Ordbok*.

Anm. Genom skriffel står *h* i st. f. *k* i: *homa* VinsB 7: 4 (SCHL., s. 160, not 41); *hunu* Vaþ 27: 1 (SCHL., s. 83, not 57); *hununge* Vaþ 17: 1 (SCHL., s. 78, not 43), *hunungær* ES 1: 1 (SCHL., s. 134, not 63), RB 1: pr. (SCHL., s. 165, not 35), *hunungx* RB 4: 1 (SCHL., s. 168, not 32); *hæri* VinsB 6: 2 (SCHL., s. 157, not 7); i st. f. *s* i: *hakær* RB 23: pr. (SCHL., s. 181, not 91), *hua* RB 3: 2 (SCHL., s. 166, not 77), *hæghær* ES 12: 1 (SCHL., s. 143, not 69).

5) *h* ingår i förbind. *dh*, *gh* o. *ngh*, se ofvan §§ 20, anm. 5, 23 o. 24.

§ 26. Bokstafven **i** som tecken för kons.

Anm. 1. Ang. de slutsatser om det kons. *i*-ets kvalitet, som kunna dragas af stafningen af *v*-ljudet framför detsamma, se ofvan § 21, anm. 3.

1) *i* står som tecken för kons. *i,* motsvarande samnord. *į*, t. ex.: *biþia* KrB 21 (2 ggr) osv.; *bæggia* Eþs 18, 19 osv.; *dylia* KrB 18: 2, 24: pr. osv.; *flytia* DrB 2: 1, RB 8: 2.

2) *i* är inskjutet i hiatus mellan *ē* och följande vokal (jfr Noreen, *Fryksdalsm. ljudl.*, s. 73, *Aschw. Gr.* § 328): *feia* Vaþ 17: 1, BB 15: 1, *feia garþe* Vaþ 25: 2, *feia giald* KrB 25: 1; *seia* GB 18, RB 1: pr., 8: 1 osv. 11 ggr; *þreia* KrB 7: 1, Vaþ 18: 1, GB 16: pr., AeB 16: pr., ES 7, VinsB 9: pr., RB 3: pr., BB 4: pr. osv. 45 ggr. — Utan *i*-inskott förekomma: *fea* AeB 17 osv., *fea gialdit* KrB 15: 1 osv., sammanlagdt 12 ggr; *sea* KrB 13: 1, Eþs 5: pr. osv. 22 ggr; *þrea* KrB 2: pr., Eþs 1: 2 osv. o. 140 ggr. — Enl. Noreen, *Aschw. Gr.* § 114. 2, öfvergår *ē* framför detta *į* till *æ*. Han anser därför, att *e* i former som *feia* osv. analogiskt inkommit från samtidigt kvarlefvande *fea* osv. utan inskott. Bättre förefaller det mig att i de fall, där såsom här *ei* växlar med *e*, men intet *æi* är uppvisadt, helt enkelt fatta *ei* (uttaladt *ēį* eller *ĕį*) som förstadium till senare *æį* > *æj*. De anförda siffrorna visa, att inskottet af *į* ännu icke fullständigt genomförts i lagens språk.

3) *i* står i *eigh* KrB 8: 1, 12: pr., 14: 1, DrB 2: 2. Med skrifningen *egh* förekommer samma ord KrB 2: pr., 4: pr. osv. o. 650 ggr. — I *eigh* är *igh* utan tvifvel afsedt att beteckna spirantiskt *j* (jfr Läffler, *Tidskr. f. fil.* N.R. 5: 79, Kock, *Arkiv* 11: 331, *Sv. landsmålen* XI. 8: 49, äfvensom Ottelin, *Cod. Bur.*, s. 81). Enl. Kock, sist anförda ställe, är orsaken till att det palatala ȝ i detta ord tidigare än eljes öfvergått till *j* att söka i ordets akcentlöshet. Härmed stämmer det väl, att i Ög skrifningen *igh* icke förekommer i något annat fall. — Af de för *eigh* o. *egh* anförda siffrorna att döma har öfvergången ȝ > *j* i detta ord vid tiden för Ögs nedskrifvande ännu varit i sin begynnelse. I Cod. Bur. är denna öfvergång nästan fullständigt genomförd (jfr Ottelin, a. st.). Härigenom vinnes för Östgötadialekten en tidsbestämmelse för den ifrågavarande ljudlagens genomförande. — En något afvikande uppfattning af denna sak

har Noreen, *Orddubl.*, s. 102, *Aschw. Gr.* §§ 20, Anm. 3, o. 311. 2 c, i det han visserligen anser spirantiskt *j* föreligga i detta ord, men anser detta betecknas af såväl *gh* som *igh* o. hafva uppkommit genom kontraktion vid bortfall af ȝ i det obetonade **eghi*. Med denna åsikt kan man icke finna något skäl för den olika frekvens som skrifn. *eigh* har i den äldre Ög och den yngre Cod. Bur.

4) *i* har utvecklat sig mellan palatalt *k* o. vokalen *a* i de båda låneorden: *kirkia* KrB 1 (3 ggr), 2: 1 osv. (jfr feng. *cirice*); *mikials mæssu* BB 20 (lat. *Michaelis*). Jfr Noreen, *Geschichte*² § 68, *Aschw. Gr.* § 231.

5) *i* har utvecklat sig ur äldre *e* i det, hvad stammen beträffar, från lat. lånade *olia*, vb, KrB VI, 6: pr., 12: pr. (lat. *oleum*).

Anm. 2. Genom skriffel står *i* öfverflödigt i *fiullan* Vaþ XXXV (Schl., s. 66, not 46) — föreg. ord är *stial*, efterfölj. *þiufnaþ* — och *siak* Vaþ 26 (Schl., s. 83, not 45) — inflytande från *siax* strax förut. På inskott af *i̯* af den art som omtalas af Noreen, *Aschw. Gr.* § 328. 2, är väl näml. af åldersskäl i dessa fall icke att tänka.

§ 27. Bokstafven **k**

betecknar klanglös velar, resp. palatal explosiva samt den af den senare uppkomna affrikatan (Noreen, *Aschw. Gr.* §§ 37, 231, 278).

1) *k* motsvarar samnord. *k*, t. ex.: *bok* KrB 6: 1 osv.; *kalla* KrB 15: 1 osv.; *ekiu* BB 27: pr. (2 ggr) osv.; *kæra* Eþs 17, 21 osv.; *þriska* KrB 9; *flokka* Eþs rubr. osv.; *bækkium* BB 6: pr.

2) *k* har uppstått ur äldre ȝ (Noreen, *Aschw. Gr.* § 261. 2):

a) i ställning omedelbart efter *s*: *huatske* DrB 2: pr., 2: 1 osv.; *löska læghi* KrB 15: 1 (2 ggr), *löska kona* Vaþ 37 (2 ggr) osv., *löska mæn* DrB 3: pr., Vaþ 8: 1 osv.

b) i ställning omedelbart efter *t*: *syzskini* AeB 3: 1, 10: 4 osv. (< **systkini*). — Hvad fsv. *löskær* beträffar, är det

likväl måhända icke alldeles säkert, att det bör förklaras på det af Noreen föreslagna sättet. Det förefaller näml. osannolikt, att de synkoperade formerna af detta ord skulle så helt o. hållet hafva utträngt de osynkoperade, att ingen enda af dessa senare någonsin påträffas, i sht som dessa hade stöd i en mängd andra adj. på *-ugh-*. För egen del tror jag snarare, att en bildning på *-k-*, utvidgning af stammen *laus-*, föreligger (jfr Kluge, *Nom. Stammbildung* §§ 212—213).

3) *kk* har uppkommit genom den fsv. assimilationen *tk* > *kk* (Noreen, *Geschichte*[2] § 75, *Aschw. Gr.* § 290. 1): *ække* KrB 18: 1, 29: 1 osv.

4) särskilda fall.

a) Om *drukkin* BB XXIII, 6: 1, 23 o. *þukke* DrB 14: 7, 14: 8 osv., i hvilka assimil. *nk* > *kk* på grund af ordens akcentuering icke är ljudlagsenlig, se Noreen, *Aschw. Gr.* § 235. 1 med anm. 3.

b) Jämte *vakn* Eþs 3: 1, 6, Vaþ 6: 1 osv., sammanlagdt 9 ggr, förekommer *uapn* Eþs 1: 7. Om växlingen af *k* o. *p* i detta ord se Zupitza, *Die germ. Gutturale*, s. 18 ff., Noreen, *Urgerm. lautl.*, ss. 141, 149, 163, *Aschw. Gr.* § 271, Anm. 4.

5) *k* står i låneord, motsvarande *k* i det språk, från hvilket resp. ord närmast lånats: *biskupær* KrB 2: 1, 4: pr. osv.; *kalk* KrB 1, 13: 1; *kirkia* KrB 1 (3 ggr) osv.; *kirkmæssu* KrB XXII, 22; *klokkor* KrB 1, 8: 1 (4 ggr) osv.; *klostærs* KrB XXIV, AeB 4 osv.; *klærka* KrB 13: 1; *krismu* KrB 13: 1; *kristit* Eþs XXI, 21 osv., *kristnu*, sbst., KrB 6: pr. (2 ggr) osv., *kristna*, vb, KrB VI, 6: pr. (2 ggr); *kæfsir* GB 29: 2, AeB XVIII osv.; *kætilhöd* Vaþ 6: 1 (jfr ofvan § 19. 5); *mikials mæssu* BB 20; *paska* KrB XXII, 10: pr. osv.; *pik* KrB 12: 1, DrB 18: pr. (jfr Fritzners *Ordbog*); *hærræzspiækkær* DrB XIII, 13: pr. (jfr Freudenthal, *Östgötalagen*, s. 71); *rækkir* BB 8: 1; *rækna* AeB 12: 1; *skript* KrB 6: pr., 18: pr. osv., *skripta*, vb, KrB 6: pr. osv.; *skræppu* KrB 12: 1 (jfr Fritzners *Ordbog*). Se Söderwalls *Ordbok*.

6) *k* ingår i förbind. *ks*, *kx*, *kxs*, se nedan § 36.

Anm. 1. Genom skriffel står *k* i st. f. *h* i *kauær* BB 20 (Schl., s. 209, not 11); i st. f. *l* i *tik* KrB 13: 1 (Schl., s. 12, not 41), *skak* DrB 12 (Schl., s. 58, not 37), *kuka (luka)* BB 9: 3 (Schl., s. 201, not 30); i st. f. *s* i *kakær* VinsB 6: 2 (Schl., s. 156, not 92); i st. f. *t* i *skæmne* VinsB 2 (Schl., s. 154, not 27).

Anm. 2. Bokstafven **c** förekommer i Ög blott en gång: *ulaghlica* KrB 15: 1. Denna enstaka skrifning utgör måhända en tillfällig reminiscens från latinsk ortografi eller har införts af afskrifvaren, om denne varit van att (i vissa fall) använda *c* som tecken för *k*-ljud. Att *c* här skulle stå som uttryck för någon modifikation af *k*-ljudet — i vissa fsv. hskr. förekommer *c* ofta i sådana ställningar, där *k* i den yngre fsv. öfvergått till ȝ, bl. a. i änd. *-lika*, se Kock, *Fsv. ljudl.*, s. 51 ff., särsk. s. 67 — blifver på grund af det o. 65 ggr förekommande *-lika* föga sannolikt.

Anm. 3. Bokstafsförbindelsen **ch** förekommer likaledes en gg: *pascha dagh* KrB 29: 1. Däremot: *paska* KrB XXII, *paskum* KrB 10: pr., *paska dagh* KrB 15: 1, *paska friþær* KrB 22, *paska skuld* KrB X. Det enklaste är väl att antaga, att *ch* här står (som beteckning för *k*-ljud) på grund af inflytande från det sätt, på hvilket ordet stafvades i latinska skrifter (jfr Kock, *Fsv. ljudl.*, s. 90 f., Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.*, s. 57). Man skulle dock möjligen äfven kunna vara berättigad att antaga, att ordet i fsv. på grund af inverkan från mlt., där vid denna tid „palataliseringen" af *sk* åtm. börjat genomföras (jfr Lübben, *Mnd. Gram.*, s. 49), kunnat fakultativt uttalas med „sch-"ljud.

§ 28. Bokstafven **l**

betecknar dental, resp. kakuminal lateral (Kock, *Sv. landsm.* II: 12, *Fsv. ljudl.* 464 ff., Noreen, *Indogerm. Forsch.* 4: 320 f., *Aschw. Gr.* § 38).

1) *l* motsvarar samnord. *l*, t. ex.: *lagh* KrB 19: pr. (2 ggr) osv.; *halda* KrB 2: pr., 7: pr. osv.; *galt* GB 14: 2, ES 12: 1 osv.; *blea* Eþs 26; *folk* Eþs 30 osv.; *hialpa* KrB 1, 15: pr. osv.

2) *ll* har uppkommit genom assimilation *ðl*>*ll* (NOREEN, *Geschichte*² § 71, *Aschw. Gr.* § 285. 3): *frilla* AeB IV, 4, *frillu barn* AeB IV (2 ggr), 4 (4 ggr), *frillu broþur* AeB 8: pr., sammanlagdt 9 ggr; *mællum* Eþs 2: pr., 2: 2 osv. — Det förstnämnda af dessa ord förekommer DrB 7: pr. under formen *friþllu*, som väl är en kompromisskrifning mellan **friþlu* med bevaradt *ðl* och *frillu* (eller kanske snarare en rättelse från *friþlu* till *frillu*). Det nämnda *friþlu* åter har tydl. bevarat l. omigen på analogisk väg fått *ðl* på grund af association med mask. *friþil* [1]). — I öfriga ord har *ðl* bevarats genom anslutning till besläktade former: *saþla* GB 8: 2; *braþlika* Vaþ 13: pr.; *bröþlunganir* AeB 3: 1; ssgrna: *bruþlöpe* GB VIII, 8: 1; *friþlös* Eþs 1: 8, DrB 3: 4 osv.; *huwþ lutær* KrB 24: pr. (2 ggr) osv.

3) *l* står i låneord, motsvarande *l* i det språk, från hvilket resp. ord lånats: *altaran* KrB 11 (2 ggr); *kalk* KrB 13: 1; *klokkor* KrB 1, 8: 1 (4 ggr) osv.; *klostærs* KrB XXIV, AeB 4 osv.; *klærka* KrB 13: 1; *kætilhöd* (jfr ofvan § 19. 5); *lafrinzs mæssu* KrB XXIII, 23; *mikials mæssu* BB 20; *olia*, vb, KrB VI, 6: pr. osv., *oling* KrB 6: pr.: *preuilegium* AeB 4, ES 1: 1; *stol* KrB VI, 6: 1; *mollu uærk* ES XXIV, 24, *möllari* Vaþ 1: 4. Se SÖDERWALLS *Ordbok*.

Anm. Genom skriffel står *l* öfverflödigt i *mulslaghu man* BB 34: 1 (jfr ofvan § 5. 5 k); i st. f. *k* i *slal* Vaþ 24: pr. (SCHL., s. 82, not 32), ES 12: pr. (SCHL., s. 142, not 46); i st. f. *n* i *innal* BB 15: pr. (SCHL., s. 206, not 14) — följ. ord är *ælla* — *siþal* Vaþ 35 (SCHL., s. 91, not 78), GB XIX (SCHL., s. 95, not 15) — följ. ord är på båda ställena *skal*; i st. f. *s* i *lyla* Vaþ 32: 4 (SCHL., s. 88, not 82).

§ 29. Bokstafven **m**.

1) *m* motsvarar samnord. *m*, t. ex.: *armbær* Vaþ 15: 4; *glömir* KrB 20: pr., GB 16: pr.; *mal* KrB 13: 3 (7 ggr) osv.; *sialuum* Vaþ 27: pr.; *smyria* DrB 18: 1; *framme* RB 8: pr., 22: pr.; *þæmma* GB 14: 1 osv.

---

[1]) Förekommer ej i Ög.

2) *m* motsvarar samnord. β på grund af den fsv. öfvergången β > *m* framför *n* (Noreen, *Geschichte*[2] § 174 a, *Aschw. Gr.* § 256): *hæmnis* Eþs 2: pr., 2: 1 osv.; *iamne* AeB 3: 1, BB 25: pr. osv.; *iamn arua* AeB III, *iamn arue* AeB 3: pr., 3: 3, *iamnæruinga* AeB 3: 1, *iamnaþa* GB 14: 3 (2 ggr) osv.; *næmd* KrB 13: 2 (4 ggr) osv., *næmna* DrB 12, Vaþ 20: 1 osv.; *stamn* BB 28: 3 (2 ggr); *stumne* VinsB 7: pr.; *stæmnu*, sbst., Eþs 5: pr. (2 ggr), 5: 1 osv., *stæmna*, vb, KrB 26: 1, Eþs 12 osv., *stæmning* RB 24; *æmfröknan* AeB 21, *æmgenan* BB 5: 2 m. fl. ssgr med *æm-*. — Genom anslutning till besläktade former kvarstår däremot *v*-ljudet i: *halfnaþa træþe* KrB 1; *næfna*, sbst. mask. gen. pl., BB 9: pr.; *þiufnaþær* Eþs 7: 1 (2 ggr) osv.

3) särskilda fall.

a) *famns* BB 4: pr., *famna* BB 36: 4. Om detta ord se Noreen, *Aschw. Gr.* § 257, Anm. 7.

b) *hamnu* GB 16: pr., BB 28: 5 (2 ggr). Se Rydqvist, *Sv. spr. lagar* 4: 310 f., Larsson, *Södermannal. språk* I., s. 126.

c) *hyndzsim* BB LI, *hyndzsima* BB 51, *hyndzsimina* ibidem. Detta ords etymologi är mig, hvad senare sammansättningsledet beträffar, obekant.

d) i *um* KrB I, II osv. motsvarar *m* samnord. *mb*, som i oakcentuerad ställning assimilerats till *mm* (Noreen, *Aschw. Gr.* § 291. 1).

4) *m* står i några sällsynta fall för väntadt *n*:

a) i *lamd boa* ES 4: pr. (Schl., s. 136, not 33) (*landboe* 9 (?) ggr, *lanboe* 4 ggr). Möjligen har afskrifvaren haft uttalet *lamboa* (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 277).

b) i några fall i slutljud, då följande ord börjar med *m*: *fiughurtam (manna)* DrB 5: pr. (Schl., s. 52, not 82), BB 1: 1 (Schl., s. 189, not 74), BB 33 (Schl., s. 221, not 40); *þrættam (markær)* KrB 26: pr. (Schl., s. 22, not 72). Man kunde tänka på en assimilation *nm* > *mm* i dessa i lagens språk stående förbindelser. Jfr dock anm. nedan, de fall, där *m* står i st. f. *r*.

Anm. Genom skriffel står *m* för *n* i: *mæmd* RB 3: pr. (SCHL., s. 166, not 54); *humdær* DrB 2 (SCHL., s. 68, not 11), *kumungx* Eþs 10: pr. (SCHL., s. 35, not 83); vidare *bondim* KrB 27: 1 (SCHL., s. 24, not 16) — följ. ord är *sum*, — *husfrum* GB 22, *bolstazs rem* BB 7: 1 (SCHL., s. 197, not 92), *þæm* RB 22: pr. (SCHL., s. 180, not 75) — följ. ord är *sum* —; i st. f. *r* i *draghæm* Vaþ 1: 2 (SCHL., s. 67, not 80); *þæm* DrB 11: 1 (SCHL., s. 58, not 25); *æm* AeB 3: pr. (SCHL., s. 115, not 75) — i alla dessa fall börjar följande ord med *m*; i st. f. *p* i *um* AeB 17 (SCHL., s. 128, not 92) (eller pleonastiskt *um*, motsv. isl. *of* i poesi?); i st. f. *u* i *mætis maþrin* RB 5: 1 (SCHL., s. 169, not 62); öfverflödigt slutligen i *ærum* RB 4: 1 (SCHL., s. 168, not 34), *yuærstum* BB 1: 1 (SCHL., s. 189, not 76).

5) *m* står i låneord, motsvarande *m* i det språk, från hvilket resp. ord lånats: *færma* KrB 13: 1; *krismu* KrB 13: 1; *mollu uærk* ES XXIV, 24, *möllari* Vaþ 1: 4; *magnus* Vaþ 35; *martins (mæssu)* GB 8: pr., BB 20; *mikials (mæssu)* BB 20; *mæssu* KrB 5: 1, *mæssu klæþe* KrB 1, 13: 1, *botolfs mæssu* BB 28: 2, *kirkmæssu* KrB XXII, 22 m. fl. ssgr med *mæssa; preuilegium* AeB 4, ES 1: 1; *roms*, nom. propr., KrB 30: pr. (2 ggr). Se SÖDERWALLS *Ordbok*.

§ 30. Bokstafven **n**

betecknar klingande resp. klanglös dental resp. kakuminal nasal samt (framför *k*) velar nasal (KOCK, *Arkiv* 9: 260 ff., NOREEN, *Aschw. Gr.* § 40).

1) *n* motsvarar samnord. *n*, t. ex.: *alna* DrB 16: 2, 21 osv.; *aptninum* KrB 22 (2 ggr) osv.; *grinda stolpa* GB 12: pr., 22 osv.; *nat* KrB 7: pr. (3 ggr) osv.; *annan* KrB 2: pr.; 3: pr. osv.; *kuinna* AeB 3: 1 (2 ggr); *hankinum* BB 14: pr., *ænkia* GB 14: 4.

2) *n* motsvarar äldre *m* på grund af öfvergång *m* > ŋ *(n)* framför *k* (NOREEN, *Geschichte*[2] § 173, *Aschw. Gr.* § 272. 2): *sanka* BB 8: 4. — Genom anslutning till besläktade former står *m* kvar i öfriga ord: *iamkin* KrB 30: pr., Vaþ 13: 2 osv.; *iamkan* AeB 10: 2, 10: 3 osv. (anslutning till *iamn*); ssgn *samkulla* GB 13.

3) *n* motsvarar äldre *m* på grund af öfvergång *m* > *n* framför *t* (Kock, *Arkiv* 7: 308, not, Noreen, *Geschichte*[2] § 173, *Aschw. Gr.* § 272. 1): *hæntir* Eþs 1: 7, BB 41: 1 (2 ggr). — I öfriga ord kvarstår *m*: *fæmt* KrB 3: 1, 19: pr. osv.; *fæmta*, vb, Eþs 5: 1; *fæmtan*, räkn., DrB 12, Vaþ 15: 3 osv.; *tomtina* ES 4: pr. osv.; *iamt* AeB 3: pr., 8: pr. osv; *næmt*, af *næmna*, Vaþ 32: 1, AeB 16: pr. osv.; *stæmt* DrB 3: pr., Vaþ 20: pr. I alla utom *tom(p)t* kan *m*-ets kvarstående förklaras genom anslutning till besläktade former. Beror skillnaden mellan utvecklingen i *hæntir* o. *tom(p)t* därpå, att *m* i lagens språk öfvergått till *n*, endast då det genom synkope af en mellanliggande vokal sammanträffade med *t*?

4) *n* har uppkommit ur äldre *l* genom dissimilation: *nuklum* ES 4: pr., *nyklum* ES 5, *kirkiu nykil* KrB 4: 1. Se Kock, *Arkiv* 6: 35, Noreen, *Aschw. Gr.* § 268.

5) *n* har uppkommit ur äldre *m* genom dissimilation: *mællin* DrB 4: 2, 16: pr., BB 30: pr., se Noreen, *Geschichte*[1] § 173. 6, *Aschw. Gr.* § 272, Anm. 1. Enl. Kock, *Arkiv* 6: 30 f., är villkoret för denna dissimilation det däraf träffade *m*-ets ställning i relativt oakcentuerad stafvelse. — I sidoformen *mællum* Eþs 2: pr., 2: 2 osv. (36 ggr) kvarstår däremot *m*. Här har sannol. *m* bevarats genom påverkan af till samma begreppssfär hörande ord på *-um*, t. ex. *ginum* osv., samt adverbiellt brukade dat. pl. osv.

6) *n* står i ett par fall för väntadt *r*:

a) *annan* Eþs 2: pr. (Schl., s. 30, not 92), DrB 14: 5 (Schl., s. 60, not 75) — den vanliga nom.-formen är *annar* (många ggr) — äro sannol. tidiga exempel på ackusativens användning som nominativ, möjligen införda först af afskrifvaren.

b) *auerkan* Vaþ 30: 2 (Schl., s. 84, not 79), rättadt till *auerkar*, är sannol. endast skriffel, ehuru en dissimilation kunde tänkas. Jfr Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.*, s. 59, Noreen, *Aschw. Gr.* § 268, Anm. 3.

7) *n* står i tre fall för väntadt *t*: *(köpil) sin* AeB 10: 3 (Schl., s. 123, not 39); *(fang) sin* ES 6; *mykin (uærþ)* ES 7 (Schl., s. 139, not 29). Föreligga *t*-lösa neutra? Jfr Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.*, s. 52, Larsson, *Södermannal. språk* I, ss. 101 o. 126, Ottelin, *Cod. Bur.*, s. 154, där de ifrågavarande *t*-lösa neutra dock icke äro pronominalformer. — På de båda sistnämnda ställena kan plur. föreligga.

8) särskilda fall.

a) *famns* BB 4: pr., *famna* BB 36: 4. Se Noreen, *Aschw. Gr.* § 257, Anm. 7.

b) *firin* DrB 14: 6 är sammandraget af *firi (h)an,* se Schl., s. 60, not 87, Noreen, *Aschw. Gr.* § 154, Anm.

c) *fiærrin* ES 8, BB 16 (jfr isl. *fjarri*) har väl sitt *n* från *fiærran* (förekommer RB 14: 1).

d) *fran* KrB 22, 27: pr. osv. Enl. den sannolikaste förklaringen, hvilken gifvits af Kock, *Arkiv* 6: 31 ff., beror *n* i detta ord på dissimilation af *m* på grund af den föregående labialen. Andra förklaringar hafva framställts af Noreen, *Arkiv* 3: 9, not 2, o. Zetterberg, *Bjärköar. ljud- o. böjn.-l.*, s. 37.

e) *okuæþins orþ* BB 38 (*okuæþis orþ* BB XXXVIII). Enl. Richert hos Noreen, *Sv. landsm.* I: 697, o. Bugge, *Arkiv* 4: 139, är *okuæþins* ombildadt af *okuæþis* efter ord på *-ind* (*sannind* osv.). Brate, *Bezz. Beitr.* 13: 40 f., anser *okuæþins* vara den urspr. formen, och denna förklarar han vara till sitt ursprung genitivus af ett pres. part. o. analog med sådana former som *ganganz (fæ)*, *bæranz (træ)* osv. Mot båda dessa förklaringar talar, hvad Ög beträffar, stafningen *ns*, då eljes icke i något säkert fall ett enbart *s* står för etymologiskt *ds* l. *ts* (se nedan § 37). Brates försök att förklara bortfallet af *t* synes mig föga öfvertygande. Tillfredsställande äfven ifrån formens synpunkt är däremot Cederschiölds förklaring, *Om några ställen i Ä. Västg.-lagen*, s. 10.

f) om ursprunget till *n* i neutr. pl. *baþin* KrB 28, Eþs 18 (2 ggr) osv. [1]), *þæssin* KrB 29: 1, Eþs 1: pr. osv., *þön* KrB XI osv. se Kock, *PB Beiträge* 15: 248 ff.

[1]) Ss. adv. alltid *baþe*: KrB 1, 10: 1 osv.

g) *optarin* Vaþ 35, *uiþarin* DrB 3: 4. Om dylika komparativformer se LEFFLER, *Tidskr. f. fil.* NR. 5: 75 f., KOCK, *Arkiv* 6: 56 ff. Den senares förklaring synes mig vara afgjordt att föredraga.

h) *hyggin* ES 8. Om ursprunget till *n* i äud. i 2:dra pers. pl. af de fsv. verben se å ena sidan KOCK, *Arkiv* 14: 234 ff., å andra BUGGE, *Arkiv* 16: 330 ff.

9) *n* står i låneord, motsvarande *n* i det språk, från hvilket resp. ord lånats: *aduænt* RB 12: pr.; *kristnu*, sbst., KrB 6: pr. osv.; *kristna*, vb. KrB VI, 6: pr.; *lafrinzs mæssu* KrB XXIII, 23; *magnus* Vaþ 35; *martins mæssu* GB 8: pr., BB 20; *pante* ES 16: pr., 16: 1; *pinkizs dagha* RB 4: pr., BB 1: 2 osv.; *pund* KrB 2: pr. (3 ggr); *pænninga* KrB 7: 2, 10: pr. osv.; *rækna* AeB 12: 1; *þianist* KrB IX, 9 osv. Se SÖDERWALLS *Ordbok*.

Anm. Genom skriffel står *n* i st. f. *m*: *mals nan* ES 21: pr. (SCHL., s. 151, not 32), *stænnir* DrB 3: 1 (SCHL., s. 49, not 11), *þön* Eþs 11 (SCHL., s. 35, not 98), *vn* BB 51 (SCHL., s. 232, not 39); i st. f. *r*: *sighæn* AeB 16: 1 (SCHL., s. 126, not 45) — följ. ord är *þæn* —; i st. f. *st*: *næn* GB 17 (SCHL., s. 107, not 60); i st. f. *t*: *bönin* DrB 1 (SCHL., s. 46, not 27), *unan* GB 16: pr. (SCHL., s. 106, not 14); i st. f. *þ*: *banin* GB 14: pr. (SCHL., s. 103, not 31); öfverflödigt: *botinnne* DrB 7: 2 (SCHL., s. 55, not 48), *þingnx* BB 8: 3 (SCHL., s. 198, not 32); *eghn* (för *egh*) BB 9: 6 (SCHL., s. 202, not 60).

§ 31. Bokstafven **p**.

1) *p* motsvarar samnord. *p*, t. ex.: *apald* BB 31; *dræpær* Eþs 1: 7, 19 osv.; *spana* Vaþ XXXVIII, 38: pr.; *kippa* BB 8: pr. (2 ggr) osv.; *uppi* KrB 2: pr. osv.

2) *p* motsvarar samnord. *f* på grund af öfvergången *ft* > *pt* (NOREEN, *Geschichte*[2] § 64 b, *Aschw. Gr.* § 259. 2 a): *aptninum* KrB 22 (2 ggr), *iula aptne* KrB 22, *aptun sang* KrB 5: 1, 8: pr., 22 (7 ggr); *undi gipt* BB 9: 6, *gipta balkær* GB rubr. (2 ggr), *gipta fulnaþ* BB 9: 1, *gipta kuælde* DrB 5: pr., GB 11: pr., 11: 1, *gipta mala* Vaþ 14: 1, GB 6: pr., 9: pr., *gipta maþær* Vaþ 10 (2 ggr) osv. 21 ggr; *giptu* GB

19, 25 osv. 5 ggr; *giptir*, vb, GB 6: 1, 9: pr. (9 ggr) osv. 35 ggr; *gript* KrB 7: 1, 12: pr.; *læript* Vaþ 6: 1; *optarin* Vaþ 35; *skapte* BB 14: pr. osv. 4 ggr [1]); *skipti*, sbst. fem., BB 1: 1, 1: 2 (4 ggr) osv. (med ssgr) 8 ggr; *skipti*, sbst. neutr., Vaþ 33: pr. osv. (med ssgr) 30 ggr; *skipta*, vb, Vaþ 32: 6, 33: 1 osv. o. 107 ggr; *þiupta mal* KrB 13: 3; *æpte (æpti, æptir, æpter)* KrB 13: pr., Eþs 1: 5 osv. 33 ggr; *skript* KrB 6: pr., 15: 1 (7 ggr) osv. (med ssgr: *lönda skript* osv.) 19 ggr; *skripta*, vb, KrB 6: pr., 12: pr. osv. 10 ggr; s:a o. 299 ggr. — Däremot kvarstår *f* i följ. fall: *hælgha aftun* BB 1: 1 (3 ggr), 9: 1 osv. 9 ggr; *gift*, sbst. fem., GB 11: 1, 17, BB 9: 1 (2 ggr) osv 9 ggr, *gifta fulnaþ* BB 9: 1, *gifta man* Vaþ XXXVI; *giftir*, vb, GB 29: 2, *gift*, perf. part., Eþs 19, Vaþ XXXVI, BB 9: 4, *giftanda*, sbst., AeB 16: 1; *haft*, af *haua*, AeB 2: pr.; *halft* KrB 2: pr., Vaþ 14: 1 (2 ggr) osv. o. 20 ggr; *hæfte*, sbst., DrB 2: 1 (2 ggr); *hæfta*, vb, DrB II, BB 51 osv. 4 ggr; *hæft*, perf. part., BB 51, *lagh hæft* ibidem; *sialft* KrB 3: pr.; *skrift* KrB 25: 1; *tylftær* DrB 3: 2 osv. 4 ggr, *tylftar eþum* DrB 3: 2 (2 ggr) osv. 9 ggr, *tuætylftær* Vaþ 32: 1, RB 5: pr. osv. 13 ggr, *þrætylftær* Eþs 31: 2, 32 osv. 38 ggr; *þiuft* Vaþ 32: 5, 38: 1 osv. 5 ggr [2]); *æfte (æfti, æftir, æfter)* KrB 19: pr., 22 osv. o. 140 ggr; *æftra* BB 28: 3; *ærft* GB 14: 2 (3 ggr) osv. 6 ggr; s:a o. 272 ggr.

Som af detta material framgår, står *ft* alltid i böjningsformer af ord med *v* i stammen: *haft*, *halft*, *sialft*, *ærft*. I afledningar af dylika ord kan man spåra en skillnad, allteftersom afledningen i betydelsen ligger närmre eller aflägsnare från sitt hufvudord. Alltså: *tylft* (endast *ft*), *þiuft* 5 ggr mot *þiupt* en gg, däremot *læript* med *pt*. Särsk. belysande för den olika styrkan af analogiinflytandet i detta fall synes mig vara, att i bet. afgift förekommer *gift* 10 ggr, *gipta (fulnaþ)* en gg, i den öfverförda bet. giftermål däremot *gipt* 29 ggr, *gifta (man)* en gg; i bet. arrendera *gifta* på det enda ställe, BB 9: 4, där ordet har denna bet.,

---

1) *skæpt* VinsB 1 står ej i A (se SCHL., s. 153, not 18).

2) Dessutom Vaþ 39: 1 (SCHL., s. 93, not 46) *þiust*, skriffel för *þiuft*.

i bet. gifta (bort osv.) *gipta* 35 ggr, *gifta* blott 5 ggr. Af ord, som icke i språket hafva släktingar med *v* i stammen, står i några endast *pt: optarin*, *skapt*, *skipt*, sbst. fem., *skipti*, sbst. n., och *skipta*, vb. Af de öfriga förekomma: *aptun* 12 ggr, *hælgha aftun* 9 ggr; *skript* 19 ggr, *skripta* 10 ggr, *skrift* en gg; *æpte* (*æpti* osv.) 33 ggr, *æfte* (*æfti* osv.) o. 140 ggr. Det kan vara tvifvelaktigt, huruvida i den senare gruppen af ord *ft* bör anses beteckna en ännu icke fullbordad öfvergång *ft* > *pt*, eller om man bör anse, att denna öfvergång varit fullbordad och *ft* utmärker en började yngre öfvergång *pt* > *ft* (Tamm, *Fonet. kännet.* 41, Noreen, *Aschw. Gr.* § 265). I förra fallet kunde växlingen *aptun*, men *hælgha aftun*, *æpte*, men oftast *æfte*, tyda på, att relativ tonlöshet verkat hindrande för öfvergången *ft* > *pt*, hvilket dock skulle stå i rak strid mot förhåll. i ett par andra fsv. hskr. (Kock, *Arkiv* 6: 39 f.). I senare fallet kunde samma växling antyda, att öfvergången *pt* > *ft* skett tidigast i relativt oakcentuerad ställning. *Skrift* skulle kunna vara ett förnyadt lån (jfr mlt. *schrift* osv.). Egendomligt är det konstanta *ft* i *hæfte* o. *hæfta*. Kan man tänka på inflytande från vb *haua?*

3) *p* utgör det vanl fsv. inskottet mellan *m* och *t*: *fæmptum* DrB 5: 1, 9: 1 osv. 7 ggr; *stæmpt* DrB 7: 1, 11: pr., Vaþ 6: pr.; *tompt* Eþs 1: 1 (2 ggr), 1: 4, ES 15: 2 (3 ggr), RB 7 osv. 28 ggr, *tompta garþrin* BB 9: 3, 13: 1, 23 (2 ggr), *æggiar tompt* BB 13: 2; s:a 43 ggr. — Däremot saknas inskott i följ. fall: *fæmt* KrB 3: 1, 19: pr. osv. o. 135 ggr; *fæmte*, räkn., Vaþ 39: 1, RB 5: 2 (2 ggr); *fæmtan* DrB 12, Vaþ 15: 3 osv. 21 ggr; *fæmta*, vb, Eþs 5: 1; *iamt* AeB 3: pr, 8: pr. osv. 7 ggr; *næmt*, af *næmna*, Vaþ 32: 1, AeB 16: pr. osv. 10 ggr; *stæmt*, af *stæmna*, DrB 3: pr., Vaþ 20: pr. osv. 17 ggr; *tomtina* ES 4: pr.; s:a o. 195 ggr.

Inskott af *p* är sål. på det hela taget ganska sällsynt. Detaljsiffrorna visa emellertid en betydligt olika frekvens för detsamma i olika ord. I *fæmte*, räkn., *fæmtan*, *iamt* o. *næmt* saknas det, tydl. genom anslutning till resp. *fæm*, *iamn* o. *næmna*, helt o. hållet; i *fæm(p)t* o. *stæm(p)t* är det af

samma skäl sällsynt (7: o. 135, resp. 3: 17). I *tompt* däremot, som ej hade något ord i språket att på det sättet associeras med, är *p*-inskottet så godt som fullständigt genomfördt (33: 1). — Med anledning af Kocks undersökning i *Arkiv* 16: 258 ff. om växlingen *mpn* : *mn* osv. i ä. nysv. har jag undersökt, om möjligen någon skillnad kan spåras i *p*-inskottets frekvens mellan tautosyllabiskt o. heterosyllabiskt *mt*. Någon sådan skillnad har jag icke funnit: i förra ställningen förekommer *p* 20 ggr, i senare 23.

Anm. 1. I *klæmptar* KrB 8: 2 hör *p* till stammen (jfr ofvan § 7. 8 g).

Anm. 2. Mellan *m* och *n* förekommer icke inskott af *p*: *famns* BB 4: pr., 36: 4; *hæmnis* Eþs 2: pr., 2: 1 osv.; *iamne* AeB 3: 1, BB 25: pr. osv.; *stæmna* KrB 26: 1, Eþs 12 osv. m. fl. I *krumpna*, vb, Vaþ 15: 4 hör *p* till stammen.

4) *p* står i låneord, motsvarande *p* i det språk, från hvilket resp. ord lånats: *biskupær* KrB 2: 1 osv.; *kinpust* Vaþ XXII, 22, 27: 2; *pante* ES 16: pr., 16: 1; *paskum* KrB 10: pr. osv.; *pik* KrB 12: 1, DrB 18: pr. (jfr Fritzners *Ordbog*); *pingizs dagha* KrB 11, RB 4: pr. osv.; *hæræzspiækkær* DrB XIII, 13: pr. (jfr Freudenthal, *Östgötalagen*, s. 71); *preuilegium* AeB 4, ES 1: 1; *prouaste* KrB 14: 1 osv.; *præstrin* KrB 5: pr., 7: pr. osv.; *pund* KrB 2: pr. (3 ggr); *pænninga* KrB 7: 2, 10: pr. osv.; *pætars mæssu* KrB XXIII, 23; *skræppu* KrB 12: 1 (jfr Fritzners *Ordbog*). Se Söderwalls *Ordbok*.

5) *p* står i låneordet *kæpsir* GB XXIX, AeB XVIII, 18 (*kæfsir* GB 29: 2), motsvarande mlt. *v* (jfr mlt. *keves-kint*, *keves-sone*) på grund af den fsv. öfvergången *f* > *p* före *s* (Noreen, *Aschw. Gr.* § 259. 2 b). — I inhemska ord förekommer icke denna öfvergång i Ög: *arfs* Eþs 21 osv., *gafs* Eþs 14, 17 osv.; *ræfst* Eþs 10: pr., 12 osv.; *sialfs* KrB 26: pr., Eþs 30 osv. I alla utom *ræfst* skulle man dock vänta att finna *f* bevaradt, äfven om denna öfvergång f. ö. genomförts i lagens språk (jfr ofvan 2). Det konsekventa *ræfst* kommer en emellertid att misstänka, att i *kæpsir* öfvergången *fs* > *ps* skett, innan ordet inlånats i lagens dialekt.

§ 32. Bokstafven **r.**

1) *r* motsvarar samnord. *r*, t. ex.: *ansuar* RB 23: pr.; *drængær* Vaþ 1: 3 osv; *rætte* KrB 13: 3 osv.; *fiærrin* ES 8.

2) *r* motsvarar samnord. *R*, t. ex.: *iarne* Eþs 17 (2 ggr); *ur* KrB 1, Eþs 1: 7 osv.; *lutrin* AeB 10: 1 osv.

3) *r* står i låneord, motsvarande *r* i det språk, från hvilket resp. ord lånats: *altaran* KrB 11 osv.; *bref* AeB 4, ES 1: 1 osv.; *færma* KrB 13: 1; *kirkia* KrB 1 (3 ggr) osv.; *klærku* KrB 13: 1; *klostærs* KrB XXIV, AeB 4 osv.; *krismu* KrB 13: 1; *kristit* Eþs XXI osv.; *lafrinzs mæssu* KrB XXIII, 23; *martins mæssu* GB 8: pr., BB 20; *offærs* KrB 31 (2 ggr), *offra*, vb, KrB 7: 2; *preuilegium* AeB 4, ES 1: 1; *prouaste* KrB 14: 1, GB 6: pr. osv.; *præstrin* KrB 5: pr., 7: pr. osv.; *pætars mæssu* KrB XXIII, 23; *roms* KrB 30: pr. (2 ggr); *rækna* AeB 12: 1; *skript* KrB 6: pr., 15: 1 osv., *skripta*, vb, KrB 6: pr., 12: pr. osv.; *strætis köp* VinsB VIII osv.; *hærra* DrB 3: pr. osv. Se Söderwalls *Ordbok*.

Anm. Genom skriffel står *r* i st. f. *i*: *undi græf* BB 9: 4 (Schl., s. 201, not 44; jfr ofvan § 9, anm.); i st. f. *k*: *sornarin* DrB 5: pr. (Schl., s. 52, not 80), *sörir* Vaþ 20: pr. (Schl., s. 80, not 76); i st. f. *n*: *ær* ES XIV (Schl., s. 133, not 32); i st. f. *t*: *þær* Vaþ 31: 1 (Schl., s. 85, not 96), ES 5 (Schl., s. 137, not 85); i st. f. *þ*: *iorþar* AeB 7 (Schl., s. 119, not 29), *ræt* RB 22: pr. (Schl., s. 180, not 80); öfverflödigt: *broþrir* (för *broþir*) GB XIII, BB 6: pr. (Schl., s. 196, not 64), *forstran* GB 29: 2 (Schl., s. 111, not 62), *gærþrir (gærþir)* Vaþ 1: 2 (Schl., s. 67, not 84), *hærrra* DrB IX (Schl., s. 45, not 13), *næstrær* (för *næstær*) GB 8: pr. (Schl., s. 100, not 27) — eller *næstrær* = *næstær ær* (jfr *bindran* Vaþ 31: 2) o. sedan ytterligare tillagdt *ær*? —, *þerrre* ES 14: pr. (Schl., s. 144, not 21), *urarkær* BB 21: 2 (Schl., s. 210, not 33).

§ 33. Bokstafven **s.**

1) *s* motsvarar samnord. *s*, t. ex.: *sant* KrB 16: 1 osv.; *skaþa* Eþs 1: pr. osv.; *uisa* DrB 3: pr. osv.; *sæssa* DrB 14: 3 osv.; *uasse* BB 28: 3.

2) *s* står i låneord, motsvarande *s* i det språk, från hvilket resp. ord lånats: *biskupær* KrB 2: 1 osv.; *kinpust*

Vaþ 22 osv.; *krismu* KrB 13: 1; *kristit* Eþs XXI osv.; *kæpsir* GB XXIX, 29: 2 osv.; *magnus* Vaþ 35; *paskum* KrB 10: pr. osv.; *prouaste* KrB 14: 1 osv.; *præstrin* KrB 5: pr. osv.; *skript* KrB 6: pr. osv., *skripta*, vb, KrB 6: pr. osv.; *skræppu* KrB 12: 1 (jfr FRITZNERS *Ordbog*); *stol* KrB VI, 6: 1; *strætis köp* VinsB VIII, 8: pr.; *þianist* KrB 9 osv. (jfr NOREEN, *Aschw. Gr.* § 118, Anm. 2); *mæssu* KrB 5: 1, 24: 1 osv. Se SÖDERWALLS *Ordbok*.

Anm. Genom skriffel står *s* för *f*: *siu* Vaþ 1: 5 (SCHL., s. 68, not 5) (för *fiu*, förkortning för *fiurum*), *þiust* Vaþ 39: 1 (SCHL., s. 93, not 46); för *h*: *sin* ES 19: 1 (SCHL., s. 150, not 9), *susfru* KrB 31 (SCHL., s. 25, not 76), GB 14: 1, *Sua* Eþs 27: 1 (SCHL., s. 42, not 43); för *k*: *slandas* ES 9: 1 (SCHL., s. 141, not 1); öfverflödigt: *skallar* VinsB 8: pr. (SCHL., s. 161, not 66), *tompts* RB 7 (SCHL., s. 171, not 6).

§ 34. Bokstafven **t**.

1) *t* motsvarar samnord. *t*, t. ex.: *trulldoma* KrB 13: 3 osv.; *böte* KrB 6: pr. osv.; *forsat* Vaþ XXVII; *galt*, vb, GB 14: 2 (2 ggr) osv.; *dottur* KrB 27: 2 osv.; *lyttær* Vaþ 15: 2 osv.; *snattar* Vaþ 39: 1 (2 ggr) osv.

2) *t* har uppkommit af *þ* < *đ* efter klanglösa kons. (NOREEN, *Geschichte*[2] §§ 61 b, 177, *Aschw. Gr.* §§ 225. 2, 260. 1—3; jfr äfv. *Aschw. Gr.* § 223, Anm. 2): *lykta*, sbst., RB XV, 15 (3 ggr); *lyktaþ*, vb, BB 51 (2 ggr); *stæktær* BB 3: 1 (4 ggr); *sæktar orþ* BB 38 (3 ggr), *sækta*, vb, Eþs 5: pr.; *sænktær* Eþs XXXIV, 34;

mælte AeB 8: pr.; *spiltis* BB 14: 1, 17: 1;

int GB 10: 2, BB 9: 1 (3 ggr), 9: 4; *rænte* Vaþ 31: 4, 31: 5, *ræntær* Vaþ 14: 1;

köpte ES 4: pr., 5: pr. osv.; *tæpt* BB 13: 1;

laghlystær BB 50 (2 ggr).

3) *t* står för väntadt *d* i *hemult* ES 11: 1 (SCHL., s. 142, not 44) (*hemuld* ES 10, 11: 1 osv. 14 ggr). Sannol. föreligger, om formen ej beror på skriffel, adj. neutr. i substantivisk användning. Jfr nedan 4 b.

4) *t* står i några få fall för väntadt *þ*:

a) ***mæt,*** prep., KrB 16: pr., BB 51 (Schl., s. 232, not 40) (*mæþ* KrB 1, 2: pr. (5 ggr) osv. enl. approx. beräkn. o. 400 ggr); *gifta fulnat* BB 9: 1 (Schl., s. 199, not 69), *þiufnat* Vaþ 32: 6 (Schl., s. 89, not 27) (*fullnaþ* GB 27 osv. 4 ggr; *þiufnaþ* Vaþ 41: 1 osv. 10 ggr; andra ord på *-aþ* o. 30 ggr). I dessa former, som, ehuru sällsynta, synas mig vara för många för att vara skriffel, föreligger otvifvelaktigt en öfvergång *đ* > *t* i relativt oakcentuerad ställning (jfr Kock, *Fsv. ljudl.* 446, *Arkiv* 6: 35 f., Larsson, *Södermannal. språk* I, s. 130 f.). Hvarför denna öfvergång i den äldre fsv. skulle skiljas från den liknande öfvergången i yngre fsv. (Noreen, *Arkiv* 5: 390, not, ib. 6: 375 f., Kock, *Sv. språkhist.* 14 ff., *Arkiv* 6: 376, not 2, Larsson, a. st., Noreen, *Aschw. Gr.* § 260, Anm. 7) inser man egentligen icke. Förhållandet synes mig helt enkelt vara det, att under den ä. fsv. perioden denna öfvergång dels hunnit inträda endast i några dial., dels öfverhufvud taget börjat så sent, att under denna period endast svaga spår af densamma framträda. Den af nämnda förf. behandlade öfvergången *đ* > *t* i betonad ställning (i enstafviga ord) torde däremot vara rent dialektisk (jfr äfven Kock, *Arkiv* 6: 36). Hvad förklaringen af *t*-et beträffar, kan till det af Kock, sist anförda ställe, mot Noreens förklaring i *Arkiv* 5: 390, noten (som han fasthåller äfven *Aschw. Gr.* § 260, Anm. 7) läggas, att densamma för det i Ög förekommande ***mæt*** naturligtvis är otillämplig. — Det bör till slut blott tilläggas, att det dels af åldersskäl, dels på grund af de anförda formernas sällsynthet, är sannolikt, att de införts först af afskrifvaren.

b) *hemfylght* GB XI (*hemfylghþ* GB 11: pr., *fylghþ* GB 4: pr., 28). Jfr ofvan 3 [1]).

c) *tessin* KrB 13: 3 (Schl., s. 13, not 75); *trea* KrB 12: pr. (Schl., s. 11, not 16); hvartill kan läggas, att VinsB 8: pr. (Schl., s. 161, not 68) har stått *ta,* som ändrats till

[1]) Andra exempel på subst. anv. af adj. neutr. äro i Ög: *sant* KrB 16: 1, 16: 3 (i samma bet. *sannind* RB 16: 1) samt ssgsledet *hemuls-* (*t*-löst neutr.), möjl. äfv. *ureþs* (*-hænde, -wærk).*

þa. Huruvida här föreligga svaga spår af en börjande allmän öfvergång *þ* > *t* i framljud (Noreen, *Aschw. Gr.* § 260. 6), är af åldersskäl tvifvelaktigt. Formerna tillhöra väl i hvarje fall, om så är, endast afskrifvarens språk.

5) särskilda fall.

a) i *attær* GB 14: 1, AeB 4 har *tt* enl. Kock, *Fsv. ljudl.* 413, Noreen, *Aschw. Gr.* § 288, uppkommit genom assimilation *pt* > *tt*, enl. Noreen i svagtonig ställning. Häremot synes mig kunna anmärkas, att i *æptir*, som väl minst lika ofta som **aptr* brukats svagtonigt, *pt* i allm. kvarstår i fsv. Möjl. bör assimil. *pt* > *tt* i stället anses hafva inträdt i de fall, då efter *pt* icke·följde bitonig vokal (jfr assimil. *mp* > *pp* osv., Noreen, *Aschw. Gr.* § 235. 1). Härigenom blefve *attær* (< *aptær* < *aptr*) regelbundet; i *æptir* kvarstode ljudlagsenligt *pt* vid full betoning, i obetonad ställning däremot inträdde assimil. — Jfr dock äfven nedan § 45, anm. 1.

b) *biltugha* Eþs 8, 10: pr. osv. Jfr ofvan § 3. 6 a.

c) *hit*, pron., AeB 3: 2, RB 18; däremot: *hint* BB 28: pr. Om växlingen se Noreen, *Aschw. Gr.* § 235. 2.

d) *kuat*, pret. ind. 2:dra pers. sing., BB 39: pr. (Schl., s. 226, not 74) är väl *kuaþ* + *t*, jfr isl. *reitt*, *stótt*, *vart* osv. (Noreen, *Aisl. Gr.*[3] § 524. 2 c).

e) *mattul* GB 15, *mattul köps* GB 3, *hærþa mattul* GB 15; däremot: *mantul köp* GB III. Växlingen beror på utjämning från olika kasus, se Noreen, *Aschw. Gr.* § 235. 1 b.

f) i *syntis* Vaþ 6: 5, 31: 1 motsvarar fsv. *t* isl. *d*. Växlingen beror väl därpå, att i ordets urgerm. grundform **seȝwn-* (Noreen, *Urgerm. lautl.*, s. 178) på grund af annan betoning eller genom analogi från **sehwan* *h* växlat med *ȝ*, hvarigenom *n*-et blifvit klanglöst. Efter detta klanglösa *n* har *đ* på vanligt sätt öfvergått till *þ* > *t* (jfr ofvan 2).

g) *þiuft* Vaþ 32: 5, 38: 1 osv. Se Noreen, *Aschw. Gr.* § 260, Anm. 7, och *Aisl. Gr.*[3] § 230, Anm. 7.

h) i *þottit* RB 9: pr. är väl *t* enklitisk form af pron. **æt* l. **at* (got. *ita* osv.), jfr Noreen, *Geschichte*[2] § 208. 3. Annorlunda Kock, *Atona* 2 ff., *Arkiv* 11: 117 ff.

i) i *ulte*, *wltu* KrB 13: pr., ES 16: 2, RB 8: pr., 23: pr., BB 17: 1, 44: 1 förklaras väl *t* enklast ur en form med analogiskt svagt pret.-märke: urn. **wulþ-đa*, som därefter på regelb. sätt utvecklats till *(w)ulte* enl. de regler som framställas af NOREEN, *Aschw. Gr.* §§ 223, Anm. 2, 241, 260. Man kunde annars äfven tänka på ombildning af ett *(*w)ulle*, *(*w)ullu* (isl. *olla*) genom påverkan af den andra pret.-typen, sing. *ualt* (förekommer i Ög KrB 15: pr.).

6) *t* står i låneord, motsvarande *t* i det språk, från hvilket resp. ord lånats: *altaran* KrB 11; *botolfs mæssu* BB 28: 2; *kinpust* Vaþ 22 osv.; *klostærs* KrB XXIV, 24: pr. (2 ggr) osv.; *kristit* Eþs XXI osv.; *kætilhöd* Vaþ 6: 1 (jfr ofvan § 19. 5); *martins mæssu* GB 8: pr., BB 20; *pante* ES 16: pr., 16: 1; *prouaste* KrB 14: 1 osv.; *præstrin* KrB 5: pr. osv.; *pætars mæssu* KrB XXIII, 23; *skript* KrB 6: pr. osv.; *stol* KrB VI, 6: 1; *strætis köp* VinsB VIII, 8: pr.; *þianist* KrB 9 osv. [1]). Se SÖDERWALLS *Ordbok*.

Anm. 1. Genom skriffel står *t* i st. f. *k*: *ot* BB 8: 3 (SCHL., s. 198, not 28) — följ. ord är *taka* —; i st. f. *r*: *döþæt* Eþs 26 (SCHL., s. 41, not 36), *eþæt* BB 7: pr. (SCHL., s. 196, not 82), *uiþæt* BB 2: 1 (SCHL., s. 192, not 68), *þæt* BB 37: pr. (SCHL., s. 225, not 38), 39: 1 (SCHL., s. 227, not 99); i st. f. *u*: *titz orþ* VinsB 6: 4 (SCHL., s. 158, not 43); öfverflödigt: *aftunt* BB 1: 1, *huart* BB 44: 1 (SCHL., s. 229, not 75), *stente (stene)* Vaþ 1: 1 (SCHL., s. 67, not 72); jfr äfven SCHL., s. 14, not 13.

Anm. 2. I st. f. väntadt *t* står genom skriffel eller grafisk anslutning till besläktade former *dt* i *kændt* BB 26: 1, *stæmdt* ES 15: 4 och *þt* i *leþt* Vaþ 31: 1. Mot dessa exempel stå en mängd fall af *t*: *dult* Vaþ 1: 5 osv., *framt* Eþs 3: pr., *kænt* VinsB 7: 3, BB 37: pr., 45, *næmt* AeB 16: pr. osv., *skilt* KrB 18: 2 osv., *stæmt* DrB 3: pr. osv. 12 ggr m. fl.; *bret* BB 9: pr., *döt* Eþs 23: 1 osv., *föt* AeB 12: 1, *let* Vaþ 32: 3 m. fl.

§ 35. Bokstäfverna **u, w** o. **v** som tecken för kons. De nämnda bokstäfverna användas som tecken för *v*-ljudet enl. följ. fördelning:

---

[1]) I st. f. *aduænt* RB 12: pr. står i A *aduæn* (SCHL., s. 175, not 46).

a) i absolut framljud framför vokal.

Den normala beteckningen är *u*, t. ex.: *uaghn* BB 4: pr. (2 ggr); *ueta* Eþs 10: pr. osv.; *uighia* KrB 2: 1 osv.; *uæg* Vaþ 32: 4 osv., sammanlagdt o. 2100 ggr.

I icke så få fall förekommer *w*, t. ex.: *wald* Eþs 3: pr., DrB 2: 2 osv.; *wilia* KrB 31, Eþs 1: 4 osv.; *wægha* ES 7, sammanlagdt o. 200 ggr. Någon skillnad i frekvensen af *u* o. *w* framför olika vokaler har icke kunnat konstateras.

Mindre ofta står *v*, t. ex.: *vakn* Eþs 3: 1; *vill* Vaþ 26, ES 16: 1 osv.; *vitir* KrB 30: 1, RB 8: pr.; *vægha* BB V, sammanlagdt 36 ggr. En tillfällighet är det väl, att *v* synes förekomma relativt oftare framför *i* än framför *a* o. *æ* (*v* : *u* i förra fallet 23: o. 1100, i senare 10: o. 800, resp. 3: o. 200).

Tillfälliga kompromiss- l. felskrifningar äro: *uvar* KrB 26: pr., *Uvill* BB 39: 1; *Vuill* RB 26: 1; *Vvill* BB 40.

Anm. 1. En särskild ställning intaga orden „vill" och „varder", i hvilka skrifningen *w* är betydligt vanligare än i andra ord: *will* 87 ggr, *uill* o. 133 ggr; *warþær* 41 ggr, *uarþær* o. 90 ggr. Om för afskrifvaren *w* varit det normala tecknet, kunde de många skrifningarna med *w* i dessa ord bero därpå, att han med afseende på dessa v a n l i g a ord mindre noggrannt följt sitt original.

b) i framljud framför *r*.

Den vanliga beteckningen är *u*, t. ex.: *haf urak* BB XXXVII, 37: 2; *urangær* BB 21: pr.; *uren* BB XXV, 25: pr. (3 ggr); sammanlagdt 18 ggr.

w förekommer i: *wrakær* Vaþ 31: 2, *wrangt* KrB 16: pr., *wreþær* Eþs 1: 7, *wrezs hænde* Vaþ VI, *wrezs wærk* KrB 30: 1; s:a 5 ggr; *v* i *vrangær* BB XXI.

Relativt möter *w* här något oftare än i föreg. fall, möjl. beroende på en sträfvan att undvika felläsning (läsning af *u*-et som vokal).

c) i framljud efter kons.

Den normala beteckningen är *u*, t. ex.: *huar* KrB 17 osv.; *huem* KrB XIX, 3: 1; *hui* KrB 8: 2, Eþs 23: pr.; *kual* ES 3: 1; *kuika* KrB 10: 1, 11 osv.; *kuæl* BB 22; *sua* KrB 2: pr. osv.; *suiþu* BB 30: pr.; *suoru* KrB 15: 2 osv.; *sueria* KrB 13: 3 osv.; *tua* KrB 31 (3 ggr) osv.; *tue* DrB 5: 1 osv.; *tuæggia* KrB 6: pr. osv.; *þuært* VinsB 6: 4, BB 9: 6; sammanlagdt o. 1100 ggr.

w är mycket sällsynt: *hwar* KrB 31; *hwart* KrB 27: 2; *swara* KrB 27: pr.; s:a 3 ggr.

v förekommer icke i denna ställning.

d) i inljud mellan vokaler.

Den normala beteckningen är *u*, t. ex.: *döuær* RB 13; *giua* KrB 1: pr. osv.; *iui* KrB 7: pr. (2 ggr) osv.; sammanlagdt o. 680 ggr.

I följande fall förekommer *w*: *giwær* KrB 27: pr. (2 ggr), 27: 1, 27: 2; *hawa* KrB 23, Eþs 1: pr., 1: 1, ES 12: 1, *hawær* KrB 27: pr., Eþs XXIII, 1: pr., 1: 1, 2: 2; s:a 13 ggr.

v förekommer icke.

e) i inljud efter kons.

Den normala beteckningen är *u*, t. ex.: *arua* KrB 6: pr. osv.; *halui* BB 2: 1 (2 ggr); *nakuar* KrB 19: pr.; *siluær* GB 1 (2 ggr) osv.; *tysuar* RB 9: 1; sammanlagdt o. 290 ggr.

w står i följ. fall: *arwa* KrB 25: 1, DrB 2: pr., ES 4: pr., 4: 1, *arwe* KrB 3: pr., VinsB 6: 2, *arwin* RB 20; *sialwær* KrB 27: pr., RB 14: pr.; *torwa* BB 25: 2; *ærwa* Eþs 22, AeB 3: 3, *ærwis* Eþs XVIII, XX; s:a 14 ggr, således relativt betydligt oftare än i ställning mellan vokaler. Måhända bör det anmärkas, att *w* står blott efter *l* o. *r*.

f) förbindelsen *vu* har följ. beteckningar:

α) i absolut framljud: *uu* en gg: *uunnin* Vaþ 33: pr.; f. ö. *w*: *wltu* KrB 13: pr., ES 16: 2 osv. 6 ggr; *wnnin* KrB 25: 1, Eþs 32 osv. 5 ggr, ssgn *laghwnnin* KrB 17, 26: 1 osv. 6 ggr, *wnnu* AeB 10: pr.; *wrþit* KrB 21; s:a 19 ggr.

β) i framljud efter kons. endast *w*: *hwruit* BB 37: pr., *swrit* VinsB 6: 4, *swrnir* BB 1: 4, *oswrnum* RB 5: 2.

γ) i inljud efter vokal: *uu*: *grauum* Vaþ 32: pr., *gæuum* BB XLVI, 46; vanl. *w*: *awnd* Eþs 3: 1, *awndas* BB 30: 1, *brewm* AeB 22, *gaw* GB 16: pr., *gawm* VinsB 9: 1, *gæwm* VinsB IX, BB 9: 5, *rowr* BB 32, *rowm* BB 28: 5, 32, *stawr* BB 14: pr., 15: 1; s:a 12 ggr; *wu* blott i *ælliwu* ES 8.

δ) i inljud efter kons.: *uu*: *aruum* GB 14: 1 osv. 4 ggr, *aruuþe* BB 6: pr., *haluu* Vaþ 15: 3, 15: 4 osv. 5 ggr, *haruu* BB XLIX, *sialuum* Vaþ 27: pr.; s:a 12 ggr; *w*: *alwm* ES 8, RB 23: pr., *arwm* Eþs 1: 8 osv. 4 ggr, *arwþu* AeB 12: pr. (2 ggr), *arwþit* KrB 9, BB 1: 3 osv. 6 ggr, *halw* Vaþ 24: pr.,

BB 17: pr., *harw* BB 49, *sialwm* RB 14: pr., BB 8: 4; s:a 19 ggr; *wu*: *halwu* Vaþ 15: 2, BB 15: 1, *torwu* BB 25: 2; *vu*: *harvu* BB 49, 51; *uv*: *haruv kialku* BB 49 (2 ggr).

g) förbind. *uv* tecknas alltid *uu*, t. ex.: *huua* Vaþ 15: 4, AeB 3: 1, *ruuit* GB 8: pr., *skiuua* Eþs 1: 2, *þiuuær* Eþs 32 osv., sammanlagdt o. 45 ggr.

h) förbind. *uvu* tecknas vanl. *uw*: *huwþ* Eþs 1: 4 (2 ggr)[1]) osv., *huwþ duki* GB 15, *huwzs eþrin* RB 26: pr, m. fl. ssgr, sammanlagdt 20 ggr; *wu* står i *hwuþ* GB 1, *hwuþz mannin* KrB 14: pr., 15: 2, 18: pr., *hwuzs sakin* Vaþ 20: 1; s:a 5 ggr; *w* ensamt: *hwzs malit* RB 26: pr., *hwss maþrin* KrB 14: pr., RB 15, BB 8: 4; s:a 4 ggr; *uu* slutligen förekommer i *huuzs eþrin* RB 9: pr.

De två sistnämnda skrifningarna synas mig icke utgöra tillräckligt skäl att för Ögs språk antaga en uttalsform **hūđ* (jfr Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 8: 297, noten), då hvarken *w* eller *uu* någonsin eljes användes i lagen som tecken för vokalen *u*.

Huruvida den olika relativa frekvensen af *w* (o. *v*) i olika ställningar (mom. a, c—e) står i sammanhang med olika kvalitet hos *v*-ljudet i dessa olika ställningar (jfr Kock, *Fsv. ljudl.* 1 ff., Noreen, *Aschw. Gr.* § 269) kan väl icke afgöras. Särsk. den stora skillnaden med afs. på *w*-ets frekvens i absolut framljud o. i framljud efter kons. (i förra fallet o. 200: o. 2100, i senare 3: o. 1100) bör kanske dock anses tyda därpå. Att i inljud efter kons. *w* förekommer blott efter *l* o. *r*, skulle kunna angifva, att *v*-ljudet i denna ställning (genom ett slags dissimilation) varit "mera konsonantiskt" än efter andra kons.

Anm. 2. Om *v*-ljudets beteckning framför kons. *i* o. *r* samt om skrifningarna **fu** o. **fw** se ofvan § 21, anm. 3.

Anm. 3. Att en skillnad ägt rum i kvalitativt häns. mellan det *v*-ljud som tecknas med *f* o. det som tecknas med *v*, synes framgå af den konsekvens med hvilken i de fsv. hskr., icke minst Ög, den ortografiska skillnaden upprätthålles. Jfr Larsson, *Södermannal. språk* I,

[1]) Schl. 3 ggr, men i A saknas det den ena gången (Schl., s. 29, not 55).

s. 134. Har *f* betecknat en mera energisk klingande spirant *v*, eller en klanglös spirant, som genom sin mindre energi skiljt sig från *f*-ljudet?

De etymol. motsvarigheterna till de ofvan omtalade skrifningarna äro följ.

1) *u* (*w*, *v*) motsvarar samnord. *u̯*, t. ex.: *uari* KrB 6: pr. osv.; *wreþær* Eþs 1: 7; *tua* KrB 31 (3 ggr) osv.

2) *u* (*w*, *v*) motsvarar samnord. β, t. ex.: *arua* DrB 4: 2 osv.; *giua* KrB 1 osv.; *sialuær* KrB 2: pr. osv.

3) *u* utgör inskott i hiatus efter *ō*: *broua* BB IV. Se Noreen, *Arkiv* 1: 157, noten, *Aschw. Gr.* § 336. — Utan *v*-inskott förekomma: *broa* Vaþ 1: 2, RB IV, 4: pr. (2 ggr), *broa fiol* VinsB 7: 2, *broa næmd* RB 4: pr., *broa syn* RB 4: pr., BB 14: 1; *boa* KrB V, Eþs 30, 31: pr., DrB 3: pr., 10: 1, *boanda mæn* RB 6: pr., *boanzs mannum* BB 33. Den ifrågavarande ljudföreteelsen har sål. endast varit i sitt begynnelsestadium. Då exemplet på densamma förekommer i en rubrik, har den sannol. alls icke funnits i originalets språk (jfr ofvan s. 79).

4) *u* (*w*) står i låneord, motsvarande *v* i det språk, från hvilket resp. ord närmast lånats: *aduænt* RB 12: pr. [1]); *brewm* AeB 22; *preuilegium* AeB 4, ES 1: 1; *prouaste* KrB 14: 1, GB 6: pr. osv. Se Söderwalls *Ordbok*.

Anm. 4. Genom skriffel står *u* (*v*) i st. f. *m* i *fæstnaþa ual* AeB 10: 3 (jfr Schlyter, glossaret); i st. f. *s* i *Viþan* GB XXIX (jfr ofvan § 5, anm. 1); öfverflödigt i *huan* ES 3: pr. (Schl., s. 135, not 94), *uiui* (*iui*) KrB 12: pr. (Schl., s. 11, not 98).

§ 36. Bokstafven **x** samt förbind. **gs, gx, gxs, ghs, ghx, ghxs, ks, kx, kxs** och **xs.**

Nämnda beteckningar användas i Ög enl. följande fördelning.

---

1) Hskr. har *aduæn* (Schl., s. 175, not 46).

(Noreen, *Aschw. Gr.* §§ 225. 2, 261. 1) hafva bildat öfvergångsljudet mellan den klingande velara spiranten *(ȝ)* o. den klanglösa velara explosivan *(k)*, jfr Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 9: 143. Att med skrifningen *ghs* verkligen genom analogi infördt eller bevaradt *ȝs* afses, därpå pekar vidare den omständigheten, att af de ord som förekomma med denna skrifning alla utom ett hafva lång stamvokal. Förhållandet är näml. detsamma i nysv.; det heter: *skōgs*, *dāgs*, *lāgst* osv., men *dăx* (i „hur dags„ osv.), *skŏx* (ofta i ssgr), *tilltăxen* osv.

Hvad slutligen beträffar det *s*, som förekommer i skrifningarna *xs, gxs*, *ghxs, kxs*, så beror detta naturl. på grafisk analogi efter öfriga genitiv- och passivformer.

De etymol. motsvarigheterna till de ofvan anförda skrifningarna äro följande.

1) *x* osv. motsvara etymol. *ks*, *gs*, *ȝs*. Exempel se ofvan.

2) *x(s)* står för väntadt *s* (se ofvan). Måhända står *x* här för *z*, som i fsv. o. ä. nysv. ofta förekommer efter *f* (jfr Kock, *Fsv. ljudl.* 443, *Skand. Archiv* 1: 57). Jfr nedan § 37, anm. 6.

§ 37. Bokstafven **z** samt förbind. **zs(s), ds, dz, dzs, þs, þz, þzs(s), ts, tz, tzs.**

Nämnda beteckningar användas i Ög enl. följ. fördelning.

a) motsvarande etymol. *ts* användas:

z: *huazke* KrB 16: 2; *uiz orþ* Vaþ 23: pr., GB 7: 2; vidare (jfr Hoffory, *Arkiv* 2: 79 ff., Noreen, *Aschw. Gr.* § 254. 1 o. där citerad litt.): *banz mal* KrB 29: pr.; *manz* Vaþ II, BB 15: 1 osv. 13 ggr [1]); slutligen (jfr Kock, *Fsv. ljudl.*, s. 439, Noreen, *Aschw. Gr.* § 337. 10): *pingz dagha* KrB 22; s:a 18 ggr;

zs: *bryzs* Eþs 3: pr.; *mungazs tiþir* GB 8: pr.; *uizs orþ* Vaþ 6: pr.; vidare: *alzs* GB 7: pr.; *falzs* KrB 6: pr., Vaþ 6:

[1]) *fulz* Vaþ 6: pr. står ej i A (Schl., s. 70, not 38).

ks: *eriks* DrB 14: 6, *eriks gatu* DrB 5: 1; *stoks* Eþs 6; *suænks* KrB 11; *taks mal* RB 17; *taks*, pres. ind. pass. af *taka*, Eþs 32, DrB 7: pr. osv. 15 ggr; s:a 20 ggr;

kx: *takx*, pres. ind. pass. af *taka*, Eþs 7: 1, Vaþ 32: 1 osv. 6 ggr;

kxs: *stukxs* Eþs VI; *takxs*, pres. ind. pass. af *taka*, Vaþ 32: pr.

Hvad ljudvärdet af de anförda skrifningarna beträffar, kan ang. *x*, *xs*, *ks*, *kx* o. *kxs* icke råda någon tvekan. De bokstafsförb., i hvilka *g* eller *gh* ingår, kunna däremot fattas på olika sätt. Skrifningarna *gx(s)* o. *ghx(s)* kunna beteckna antingen *ks* eller (genom analogi med resp. hufvudord infördt eller bevaradt) *gs* resp. *ȝs*. I förra fallet vore *g* resp. *gh* insatt genom grafisk anslutning till besläktade former utan *s*, i senare fallet skulle *x* stå kvar i skriften på grund af ortografisk konservatism och kunde hafva fattats af skrifvaren som ett betydelselöst tecken eller som tecken för *s*. Huruvida de tre enstaka skrifningarna *arfxs* Eþs 18 (Schl., s. 38, not 52), *gifxs* KrB 9 (Schl., s. 9, not 49), *þiufx* Vaþ 38: 1 (Schl., s. 92, not 22), i hvilka *x(s)* står för väntadt *s*, kunna tala härför, är högst osäkert, då dessa skrifningar sannol. härröra från afskrifvaren (jfr nedan). Däremot kunde den omständigheten snarare vara af betydelse, att skrifn. *gx(s)* förekommer i ett par fall äfv. i former med etymol. *ȝs*. Såsom g r a f i s k analogi är denna skrifning näml. icke lätt att förstå; däremot vore den på sätt som angifvits begriplig som beteckning för *gs*, hvilket uttal synes hafva förekommit äfven i former med etymol. *ȝs* (jfr strax nedan). — Äfven skrifningarna *gs* o. *ghs* k u n n a naturligtvis bero på blott g r a f i s k analogi o. sål. beteckna uttalet *ks*. Sannolikare är dock, att de beteckna *gs* resp. *ȝs*. Härför talar för det första den omständigheten, att skrifningen *gs* förekommer äfv. i former med etymol. *ȝs*. Om blott g r a f i s k anslutning förelåge, skulle man näml. icke kunna vänta annan skrifning än *ghs*. Som tecken för velar explosiva + *s* blifver däremot skrifningen *gs* äfv. i dessa former fullt begriplig. Den klingande velara explosivan *(g)* kan näml. lika så väl som den klanglösa velara spiranten *(χ)*

Dessutom förek. *þzs* en gg: *lanþzs* Eþs 30.

c) motsvarande etymol. *ds* användas:

z: *bolstaz ren* BB VI; *gözlu eþum* RB 16: 1; *haraz-höfþingi* Eþs XI, BB 33; *hæraz næmd* KrB 16: 1, 26: pr., DrB 4: pr.; *skruz* KrB 2: 2; s:a 8 ggr;

zs: *annarsstazs* Eþs 4: 1; *atær buzs* ES 3: 2 (2 ggr), 20: 1; *blozs* Vaþ XX; *bolstazs ren* BB 4: pr. osv. 4 ggr; *borzs* KrB 2: pr.; *buzs eþa* ES 18: 1, RB 26: pr.; *bözs* RB 26: pr.; *garzs* GB 8: 2, RB 3: 2 osv. 7 ggr; *gozs* Eþs 8, Vaþ 15: pr. osv. 23 ggr; *guss* Eþs XXXII, 32; *huuzs eþrin* RB 9: pr., *huwzs malit* RB 26: pr. (2 ggr) m. fl. ssgr, sammanlagdt 15 ggr; *hærazs* KrB 17, Vaþ 7: 1 osv. (med ssgr) 65 ggr; *lezsnum* VinsB 2, 13; *skruzs* KrB 3: pr.; *umbuzs man* RB 14: pr. (4 ggr) osv. 9 ggr; *wrezs hænde* Vaþ VI, *wrezs wærk* KrB 30: 1; *ezsöre* Eþs XV, RB 2; *mizsomars* BB 28: 2; *rezskap* KrB 13: pr., 29: 1; s:a 144 ggr;

zss: *gozssit* RB 3: 2; *mizssomars* BB 13: 1;

þs: *bloþs* Vaþ 20: pr.; *buþs eþa* Vaþ 20: 1; *eþsins* Vaþ 1: pr. (2 ggr); *eþsörit* Eþs 1: pr., 12 osv. 4 ggr; *eþsört* KrB 19: pr.; *goþs* AeB XII; *gærþslu* BB 2: 1; *göþslu eþa* KrB 13: 3; *hæraþs höfþinga* Vaþ 31: pr., BB 5: 2; *hæraþs næmd* Eþs 2: 2, Vaþ 1: pr. osv. 5 ggr; *ureþs hænde* Vaþ 6: pr., 20: pr.; s:a 21 ggr [1]);

þz: *bloþz* Eþs 1: 2; *göþzlu eþær* RB XVI; *hwuþz mannin* KrB 14: pr.; *hæræþz höfþingin* BB 2: 1; *leþznum* Vaþ 30: 1; *ryþzla* BB 32; s:a 6 ggr;

þzs: *borþzs* Eþs 33: 1; *eþzsöre* KrB 19: pr., Eþs 1: 1 (2 ggr) osv. 41 ggr; *garþzs liþi* Eþs 1: 4 osv. 5 ggr; *goþzs* DrB 5: pr. osv. 4 ggr; *guþzs* Eþs 17; *göþzsl* BB 9: 1 (2 ggr); *göþzslu eþe* RB 16: 1, 17; *hæraþzshöfþinge* DrB 5: pr., 11: pr. osv. m. fl. ssgr, sammanlagdt 11 ggr; *leþzsnum* VinsB II; *roþzs bo* DrB 14: 1; *uægha ryþzslu* BB 14: 1; *öþzs mala* BB 28: 4; s:a 71 ggr;

þzss: *eþzssins* RB 7; *eþzssörit* Eþs 1: 7 (2 ggr), 2: pr. osv. 11 ggr; s:a 12 ggr.

Dessutom förekommer *dzs* en gång: *edzsöre* Eþs 1: pr.

---

[1]) *leþsnum* VinsB 6: 3 står ej i A (SCHL., s. 157, not 8).

Anm. 2. I ssgr, i hvilka *s* hör till senare ledet, står, utom i „edsöre“, „midsommar“ o. *vezskap* (se ofvan) alltid *þs*: *friþsökia* DrB 3: pr.; *liþskeþ* BB 23 m. fl. De nämnda undantagen ha väl stått för medvetandet som enkla ord.

d) motsvarande vanligare *s* förekommer *zs* i två enstaka fall: *folazs* BB LI, *fölizs* BB 51.

Hvad ljudvärdet af de nämnda skrifningarna beträffar, hänvisas särsk. till Kock, *Fsv. ljudl.*, s. 426 ff., *Skand. Archiv* 1: 49 ff. Blott följ. anmärkningar må här göras. Skrifningarna *ts, ds* o. *þs* förutsätta väl snarast ett häremot svarande uttal, inkommet genom analogi från besläktade former. Anmärkas kan, att af former med skrifn. *þs* alla utom *gærþslu* o. *hæraþs* hafva lång stamvokal (jfr ofvan § 36 om skrifn. *ghs*). — Huruvida *dzs* o. *þz(s)(s)* äro afsedda att beteckna samma uttal som nyss antagits som sannolikt för *ds* o. *þs,* kan icke afgöras. På motsatsen (uttalet *ts* l. *ss* för bådadera) kunde tyda de etymol. felaktiga skrifningarna *edzsöre, randzsak, lanþzs* (jfr ofvan) [1], hvilka kunde visa, att *dzs* o. *þzs* varit likvärdiga sinsemellan o. med *z(s)* (jfr *ezsöre, ranzsak, lanz(s)*). Men dessa sällsynta felaktiga skrifningar böra sannolikt tillskrifvas afskrifvaren, hvars språk i detta fall stått på en annan ståndpunkt än urtextens (jfr vidare nedan). — Hvad beträffar *z, zs(s),* så kunde på ett ljudvärde *ss* (uppkommet genom assimil. *ts* > *ss*, Kock, *Fsv. ljudl.*, s. 433 ff., *Skand. Archiv* 1: 49, Noreen, *Aschw. Gr.* § 290. 2), genom förkortning *s*, ett par omständigheter tyda, näml. å ena sidan skrifn. *zs* i de mom. f) anförda passivformerna *folazs* o. *fölizs,* å andra skrifningen *s* i orden *ansuar* (< **and-swar)* RB 23: pr., *branstuþ* (< *brand stuþ)* BB XLIV, 44: 1 (4 ggr), *syskinum* AeB 1: 1, i hvilka man på grund af ordens etymologi skulle vänta skrifningen *z(s)* (l. *ds*), samt *alls* ES 22, *ælsta* AeB XIX, 9: 2 osv. 5 ggr, *mansins* KrB 17, ES 16: 2, *minska* Vaþ 6: 5, GB 29: 1, *minste* Vaþ 18: pr., AeB 10: 1 osv. 4 ggr, *ransak* Vaþ 32: 4, *ransaka* ib., *ransakan* Vaþ 31: 4, i hvilka skrifn. *z(s)* skulle väntas på grund af *t*-inskott (jfr mom. a). Bevisande för ett

[1]) Tyder den omständigheten, att *lanþzs* blifvit rättadt från *lantzs* (Schl., s. 43, not 71) direkt på uttalet *ts*?

uttal *s(s)* äro dock dessa skrifningar icke. I *folazs* o. *fölizs* kan ett (delvis på analogisk väg inkommet) *ts* hafva funnits (se KOCK, *Skand. Archiv* 1: 50, OTTELIN, *Cod. Bur.*, s. 122, o. där citerad litt.). Emot dessa båda passivformer med *zs* stå dessutom o. 430 med *s*, hvarför dessa sällsynta skrifningar sannolikt böra anses härröra från afskrifvaren (i hvilket fall de väl helt enkelt beteckna *s(s)*). Hvad skrifningarna med *s* för väntadt *z(s)* beträffar, kunna de flesta förklaras på annat sätt än genom assimil. *ts* > *ss*. I *ansuar* kan *d* hafva bortfallit före öfvergången till *t* i analogi med *anlite*, *anuarþa* osv.; *alls* o. *mansins* äro helt säkert nybildningar, *syskinum* kan hafva uppstått ur **systk-* med bortfall af *t* i kons.-gruppen, och i de konstanta *minska* o. *minste* kan man tänka på förkortning *nn* > *n* framför kons. före tiden för *t*-inskottet (eller på en urgammal växling *nn* : *n* < ieur. *nu̯* : *n*, jfr lat. *minuo*, men *minimus* osv.?). Skrifn. *branstuþ*, *ælsta* o. *ransak* osv. äro svårare att förklara, men i betraktande af de många hundra former, i hvilka *z(s)* o. *s(s)* användas etymologiskt riktigt, kunna dessa — möjl. bör hit föras *syskinum* — väl helt tryggt föras på afskrifvarens räkning [1]. — Utom i nu nämnda sällsynta fall förekommer ingen förväxling af *z(s)* o. *s(s)* i lagen. Jag håller det därför för sannolikt, att i den urspr. texten *z(s)* öfverallt stått som beteckning för *ts*, men att i afskrifvarens språk assimil. *ts* > *ss* försiggått, hvarför för honom *z(s)* kunnat hafva andra ljudvärden (jfr strax ofvan samt nedan, anm. 5. o. 6). — Att Cod. Bur., af åtskilliga skrifningar att döma, i detta fall stått på en yngre ståndpunkt (jfr OTTELIN, *Cod. Bur.*, s. 121), stämmer med hvad förut vid ett par tillfällen påpekats.

De etymologiska motsvarigheterna till de omtalade skrifningarna framgå af den föreg. utredningen.

Anm. 3. Utom de förut nämnda skrifn. förekomma följ. feleller kompromisskrifningar: *gozþ* GB 14: 3; *uitsz orþ* Vaþ 1: pr.;

[1] I *branstuþ* kunde dock *d* hafva bortfallit i anslutning till *bruni*, *brinna* osv., för *ælsta* kunde man tänka på en nybildning efter *ællre* före inskottet af *d* i denna form.

syszskini GB 23. Om de tillhöra afskrifvaren, bero de sannol. delvis därpå, att *z* för honom ej har sitt urspr. ljudvärde.

Anm. 4. I *göþlu eþær* RB 16: 1 (SCHL., s. 178, not 20); *syþkini* Eþs 24, *samsyþkini* ib., *samsyþini* Eþs XXIV, 24, hvilka former sannolikt införts af afskrifvaren, står *þ* för *z(s)*. Denna förväxling är att sammanställa med den motsatta, nedan anm. 5, och har väl sin orsak i denna: då *z* kunnat i vissa fall användas för *þ*, har omvändt *þ* ngn gg kommit att användas för *z*. Ty man kan väl ej antaga, att *syþkini* betecknar ett verkligt uttal med *þ* för (*st* l.) *ts*, uppkommet genom anslutning till **möþghini*, **fæþghini* osv.? — NOREEN anser, *Aschw. Gr.* § 44, Anm., *þ* här stå för *s*. En sådan förväxling förstår man icke.

Anm. 5. *z* står för väntadt *þ* i *uighz* GB 7: pr., *uizærlax öre* ES 14: 1. Dessa skrifningar förklaras af KOCK, *Fsv. ljudl.* 443 f. De härröra helt säkert först från afskrifvaren. Detta är, i anslutning till hvad förut vid flera tillfällen framhållits om dennes språk, så mycket sannolikare, som dylika skrifningar i sht i Vgl. äro ganska vanliga (KOCK, a. st.).

Anm. 6. *z* står för väntadt *s* l. *x* i *höghz* ES 10. Formen tillhör otvifvelaktigt afskrifvaren. Om förväxling af *x* o. *z* föreligger, bör jämföras *arfxs* osv. ofvan, s. 137. Om denna förväxling se NOREEN, *Aschw. Gr.* §§ 49, Anm., 50, Anm. 1, o. där citerad litt. Snarare bör dock kanske den ifrågavarande skrifn. förklaras på det sätt, som föreslås af KOCK, *Fsv. ljudl.* 442, för några dylika skrifningar i ä. Västgötalagen. Häri låge ännu en öfverensstämmelse mellan denna urkunds språk o. språket hos Ögs afskrifvare. — Emellertid är äfven en annan förklaring af *höghz* möjlig. Denna form kunde näml. vara gen., icke af sbst. *höghær*, ss. allmänt antages, utan af ett perf. part. **höghþær*, af ett i ifrågavarande formel bevaradt, men f. ö. utdödt verb **höghia*, graflägga (isl. *heygja*). Ordet blefve då koordineradt med *döþum* strax förut.

Afdelning II.

Språkljudens kvantitet.

KAP. IV.

Vokallängd.

§ 38. Beteckning af vokallängd genom dubbelskrifning förekommer icke i Ög. De tre undantagen: *faar* Eþs 1: 8, *fææ* KrB 20: pr., ***maal*** Eþs II böra sannol. snarast betraktas såsom skriffel (dittografi).

§ 39. Förlängning.
Brytningsdiftongen af *e* har förlängts framför kons.-förb. *ng*, *rþ*, *ld*, vidare *rl*, *rn*, *rt* samt slutl. (såväl antekons. som antevokal.) kak. *l*. Se ofvan § 9 (s. 74). Huruvida förlängning framför dessa kons.-förb. träffat andra vokaler än dift. *ia*, lämna beteckningarna i Ög intet medel att afgöra.

§ 40. Förkortning.
Åtm. fakultativ förkortning af stamvokalen angifves för verbet *lata* af skrifn. *lattær* VinsB 6: 1 (jfr nedan § 45. 5), *lati*, pres. konj., KrB 30 pr. osv. 15 ggr — *late* blott en gg: VinsB 6: 2 — (jfr Tamm, *Upps. stud.*, s. 26, samt ofvan § 15, anm. 5). — Äfven för pron. *hanum* angifves kanske fakultativ förkortning af stamvokalen genom den enstaka skrifn. *hannum* RB 8: 1 (jfr nedan § 45. 5); möjl. äfv. för vb *kæra* genom skrifn. *kærre* GB 14: 2 (jfr nedan § 45. 5). — Orsaken till förkortningen är i alla fallen relativ tonlöshet i satssammanhanget, för *kærre* i den vanl. sammanställn. *kære døpte* (jfr för det först anförda ordet Kock, *Fsv. ljudl.* 420 f., Noreen, *Aschw. Gr.* § 151).

KAP. V.

Konsonantlängd.

§ 41. Etymol. lång kons. dubbeltecknas i inljud mellan vokaler, t. ex.: *beddis* RB 26: 1 (3 ggr), *ryddu* BB 1: 3; *offærs* KrB 31 (2 ggr); *byggir* BB 8: 3 osv., *hugga* Eþs 1: 2 osv.; *flokka* Eþs rubr. osv., *þukke* DrB 14: 7 osv.; *alle* KrB 18: pr. osv., *illu* BB 6: pr.; *framme* RB 8: pr., 22: pr., *stæmma* BB 8: pr.; *annar* KrB 2: pr., 3: pr. osv., *almænning* ES 1: 2 osv., *bokinne* AeB 3: 1, 10: 2; *kippa* BB 8: pr. (2 ggr) osv., *slæppir* Vaþ 33: 1 osv.; *fiærran* RB 14: 1, *annarra* BB 1: 4, 8: pr., *huarre* KrB 7: 2 osv.; *lassa* KrB 1, *uissa* AeB 23: pr.; *dottur* KrB 27: 2 osv., *hattær* Vaþ 15: 4. Från denna regel finnas följ. undantag:

1) på grund af förkortning i ställning mellan en lång hufvudtonig och en bitonig vokal (Noreen, *Om behandl. af lång vokal osv.*, s. 1 ff., *Aschw. Gr.* § 304) står enkel kons. i följ. fall: *atus* BB 25: pr., *böte*, pret., Vaþ 6: 5, *bötan*, p. pf., DrB 21, *böta* BB 40, *dotir* AeB 9: pr., *nata*, gen pl., VinsB 6: 3, *natum* RB 7, *nöte*, pret., GB 14: 2, *siatungxs* ES 3: 2, BB 1: 1 (2 ggr)[1]. — I *æt lede* AeB 20: 1, *land drotinnin* BB 9: 1 (2 ggr), *rætær*, adj., AeB 22, *upprætu eþum* RB 17, *sotær*, p. pf., Eþs 26, DrB 13: 1 o. *uætis maþrin*[2]) RB 5: 1, i hvilka akcentueringsförhållandena icke ljudlagsenligt tillåta förkortningen, beror denna tydl. på analogiinflytande från besläktade former med ljudlagsenligt förkortad kons. De två nom.- formerna *rætær* o. *sotær* skulle

[1]) *hæte* BB 4: 1 o. *uætino* RB 15 stå ej i A (se Schl., s. 194, not 16, resp. s. 177, not 100).

[2]) Hskr. har *mætis* (Schl., s. 169, not 62).

dock kunna vara af äldre datum, jfr anm. 2 nedan. — Den nämnda förkortningen är emellertid sällsynt. Mot de anförda 19 formerna med enkel kons. stå med dubbel: *beddis* RB 26: 1 (3 ggr), *födde* VinsB 6: 7, *göddu* BB 1: 3, *træddu* ibidem; *atte*, pret., KrB 19: pr., DrB 3: pr. osv. 49 ggr, *attunda* KrB 22 (3 ggr) osv. 6 ggr, *attungær* GB 3, ES 24 (2 ggr) osv. 18 ggr, *böttins* Eþs 2: 1, *böttan* DrB XX osv. 4 ggr, *bötta* Vaþ 26, BB 40 (2 ggr), *dottur* KrB 27: 2, Vaþ 5 osv. 13 ggr, *gætte*, pret., BB 42, *hætta* DrB 3: pr., GB 8: pr. osv. 18 ggr, *matte* Eþs 14, Vaþ 5 osv. 16 ggr, *lytta* Vaþ 16: pr., 23: 1, *natta* KrB 13: 1 osv. 5 ggr, *nattum* BB 9: 2, 30: 1, *nötte* Vaþ 33: pr., *rætte*, sbst., KrB 13: 3, *rættan*, adj., Eþs 18 (2 ggr) osv. 4 ggr, *rættum* DrB 5: 1 osv. 9 ggr, *rættu* ES 12: 1, RB 23: 1, *rætti* KrB 25: 1, *rætta*, vb, KrB 25: 1 osv. 8 ggr, *satte*, adj., Eþs 1: 7, *siattungx* GB 3, BB 3: 2, *sotte*, pret., RB 3: 1, *sotta*, p. pf., ibidem, *sættan*, p. pf., Vaþ 7: 1 (2 ggr), *sætta* BB XL osv. 5 ggr, *þottit* RB 9: pr., *þrætta* KrB 11, Eþs 23: 1, *uætte*, sbst. n., RB 8: pr., *uættinne*, sbst. fem., RB 15 (SCHL., s. 177, not 100), *ætta*, sbst. f., DrB 7: pr. osv. 6 ggr. S:a 193 ggr.

Denna mängd former med bevarad lång kons. torde knappast böra förklaras genom utjämning från besläktade former med annan akcentuering, utan visa väl, att den ifrågavarande förkortningen vid tiden för lagens nedskrifvande nyligen börjat inträda i språket. Härmed stämmer, att i Cod. Bur. (hvilken, såsom flera gånger påpekats, i allm. står på en yngre språklig ståndpunkt) enkelskrifningar i detta fall äro relativt betydligt talrikare än i Ög (se OTTELIN, *Cod. Bur.*, s. 129 ff.). — I följ. former är däremot den långa kons. på grund af akcentueringen ljudlagsenlig: *föddær* AeB 3: 1, *ætleddær* AeB 20: pr., 25: pr.; *atta* räkn., KrB 10: pr. osv. 25 ggr (se KOCK, *Accentuierung*, s. 60), *attatighi* Eþs 33: pr., 33: 1, *böttær* Eþs 1: 2, 3: 1, 5: 2, *dottur son* AeB 3: pr., 3: 1 (2 ggr), *broþur dottir* AeB 3: pr., *sona dottir* ib., *höttær* Eþs 1: 2, 3: 1, 5: 2, *iorþattarin* Eþs 1: 8 (2 ggr) osv. 10 ggr, *lyttær* Vaþ 15: 2 osv. 11 ggr, *olyttær* BB 24: 3, *olyttan* Vaþ 16: pr., 23: 1, BB 24: 3, *nattina* ES IX, 9: 1, *fæmnattu* VinsB 6: 1, *ottu sang* KrB 5: 1, 8: pr., *rættær*,

sbst., KrB 28 osv. 5 ggr, *rættin* Vaþ 7: 1, *rættær*, adj., DrB 5: 1 osv. 9 ggr, *synrætta* BB 28: 4 (3 ggr), *uprættar eþa* KrB 13: 3, *osatte* Eþs 1: 7, *sotta siang* ES 13: pr. (2 ggr), *sottær*, p. pf., DrB 10: pr., *laghsottær* DrB 3: 4, *ættin* DrB 2: pr., 17: 2, Vaþ 4, *ætta læggin* Eþs 18 (3 ggr) osv. 8 ggr, *friþætta* AeB 24.

Anm. 1. I *dotir*, som äfv. i isl. ngn gång förekommer med enkelt *t*, kan förkortningen vara af äldre ursprung än i öfriga anförda ord. Se KOCK, *Arkiv* 13: 163 f., NOREEN, *Aschw. Gr.* §§ 233, Anm. 1, 304, anm. 2. — Säkert är väl detta fallet i *gætir* BB 21: 2, 42. Se KOCK, a. st., FRIESEN, *De germ. mediagem.*, s. 16, not 1, NOREEN, *Aisl. Gr.*[3] § 258, Anm. 1.

Anm. 2. I *dötær* GB 21: pr. (3 ggr), AeB 9: 1, *nætær* KrB 7: pr., VinsB 6: pr. osv., hvilka alltid i Ög hafva enkelt *t*, har förkortningen inträdt framför *r* i samnordisk tid. Se HOFFORY, *Arkiv* 2: 38 ff., NOREEN, *Aschw. Gr.* § 304, Anm. 3; jfr äfv. KOCK, *Arkiv* 13: 165 f. — Det samma kan vara fallet med de ofvan anförda *rætær* o. *sotær*.

Anm. 3. Urspr. kort *t* har helt visst *sætis eþa* KrB 13: 3, jfr TAMM, *Upps. stud.*, s. 32. Det af TAMM anförda beviset, enkelskrifningen af *t*-ljudet, är dock naturl. icke afgörande.

2) dat. sing. fem. *ene* AeB 3: pr., *sini* Eþs 24. Huruvida den enkla kons. i dessa former bör förklaras på samma sätt som de i föreg. mom. nämnda enkelskrifningarna, är tvifvelaktigt, eftersom dessa urspr. trestafv. former på grund af synkope af mellanvokalen böra hafva haft akc. 1 (se KOCK, *Accentuierung*, s. 107 f.) och stamvokalen därför bör hafva förkortats framför den långa kons. (KOCK, a. arb., s. 118). Det är dock tänkbart, att de ifrågavarande formerna kunna hafva fakultativt antagit akc. 2 genom anslutning till närstående former med denna akcentuering: *enum, enan, sinum, sinan* osv. — TAMM förklarar, *Upps. stud.*, s. 30, formen *sini* ss. substantiviskt bildad (got. *seinai*). På detta sätt kan naturl. äfv. *ene* förklaras. Jfr dock ofvan § 20, anm. 1. — Med dubbelskrifven kons. förekomma: *enne* DrB 20: 1 (2 ggr), Vaþ 1: pr.; *minne* KrB 21; *sinne* KrB 31, Eþs 5: pr. osv. 40 ggr. Gen. sing. fem. o. gen. pl. hafva alltid *nn*: *minna* (sg) VinsB 7: 3, 13; *sinna* (sg) KrB 3: 1 osv. 13 ggr, *sinna* (pl.) DrB 5: pr. (2 ggr) osv. 9 ggr.

3) genom förkortning i svagtonig ställning (Kock, *Fsv. ljudl.*, s. 291, *Accentuierung*, s. 263, Noreen, *Aschw. Gr.* § 303) kan den enkla kons. förklaras i följ. fall: *þanbriko* Eþs 30 (jfr ofvan § 3. 6 b; ingen form med *kk*), *hurruku* BB 23 (se Söderberg, *U-omlj.*, s. 58, not 1) (ingen form med *kk*); *nokor* VinsB 6: 6 (ingen form med *kk*); *vkur* BB 9: 2 (ingen form med *kk*); *morghunin* ES 9: 1 (däremot: *land drotinnin* BB 9: 1 (2 ggr)); *annare* KrB 27: pr. (men: *annarre* Eþs 5: pr.; därjämte: *annarra* BB 1: 4, 8: pr., *fiughurra* BB 6: 1). — På samma sätt skulle möjligen den enkla kons. kunna förklaras i *anurkust* RB 14: 1 (*annurkost* GB 16: pr., BB 5: 2, 14: 2, *annurlund* DrB 7: 1 (2 ggr) osv. 6 ggr, *annarsstazs* Eþs 4: 1) under antagande af att senare ssgsledet (fakultativt) uppburit hufvudtonen. Från ssgr finge då *n*-ets kvantitet anses hafva öfverförts till de enkla *anar* GB 14: 2 (Schl., s. 104, not 55), *anars* BB 16, *anur* Vaþ XXXI, RB 3: 2 (olika böjningsformer af *annar* KrB 2: pr., 3: pr. osv. o. 300 ggr). Jämför dock 4 d nedan.

Anm. 4. I best. artikeln kvarstår alltid *nn* i gen. o. dat. sg. fem. o. gen. pl., t. ex.: *fæmtinna* Eþs 5: 1 osv., *kirkiunna* GB 7: 2 m. fl., *bokinne* AeB 3: 1 osv., *friþlösunne* DrB 4: 2 osv. m. fl., *broþranna* AeB 9: 2, *mannanna* RB 21: 1 osv. m. fl. Undantaget *barnana* DrB 5: pr. står ej i A, som i st. har *barnna* (Schl., s. 52, not 75), utan tvifvel skriffel för *barnanna*. Om de ifrågavarande formernas akcentuering se Kock, *Accentuierung*, s. 88 f.

4) särskilda fall.

a) i *ligær* Eþs XXIII (*liggær* KrB 5: 1 osv. 39 ggr; *firi liggær* AeB I; därjämte: *læggær* KrB 11 osv. 8 ggr, *þiggær* GB 11: pr.) kan, om formen är afsedd, den enkla kons. bero på förkortning framför *r* före svarabh.-vokalens utveckling (jfr ofvan anm. 2) eller ock på inflytande från *ligia* (nedan § 42. 2 a).

b) *ætta lagin* AeB 1: 2 (*ætta læggær* Eþs 21, *ætta læggin* Eþs 18, AeB 3: pr.). På förkortning i svagtonig ställning (jfr ofvan 3) är väl knappast att tänka, då senare ledet ss. fullt brukligt i språket väl icke kunnat förlora sin semifortis. Man kunde snarare tänka sig, att *lagin* vore en kontamination af *lægg-* och **lagh-* (jfr ofvan § 23. 4) med

konsonantens kvalitet från det förra o. kvantitet från det senare. Måhända dock snarast skriffel.

c) *floka* Vaþ rubr. (*flokka* Eþs rubr. osv. 7 ggr); *klokara* KrB 4: 1 (*klokkare* KrB 8: 1 osv. 21 ggr); *lokan*, sbst., AeB 17 (*lokka*, vb, Eþs 25, AeB 17). För enkelskrifningen af kons. i dessa ord kan jag icke finna någon antaglig förklaring. En växling *kk* : *k* i *flokkær* (< urgerm. *fluȝn-*, jfr Noreen, *Urgerm. lautl.*, s. 156) o. *lokka* (< urgerm. *luȝn-*, jfr Noreen, a. st.) i enlighet med de principer som framställas af Friesen, *De germ. mediagem.*, s. 119 ff., synes mig föga sannolik. Snarare kunde man då i *floka* förmoda inflytande från ett **flokr*, i hvilket *kk* förkortats framför *r* före svarabh.-vokalens utveckling (jfr ofvan anm. 2). — I *kuikær*, adj., AeB 7 osv., *kuika*, sbst., KrB 10: 1 osv. har det genom förlängning framför *u̯* i vissa kasus en gång befintliga *kk* utträngts genom utjämning från kasus med ljudlagsenligt *k* (Noreen, *Aschw. Gr.* § 240).

d) *mana* AeB 20: 1, RB 11: 1 (*manna*, *manne*, *mannum* osv. KrB 8: 2 (2 ggr), 27: pr., DrB 2: 2 osv. enl. approx. beräkn. o. 310 ggr). Helt visst föreligga felskrifningar (utelämnande af förkortningstecken?).

e) *uære*, adj. komp., BB 27: pr. (*uærra* GB 14: 2, 16: pr., AeB 10: 2 (2 ggr)). Kan man tänka på analogisk förkortning på grund af en en gång befintlig växling *færre*: *fære*[1]), där enkelt *r* är det primära (jfr nedan § 45. 4)? Föreligger kanske i så fall på analogisk väg förlängdt *æ*? — Det sannolikaste är väl dock, att formen tillkommit genom felskrifning.

§ 42. Etymol. lång kons. enkeltecknas i inljud framför kons. (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 52, Ottelin, *Cod. Bur.*, s. 123), t. ex.: *bygdir* BB 44: pr., *hugne* Vaþ XII; *druknar* AeB 6: 1 (2 ggr), *stæktær* BB 3: 1 (4 ggr); *andre* Eþs 26, 32 osv., *manzs* KrB 12: pr., Eþs 29 osv., *sant* KrB 16: 1 osv.; *kiplar(an)* Vaþ 31: 2, *tæpt* BB 13: 1; *rætlika* Eþs 26, Vaþ 33: 1 osv.

[1]) *fære* förekommer icke i Ög.

Undantagen härifrån äro följ.:

1) *ff* står i låneordet *offra* KrB 7: 2 (jfr Noreen, a. st.).

2) a) *gg* står i allmänhet framför kons. *i*: *armlæggia* Vaþ 33: 1, *bunulæggium* ib.; *bryggiu sporþe* DrB 14: 6; *byggia* DrB 5: pr., RB 4: 1 osv. 24 ggr; *bæggia* Eþs 18, 19 osv. 8 ggr; *liggia* KrB 12: pr., Eþs 23: pr. osv. 10 ggr; *læggia* KrB 13: 2, 25: 1 (2 ggr) osv. 49 ggr; *skyggia* VinsB 7: pr.; *tuæggia* KrB 6: pr., 13: 1 osv. 21 ggr; *antuiggia* KrB 3: pr., 3: 1 osv. 24 ggr, *baþitiggia* KrB 19: pr.; *þiggia* Vaþ 1: pr. osv. 4 ggr; *þriggia* KrB 2: pr. osv. 16 ggr; *uæggia köp* GB XIV, 14: pr.; *æggiar tompt* BB 13: 2; s:a 164 ggr. — Däremot står enkelt *g* i följande fall: *bygia* BB 8: 3; *ligia* KrB 2: 2; *tuægia* BB 36: 4; *þrigia* RB 5: pr., 5: 1; s:a 5 ggr. — I Cod. Bur. är enkelskrifning i detta fall regel, se Ottelin, *Cod. Bur.*, s. 123. Ottelins förklaring, enl. hvilken enkelskrifningen skulle bero på grafisk analogi från ord med etymol. k o r t kons.: *sitia, væria* osv., synes mig böra något modifieras. I st. f. att antaga, att den ifrågavarande analogien gjort sig gällande f ö r e den fsv. förlängningen framför kons. *i*, bör man väl näml. snarare anse, att den inträdt först e f t e r densamma: då man skref *sitia* osv., men uttalade **sittia* osv., kunde man äfv. tillåta sig att skrifva *ligia* osv., ehuru man uttalade *liggia* osv. — Att antaga en verklig förkortning i detta fall, af hvilken svaga spår vore synliga i Ög och som förelåge i det närmaste fullt genomförd i Cod. Bur., vore f. ö. lockande, men går väl icke för sig, då i båda dessa texter fall af f ö r l ä n g n i n g af andra kons. framför kons. *i* förekomma (jfr nedan § 45. 1).

b) *gg* står framför *r* i *ætta læggrin* Eþs 18, AeB 3: pr.

3) *kk* står framför kons. *i*: *bækkium* BB 6: pr.; *drykkiu* GB 9: pr. (3 ggr); *lykkia* DrB 2: 1.

4) *ll*, se nedan § 46.

§ 43. I ställning e f t e r kons., där lång kons. delvis redan i samnord. tid förkortats (jfr Noreen, *Aschw. Gr.*

§§ 241 o. 302), enkelskrifves etymol. lång kons., t. ex: *dult* Vaþ 1: 5 osv.; *myrt* Eþs XXIV, 24; *antuiggia* KrB 3: pr., Eþs 12 osv. [1]). — Undantag: *karllin* AeB 10: pr., se nedan § 46. 3.

§ 44. I slutljud enkeltecknas etymol. lång kons. (jfr NOREEN, *Aschw. Gr.* § 52), t. ex.: *biug* KrB 2: pr., *uæg*, sbst. fem., Vaþ 32: 4; *flok* Eþs 1: pr. osv., *stok* BB 35: 1; *fram* KrB 21; *uren* BB XXV, 25: pr. (2 ggr), *bran*, pret., BB 26: 1, *san* AeB 23: pr. osv.; *huar*, pron. mask., KrB 17 osv., *far*, pres. ind. sing. af *fara*, Eþs 1: 1 osv.; *lös*, nom. sing. mask., KrB 8: 2, *þæs* KrB12: pr. osv.; *bret*, adj. neutr., BB 9: pr., *hit*, pron., AeB 3: 2, RB 18.

Anm. I nom. *son* ES 9 osv., *dottur son* AeB 3: pr. osv., *sona son* AeB 2: 1 osv., *win* VinsB 7: 3 (2 ggr) osv. föreligger sannol. icke af *nR* assimileradt *nn* (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 295), utan kort *n* (jfr isl. *son* o. *vin*, NOREEN, *Upps. stud.* 201 f., *Aisl. Gr.*[3] §§ 378, Anm. 1 o. 385. 1). Detta synes näml. framgå af best. formen nom. *vinin* VinsB 6: 2 (2 ggr), 6: 5 osv. (däremot alltid: *mannin* KrB 14: pr., 15: 2 osv., *mænnini* RB 3: 2, 15 osv., *þrællin* DrB 17: 1).

Mot regeln förekommer dubbelteckning af kons. i följ. fall:

1) *nn* står i *sinn*, pron. ack. sing. mask., KrB 13: 3, *sunn* AeB 5. Likvärdigt med dubbelskrifning står dessutom i hskr. (i KrB o. Eþs jämförelsevis ofta, i öfriga balkar ytterst sällan) ett med ett särskildt tecken, ett slags apostrof, försedt *n*: *ban'* KrB 25: 1; *en'* Eþs 10: pr., 14, VinsB 6: 6; *in'* KrB 9 (2 ggr), Vaþ 32: 4; *han'* KrB 2: pr., 6: pr. osv. (i KrB smlagdt 34 ggr), Eþs XVI, 1: 1 (2 ggr) osv. (i Eþs smlagdt 39 ggr), DrB 2: 1, Vaþ 20: pr., 25: 2, ES 6, 21: pr., RB XIV, 3: 1, 3: 2 (2 ggr), 4: 1; *hin'* KrB 27: 1, Eþs 1: 1; *kan'* Eþs XVIII, 1: 3; *man'* KrB XXI, 12: pr. osv. (i KrB smlagdt 6 ggr), Eþs XVII (2 ggr), XIX, 1: 3, 3: 1, DrB XV, XXI, Vaþ 1: 2, BB 3: 1; *mæn'* KrB 24: 1, 25: pr., Eþs 10: pr., 26, 31: pr., ES 14: pr.,

---

[1]) Däremot regelb. *annattiggia* KrB 26: pr.

RB 4: 1; *sin'* KrB XXXI, 19: pr. (2 ggr), Eþs XVII, XIX, 17, BB 16; *span'* KrB 10: 1, *spæn'* KrB 2: pr.; *þæn'* KrB 27: 1, 29: 1, Eþs X, 1: 8 (2 ggr), 2: 2 (2 ggr), 10: 1 (2 ggr), Vaþ 1: 2, RB 8: pr.; *æn'* (jfr isl. *enn*) Eþs 1: 2. Att detta tecken efter *n* står äfven i former, där man skulle vänta förkortning på grund af svagtonighet, visar sannol., att förkortning i denna ställning ännu ej fullt genomförts: *bondin'* KrB 9, 27: pr. (2 ggr), 27: 1, 30: 1; *frændrin'* Eþs 18, 19; *halmin'* KrB 9; *landboan'* Eþs 1: 8; *skaþan'* Eþs 12; *vinin'* VinsB 13; perf. part. mask. sg. *dræpin'* Eþs 1: 3, DrB XI; *fallin'* KrB 19: 1; *sungin'* KrB 22 (2 ggr). — Sannolikt står *nn* o. *n'* i dessa fall för att beteckna det långa *n*-ets dentala karaktär. Jfr f. ö. § 46 nedan. — I alla andra fall står enkelt *n*: *en* KrB 2: pr. osv. o. 50 ggr; *han* KrB 2: pr. osv. o. 1270 ggr; *hin* KrB 27: 1 osv. o. 136 ggr; *man* KrB XII osv. enl. approx. beräkn. o. 400 ggr; *san* AeB 23: pr. osv. 7 ggr; *sin* KrB 19: pr. osv. 48 ggr, m. fl., sammanlagdt öfver 2000 ggr; *kustin* KrB 2: pr. osv.; *sungin* KrB 22 (5 ggr) osv., m. fl., smlagdt enl. approx. beräkn. o. 1000 ggr.

2) *rr* möter i *farr*, pres. ind. sing., BB 35: 1, 37: pr., 43: pr. (*far* Eþs 1: 1, 4: pr. osv. o. 20 ggr), *förr*, adv. komp., BB 39: 1 (*för* KrB 6: pr., 9 osv. enl. approx. beräkn. o. 130 ggr), *huarr*, pron. nom. sing. mask., ES 14: 1, VinsB 6: 4 (*huar* KrB 17, 18: pr. osv. 85 ggr), *ærr*, pres. ind. sing. af *æria*, BB 9: 8 (*firi ær* ibidem). — I alla andra fall står enkelt *r*: *bær* KrB 9 osv. 13 ggr; *skær* Vaþ 6: pr. osv. 9 ggr; *uær* KrB 13: 2 osv. 9 ggr m. fl., smlagdt o. 145 ggr.

3) *ss* står i *lass* BB 34: pr. (*las* KrB 2: pr., Vaþ 1: 3). — I alla andra fall står enkelt *s*: *lius* (gen.) KrB 31 (2 ggr); *lös*, nom. sing. mask., KrB 8: 2 osv. (enkelt o. i ssgr) 34 ggr; *ris*, pres. ind. sing., BB 3: pr. (2 ggr), 3: 1; *þæs* KrB 12: pr. osv. o. 60 ggr.

4) *tt* förekommer i *satt* BB 3: 1 (*insat* BB XXVI, 26: 1 (2 ggr)). — I alla andra fall står enkelt *t*: *bret* BB 9:

pr., *döt* Eþs 23: 1, Vaþ XIV, *nat* KrB 7: pr. (3 ggr) osv.; *hit*, pron., AeB 3: 2, RB 18, *nyhit*, p. pf., Eþs XXIX, 29 (2 ggr), *sit*, pron., KrB XXVI, XXXI osv., *stat* ES 8, BB 2: 1 m. fl., smlagdt o. 260 ggr.

I alla de mom. 2—4 uppräknade fallen står den dubbla kons. efter etymol. kort vokal. Måhända är dubbelskrifningen afsedd att beteckna vokalkvantiteten? Det är kanske i detta hänseende af bet., att till alla de anförda orden, utom *sann* o. *ærr*, i lagens språk finnas grafiska homonymer med lång vokal. Till det senare finnes däremot ett homonym med kort kons.

5) *ll*, se § 46.

§ 45. Etymol. kort kons. förekommer dubbeltecknad i följ. fall.

1) framför kons. *i* (Noreen, *Aschw. Gr.* § 296. 1): *hællia* KrB 8: 1, *sællia* ES 1: pr., *sættia* BB 1: 6. Dessa former stå dock tämligen enstaka. Utan förlängning förekomma: *brytia* DrB XIV, 14: 5; *dylia* KrB 18: 2, 24: pr. osv. 43 ggr; *flytia* DrB 2: 1, RB 8: 2; *hælia* KrB 8: 2, Vaþ 1: 2, BB 25: pr.; *nytia nöt* DrB 16: 2 osv. 4 ggr; *sitia* Eþs 4: 1 osv. 17 ggr; *sælia* GB 14: 2 osv. 19 ggr; *sætia* KrB 4: 1 osv. 20 ggr; *tælia* KrB 9 osv. 14 ggr; *uilia*, sbst., Eþs 3: pr. osv. 51 ggr; *uilia*, vb, Eþs 1: 2 osv. 59 ggr; *uiliaþær* GB 4: 1; *uælia* RB VI, 6 pr. Alltså: *l* 192 ggr, *t* 45 ggr. (Af andra kons. än *l* o. *t* förekommer icke något fall af förlängning). Den ifrågavarande ljudöfvergången synes sål. vid lagens nedskrifvande endast hafva varit i sitt begynnelsestadium.

2) framför *l* (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 296. 2) föreligger dubbelskrifven kons. i *pæpplingh* KrB 4: pr. (ytterst af lat. *papa*, se Söderwalls *Ordbok*). Då intet annat fall af förlängning framför *l* förekommer i lagen (som har t. ex.: *mykla* KrB 11, Vaþ 15: 4, *nuklum* ES 4: pr. osv. m. fl.),

har man sannol. rätt att anse förlängningen i detta ord hafva skett, innan det inlånades i Ögs dial.

3) på förlängning framför *n* förekommer intet säkert exempel. SCHLYTER har *uittnit* DrB 3: 2. I hskr. saknas emellertid den ena stapeln af *n*-et. Förmodligen har skrifvaren velat rätta ordet till den vanliga formen genom att till det af misstag skrifna andra *t*-et foga en stapel, som tillsammans med *t*-et skulle göra ett *n*. — Enkel kons.: ***uitnum*** KrB 16: pr. osv. 71 ggr, ***uitnar*** KrB 13: 3 osv. 39 ggr; ***rutnaþu*** Eþs 28 osv. 6 ggr; ***uatnum*** KrB 20: pr. osv. 15 ggr; s:a 131 ggr.

4) i ställning mellan en lång hufvudtonig och en obetonad vokal (jfr KOCK, *Arkiv* 7: 350, *Accentuierung*, s. 119, NOREEN, *Aschw. Gr.* § 297. 1 o. 3) har kons.-förlängning inträdt i följ. fall: *færre* ES 16: 2; *þerra* KrB 3: pr., 13: 3 osv. o. 143 ggr, *þerre* KrB 5: 1, Eþs 31: pr. osv. 18 ggr. — I de två sistnämnda formerna förekommer, ehuru sällsynt, äfven enkel kons.: *þera* Eþs 9, Vaþ 32: 4 osv. 12 ggr, *þere* GB 17, BB 33 [1]). Växlingen beror väl på skiftande betoning.

5) ***hannum*** RB 8: 1 (***hanum*** KrB 2: pr. osv. o. 260 ggr); *hinne* Vaþ 20: pr. (med enkelt *n*: DrB 3: 2, Vaþ 6: 2 osv. 16 ggr); *kærre* GB 14: 2 (med enkelt *r*: KrB 15: pr., Eþs 15: 1 osv. 63 ggr); *lattær* VinsB 6: 1 (med enkelt *t*: KrB 4: pr., 31, Vaþ 23: 1 osv. 70 ggr). NOREEN, *Aschw. Gr.* § 299, förklarar förlängningen i den första af dessa former genom en af honom formulerad ljudlag, enl. hvilken i ett ord, som vanl. användes obetonadt i satssammanhanget, kort kons. förlänges, då ordet undantagsvis har hufvudton. På samma sätt kunna de öfriga här anförda dubbelskrifningarna förklaras (om betoningen af *kæra* o. *lata* jfr ofvan § 40).

Anm. 1. Samma ursprung som i nämnda ord kunde man på grund af dubbelskrifningens sällsynthet vara frestad att antaga för den långa kons. i *attær* GB 14: 1, AeB 4 (*atær* o. 170 ggr). Härigenom blefve *attær* o. *atær* äfven etymol. identiska. Att *atær*, ss. KOCK, *Fsv.*

[1]) ES 14: pr. har SCHLYTER *þere*, men A har där *þerrre* (SCHL., s. 144, not 21).

ljudl. 413, antager, kan härledas ur *aptær*, synes mig näml. tvifvelaktigt (jfr NOREEN, *Aschw. Gr.* § 288, Anm.). — Jfr dock ofvan § 34. 5 a.

6) särskilda fall.

a) *banni* BB 25: 3 (SCHL., s. 214, not 19) (*bana* Vaþ 1: pr., 1: 2 osv. 11 ggr) är sannol. skriffel.

b) *ennæt*, adj., DrB 3: pr., 9: 1, 10: pr. Se NOREEN, *Arkiv* 6: 380.

c) *yppinbar* KrB 26: 1 osv., *yppinbarlika* KrB 15: 1 (2 ggr), GB 7: pr., *yppinbara*, vb, Eþs 12. Ang. de olika meningar, som framställts om ursprunget till den långa kons. i detta ord, se LARSSON, *Södermannal. språk* I, s. 147, o. där citerad litt., KOCK, *Arkiv* 20: 59.

d) *ss* står för väntadt *s* i *sonssins* RB 13, *uinssins* VinsB 6: 2 (i allmänhet enkelt *s*: *barnsins* KrB 26: pr. (2 ggr), *bolsins* BB 30: pr., *bysins* BB 28: 5, *karlsins* AeB 9: 2, *klæpsins* KrB 8: 2, *ransins* VinsB 4, *uinsins* VinsB 6: pr. (2 ggr) osv. 5 ggr, o. möjl. ännu några flera). Formerna med *ss* bero sannol. på en förblandning af de båda uttryckssätten: *sons-ins* o. *sons sins* (poss. pron.), som ju ofta kunna vara likvärdiga (jfr omvändt *sialfsins* Vaþ 1: 3 för vanl. *sialfs sins*). — Genom analogi från dylika former har *ss* tillfälligtvis inträngt äfven i andra fall: *laghssaghu* ES 13: 1 (*laghsaghu* 18 ggr); *manzssins* Eþs 1: 8, DrB 11: pr., GB VI; *bæzssta* BB 30: 1; *mizssomars* BB 13: 1; *eþzssins* RB 7; *eþzssörit* Eþs 1: 7 (2 ggr) osv. 11 ggr. Om skrifningarna *zss* osv. jfr ofvan § 37. — Mindre sannolikt är, att i vissa af de anförda formerna en verklig förlängning af *s* skulle föreligga (jfr KOCK, *Skand. Archiv* 1: 54 f.).

Anm. 2. Skriffel äro: *friþllu* DrB 7: pr. (jfr ofvan § 28. 2), *kununng* DrB 4: 1, *næmnna* RB 3: 2 (jfr strax ofvan), sannol. äfv. *nakuarra*, ack. fem. pl., BB 13: pr.

§ 46. Växlingen *ll* : *l*.

Mot de vanliga reglerna (ofvan §§ 42 o. 44) förekommer etymol. långt *l* dubbeltecknadt i ett stort antal fall i slutljud o. framför kons. Dessutom förekomma äfv. ett par

fall af dubbeltecknadt *l*, där detta går tillbaka till etymol. kort l.

1) *ll* i slutljud.

a) *ll* motsvarar samnord. *ll*: *all* KrB 13: 3, 14: pr. osv. 52 ggr; *forfall* KrB 5: 1 (2 ggr) osv. 34 ggr, *misfall* KrB 25: 1, *mæssu fall* KrB 5: 1, 24: 1, *næmdu fall* KrB 14: 1 (SCHL., s. 14, not 15); *full* Vaþ 19 osv. 3 ggr; *fioll* Eþs 1: 4; *gull* GB 1 (2 ggr) osv. 5 ggr; *kull* GB 21: 1; *skall*, sbst., BB 36: 3 osv. 6 ggr; *spiæll* BB 17: 1 osv. 3 ggr; *syll* Vaþ 32: 4; *tull* Vaþ 1: 4; s:a 111 ggr. — Däremot enkelt *l*: *forfal* RB 23: pr., BB 36: 4; *ætsku spiæl* KrB XV; *skal*, sbst., BB 36: 1, 36: 4; s:a 5 ggr.

b) *ll* motsvarar samnord. *lR*.

α) efter lång hufvudtonig vokal (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 238. 1 a): *þræll*, nom. sing., Eþs 15: 2, DrB 13: 2 osv. 23 ggr.[1]) — Intet fall af enkelt *l* förekommer.

β) efter kort hufvudtonig vokal (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 295): *dyll* Vaþ XXVI, 26 osv. 7 ggr; *hyll* Vaþ 15: 4; *skill* Vaþ 20: 1, ES 7 osv. 6 ggr; *stiall* Vaþ 32: 2, 39: pr., BB 17: 1; *sæll* Vaþ 30: 1, ES 15: 5; *uill* KrB 2: 2, 3: pr. osv. enl. approx. beräkn. o. 220 ggr; s:a o. 239 ggr. — Däremot enkelt *l*: *dyl* Vaþ 11: 1, AeB 15 osv. 5 ggr; *kuæl* BB 22; *skil* KrB 28, DrB 5: pr. osv. 23 ggr; *stial* Eþs 31: pr., Vaþ 4 osv. 24 ggr; *sæl* Vaþ XXX, GB 14: 2 osv. 6 ggr; *tæl* Eþs 11 osv. 3 ggr; *uil* KrB 16: 2, AeB 14 osv. 12 ggr; s:a 74 ggr.

γ) efter icke hufvudtonig vokal (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 238. 2): *gamall* BB 28: 2. — Däremot enkelt *l*: *gamal* GB 19, *hemul* BB 34: pr.

c) *ll* motsvarar samnord. *l*: *till* KrB 8: pr., Eþs 1: 8 osv. 10 ggr. — Däremot enkelt *l*: *til* KrB IV, 4: pr. osv. enl. approx. beräkn. o. 475 ggr.

---

[1]) Ack. har däremot alltid ljudlagsenligt *l*: Vaþ 16: pr., 16: 2 osv. 8 ggr. På samma sätt ack. *tiuþær hæl* BB 4: pr., 17: pr.

2) *ll* framför kons.

a) *ll* motsvarar samnord. *ll*: *fællde* KrB 13: 2; *fullnaþa* GB 16: pr., 27, AeB 26; *alls* ES 22; *fallzs* Vaþ 39: 1; *allt* Eþs 1: 4, BB 39: pr.; s:a 8 ggr; dessutom i ssgr: *fullsære* KrB 30: pr., Eþs 7: pr. osv. 11 ggr; *kull suarf* AeB VI, 6: pr. (2 ggr); *trulldoma* KrB 13: 3 osv. 4 ggr; *trull kona* BB 22; s:a 19 ggr. — Däremot står enkelt *l*: *aldær*, adj., DrB 12 osv. 11 ggr; *faldær* KrB 8: 1 osv. 17 ggr; *fuldær* Eþs 32 osv. 6 ggr; *fælde* KrB 13: 2, Vaþ 30: 2 osv. 19 ggr; *kuldær* GB 21: 1 osv. 5 ggr; *osniældær* GB 19; *uildær* BB 7: pr.; *falne* Vaþ 20: pr.; *fulnaþær* GB 16: pr. osv. 5 ggr; *alzs* GB 7: pr.; *fulzs* Vaþ 6: pr. (2 ggr), AeB 8: 1; *forfalzs eþa* KrB 13: 3 osv. 6 ggr; *falzs*, vb, KrB 6: pr. osv. 15 ggr; *ælstu* AeB 9: 2 osv. 7 ggr; *alt* KrB 1, 27: pr. osv. 60 ggr; *fult* Vaþ 6: 2 osv. 16 ggr; *fælt* KrB 16: 2 osv. 3 ggr; *ilt*, adj., Eþs 10: pr.; *spiltis* BB 14: 1, *spilt* BB 17: 1; *wilt*, adj., RB VIII, s:a 181 ggr; dessutom i ssgr: *almænning* ES I, 1: 2 osv. 16 ggr; *alsalu* ES VII, 7; *fulsære* Eþs 7: 1 osv. 5 ggr; *skal buþ* BB 36: 4; s:a 24 ggr.

b) *ll* motsvarar samnord. *l*.

α) framför *d* i *hælldær*, adv., KrB 3: 1. — Däremot: *hældær* KrB 2: 2, Vaþ 23: 1 osv. 47 ggr; andra ord med etymol. *ld* sammanlagdt o. 500 ggr.

β) framför kons. *i*: *hællia* KrB 8: 1, *sællia* ES 1: pr. (jfr ofvan § 45. 1).

3) efter kons. förekommer *ll* blott i det enstaka *karllin*, nom. sg., AeB 10: pr. — Däremot: *karl*, nom., Vaþ 15: 3, 15: 4, AeB 16: pr. osv. åtskilliga (o. 10?) ggr, *karlin*, nom., BB 12: 1, *iarl*, nom., Eþs 17, RB 3: 2 osv. flera ggr.

Beckman har i *Sv. Landsm.* XIII. 3: 54 ff. (jfr äfv. Björkman, *Småll. ljudl.* 52 f., o. Noreen, *Aschw. Gr.* § 38, Anm. 1) visat, att den i fsv. mot de vanliga ortografiska reglerna ofta förekommande dubbelskrifningen af etymol. långt *l* beror därpå, att med denna skrifning afsetts att utmärka det långa *l*-ets dentala karaktär till skillnad från

det kortas k a k u m i n a l a. I enlighet härmed står *ll* i de under 1 a och b samt 2 a uppräknade formerna. Med afseende på dessa behöfver endast sägas några ord om den olika frekvensen af *ll* inom de olika kategorierna. I former med etymol. *ll* är dubbelskrifningen i s l u t l j u d (mom. 1 a) så godt som konsekvent genomförd (111 ggr mot 5). F r a m f ö r k o n s. däremot (mom. 2 a) förekommer *ll* blott 8 ggr mot 181 ggr *l*, eller om de fall inräknas, där den följ. kons. tillhör ett andra ssgsled, 27 mot 205. Denna skillnad i frekvensen af *ll* är väl snarast af rent ortografisk natur, i det regeln om grafisk förkortning tillämpats strängare framför kons. än i slutljud (jfr delvis ofvan § 44). Möjligheten af (fakultativ) verklig förkortning framför följ. kons. är dock icke alldeles utesluten. — I former med etymol. *lR* står efter k o r t vokal (mom. 1 bβ) visserligen o. 239 ggr *ll* mot 74 ggr *l*, men af dessa 239 fall utgöras o. 220 af det enda ordet *uill*. Frånräknas detta, blifver förh. 19: 74. Den relativa sällsyntheten af *ll* i detta fall, jämförd därmed, att i former med etymol. *ll* (jfr strax ofvan) s å g o d t s o m a l l t i d o. i former med etymol. *lR* efter l å n g vokal (mom. 1 bα) a l l t i d står *ll*, kan icke bero på någon ortografisk egenhet, utan antyder otvifvelaktigt, att *l*-ljudet i detta fall fakultativt var k o r t o. sål. k a k u m i n a l t. För formen *stial* visas detta direkt af diftongens förlängning (se ofvan § 9 (s. 74)). Huru detta kakum. *l* skall förklaras, är en annan fråga. Utjämning från den urspr. ändelselösa 1:sta pers. — på detta sätt förklara Noreen, *Aisl. Gr.*[1], s. 81, o. Kock, *Fsv. ljudl.*, s. 415, de sällsynta isl. *hyl, skil* osv. — synes mig föga sannolik, då i fsv. redan i förlitterär tid 1:sta pers. antagit 2:dra o. 3:dje pers:s ändelse. Snarare kunde man antaga analogiinflytande från plur., inf. o. pret. Härför kunde möjl. den omständigheten tala, att ordet *vill* i motsats mot andra hithörande ord så godt som alltid har *ll*: i pret. har detta vb d e n t a l t *l*, hvilket kan hafva motverkat inflytandet från de former som hafva k a k u m. *l*. Äfven genom detta antagande förklaras emellertid icke öfverensstämmelsen mellan isl. *vill* (sällan *vilr*), däremot *skilr* osv. (sällan *skill* osv.) å ena sidan o. Ögs *uill* (sällan *uil*),

däremot vanl. *skil* osv. (sällan *skill* osv.) å andra. Har man rätt att på grund häraf anse, att Ögs *skil* osv. motsvara isl. *skilr* osv., att sål. i samnord. tid en växling förefunnits mellan assimil. *ll* o. oassimil. *lR* i dessa former, och att i fsv. i formerna med bevaradt *lR R* sedermera bortfallit i slutljud? Om så vore, skulle det såväl i isl. som fsv. så godt som enarådande *vill* på ett tillfredsställande sätt förklaras på det sätt som Kock, *Sv. akc.* 2: 453, förklarat isl. *vill*, näml. genom att antaga, att i detta ord på grund af relativ tonlöshet assimilationen genomförts fullständigare än i andra ord. — I former sådana som *gamall* (mom. 1 b γ) är *l*-ljudet enl. Noreen, *Aschw. Gr.* § 303. 3, kort. I så fall beror den tillfälliga dubbelskrifn. på att *ll*, som eg. är afsedt att beteckna långt dentalt *l*-ljud, tillfälligtvis kunnat användas som beteckning äfv. för kort dentalt *l* (jfr nedan). Måhända antyda dock snarare skrifningar sådana som det anförda *gamall* (jfr andra dylika hos Kock, *Fsv. ljudl.*, ss. 414, 418), att förkortningen ännu icke fullt genomförts.

I de fall, i hvilka *ll* går tillbaka till etymol. kort *l* (mom. 1 c o. 2 b) är det — utom hvad beträffar *hællia* o. *sællia*, om hvilka se ofvan § 45. 1 — ovisst, om *l* fakultativt har förlängts eller *ll* står som en tillfällig beteckning för kort dentalt *l*-ljud (jfr ofvan). För *hælldær* är väl den senare förklaringen den enda möjliga. I *till* antages fakultativ förlängning af Noreen, *Aschw. Gr.* § 295. Kock, *Arkiv* 9: 255 ff., anser däremot *ll* här stå för att beteckna kort dentalt *l*, hvartill det urspr. kakuminala *l*-et i obetonad ställning öfvergått. — Egendomligt är, att det med afs. på betoningen med *til* likställda *skal*, vb, ingen enda gång har *ll* (o. 670 ggr enkelt *l*). Möjligen kan detta dock förklaras genom påverkan från plur. *skulu*, som har kakuminalt *l*.

Det enstaka *karllin* (mom. 3) torde helt enkelt vara skriffel. I denna ställning har *ll* förkortats redan i samnord. tid (Noreen, *Aschw. Gr.* § 241).

KAP. VI.

Bortfall af konsonant.

§ 47. I konsonantgrupp har konsonant bortfallit i följ. fall.

1) *d*: *anlite* Vaþ 15: 4; *anuarþa* ES 16: 2; *frænkunu* KrB 27: 2; *lanboa* ES 5, 15: 3. BB 9: 2, 9: 9 (genom anslutning till *land: landboe* Eþs 1: 8 (4 ggr), ES V, BB 1: 5 (6 ggr) osv. 29 ggr; dessutom *lamdboa* ES 4: pr.[1]) (jfr för dessa NOREEN, *Aschw. Gr.* § 307); *ansuar* RB 23: pr., *branstuþ* BB XLIV, 44: 1 (? jfr ofvan, s. 141 f.).

2) *þ*: *hurruku* BB 23. Se SÖDERBERG, *U-omljudet*, s. 58, not 1.

3) *f*: *artök* AeB 1: 1 (SCHL., s. 114, not 52). Sannol. skriffel. Jfr dock NOREEN, *Aschw. Gr.* § 309. Exempel på bevaradt *f* i samma ställning se ofvan § 31. 2.

4) *g*: *þanbriko* Eþs 30. Skriffel (jfr nedan § 48, anm. 4).

5) *l*: *kars* DrB 16: pr. (SCHL., s. 61, not 3), DrB 18: 2 (jfr NOREEN, *Aschw. Gr.* § 315. 1). — Däremot genom anslutning till former, där *l* icke stod i konson.-grupp: *karls* DrB 13: 2, BB 4: pr., *karlsins* AeB 9: 2; *iarls* DrB 14: 1.

6) *n*:

a) i gruppen *mn* + kons.: *hæmdis* Eþs 2: 2 (3 ggr), 7: pr.; *næmd*, sbst., KrB 13: 2 (4 ggr) osv. 134 ggr; *næmdi*, vb, Vaþ 32: 4 osv. 5 ggr; *slæmde*, pret. o. part., Eþs 5: 1 osv. 26 ggr;

[1]) Jfr ofvan § 29. 4 a.

næmt Vaþ 32: 1 osv. 10 ggr; *stæmt* DrB 3: pr., 7: 1 osv. 20 ggr; *iamkan,* sbst., AeB X, 10: 2, 10: 3; *iamkin,* vb, KrB 30: pr. osv. 5 ggr; *iamgildi* Vaþ 16: pr., *iamkunne* AeB 3: 1 m. fl. ssgr med *iam-*, smlagdt 39 ggr; *æmfröknan* AeB 21, *æmgenan* BB 5: 2 m. fl. ssgr med *æm-*, smlagdt 16 ggr. — Med bevaradt *n* förekommer endast: *næmnd* KrB XIII, XVI (2 ggr), väl genom förnyad anslutning till vb *næmna.*

b) *barsins* KrB 26: pr. (Schl., s. 22, not 69), *bars* AeB XVI (Schl., s. 113, not 19), AeB 15 (Schl., s. 126, not 24); *korskammu* BB 9: pr. (Schl., s. 199, not 65). Jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 317. 1. Hvad ssgn *korskammu* beträffar, är det väl dock på grund af anslutning till det enkla *korn* föga sannolikt, att verkligt bortfall af *n* föreligger.

7) *s*: *suænks* KrB 11. Jfr å ena sidan Zetterberg, *Bjärköar. ljud- o. böjn.-l.*, s. 47, Kock, *Arkiv* 12: 86, å andra Noreen, *Sv. etymol.*, s. 27, *Aschw. Gr.* § 322, Anm. 2. Hvad beträffar de af nämnda förf. diskuterade formerna *danker, utlænker, ænkær* o. här ifrågavarande *suænks,* synes mig den sannolikaste förklaringen vara, att *s* i kons.-gruppen bortfallit på grund af dissimilation, då, såsom i här föreliggande *suænks,* ett *s* följde i änd., hvarpå de så uppkomna *s*-lösa formerna utbredt sig äfven till öfriga kasus. I *hvinka: hvinska, kvinka: kvinska* torde däremot, som Noreen, a. st., antager, olika suffix föreligga.

Anm. Skriffel äro: *halhugga* DrB 9: 1 (Schl., s. 55, not 65); *malmanne* DrB 9: 1 (Schl., s. 55, not 67).

8) *t*: *syskinum* AeB 1: 1 (? jfr ofvan, s. 141 f).

§ 48. I andra ställningar än i kons.-grupp har kons. bortfallit i följ. fall.

1) *d*: *giale* Vaþ 16: 2 (Schl., s. 78, not 29), Vaþ 39: 1 (Schl., s. 93, not 41), AeB 14 (Schl., s. 125, not 4), BB 49 (Schl., s. 231, not 19); *skule* RB 11: 1 (Schl., s. 174, not 26) (*gialde, gialda* osv. o. 75 ggr, *skulde, skuldu* 21 ggr). Det är väl af åldersskäl föga sannolikt, att dessa former

kunna förklaras genom förkortning i ställning mellan en lång hufvudtonig o. en bitonig vokal af ett af *ld* assimileradt *ll* på samma sätt som y. fsv. *skyloghe*, *välit*, *välogher* osv. (KOCK, *Fsv. ljudl.*, s. 420, NOREEN, *Aschw. Gr.* § 304), i sht som något exempel på assimil. *ld* > *ll* f. ö. icke förekommer i lagen. Dessutom kan *lagh skilær* BB 9: 5 (SCHL., s. 201, not 49), som har kakum. *l*, icke på detta sätt förklaras. Det torde därför vara riktigast att anse alla dessa former som skriffel. Om *giale* o. *skule* varit uttalsformer, så hafva de sannol. tillhört endast afskrifvarens språk.

Anm. 1. Skriffel äro: *bonanum* Vaþ 38: 1 (SCHL., s. 93, not 26); *næm* RB 1: pr. (SCHL., s. 165, not 41), 3: pr. (SCHL., s. 166, not 57), 15 (SCHL., s. 178, not 10).

2) *þ*:

a) i *uigh* GB 7: 1 (SCHL., s. 99, not 9) har man kanske att se spår af en ljudlag, som i stor utsträckning gjort sig gällande i Cod. Bur. (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 308. 3 a, OTTELIN, *Cod. Bur.*, s. 156). — Exempel på bibehållet *þ* efter *gh* se ofvan § 22. 2.

b) *garum* BB 6: pr. (SCHL., s. 196, not 74) med förlust af *đ* efter *r* är måhända en af afskrifvaren införd västgötsk form (jfr NOREEN, *Aschw. Gr.* 308. 3 b).

c) med *annöghan* AeB 25: pr. (SCHL., s. 131, not 75) (*annöþugh-* 42 ggr) kan, om formen är afsedd, jämföras Vgl:s *annoghær* (dial. förlust af *đ* framför ȝ i synkoperade kasus?).

Anm. 2. Snarast skriffel är väl *mörinis* AeB 10: pr. (SCHL., s. 122, not 95), ES 3: pr. (SCHL., s. 134, not 82) (*möþrini* 17 ggr, *fæþrini* 58 ggr). Jfr dock NOREEN, *Aschw. Gr.* § 308. 2 c. Säkert skriffel är *aruue* (för *aruuþe*) BB 6: pr. (SCHL., s. 196, not 71).

3) *f*: *a* BB 9: 4 (SCHL., s. 201, not 45) (*af* o. 230 ggr). Jfr NOREEN, *Aschw. Gr.* § 306. 2. Dock snarast skriffel.

Anm. 3. Skriffel äro: *lyia* (för *flyia*) DrB 9: 1 (SCHL., s. 56, not 77); *ræst* (för *ræfst*) RB III (SCHL., s. 163, not 4); *tol* (för *tolf*) Vaþ 27: pr. (SCHL., s. 83, not 55); *þiunaþ* Vaþ 32: 1 (SCHL., s. 86, not 39) (för *þiufnaþ*; eller har orig. haft *þiünaþ*, dvs. *þiumnaþ*?).

Anm. 4. Bortfall af *g*. Skriffel äro: *gane* BB 1: 6; *göþnina* BB 2: pr. (SCHL., s. 192, not 56); *æn* BB 9: 5 (SCHL., s. 201, not 51).

4) *h*:

a) *alf* Eþs 24, GB 29: 1 osv. Se Leffler, *Ant. tidskr. f. Sv.* 5: 285.

b) enklitiska former af pron. *han*: *bindran* Vaþ 31: 2, *kiplaran* ibidem.

Anm. 5. Blott af grafisk natur är väl bortfallet af *h* i *laghæfþar* GB 12: 1, *laghæfþat* ES 15: pr. (Schl., s. 145, not 51) (*laghhæfþat* KrB 24: pr. (2 ggr) osv. 10 ggr, *laghhæfþi*, sbst., BB 28: 4; *lagh hæft* BB 51).

5) kons. *i*:

a) *byqr* BB 4: pr., 28: 4 (*byia* DrB 11: 1, RB 4: pr. (3 ggr) osv. 10 ggr), *flya* DrB 9: 1 (*flyia* Eþs 1: 4, DrB 5: 1 osv. 9 ggr) bero väl på tillfällig anslutning till besläktade former, som ljudlagsenligt sakna *i*: *byr*, *bys(ins)*, *flyr* osv. (jfr Ottelin, *Cod. Bur.*, s. 144).

b) *firi ligga* Vaþ 14: 1; *tuægga* VinsB 7: 3 (Schl., s. 160, not 33) (*liggia* KrB 12: pr., Eþs 23: pr. osv. 10 ggr; *tuæggia* KrB 6: pr., 13: 1 osv. 21 ggr; andra ord med förbind. *ggi* smlagdt 139 ggr) böra måhända betraktas som tidiga exempel på bortfall af *i* efter *gg* (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 313). Antyder *slægor* i Cod. Bur. (Ottelin, *Cod. Bur.*, s. 143) jämte de här anförda formerna, att detta bortfall af *i* inträdt tidigare i Östgötadial. än i andra fsv. dial.? — Med afs. på *ligga* jfr dock äfv. Noreen, a. st., Anm. 1.

c) *þriþa* AeB 17 (Schl., s. 127, not 88) (*þriþia*, *þriþiu* KrB 3: 1, 7: 1 osv. o. 85 ggr) skulle kunna vara analogibildning efter *þriþi*, men är väl snarare skriffel.

6) *k*: *o* KrB 13: 3 (Schl., s. 13, not 81), VinsB 7: pr. (Schl., s. 159, not 88) (*ok* otaliga ggr). Jfr Ottelin, *Cod. Bur.*, s. 145 ff. — Ingenting i Ögs språk talar för att dessa sällsynta skrifningar kunna vara annat än skriffel.

Anm. 6. Skriffel är helt visst det enstaka *sal* BB XXXV (Schl., s. 187, not 31) (*skal* o. 670 ggr). Annorlunda Noreen, *Aschw. Gr.* § 314, Anm.

7) *l*:

Kakum. *l* saknas i några få fall framför *f* o. *s*: *haft* AeB 16: pr. (Schl., s. 126, not 35), *siafs* KrB 26: pr. (Schl.,

s. 22, not 66), ES 3: pr. (SCHL., s. 135, not 88), *tof* Vaþ 32: 4 (SCHL., s. 88, not 100), 38: pr. (SCHL., s. 92, not 18); *fræsa* GB 29: pr. (SCHL., s. 111, not 44), *fræsi* AeB 20: pr. (SCHL., s. 128, not 8). Alla dessa former förekomma många ggr med bevaradt *l*. Jfr för bortfallet NOREEN, *Aschw. Gr.* § 315. 2 b, o. där citerad litt., OTTELIN, *Cod. Bur.*, s. 149. Den verkliga existensen af dylika *l*-lösa former i Ögs språk göres emellertid tvifvelaktig genom de nedan anm. 7 anförda skrifningar, i hvilka ett dentalt *l* saknas. I hvarje fall kan svårligen *masæghandanum* KrB 19: pr. (SCHL., s. 18, not 34) vara en afsedd form (associationen med öfriga kasus af ordet torde hafva varit för stark för att tillåta uppkomsten af en sådan form).

Anm. 7. Skriffel äro: *giade* BB 4: pr. (SCHL., s. 194, not 6), 4: 1 (SCHL., s. 194, not 17), 24: pr. (SCHL., s. 212, not 67), *kudær* GB 23 (SCHL., s. 110, not 31), *skude* RB 9: pr. (SCHL., s. 173, not 99); *at* (för *alt*) BB 28: 2 (SCHL., s. 216, not 86); *kokku* KrB 22 (SCHL., s. 20, not 99), *kukkara* KrB 4: 1 (SCHL., s. 6, not 17); *laghika* ES 12: 1; *sakös* Vaþ 6: 6 (SCHL., s. 71, not 75). Säkerligen också *skan* för *skal han* KrB 8: pr. (SCHL., s. 8, not 100); annorlunda NOREEN, *Aschw. Gr.* § 315. 2 a.

Anm. 8. Bortfall af *m*. Skriffel (förmodl. bestående i utelämnande af förkortningstecken) äro: *næna* Vaþ 32: 4 (SCHL., s. 88, not 10); *allu* Vaþ 31: 5 (SCHL., s. 86, not 25), *fullu* Vaþ 16: 2 (SCHL., s. 78, not 31), *kustu* BB 37: pr. (SCHL., s. 225, not 37), *mællu* BB 14 pr. (*mællum* 36 ggr; jfr NOREEN, *Arkiv* 6: 364), *sinu* BB 12: 1 (SCHL., s. 204, not 35).

8) *n* saknas:

a) framför *d* i: *boda* KrB 20: pr. (SCHL., s. 18, not 56), *bödær* KrB 5: 1 (SCHL., s. 6, not 27), *udi* RB 14: 1 (SCHL., s. 177, not 90). Jfr OTTELIN, *Cod. Bur.*, ss. 138 o. 149 f. Att dessa enstaka former helt enkelt äro skriffel (utelämnande af förkortningstecken) håller jag för alldeles visst.

b) framför *g*: *almænnig* ES 1: 2 (SCHL., s. 134, not 74); *gærnig* AeB 17 (SCHL., s. 127, not 53); *kunugx* KrB 13: 2 (SCHL., s. 13, not 61), KrB 16: pr. (SCHL., s. 15, not 53); *pænniga* AeB 17 (SCHL., s. 127, not 86); *attug* BB 1: 1 (SCHL., s. 189, not 63); *fiarþugxs* RB 3: pr. (SCHL., s. 166, not 55); *gagær* DrB 3: 1 (SCHL., s. 49, not 5); *lioga (þing)* DrB 3: 4 (SCHL., s. 50, not 40); *siattugx* GB 3 (SCHL., s. 97,

not 49); *þigx* Vaþ 32: 4 (Schl., s. 88, not 7). I de fyra första af här uppräknade ord kan saknaden af *n* förklaras genom den art af dissimilation, som Noreen, *Geschichte*[2] § 189. 6, *Sv. etymol.*, s. 5, *Aschw. Gr.* § 318, antagit till förklaring af särsk. i Västgöta- och Östgötaskrifter ofta förekommande skrifningar med *g* (*gh* osv.) för väntadt *ng*. I alla de i Ög förekommande fallen har det saknade *n* (ŋ) stått i relativt oakcentuerad stafvelse, hvilket stämmer väl med Ottelins formulering af ljudlagen, *Cod. Bur.*, s. 90. Att fallen af enbart *g* i dylika former äro relativt betydligt talrikare i Cod. Bur., stämmer med dennas flera ggr påpekade yngre språkliga ståndpunkt. — I de tre fallen af *-ug* för *-ung* kunde man tänka sig, att i denna änd. genom inflytande från *-nig*, *-nug* (<*ning*, *-nung*) *n* (ŋ) kunnat sporadiskt bortfalla. — För de öfriga tre fallen: *gagær*, *lioga* o. *þigx* synes icke kunna vinnas någon annan förklaring än antagande af skriffel (utelämnande af *n* eller förkortningstecken för detta, jfr Läffler, *Om v-omlj.*, s. 34, not, Noreen, *Aschw. Gr.* § 40, Anm. 1). För den förklaring som med tvekan framställes af Ottelin, *Cod. Bur.*, s. 137 ff., för liknande skrifningar i Cod. Bur., finnes det i Ögs ortografiska förh. för öfrigt ingenting som talar.

c) framför *s*: *draparas* DrB 3: 4 (Schl., s. 50, not 37), *köptig* VinsB 6: 4 (Schl., s. 158, not 31), *land boas* Eþs 1: 8 (Schl., s. 30, not 81), *lanzsis* GB 7: 2 (Schl., s. 99, not 19), *mansis* KrB 17 (Schl., s. 17, not 4), *manzsis* DrB 2. pr. (Schl., s. 46, not 28), ES 8 (Schl., s. 140, not 76). Det är väl emellertid föga troligt, att här ett verkligt bortfall af *n* ägt rum i enlighet med den ljudlag som omtalas af Noreen, *Aschw. Gr.* § 317. 2. — Med bevaradt *n* förekomma motsvarande former många ggr.

d) i några fall i slutljud i svagtonig stafvelse: *frælsa* Vaþ XVI (Schl., s 64, not 23), *inna* BB 26: 2 (Schl., s. 214, not 40), *siþa* BB 8: 3, 9: 4 (Schl., s. 198, not 30, o. 201, not 41), *æ* ES 14: 2, BB 35: pr. (Schl., s. 145, not 47, o. 222, not 63). (Alla förek. många ggr med bevaradt *n*). Jfr Kock, *Arkiv* 6: 32, noten, Beckman, *Sv. Landsm.* XIII. 3: 18 f. Det sannolikaste är dock, särsk.vid jämförelse med

de skrifn., som omtalas ofvan anm. 8 o. nedan anm. 9, att skriffel föreligga.

Anm. 9. Otvifvelaktiga skriffel äro: *cum* KrB 19: pr. (SCHL., s. 18, not 38), *iorþia* BB 9: 9 (SCHL., s. 202, not 92), *snattania* Vaþ 41: pr. (SCHL., s. 94, not 61); *barum* GB XIX (SCHL., s. 95, not 16), *iame* BB 25: pr. (SCHL., s. 213, not 1), *kristu* KrB 6: pr. (SCHL., s. 6, not 40), *kuærina* Vaþ 1: 2 (SCHL., s. 68, not 88), *sokin* KrB 3: 1 (SCHL., s. 5, not 85); *bar* AeB 14 (SCHL., s. 125, not 100), *egh* GB 14: 1 (SCHL., s. 103, not 33), ES 1: pr., 1: 1 (SCHL., s. 133, not 54, o. 134, not 58), ES 20: 2 (SCHL., s. 150, not 22), BB 9: pr. (SCHL., s. 199, not 63); *sok* Eþs 10: pr. (SCHL., s. 35, not 86), *iorþa uær* ES XV (SCHL., s. 133, not 37); *þo* BB 12: 1 (för *þön*; jfr ofvan § 4, anm. 2).

9) *r*:

a) I *makær* Vaþ 15: 1 (SCHL., s. 76, not 67), AeB 14 (SCHL., s. 125, not 8), *wæþær* DrB X (SCHL., s. 45, not 15) kan *r* hafva bortfallit genom dissimilation. Då denna företeelse är främmande för Östgötadial., men är karaktäristisk för vissa Västgötaskrifter (NOREEN, *Aschw. Gr.* § 320. 2), tillhöra dessa sällsynta former, för så vidt de äro afsedda, otvifvelaktigt afskrifvarens språk (om *wæþær* jfr ofvan s. 61 f.).

b) Antyda skrifn. *half giþi* BB 13: 2 (SCHL., s. 205, not 73), *ioþ* ES 6 (SCHL., s. 138, not 6), *uæþ* ES 7 (SCHL., s. 139, not 30) en begynnande sammansmältning af *r* med följande dental till enhetlig supradental? Jfr OTTELIN, *Cod. Bur.*, s. 151. Jfr dock äfven de nedan anm. 10 sist anförda skrifningarna.

Anm. 10. Skriffel äro: *bænnir* Eþs 30 (SCHL., s. 43, not 68), *dykkiu* GB 9: pr. (SCHL., s. 100, not 41), *dæpas* KrB 25: pr. (SCHL., s. 21, not 42), *filla* AeB IV (SCHL., s. 112, not 4), *fændær* DrB 7: pr. (SCHL., s. 54, not 25), *kistna* KrB 6: pr. (SCHL., s. 6, not 39), *skokuitne* KrB 13: 3 (SCHL., s. 13, not 68), *oskiptaþ* KrB 13: 3 (SCHL., s. 13, not 69), *skiptat* KrB 15: pr. (SCHL., s. 14, not 25), *skipta brut* KrB 15: 1 (SCHL., s. 15, not 35) — jfr dock för de fyra sista KOCK, *Sv. Landsm.* XI. 8: 20, noten — *þeia* KrB 7: 1 (SCHL., s. 7, not 76), *þæll* Vaþ 16: 1 (SCHL., s. 77, not 24); *faþinis* GB 19 (SCHL., s. 109, not 5), *stipfæþinum* Eþs 23: 1 (SCHL., s. 40, not 2), *andum* VinsB 9: 1 (SCHL., s. 162, not 87); *skæskutat* Eþs 32 (SCHL., s. 44, not 100), *ughumaghi* DrB 19 (SCHL., s. 62, not 39), *æua* AeB 20: 1 (SCHL., s. 129, not 27).

Anm. 11. Bortfall af *s*. Skriffel äro: *kriptaþær* KrB 15: pr. (SCHL., s. 15, not 28), *kulde* DrB 14: 6 (SCHL., s. 60, not 82), *uara*

AeB 20: 1 (SCHL., s. 129, not 25), *frælis* AeB 14 (SCHL., s. 125, not 17), *hufru* GB XXIII, 16: pr. (SCHL., s. 96, not 21, o. 106 not 6) — har orig. haft *husru* skrifvet med „långt“ *s*? — *tak* (för *taks*) DrB 6 (SCHL., s. 53, not 10).

10) *t* saknas:

a) *half* Vaþ 31: 5 (SCHL., s. 86, not 26), BB 35: pr. (SCHL., s. 222, not 64)[1], *hemul* VinsB 6: 1 (SCHL., s. 156, not 85), *san* VinsB 3: pr. (SCHL., s. 154, not 45)[2], *þy lik* GB 18 (SCHL., s. 108, not 93), *will* RB 8: 2 (SCHL., s. 172, not 50). Huruvida *t*-lösa neutra här föreligga (jfr BRATE, *Ä. Vestmannal. ljudl.*, s. 52, LARSSON, *Södermannal. språk* I, ss. 101 o. 126, OTTELIN, *Cod. Bur.*, s. 154, NOREEN, *Aschw. Gr.* § 454. c), blifver högst osäkert vid betraktande af de många fall, där *t* genom skriffel saknas i slutljud (anm. 12 nedan).

b) *hua* AeB 3: 1 (*huat* en mängd ggr). Sannolikt skriffel. På det ifrågavarande stället skulle dock möjligen mask. *hua* kunna föreligga. Konstruktionen skulle nämligen kunna vara: *hua þæt ær, hældær maþær ælla kona* (= hvem det än är, vare sig man l. kvinna).

Anm. 12. Skriffel äro: *uæggia* BB 37: pr. (SCHL., s. 224, not 33), *uan (utan)* BB 35: 1 (SCHL., s. 222, not 74), *aduæn* RB 12: pr. (SCHL., s. 175, not 46), *fæm* ES 3: pr. (SCHL., s. 135, not 86), VinsB 6: 6 (SCHL., s. 159, not 76), RB 26: 1 (SCHL., s. 184, not 2), *köp* VinsB 6: 1 (SCHL., s. 156, not 88), *laghskip* ES 15: 5 (SCHL., s. 148, not 35).

11) *v* har bortfallit i *annattiggia* KrB 26: pr., *baþitiggia* KrB 19: pr.; däremot kvarstår *v* i *antuiggia* KrB 3: pr., Eþs 12 osv. 24 ggr. Växlingen beror helt säkert på olika akcentuering (jfr KOCK, *Accentuierung*, s. 216). — Däremot torde det enstaka *sa* AeB 1: pr. (*sua* o. 350 ggr) snarast vara skriffel (jfr analoga fall i anm. 13 nedan). Jfr dock KOCK, a. st., NOREEN, *Urgerm. lautl.*, s. 219, *Aisl. Gr.*[3] § 227, Anm. 5. — Det samma kan vara fallet äfven med *harr* RB 4: pr. (SCHL., s. 168, not 19), *har* BB 51 (SCHL.,

[1]) Äfven F har här *half*.

[2]) *san þær* GB 19 står helt säkert icke, som SCHLYTER, s. 109, not 2, vill, för *sant þær*, utan för *sanþær þær* (*þær* skrifvet blott en gg i st. f. två).

s. 232, not 48) (*huar* 85 ggr). Jfr dock NOREEN, *Urgerm. lautl.*, s. 144, *Aschw. Gr.* § 341. 2.

Anm. 13. Skriffel äro: *kiþa* RB 20 (SCHL., s. 179, not 52), *ta* BB 36: 4 (SCHL., s. 224, not 10), *tem* GB 11: pr. (SCHL., s. 102, not 93).

§ 49. Bortfall af *R*.

A. Enstafviga ord.

1) sbst., hvilkas stam slutar på vokal:

framför vokal i satssammanhanget: *by*, nom. sing., ES 15: 5, BB 1: 4 osv. 10 ggr; *ha*, gen. sing., GB 16: pr., BB 28: 5 (2 ggr); *tæ*, sbst. fem. pl., Vaþ 18: 1; s:a 15 ggr;

framför *h*: *by* BB 2: pr.;

„ andra kons.: *by* ES 17, BB 1: 6 osv. 10 ggr; *tæ* Vaþ 18: 1.

Däremot kvarstår *R:*

framför vokal: *byr* BB 5: 1, 28: 2 (2 ggr);

„ kons.: *byr* BB 28: 3;

i paus: *byr* BB 4: 1, 28: 2.

2) pron. pers. refl. dat. sing.:

framför kons.: *sæ* GB 25, BB XXXVI, 36: pr. [1]).

Däremot kvarstår *R:*

framför *h*: *sær* ES 11: 1;

„ andra kons.: *sær* Eþs 32;

(ss. adv.) i paus: *sær* BB 2: 1.

3) pron. pers. 1:sta o. 2:dra pers. pl. *R* kvarstår alltid, näml.: framför kons.: *uir* AeB 17, 20: 1, VinsB 6: 1; *ir* VinsB 3: pr., 6: 4.

4) pron. „hvem“:

framför *h:* *hua* AeB XX;

„ andra kons.: *hua* Eþs 10: pr., RB III osv. 9 ggr.

Däremot kvarstår *R:*

framför kons.: *huar* KrB 22, DrB 11: pr. osv. 22 ggr

[1]) I hskr. står på första stället *sa* (SCHL., s. 110, not 38).

5) pron. dem. nom. pl. mask.:
framför vokal: *þe* KrB 11, Eþs 8 osv. 25 ggr;
„ *h: þe* Eþs 5: pr., DrB 2: 1 osv. 14 ggr;
„ andra kons.: KrB 11, Eþs 33: pr. osv. 99 ggr.
Däremot kvarstår *R:*
framför vokal: *þer* KrB 14: pr., Eþs 4: 1 osv. 56 ggr;
„ *h: þer* AeB 10: 3, VinsB 7: 5 osv. 18 ggr;
„ andra kons.: *þer* KrB 14: pr., Eþs 7: pr., Vaþ 16: pr. osv. 142 ggr;
i paus: *þer* RB 8: 2.

6) pron. dem. fem. pl.:
framför vokal: *þa* Eþs 2: 1, RB 3: 1;
„ kons.: Eþs 2: 1, Vaþ 14: 1 osv. 14 ggr.
Ingen form med bevaradt *R* förekommer.

7) räkneordet „två", nom. mask.:
framför vokal: *tue* Eþs 26, DrB 11: pr. osv. 15 ggr;
„ *h: tue* ES XIV;
„ andra kons.: *tue* Eþs 32, Vaþ 6: pr. osv. 41 ggr.
Ingen form med bevaradt *R* förekommer.

8) räkneordet „två", fem.:
framför vokal: *tua* KrB 31 (2 ggr), BB 2: 1;
„ kons.: KrB 31, GB 3, RB 18.
Ingen form med bevaradt *R* förekommer.

9) räkneordet „tre", nom. mask.:
framför vokal: *þri* Vaþ 32: 5, AeB 17, BB 17: pr.;
„ kons.: Vaþ 32: 6 osv. 4 ggr.
Ingen form med bevaradt *R* förekommer.

10) räkneordet „tre", fem. (den enstafviga formen):
framför kons.: *þre* KrB 13: pr., DrB 5: pr. osv. 29 ggr.
Ingen form med bevaradt *R* förekommer.

11) adv. komp. „mer". *R* kvarstår alltid, näml.:
framför vokal: *mer* VinsB 6: 1, framför kons.: *mer* ES 14: 1.

12) adv. „nära". *R* kvarstår alltid, näml.:
framför vokal: *nær* AeB 10: 2, RB 3: 2 osv. 6 ggr;
„ *h: nær* DrB 3: 2;
„ andra kons.: *nær* DrB 2: 2, Vaþ 1: pr. osv. 18 ggr;
i paus: *nær* Vaþ 1: pr., BB 35.

13) prep. „ur". *R* kvarstår alltid, näml.:
framför vokal: *ur* AeB 7, 21 osv. 7 ggr;
„ *h: ur* KrB 1, Eþs 1: 5 osv. 4 ggr;
„ andra kons.: *ur* Eþs 1: 7, Vaþ XIX osv. 33 ggr;
i paus: *ur* Vaþ 1: pr.

14) relat. part. *ær*. *R* kvarstår alltid, näml.:
framför *h:* Vaþ 1: pr., AeB 23: pr. osv. 6 ggr;
„ andra kons.: KrB 2: 2, Vaþ 1: pr. osv. 6 ggr.

15) pres. ind. sing. af vb „vara":
framför *h: æ* Eþs 24;
„ andra kons.: *æ* DrB 18: pr., Vaþ 18: 1 osv. 5 ggr;
i paus: *æ* GB 29: 1.
Däremot kvarstår *R*, relativt ungefär lika ofta i alla ställningar, enl. approx. beräkn. o. 630 ggr, t. ex.: *ær* KrB 1 (2 ggr), 2: 2 osv.

16) pret. sing. af vb „vara". *R* kvarstår alltid, relativt lika ofta i alla ställningar, t. ex.: *uar* KrB 13: pr., 15: pr. (2 ggr) osv.

17) pres. ind. sing. af verb, hvilkas stam slutar på vokal:
framför vokal: *fa* Eþs 1: 3, Vaþ 1: 5 osv. 6 ggr; *na* VinsB XIII; *se* Vaþ 1: 1, RB 7 osv. 4 ggr; *sla* BB 7: 1; s:a 12 ggr;
framför *h: dö* ES 20: 2; *fa* Eþs 18, ES 4: 2, VinsB II; *fly* DrB 5: 1; s:a 5 ggr;
„ andra kons.: *bo* AeB 7; *dö* GB 29: 1; *fa* Eþs 1: 6, ES 5 osv. 15 ggr; *se* KrB 21; *sla* Eþs 3: 1, Vaþ X osv. 12 ggr; s:a 30 ggr;

i paus: *fa* KrB 12: pr.

Däremot kvarstår *R*:

framför vokal: *bor* GB 11: 1, ES 4: pr. osv. 9 ggr; *dör* KrB 12 pr., DrB 4: 3 osv. 14 ggr; *far* Eþs 1: 1, Vaþ 1: pr. osv. 22 ggr; *flyr* Eþs 1: 6; *ror* BB 43: 1; *slar* KrB 23, Eþs 1: pr. osv. 17 ggr; s:a 64 ggr;

framför *h*: *bor* ES 19: pr., 19: 1; *dör* DrB 4: 2, Vaþ 9 osv. 14 ggr; *far* Eþs 1: 5, AeB 7 osv. 13 ggr; *flyr* Vaþ 32: 6; *nar* VinsB 13; *ror* BB 43: 1; *ser* RB 15 (2 ggr); *slar* KrB 8: 1, Eþs 7: pr. osv. 5 ggr; s:a 39 ggr;

framför andra kons.: *bor* GB 18, BB 8: pr. osv. 7 ggr; *dör* KrB 12: 1, GB 2 osv. 25 ggr; *far* Eþs 1: 3, Vaþ 23: 1 osv. 21 ggr; *flyr* Eþs 1: 1, RB 24; *ror* BB 27: pr.; *forser* RB XV; *slar* Eþs 1: pr., Vaþ 1: 2 osv. 19 ggr; *star* ES 16: 2; s:a 77 ggr;

i paus: *bor* BB 8: pr., 28: pr.; *far* DrB. 2: 2; *sar* BB 9: 8; s:a 4 ggr.

18) sammansättningar:

omynd Eþs 26, DrB 5: pr. osv. o. 50 ggr.

Däremot kvarstår *R*:

ormynd GB I, II, 12: pr. (2 ggr), *orsaki* RB 4: 1; *særdelis* BB 30: pr., *særlytis* ES 18: pr.

Anm. Om *næmir* (GB 9: pr., BB 1: 6 (2 ggr) osv. 8 ggr) jämför Ottelin, *Cod. Bur.*, s. 161.

Ottelin, *Cod. Bur.*, s. 159, formulerar regeln för *R*-bortfall i den af honom behandlade texten så, att *R* kvarstår efter starktonig vokal. Ofvanstående materialsamling synes mig icke visa, att samma regel varit gällande för Ögs språk.

Visserligen kan bortfallet af *R* i åtskilliga af de ofvan anförda ordkategorierna förklaras äfven under antagande af denna regels giltighet. Nom. mask. *tue*, som blott har denna form (mom. 7), kan gå tillbaka till en grundform utan *-R* (jfr Kock, *Sv. Landsm.* XI. 8, s. 23, Noreen, *Aschw. Gr.* § 321, Anm. 4). Mindre sannolikt synes det att en gammal växling **þai: *þaiR* (jfr Noreen, a. st., Ottelin,

Cod. Bur., s. 161) skulle hafva bibehållit sig på samma språkområde tillräckligt länge för att gifva upphof till växlingen *þe*:*þer* (mom. 5). Men bortfallet af *R* i detta ord kan, liksom i. fem. pl. *þa* (mom. 6), förklaras genom ordets bruk i obetonad ställning (jfr Kock, a. arb., s. 20). Fem. pl. *tua* (mom. 8) kan gå tillbaka till en grundform utan -*R* (Noreen, a. st.) eller förklaras genom analogi (Kock, a. arb., s. 23). Bortfallet af *R* i *þri* (mom. 9) kan bero på analogiinflytande från *tue* (jfr Ottelin, a. st.) l. på dissimilation. För växlingen *hua*: *huar* (mom. 4) kunna de synpunkter göras gällande, som Kock, a. arb., s. 30, framhållit. Bortfallet af *R* i pron. *sæ(r)* (mom. 2) kan bero därpå, att ordet fakultativt brukats obetonadt i satssammanhanget (jfr Ottelin, a. arb., s. 159). Bortfallet af *R* i *hy(r)* (mom. 1) slutligen kan hafva åtm. underlåtats genom analogiinflytande från dat. o. ack. sg. (Kock, a. arb., s. 23 f.). För *ha* (gen. sing.) o. *tæ* (pl.) synes mig däremot påverkan från gen. resp. pl. af tvåstafv. ord på -*a* < *-*aR* l. dyl. mindre sannolik.

Bevisande för att *R* bortfallit äfven efter starktonig vokal äro emellertid de i mom. 17 anförda enstafviga verbalformerna, i hvilka, så vidt jag kan se, bortfallet af *R* icke kan förklaras vare sig genom tonlöshet eller genom analogi från besläktade former. Beviskraften af dessa former förringas icke däraf, att i adv. *mer* (mom. 11) o. *nær* (mom. 12) *R* alltid kvarstår. I det förra beror detta tydl. på anslutning till adj.-formen, *mera*, det senare kan på samma sätt sluta sig till *nœra* [1]) eller motsvara isl. *nærr* med gemineradt *r*.

Omvändt har *R* icke i ord, som alltid eller fakultativt brukats utan hufvudton, bortfallit i så stor utsträckning som man skulle vänta, om den af Ottelin för Cod. Bur. uppställda regeln gällt äfven för Ög. Af hithörande former kunna likväl det så godt som enarådande *ær*, vb, (mom. 15) o. det enarådande *uar* (mom. 16) förklaras genom analogi från plur. (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 321, Anm. 4), och hvad pron. *uir* o. *ir* (mom. 3) samt prep. *ur* (mom. 13)

---

[1]) Förekommer icke i Ög.

beträffar, kan det naturl. tänkas, att de hufvudtoniga formerna segrat. Relat. part. *ær* däremot (mom. 14) kan icke på något dylikt sätt förklaras.

På grund af det anförda synes det mig otvifvelaktigt, att bortfallet af *R* i Ögs språk icke följt den af Ottelin för Cod. Bur. formulerade regeln.

I stället visar en undersökning af materialet ofvan, att i alla de fall, där *R* fullständigt eller delvis bortfallit, den föregående vokalen är etymol. lång, i de fall, där *r* alltid kvarstår, etymol. l. fakultativt på grund af relativt tonlös ställning kort. Undantag härifrån utgöra endast *hua: huar* (mom. 4) o. *æ: ær* (mom. 15). Det förra kan gå tillbaka till en grundform utan -*R* (jfr Kock, *Sv. Landsm.* XI. 8, s. 30). Det sällsynta *æ* tillhör måhända icke urspr. Ögs dialekt eller antyder en yngre ståndpunkt, på hvilken *R* börjat bortfalla äfven efter kort vokal.

Det återstår blott att säga några ord om frekvensen af *R*-bortfallet inom ett par ordkategorier. I detta hänseende är att märka, att i pres. ind. sing. af enstafviga vb (mom. 17) o. i pron. *þe(r) R* kvarstår relativt betydligt oftare (184 ggr: 48, resp. 217: 138) än i sbst. på vokal (mom. 1) (6: 26). Det är, som prof. Kock för mig framhållit, högst sannolikt, att detta förh. beror därpå, att de senare i motsats till de förra voro utsatta för analogipåverkan från närstående former utan -*R* (jfr nedan B, slutet). — Med afseende på den roll det i satssammanhanget följande ljudet spelat för bortfallet eller kvarståendet af *R*, kan påpekas, att i pron. *þe(r) R* framför kons. o. i paus saknas relativt något oftare än framför vokal, i de enstafv. verben relativt ännu oftare (se siffrorna ofvan mom. 5 o. 17). Vid sbst. på vokal är däremot förhåll. omvändt (se ofvan mom. 1). Då i sistnämnda kategori blott ett litet antal fall föreligger, beror denna fördelning af former med och utan *R* måhända på en tillfällighet. — Till slut vill jag blott omnämna, att det vill synas, som om äfven den föreg. vokalens kvalitet spelat en roll vid bortfallet af *R*. Af de 48 former af enstafv. verb, som sakna *R*, hafva näml. 39 vokalen *ā* (dvs. öfver 4/5),

under det af de 184, som bevarat *R*, endast 99, dvs. knappt mer än hälften, hafva denna vokal. Benägenheten att låta *R* bortfalla synes sål. hafva varit större efter *ā* än efter andra vokaler (jfr nedan B).

B. Två- o. flerstafviga ord.

I. Efter *a*.

1) sammansatta sbst., hvilkas första led ändas på urspr. *-aR*.

R har bortfallit i följ. fall.

Senare ledet börjar med vokal: *danu arf* AeB XXII, 22; *hæfþa eþ* AeB 2: pr. osv. 5 ggr; *iamnaþa eþin* AeB 10: 2; *iorþa auærkan* ES 15: 3; *niþia eþ* AeB 17 (2 ggr), ES 3: 2; *sækta orþ* BB 38 (2 ggr); *tylfta eþa* DrB 3: 4 osv. 4 ggr; s:a 18 ggr;

senare ledet börjar med kons.: *broa fiol* VinsB 7: 2; *byia' mark* BB 28: 2; *bygda balkær* BB rubr; *byrghþa tima* Vaþ 13: pr.; *böna uin* Vins B 3: pr.; *gifta fulnaþ* BB 9: 1 (2 ggr); *grinda stolpa* GB 12: pr. osv. 5 ggr; *miolka gris* BB 25: 2, m. fl. af samma typ (dvs. hvilkas första led utgöres af ett tvåstafv. ord med lång rotstafvelse), sammanlagdt 155 ggr;

sona dottir AeB 3: pr.; *sona son* AeB 2: 1, 3: 1 (2 ggr);

foruista man GB 8: 2, 9: 1; *fæstnaþa stæmnu* GB 11: pr.; *fæstnaþa ual* AeB 10: 3; *fæstninga stæmnu* DrB 5: pr., GB 1, 11: 1; *gislinga brut* DrB 2: 1, Vaþ 34: 1, RB 3: 2; *gislinga lagh* DrB 2: 2; *halfnaþa træþe* KrB 1; *iamnaþa skiptis* BB 1: 3 (2 ggr); *manaþa buþ* KrB 2: 1, 13: 2; *manaþa tak* VinsB 6: 1, 7: 3; *manhælghþa mal* Vaþ 1: pr. osv. 8 ggr; *miskunna man* AeB 8: pr.; *sanninda mæn* RB 1: pr.; *uærknaþa för* BB 24: 3 (af denna typ alltså smlagdt 29 ggr); s:a 184 ggr.

Däremot kvarstår *R* i följ. fall.

Senare ledet börjar med vokal:

niþiar eþe GB 11: 1 (2 ggr), AeB 8: 1 osv. 6 ggr; *sæktar orþ* BB 38; *tylftar eþum* DrB 3: 2 (2 ggr), Vaþ 8: 2 (2 ggr); *uprættar eþa* KrB 13: 3; s:a 12 ggr;

senare ledet börjar med kons.:

fear fot BB 28: 5, *fear gang* ib.; *fyndar lut* BB 37: pr.; *æggiar tompt* BB 13: 2; s:a 4 ggr. [1])

2) nom. pl. af mask. *a*-stammar.

R har bortfallit i följ. fall:

framför vokal: *akra* BB 8: pr.; *arwa* KrB 25: 1 osv. 5 ggr; *byia* BB XXVIII; *doma* BB 47; *eþa* KrB 13: 3 (2 ggr), BB XXV; *flokka* DrB rubr. osv. 3 ggr; *forsa* BB 8: 2; *grænna* BB 11: pr.; *kulla* AeB 3: 3; *öra* Vaþ 24: pr. osv. 4 ggr;

fæþringa GB 18; *giftanda* AeB 16: 1; *iorþattura* ES 14: 2; *malsæghanda* DrB 5: pr.; *uprættar eþa* KrB 13: 3, *forfalzs eþa* ib., *göþslu eþa* ib., *sætis eþa* ib.; *landboa* BB 1: 5 (2 ggr); *lösöra* Eþs 18; s:a 32 ggr;

framför *h: arua* GB 10: 1, AeB 7; *grænna* BB 13: 2 osv. 3 ggr; *köpa* VinsB 3: pr.; *niþia* AeB 8: pr.; *farunöta* AeB 5; s:a 8 ggr;

framför andra kons.: *arua* KrB 17, ES 8 osv. 11 ggr; *byia* BB 28: 1, 28: 4; *eþa* KrB 13: 2, AeB 17 osv. 9 ggr; *flokka* Eþs rubr. osv. 6 ggr; *garþa* BB XIV (2 ggr), 14: pr., m. fl. af samma typ (dvs. tvåstafv. ord med lång rotstafv.), sammanlagdt 49 ggr;

taka RB 6: pr. (2 ggr); *vægha* BB V;

fæþringa GB 18, AeB 6: pr.; *iamnæruinga* AeB 3: 1; *möþringa* GB 20; *doms hærra* BB 8: 4; *meneþa* KrB 13: 3; *göþzlu eþa* RB XVI; *kuærna stroma* BB VIIII; *lösöra* ES 5; *tompta garþa* BB 13: 1; *ughurmagha* BB 12: 1; *ænda karla* BB 1: 4 (3 ggr), 6: pr. (af denna typ alltså smlagdt 15 ggr); s:a 67 ggr;

i paus: *arua* KrB 17; *bulstra* GB 18; *hunda* BB 51; *þiuua* Vaþ 32: 5; *ænda* Vaþ 21: pr.; *öra* Vaþ 19 osv. 5 ggr;

pænninga BB 44: 1; *leghu drængia* DrB 3: pr., Vaþ 8: 1; *lösöra* Eþs 26, AeB 22; s:a 15 ggr.

---

[1]) *sæktar mal* RB 22: pr. står ej i A, som har *sætta mal* (Schl., s. 180, not 81).

Däremot kvarstår *R* i följ. fall:
framför vokal: *attungar* BB 6: pr.; *ramarkar* BB 1: 4 (2 ggr);
„ kons.: *uaþa eþar* Vaþ 1: pr. [1]).

3) gen. sing. af mask. *i*-st.
R har bortfallit:
framför vokal: *byia* DrB 11: 1; *iamnaþa* GB 14: 3 (2 ggr) osv. 5 ggr; s:a 6 ggr;
„ kons.: *byia* RB 4: pr. (2 ggr). BB 34: pr.; *iamnaþa* AeB 10: pr., 10: 4 osv. 6 ggr; s:a 9 ggr;
i paus: *fullnaþa* GB 16: pr., 26; *hægnaþa* BB 16; *iamnaþa* ES 21: pr.; *prouasta* GB 6: pr.; s:a 5 ggr.
Däremot kvarstår *R:* framför kons.: *byiar* DrB 11: pr., BB 4: pr.

4) gen. sing. af sbst. „fä".
R har bortfallit: framför vokal: *feia* Vaþ 17: 1;
i paus: *fea* AeB 17, BB 15: 1.
Däremot kvarstår *R:* framför kons.: *fear* RB 1: 1, 9: pr., 23: pr., BB 17: 1, 25: 3.

5) plur. af fem. *a*-st.
R har bortfallit:
framför vokal: *fiskia* ES XXIV osv. 3 ggr; *ængia* BB 8: pr., 16; *næsa* Vaþ 18: 1; *gærninga* BB 13: pr.; *gærsima* GB 18; *göþninga* BB 2: pr. [2]); *skötninga* KrB III, 2: 2 [3]), 3: pr.; *altara uerninga* KrB 11; *uingæua* GB 26, 27; s:a 15 ggr;
framför *h: uingæua* GB 27;
„ andra kons.: *agna* KrB 9; *alna* DrB 16: 2, 21; *broa* Vaþ 1: 2 osv. 4 ggr; *fiskia* BB 8: pr. osv. 3 ggr; *ængia* BB 1: 1, 4: pr.; *gærninga* GB 6: pr., AeB 17 (2 ggr); *gærsima* GB 18; *skötninga* KrB 1; *uingæua* Vaþ 14: 1; s:a 18 ggr;

---

[1]) *eþar* Vaþ 1: pr. saknas i A (SCHL., s. 67, not 69).
[2]) Hskr. har *göþnina* (SCHL., s. 192, not 56).
[3]) Jfr SCHL., s. 4, not 57.

i paus: *fiskia* BB 2: 1, 8: 1, 8: 4; *forgærninga* Vaþ 31: 1; s:a 4 ggr.

Däremot kvarstår *R:*

framför vokal: *alnar* BB 10 (2 ggr); *göþningar* BB 2: pr.;

„ *h: fiskiar* BB 29.

6) gen. sg. af fem. sbst.

R har bortfallit:

framför vokal: *fæmta* VinsB V; *hæfþa* AeB 16: pr.; *lykta* RB 15 (2 ggr); *sokna* KrB 20: pr.; *ætta* DrB 7: pr., ES 3: 2; s:a 7 ggr;

framför kons.: *alna* BB 14: pr., 24: 2; *hialpa* Eþs 1: 1; *hællia* KrB 8: 1 osv. 3 ggr; *iorþa* KrB 7: 1; *ætta* AeB V osv. 4 ggr; *nauista* AeB 10: 3; s:a 12 ggr;

i paus: *hæfþa* KrB 3: pr. osv. 4 ggr; *hælia* BB 25: pr.; *lykta* RB XV, 15; *ryþzla* BB 32; *saka* BB 5: 2; s:a 9 ggr.

Däremot kvarstår *R:*

framför vokal: *alnar* BB 6: 1; *fæmtar* VinsB 5;

i paus: *spannar* BB 6: 1.

7) plur. af fem. sbst. med best. art.

Endast *R*-lösa former förekomma, näml.:

framför vokal: *bötrina* Eþs 2: 1, DrB 9: pr.; *tomtina* ES 4: pr.; *sarabötrina* Eþs 1: 8;

„ kons.: *bötrina* Eþs 2: 1 osv. 6 ggr; *sarabötrina* Vaþ 12: pr.;

i paus: *bötrina* Vaþ 20: 1.

8) gen. sg. af fem. sbst. med best. art.

Endast *R*-lösa former förekomma, näml.:

framför vokal: *fæmtinna* Eþs 5: 1;

framför *h*: *hærævs næmdinna* Eþs 23: pr. osv. 3 ggr;

„ andra kons.: *fæmtinna* ES 8, VinsB 6: 6; *iorþinna* ES 3: 1; *kirkiunna* GB 7: 2; *kununna* KrB 26: pr., 31 osv. 6 ggr; *tomptinna* ES 15: 2; *horsakinna* KrB 27: pr.; *hærævs næmdinna* BB 21: pr.; *husfrunna* Vaþ 33: pr. (3 ggr), RB 3: 2;

i paus: *moþurinna* GB 21: pr.; *hæraz næmdinna* Eþs 23: 1.

9) adj. fem. plur. Endast *R*-lösa former förekomma, [1] näml.:

framför vokal: *alla* ES 12: pr. osv. 4 ggr; *fiura* DrB 7: pr., BB 25: pr.; *fulla* RB 5: 1; *fæsta* Eþs 2: 1; *gilda* RB 4: pr.; *manga* BB 2: 1, 31; *takna* GB 8: pr.;

nakuarra BB 13: pr.; *ogilda* RB 4: pr.; *lutskipta* ES 4: pr.; s:a 15 ggr;

framför *h*: *alla* AeB 17; *fiura* GB 16: pr.;

„ andra kons.: *alla* KrB 2: 2 (2 ggr) osv. 21 ggr; *andra* BB 13: pr., 31; *manga* ES 8 osv. 4 ggr; *mykla* Vaþ 15: 4, m. fl. af samma typ (dvs. tvåstafv. med lång stamstafv.), smlagdt 40 ggr;

borghaþa Eþs 2: 1; s:a 41 ggr.

10) adj. gen. sg. fem. Endast *R*-lösa former förekomma, näml.:

framför kons.: *halfra* Vaþ 1: 2; *sialura* DrB 9: 1; *slikra* Eþs 31: 1; *annöþughra* AeB XV;

i paus: *þylikra* Eþs 31: 1.

11) fem. af räkneordet „tre“. Endast *R*-lösa former förekomma, näml.:

framför vokal: *þrea* KrB 11;

„ *h*: *þrea* KrB 3: 1;

„ andra kons.: *þrea* Eþs 1: 2, DrB 2: 1 osv. 124 ggr.

12) gen. af pron. „hon“.

R har bortfallit:

framför vokal: *hænna* KrB 26: pr., DrB 9: pr. osv. 19 ggr;

„ *h*: *hænna* Eþs 3: pr., Vaþ 36 osv. 6 ggr;

„ andra kons.: *hænna* KrB 26: pr., Vaþ 33: pr. osv. 44 ggr;

i paus: *hænna* KrB 27: pr., GB 28 osv. 7 ggr.

Däremot kvarstår *R*: framför vokal: *hænnar* GB 14: 2 (2 ggr).

---

[1]) *finrar* Vaþ 1: 1 står ej i A (Schl., s. 67, not 76). A har blott *fiu*.

13) gen. sg. fem. af poss. pron. Endast *R*-lösa former förekomma, näml.:

framför vokal: ***minna*** VinsB 13; ***sinna*** KrB 3: 1 osv. 4 ggr;

„ *h*: ***sinna*** DrB 5: pr. (2 ggr), GB 14: 2;

„ andra kons.: ***minna*** VinsB 7: 3; ***sinna*** DrB 9: 1, VinsB 7: 4;

i paus: ***sinna*** BB 24: 3 osv. 4 ggr.

14) pres. ind. sg. af *a*-verb.

R har bortfallit:

framför vokal: ***kalla*** AeB 10: 1 osv. 5 ggr; ***kasta*** Eþs 1: 1, BB 8: 4; ***orka*** KrB 13: pr., AeB 12: pr., m. fl. af samma typ (dvs. tvåstafv. med lång stamstafv.), smlagdt 17 ggr; ***vara*** BB 1: 5; s:a 18 ggr;

framför *h*: ***kalla*** KrB 29: 1, GB 29: pr.; ***sargha*** Vaþ X; ***spana*** Vaþ XXXVIII; s:a 4 ggr;

„ andra kons.: ***hæria*** Eþs 30, ***kalla*** Eþs 5: pr., Vaþ 23: pr. osv. 15 ggr; ***stanga*** BB 25: 1, m. fl. af samma typ (dvs. tvåstafv. med lång stamstafv.), smlagdt 34 ggr; ***skaþa*** BB XXV, 8: 2; ***skipa*** BB XLI; ***staua*** RB XV, 15; ***tala*** RB 22: pr., ***uara*** BB 1: 5 (alltså af denna typ 7 ggr); s:a 41 ggr;

i paus: ***sargha*** Vaþ 15: 1; ***snatta*** Vaþ XXXIX; ***stukka*** Eþs 7: 1; ***troloua*** GB VI; s:a 4 ggr.

Däremot kvarstår *R*:

framför vokal: ***borghar*** BB XXXIX; ***byrlar*** Vaþ 31: 3; ***kuindlar*** BB XLIV; ***orkar*** ES 15: 3 osv. 5 ggr, m. fl. af samma typ (dvs. tvåstafv. med lång stamstafv.), smlagdt 31 ggr;

trolouar GB 6: 1; ***auærkar*** BB 9: 9 osv. 6 ggr; s:a 38 ggr;

framför *h*: ***hofþar*** DrB 7: pr.; ***kallar*** GB 29: pr. osv. 3 ggr; ***klæmptar*** KrB 8: 2, m. fl. af samma typ, smlagdt 19 ggr;

stauar RB 8: pr.; ***talar*** RB 22: pr.; ***uarar*** BB 9: 1, 9: 6; ***auærkar*** ES 15: 5; ***foruærkar*** DrB 5: pr., AeB 1: 2; s:a 26 ggr;

framför andra kons.: *druknar* AeB 6: 1; *borghar* BB 39: pr.; *klandar* ES 15: 2 osv. 6 ggr, m. fl. af samma typ, smlagdt 46 ggr;

skaþar BB 25: 1 (2 ggr); *spanar* Vaþ 38: pr.; *tapar* BB 37: pr.;

auærkar BB 29 osv. 5 ggr; *laghhæfþar* GB 12: 1; s:a 55 ggr;

i paus: *klandar* VinsB 7: 4; *skyldar* BB 28: pr.; *snattar* Vaþ XL; *lagh hæfþar* ES XXIV; s:a 4 ggr.

15) adv. „eljes". Med *r* förekommer *ællar* Eþs 4: 1, RB 14: 1 osv. 10 ggr, *ællær* 2 ggr (jfr ofvan § 13, anm.), alla gångerna framför vokal. *ælla* förekommer, relativt lika ofta i alla ställningar, o. 840 ggr. Då saknaden af *r* kan vara urspr. (Noreen, *Aschw. Gr.* § 321, Anm. 4) tages i det följande icke någon hänsyn till denna grupp.

II. Efter *i*:

1) sammansatta sbst. Endast *R*-lösa former förekomma: *undigift* BB 9: 6, *vndi soknara* RB 14: pr., m. fl. ssgr med *undi-*, smlagdt 12 ggr.

2) nom. sg. af mask. *ia*-st.

R har bortfallit:

framför vokal: *öre* BB 24: 4;

„ kons.: *læki* Vaþ 6: pr.; *kæpsi* AeB XVIII, 18; *landafæghi* DrB XVIII, 18: pr.; *öre* BB 24: 4;

„ paus: *öre* BB 24: 4.

Däremot kvarstår *R*:

framför vokal: *birghir* Eþs 17, DrB 3: 3 osv. 7 ggr; *kæpsir* GB XXIX, 29: 2.

Anm. Äfv. i ack. förekommer 2 ggr *r*, näml. framför vokal: *lækir* Vaþ 16: pr., framför kons.: *lækir* Vaþ 18: 1. Däremot obl. kasus: framför vokal: *öre* Vaþ 18: pr., BB 36: 4; *uiþærlax öre* ES 4: pr. osv. 3 ggr; framför *h*: *öre* BB 23; framför andra kons.: *læki* Vaþ 18: 1; *öre* RB 10 osv. 4 ggr; *uiþærlax öre* ES 4: pr.; i paus: *öri* Vaþ 38: 1, BB 18; *uiþærlax öre* ES 4: pr. osv. 5 ggr. — Då det på grund af den utjämning mellan nom. o. obl. kasus, som tidigt ägt rum i denna dekl. (jfr Noreen, *Aschw. Gr.* § 395), är omöjligt att afgöra, i hvilka fall ett *R* skall anses hafva bortfallit, medräknas i det följande icke denna ordgrupp.

3) nom. pl. af mask. i-*st.*

R har bortfallit:

framför vokal: *syni* GB 21: pr. (2 ggr), AeB 9: 1;

„ *h*: *þyni* KrB 2: pr.;

„ andra kons.: *kuste* DrB 5: pr.; *syni* GB 23, *þyni* BB 9: pr.; *ouini* Eþs 4: 1.

Däremot kvarstår *R*: framför *h*: *synir* GB 25.

4) pl. af fem. *i*-st.

R har bortfallit:

framför vokal: *fæmte* ES 4: pr.; *fæste* ib. (3 ggr); *stylde* Vaþ XXXII; *tompte* BB 2: pr. (2 ggr); s:a 7 ggr;

framför *h: uare* DrB 16: 2;

„ kons.: *fæmpti* DrB 11: pr. osv. 3 ggr; *fæste* ES 4: pr., 8; *hæfþi* BB 28: 4; *skipti* BB 1: 1; *sokni* ES 4: pr.; *sældi* AeB 25: 1;

saki DrB 4: 3, Vaþ XXXVI, 36;

laghhæfþi BB 28: 4; s:a 13 ggr;

i paus: *fæmti* ES 15: pr.; *tiþi* KrB 5: 1.

Däremot kvarstår *R:*

framför vokal: *fæmtir* VinsB 6: 1 osv. 5 ggr; *huþir* Vaþ 32: pr.; *skyldir* ES 19: 1; *soknir* RB 3: 1; *tomptir* BB XI, 2: 1; *branstuþir* BB 44: 1; s:a 11 ggr;

framför *h: eghnir* BB 4: 2; *samfundir* DrB 7: 1;

„ andra kons.: *bygdir* BB 44: pr.; *fæmtir* KrB 25: 1 osv. 4 ggr; *fæstir* ES 7; *hæfþir* BB 28: pr.; *næmdir* KrB 13: 1, RB 2; *soknir* RB 24; *sældir* VinsB 7: 4; *tomptir* BB 1: 1;

sakir DrB 4: 3, BB 31;

mungazs tiþir GB 8: pr.; s:a 15 ggr;

i paus: *fæmtir* Vaþ 20: 1, RB 23: pr. osv. 5 ggr; *hæfþir* BB 28: 4; *skiptir* BB 30: pr.; *skyldir* ES 19: pr.; *sældir* ES 8, VinsB 7: 4; *tomptir* BB 6: pr.; *utskiptir* BB 2: 1; s:a 12 ggr.

5) nom. pl. af mask. sbst. med best. art.

R har bortfallit:

framför vokal: *frændrini* DrB 7: pr., *pænningani* ES 16: pr. (2 ggr); *fæþrinis frændrini* Eþs 23: 1, GB 20; *foreþis mænnini* RB 15; *uiþærdelu mænnini* KrB 13: 2; s:a 7 ggr;

framför *h*: *aruani* AeB 12: 1; *ænda kurlani* BB 1: 4;
„ andra kons.: *aruani* Eþs 26 osv. 3 ggr; *eþane* VinsB 6: 2; *frændrini* ES 3: 1; *mænnini* BB 36: 4; *pænningane* BB 33; *soknarane* DrB 5: pr.; *fæþrinis frændrini* GB 20; *iorþ atturane* BB 1: 4; *næmda mænnini* RB 3: 2; s:a 11 ggr.

Däremot kvarstår *R*: framför vokal: *bröþlunganir* AeB 3: 1.

6) nom. pl. mask. af adjektiviskt böjda ord.

R har bortfallit:

framför vokal: *alle* KrB 9, AeB 10: 2 osv. 18 ggr; *andre* AeB 3: 1, BB 36: 2; *baþe* Vaþ 1: pr., 13: 2 osv. 7 ggr; *gangne* RB 14: 1, m. fl. af samma typ (dvs. tvåstafv. med lång stamstafv.), smlagdt 45 ggr;

göri BB 28: 4; *hini*. VinsB 6: 2; *saki* KrB 18: pr.; *borghaþi* GB 10: 1; *fatöke* KrB 9; s:a 50 ggr;

framför *h*: *alli* ES 22 osv. 3 ggr; *saki* BB 1: 4;
„ andra kons.: *alle* KrB 11, DrB 3: 4 osv. 43 ggr; *andre* Eþs 26, BB 33 osv. 12 ggr; *baþe* Vaþ 1: pr., AeB 3: 1 osv. 13 ggr; *næmde* RB 11: 1, m. fl. af samma typ, smlagdt 92 ggr;

hini Vaþ 6: 2, AeB 3: pr. osv. 8 ggr; *kuiki* DrB 5: pr.; *saki* RB 4: 1; *sumi* BB 1: 4 (2 ggr) (af denna typ alltså 12 ggr);

iamgildi Vaþ 16: pr.; *ugildi* DrB 5: 1; *huliki* BB XIV; *iamkunne* AeB 3: 1; *orsaki* RB 4: 1, (2 ggr) [1]); *saklöse* Vaþ 17: pr. (af denna typ alltså 7 ggr); s:a 110 ggr;

i paus: *fælde* KrB 13: 2; *næmdi* ES 14: pr.; *riki* KrB 9; *uarþe* KrB 13: 2 (2 ggr); *liþughe* KrB 2: pr.; *friþlösi* DrB 3: 4; *köpgildi* VinsB XI, 11; *ofæsti* AeB 17; *osatte* Eþs 1: 7; *saklösi* VinsB 11; s:a 12 ggr.

Däremot kvarstår *R*:

framför vokal: *allir* VinsB 10, RB 8: pr., BB 6: pr.; *baþir* KrB 13: 3, DrB 7: 1 osv. 10 ggr; *farnir* BB 11: 1, 37: 1; *iamnir* BB 25: 1; *komnir* AeB 3: 2; *sialuir* KrB 13: pr., AeB 3: 1;

skyldughir KrB 2: pr.; *tuætylftir* RB 6: 2; *þrætylftir* ib.; s:a 22 ggr;

---

[1]) Jfr SCHL., s. 168, not 87.

framför *h*: *skyldir* KrB 12: pr. osv. 3 ggr;

„ andra kons.: *baþir* DrB 3: 2, GB 29: 2 osv. 8 ggr; *dræpnir* DrB XIV; *gamblir* BB 28; 4; *iamnir* BB 6: pr.; *komnir* BB 1: 4, 12: 1; *surnir* BB 1: 4;

hinir DrB 3: 2;

iamskyldir AeB 3: 1; s:a 16 ggr;

i paus: *baþir* ES 15: 4; *komnir* BB 11: 1; *skyldir* BB 28: pr. (Schl., s. 215, not 60); *oskyldir* AeB 3: 1.

7) pres. ind. sg. af *ia*-verb.

R har bortfallit:

framför vokal: *dele* AeB 3: 1; *fæste* KrB 19: pr. osv. 4 ggr; *gipti* GB 9: pr., m. fl. af samma typ (dvs. tvåstafv.), smlagdt 20 ggr;

framför *h*: *före* KrB 7: 1 osv. 3 ggr; *kære* GB 14: 2; *stæmni* Vaþ 17: 1 osv. 4 ggr, m. fl. af samma typ, smlagdt 11 ggr;

framför andra kons.: *dele* KrB 3: pr., 14: 1; *fælle* KrB 13: 2 osv. 4 ggr; *föþe* Vaþ XIV, 14: pr; *hitte* BB 37: 2; *löse* RB X, 10, m. fl. af samma typ, smlagdt 81 ggr;

i paus: *böte* DrB 11: pr.; *före* Eþs 30; *höre* KrB 11; *mæli* RB 8: 3; *nyti* BB 5: 1, 6: pr.; s:a 6 ggr.

Däremot kvarstår *R*:

framför vokal: *brannir* BB 44: pr; *bötir* Vaþ 6: 2, 15: 3; *hetir* Eþs 32, BB 11: 1; *kærir* Vaþ 33: 1, GB 14: 2 osv. 5 ggr; *skötir* ES 1: 1, m. fl. af samma typ, smlagdt 61 ggr;

ofsökir RB XXII; s:a 62 ggr;

framför *h*: *brænnir* Vaþ 1: 4; *byggir* BB 8: 3; *hittir* RB 24; *mælir* GB 10: pr.; *stæmnir* RB 18 osv. 3 ggr, m. fl. af samma typ, smlagdt 53 ggr;

framför andra kons.: *gærþir* Vaþ 1: 2, BB 14: pr.; *hetir* BB 9: pr., 24: 6, 27: pr.; *kærir* Vaþ 37 osv. 6 ggr; *rörir* BB 36: 1; *sökir* Vaþ 20: pr., BB 30: 1; *æruir* GB 7: 1 osv. 17 ggr, m. fl. af samma typ, smlagdt 101 ggr;

aflændir AeB 5; s:a 102 ggr;

i paus: *fylghir* ES 14: 1; *stæmnir* KrB 27: 2; *resir* BB XXXVI; *æruir* AeB VII, 1: 2, m. fl. af samma typ, smlagdt 11 ggr.

8) adv. komp. på *-mir (-mer)*. Endast former med bevaradt *R* förekomma, näml.:

framför vokal: *fiærmir* BB 1: 6; *næmir* GB 9: pr. osv. 4 ggr;

„ kons.: *fiærmir* BB 1: 6; *næmir* ib. osv. 4 ggr; *niþærmer* BB 8: pr. [1]); *yuærmir* ib. (2 ggr) [1]).

9) prep. *firi*. Endast *R-lösa* former förekomma: *firi* KrB IX, 9 (2 ggr) osv., relativt lika ofta i alla ställningar, enl. approx. beräkn. o. 700 ggr.

10) prep. „öfver", „under" o. „efter".

R har bortfallit:

framför vokal: *iui* DrB 14: 6, BB XVIII, 18; *undi* BB 9: 7; *æfte* KrB 19: pr., DrB 17: 2 osv. 11 ggr; s:a 15 ggr;

framför *h*: *iui* DrB XIV; *æpte* DrB 3: 2, Vaþ 8: 2 osv. 8 ggr; s:a 9 ggr;

„ andra kons.: *iui* KrB 12: pr., RB 1: 1 osv. 10 ggr; *undi* KrB 27: 1, Eþs 18 osv. 15 ggr; *æpte* KrB 13: pr., Vaþ 6: 2 osv. 54 ggr; s:a 79 ggr;

i paus: *iui* KrB 7: 1; *æpte* Vaþ 1: pr., GB 14: 2 osv. 5 ggr; s:a 6 ggr.

Däremot kvarstår *R*:

framför vokal: *iuir* BB 5: pr., 7: 1 osv. 7 ggr; *undir* Vaþ 1: 2, GB 10: 2; *æftir* KrB 29: 1, GB 6: 1 osv. 30 ggr; s:a 39 ggr;

framför *h*: *iuir* DrB 2: 1 (2 ggr), 2: 2, Vaþ 1: 1; *undir* Vaþ 30: pr., BB 4: 1, 4: 2; *æftir* Eþs 1: 1, DrB 2: 2 osv. 7 ggr; s:a 14 ggr;

framför andra kons.: *iuir* Eþs 30, ES 15: 5 osv. 10 ggr; *undir* Vaþ 1: 2, RB 4: 1 osv. 5 ggr; *æftir* KrB 22, GB 5: 1 osv. 37 ggr; s:a 52 ggr;

i paus: *æftir* Vaþ 32: 6, GB 16: pr. osv. 17 ggr.

---

[1]) Så hskr. (SCHL., s. 197, not 1).

III. Efter *u*.

1) sammansatta sbst. Huruvida *löghur dagh* KrB 3: 1, ES 8, BB 16 hör hit, är tvifvelaktigt (jfr Kock, *Arkiv* 20: 63 ff.). Jag medräknar det ej i det följande.

2) pl. af *ōn*-st.

R har bortfallit:

framför vokal: *klokku* KrB 22 [1]; *iorþa delu* ES 14: 2;

„ *h*: *drykkiu* GB 9: pr.; *floþgiutu* BB 8: pr;

„ andra kons.: *hyrnu* GB 16: pr.; *floþgiutu* BB 8: pr.; *iorþa delu* KrB 13: 3, ES XII, XVIII [2], 12: pr., 18: 1 [2]; *sialamæssu* KrB 7: 1, 12: pr.; s:a 9 ggr;

i paus: *eghna salu* ES rubr. (2 ggr); *iorþa delu* RB XXV [2].

Däremot kvarstår *R*:

framför vokal: *klokkor* KrB 1; *rowr* BB 32; *iorþa delur* RB 2, 3: 1, BB 22;

„ kons.: *lindur* BB 16;

i paus: *skiþur* BB 23; *iorþa delur* RB 24, 25.

Innan något uttalande göres om de faktorer, som i allmänhet reglerat fördelningen af formerna med o. utan *R*, böra några af de ofvan anförda ordkategorierna, i hvilka speciella orsaker kunna misstänkas hafva varit bestämmande vid bortfallet eller kvarståendet af *R*, särskildt omtalas.

I. 1) o. II. 1) sammansatta sbst. på urspr. -*aR*, resp. -*iR*. Man kan på förhand antaga, att på grund af den intimare beröringen mellan det slutljudande *R* o. senare ledets första ljud, detta för bortfallet eller bibehållandet af *R*-et skall vara af större bet. än det efterfölj. ljudet i andra fall. Erinras kan,att äfv. i gutn., där *R* eljes alltid kvarstår, det har bortfallit i ssgr, då senare ledet börjar med kons. (Noreen, *Aschw. Gr.* § 321. 1). I Ög saknas *R* i ssgsled på urspr. -*aR* framför kons. 184 ggr o. kvarstår 4 ggr, saknas framför vokal 18 ggr o. kvarstår 12 ggr. Den roll det följ.

[1]) Hskr. har *kokku* (Schl., s. 22, not 99).

[2]) I dessa fall sluter jag till plur. genom jämförelse med RB 2, 3: 1, 24, 25, BB 22.

ljudet här spelat är omisskännelig. Af ssgr med ord på urspr. -*iR* börja allas senare led med kons., och endast *R*-lösa former förekomma. — Det är dessutom äfven att vänta, att *R* på grund af sin ställning i levissimusstafvelse här skall bortfalla i större utsträckning än eljes (jfr Kock, *Sv. Landsm.* XI. 8: 21).

I. 11) fem. *þrea*. Den totala saknaden af *R* kan i detta ord misstänkas bero dels på analogi med *tua* (samt *tue* o. *þri*) — jfr ofvan A —, dels därpå, att förbind. *þrea markær*, i hvilken det så ytterst ofta förekommer hopvuxit till fastheten af en ssg (om hvilka strax ofvan). Huruvida äfv. dissimilation medverkat, vågar jag icke uttala mig om (jfr nedan, s. 189).

II. 8) adv. komp. på *-mir (-mer)*. Det konstanta kvarståendet af *R* beror här sannolikt på anslutning till det enkla *mer*. Äfv. en allmän känsla af, att ett *r* är nödvändigt för att konstituera en komp., kan hafva medverkat.

II. 9) *firi*. I detta ord kan den konstanta saknaden af *R* bero på en samverkan af tonlöshet o. dissimilation (jfr dels Kock, *Sv. Landsm.* XI. 8: 19 ff., dels Dens., *Tidskr. f. fil.* N.R. 9: 173 ff.). Det är dessutom icke fullt säkert, att detta ord någonsin haft *R* i änd. (se Noreen, *Aschw. Gr.* § 321, Anm. 2).

II. 10) *iui(r)*, *undi(r)*, *æpti(r)*. Dessa ord hafva urspr. *r* (se Bugge, *Norges indskr.*, s. 80, Kock, *Sv. Landsm.* XI. 8: 30, not 3). I hur stor utsträckning det på analogisk väg inkomna *R*-et genomförts, kan ej afgöras.

Utom nu nämnda ordkategorier medräknas i det följande, af skäl som förut nämnts, icke grupperna I. 15), II. 2) o. III. 1).

Genom sammanräkning inom de öfriga ordkategorierna finner man, att efter *a* *R* bortfallit 466 ggr. o. kvarstår 144 ggr, efter *i* bortfallit 346 ggr o. kvarstår 315 ggr, efter *u* bortfallit 16 ggr o. kvarstår 9 ggr. Efter *a* har *R* sål. bortfallit relativt nära 3 ggr så ofta som efter *i*. Jfr härför Noreen, *Aschw. Gr.* §§ 283. 3 o. 321, Anm. 7. Hvad bortfallet af *R* efter *u* beträffar, är materialet så litet, att mycket kan bero på tillfällighet med afs. på belägg. Om något kan

slutas af detsamma, så vore det, att *u* i detta hänseende skulle intaga en mellanställning mellan *a* o. *i* (annorlunda Noreen, a. st.). — Huruvida den ofvan anförda fördelninningen af former med o. utan *R* kan anses bero helt o. hållet på den föreg. vokalens kvalitet, är emellertid ovisst. I talet för bortfall af *R* efter *a* ingår näml. med ett betydligt antal fall nom. pl. af mask. *a*-st., i hvilka analogipåverkan från ack. kan hafva gjort sig gällande, under det i talet för kvarstående *R* efter *i* ingår ett stort antal fall af pl. af fem. *i*-stammar samt nom. pl. mask. af adj., i hvilka former en analogi- påverkan är utesluten eller mindre sannolik (jfr Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R 9: 170 f.). I pres. sg. af *a*- och *ia*-verb, där inga närstående former utan *r* kunna hafva inverkat, har *R* bortfallit relativt lika ofta (jfr nedan). Emellertid torde det dock böra påpekas, att äfven i pl. af fem. *a*-st. o. i fem. pl. af adj., i hvilka former analogiinflytande är mindre sannolikt (Kock, a. st.), nästan endast *R*-lösa former förekomma. — Aktgifvas må uppå, att äfven efter *a*, där bortfallet är störst, *R* kvarstår i nära en tredjedel af hela antalet fall, och att efter *i* *R* kvarstår nästan lika ofta som det bortfallit. Att detta innebär en betydlig modifikation af den regel Noreen, *Aschw. Gr.* § 321. 4, uppställer för *R*-bortfallet i östgötadial., behöfver väl knappast påpekas.

En undersökning af, i hvad mån det i satssammanhanget följande ljudet inverkat på fördelningen af formerna med o. utan *R* (jfr Brate, *Ä. Vestmannal. ljudl.* 83 ff.), gifver följ. resultat. Framför en vokal har *R* bortfallit 211 ggr o. kvarstår 148 ggr, framför ett *h* bortfallit 48 ggr o. kvarstår 86 ggr, framför andra kons. o. i paus bortfallit 569 ggr o. kvarstår 232 ggr. Häraf framgår, att framför följande kons. o. i paus *R* saknas relativt nästan dubbelt så ofta som framför en följande vokal, ehuru äfven framför en vokal *R* oftare saknas än det kvarstår. Hvad *h* beträffar, ser det af siffrorna ut, som om det skulle hafva funnits en betydligt starkare tendens att behålla *R* framför ett följande *h* än framför en vokal. De anförda siffrorna för

h bero emellertid därpå, att ord började med *h* (*han*, *hon*, *hanum*, *hænne* osv.) så ofta följa efter pres. ind. sg. af *a*- och *ia*-verben, två ordgrupper, som hafva bibehållit *R* relativt betydligt oftare än andra kategorier (jfr nedan). Man torde af de anförda siffrorna blott kunna sluta, att *h* i ifrågavarande hänseende varit likställdt med vokal, hvilket a priori var att vänta.

De anförda talen gifva måhända en bättre föreställning om de faktiska förhållandena, om de fördelas på de tre hufvudgrupperna. Inom *a*-gruppen har *R* framför en följande vokal bortfallit 122 ggr o. kvarstår 49 ggr, framför ett *h* bortfallit 27 ggr o. kvarstår 27 ggr, framför andra kons. o. i paus bortfallit 317 ggr o. kvarstår 68 ggr; inom *i*-gruppen har *R* framför vokal bortfallit 87 ggr o. kvarstår 96 ggr, framför *h* bortfallit 19 ggr o. kvarstår 59 ggr, framför andra kons. o. i paus bortfallit 240 ggr o. kvarstår 160 ggr; inom *u*-gruppen har *R* framför vokal bortfallit 2 ggr o. kvarstår 5 ggr, framför kons. o. i paus bortfallit 12 ggr o. kvarstår 4 ggr; dessutom har *R* bortfallit framför *h* 2 ggr. Dessa specialsiffror peka på det hela taget i samma riktning som de för hela materialet gällande, blott med den skillnad, att inom *i*- o. *u*-grupperna förhållandena så till vida äro mera utpräglade, som här *R* framför en följ. vokal kvarstår oftare än det bortfallit.

Fördelningen af *R*-former o. *R*-lösa former på olika akcentueringsgrupper [1]) (jfr Kock, *Sv. Landsm.* XI. 8: 19 ff., o. *Arkiv* 18: 142 ff.) är följande. Inom *a*-gruppen har *R* i stafvelse med stark levis bortfallit 14 ggr o. kvarstår 8 ggr, i stafvelse med svag levis bortfallit 255 ggr o. kvarstår 112 ggr, i levissimusstafvelse bortfallit 189 ggr o. kvarstår 23 ggr; dessutom har *R* i leviorstafvelse [2]) bortfallit 9 ggr. Inom *i*-gruppen har *R* i stafvelse med stark levis bortfallit 25 ggr o. kvarstår 4 ggr, i stafvelse med svag levis bortfallit 288 ggr o. kvarstår 299 ggr, i stafvelse med levissi-

[1]) Jag följer härvid den framställning Kock gifver i sin *Accentuierung.*

[2]) Formen *bötrina* i grupp I. 7; jfr Kock, *Accentuierung,* s. 81.

mus bortfallit 28 ggr och kvarstår 12 ggr; dessutom har *R* i stafvelse med levior [1]) bortfallit 5 ggr. Inom *u*-gruppen har *R* i stafvelse med svag levis bortfallit 3 ggr o. kvarstår 4 ggr, i stafvelse med levissimus bortfallit 13 ggr o. kvarstår 5 ggr. Inom alla tre hufvudgrupperna har sål. *R* bortfallit relativt oftare i levissimus- (o. levior-) stafvelse än i levis-stafvelse. Mest utprägladt visar sig detta förh. inom *a*-gruppen, där *R* i levissimusstafvelse bortfallit relativt mer än 4 ggr så ofta som i levis-stafvelse. Däremot synes icke någon skillnad med hänsyn till bortfallet af *R* kunna konstateras mellan stafvelse med stark levis o. stafvelse med svag levis. Den lilla öfvervikt kvarstående *R* har i stafvelse med stark levis inom *a*-gruppen mer än kompenseras däraf, att inom *i*-gruppen *R* kvarstår i stafvelse med svag levis relativt ungef. 6 ggr så ofta som i stafvelse med stark levis.

Slutligen bör äfven undersökas, i hvad mån möjl. dissimilation medverkat vid bortfallet af *R* (jfr Kock, *Tidskr. f. fil.* N.R. 9: 173 ff.). En sådan undersökning gifver följ. resultat. Inom *a*-gruppen har *R* i ord med *r* i stammen bortfallit 137 ggr o. kvarstår 49 ggr, i ord utan *r* i stammen bortfallit 327 ggr o. kvarstår 98 ggr. Inom *i*-gruppen har *R* i ord med *r* i stammen bortfallit 86 ggr o. kvarstår 103 ggr, i ord utan *r* i stammen bortfallit 261 ggr o. kvarstår 240 ggr. Inom *u*-gruppen blifva motsvarande siffror 9: 6 o. 7: 3. Inom alla tre hufvudgrupperna har *R* sål. bortfallit relativt mindre ofta i ord med *r* i stammen än i ord som icke innehålla *r*. Häraf torde väl tryggt kunna slutas, att dissimilation i allmänhet icke varit ngn medverkande faktor vid bortfallet af *R* i Ögs språk. Huruvida däremot i några enskilda ordkategorier: *bötrina* (I. 7), gen. sg. fem. af adj.: *halfra* osv. (I. 10), *þrea* (I. 11; jfr ofvan s. 186) samt *firi* (II. 9; jfr ofvan s. 186) denna företeelse helt eller delvis förorsakat den totala saknaden af *R*, vågar jag ej uttala mig om.

---

[1]) Typ *mænnini* (grupp II. 5). Jfr Kock, *Accentuierung*, s. 81.

Det återstår blott att säga ett par ord om den relativa frekvensen af *R*-bortfallet inom några förut icke särskildt omtalade ordkategorier.

I grupperna I. 8 o. I. 13 står den totala saknaden af *R* sannol. i sammanhang därmed, att ifrågavarande ords ultima haft levissimusbetoning.

Att i pres. ind. sing. af *a*- o. *ia*-verb (I. 14 o. II. 7) *R* kvarstår relativt så betydligt mycket oftare än i andra ordkategorier — i båda grupperna ungef. dubbelt så ofta som det bortfallit — antages af Brate, *Vestmannal. ljudl.*, s. 95, o. Noreen, *Aschw. Gr.* § 321. 3, bero på analogiinflytande från motsvarande form af de starka verben och *ja*-verben. I och för sig sannolikare synes mig Kocks förklaring, *Tidskr. f. fil.* N.R. 9: 172, enl. hvilken förhållandet beror därpå, att verbalformerna icke såsom vissa af de öfriga ordgrupperna voro utsatta för analogipåvarkan från besläktade former utan *r* (jfr dock s. 187 hvad som i Ög kan väcka betänkligheter mot att antaga, att analogiinflytande spelat en roll vid bortfallet af *R*).

§ 50. Metatesis

föreligger i *kuildnar* BB 44 (*kuindlar* ib.); *somartelnungær* BB 25: 2. Se Bugge, *Tidskr. f. fil.* N.R. 3: 270 f., Noreen, *Aschw. Gr.* § 337. 4. — Däremot torde det enstaka *aldirgh* Eþs 23: pr. (Schl., s. 40, not 96) (*aldrigh* 44 ggr) vara skriffel. Säkert är detta fallet med *uarkær* BB 9: 6 (Schl., s. 201, not 55).

Rättelser.

S. 119, r. 9 nedifrån står 9; skall vara: 29.
S. 176, r. 13 uppifrån. Läs: framför vokal: *byiar* DrB 11: pr., framför kons.: *byiar* BB 4: pr.

Ytterligare rättelse.

§ 7 (mom. i). *alla* förekommer ännu en gång: BB 32.

